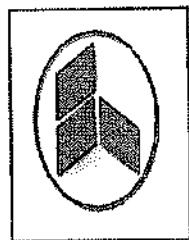

Јасмина Шойова

*ПО-ТРАГИТЕ
НА АЦО ШОПОВ*

Јасмина Шойова

*ПО-ТРАГИТЕ
НА АЦО ШОПОВ*

СИГМАПРЕС

ИЗДАНИЕВО ФИНАНСИСКИ ГО ПОТПОМОГНА
МИНИСТЕРСТВОТО ЗА КУЛТУРА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Издавач
СИГМАПРЕС Скопје

Јасмина Шопова
ПО-ТРАГИТЕ НА АЦО ШОПОВ

Главен уредник
МАЈА БОЈАЦИЕВСКА

Одговорен уредник
КОСТА БОЈАЦИЕВСКИ

Уредник
МИХАИЛ РЕНЦОВ
СЛАВИЦА СРБИНОВСКА
ИРЕНА СТЕФОСКА

Печат
ТРИ Д. Скопје, 2003

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“
Скопје

929 По-трагите на Шопов А

Шопова, Јасмина
По-трагите на Ацо Шопов / Јасмина Шопова - Скопје: Сигмапрес, 2003
260 стр: илустрации : 20 см

фусноти кон текстот - Библиографија: стр. 245-254

ISBN 9989-36-085-5
1. Шопов, Ацо
а) Шопов, Ацо (1923-1982)
COBISS.MK-ID 0

Благодарност

Во изработката на оваа монографија, од голема помош ми беа залагањата на неколку лица на кои би сакала да им ја искажам мојата благодарност.

Пред сè ѝ благодарам на мајка ми, Светлана Шопова, без која оваа книга едноставно немаше да постои. За љубовта, трпението и упорноста. За годините собирање и чување ракописи, материјали, весници. За месеците поминати со мене во нивното селектирање, објаснување, толкување. За деновите поминати во Архивот на Македонија, НУБ и МАНУ.

Мојата благодарност ја упатувам и до Анте Поповски, за татковската помош што ми ја пружи за време на неговиот престој во Париз. Во февруари и март 2003. тој речиси секој ден доаѓаше кај мене, читаше материјали, ги коментираше, ми даваше сугестии, ги бележеше или ми ги диктираше своите сеќавања. Го споделуваше мојот ентузијазам. Ги споделуваше и моите тешкотии, заборавајќи ги сопствените, многу погорчливи.

А што да кажам за Маја и Коста Бојаневски, издавачите на оваа монографија? Токму затоа што не се обични издавачи, туку пред сè пријатели, си дозволувам да го искажам јавно мојот долг кон нив: само што го предложив проектот, Маја со доверба го прифати, а Коста со голем елан веднаш подготви прекрасна макета. Да не зборувам за поддршката, за бодрењето, за праќањето страници и страници материјали од Скопје во Париз.

При собирањето на документацијата, многу ми помогнаа и Ирена Живковиќ од Белград, како и Властимир Видоевски (МАНУ), Славица Шутевска (НУБ) и Станојка Донева (Архив на Македонија).

Во последната фаза од подготовките на оваа монографија, пријателските и великодушни залагања на Катица Кулакова се покажаа како пресудни. Од сè срце ѝ благодарам.

Конечно, да им се заблагодарам и на децата. На Владовите, Мила и Александар кои, заедно со мајка им Лилјана Шопова и со Душанка Бојаниќ, поранешна сопруга на Ацо Шопов, ми помогнаа во комплетирањето на материјалите до 1956 година, и на моите, Леонардо и Александар, кои повеќе од година дена секојдневно ја споделуваа со мене оваа книга.

Авторот

Вовед

Идејата за една ваква книга се роди пред повеќе од десет години. Издавачката куќа Македонска книга тогаш подготвуваше тритомно јубилејно издание од кое, во 1993 година, излегоа два тома: *Очи* (поезија), што го приреди Катица Кулавакова, и *Шопов во светот. Шопов од светот* (препеви), во избор на Милош Линдро. Објавувањето на третиот том, кој требаше да има биографски карактер, составен од архивска граѓа и фото-документација, се изјалови. Минатата година, Светлана Шопова која на Македонска книга ѝ ги беше доверила сите материјали, ги зеде назад и ми предложи да направам нов проект. Така, по една деценија, во моментот кога почна да се подготвува одбележувањето на осумдесетгодишнината од раѓањето на Ацо Шопов, „папките“ дојдоа во мои раце. Во нив, покрај документите од личната архива најдов и текстови од Владимир Шопов и Михаил Ренцов специјално напишани за третиот том на јубилејното издание, како и неколку писма од Ацо Шопов упатени до пријатели кои ги предале кај издавачот за истата цел, што си дозволив да ги искористам овде. За жал, овие придобивки не можат да ги заменат губитоците, зашто во меѓувреме исчезнаа драгоцен писма и беа оштетни оригинални машинописи, а на опачината на некои стари поштенски картички или фотографии на кои некој запишал пораки или податоци пред четириесет, педесет, па дури и седумдесет години, сега стојат како безмилосни печати на бескрупулозноста некакви заокружени бројки што требало да послужат при печатењето на никогаш отпечатената книга.

* * *

Иако не можам да не се согласам со Гане Тодоровски кога вели дека *„влогот на Шопов во трезорите на нашата национална литература е одвеќе голем за да се мери само со аршините на критичките одгласи“*, сепак се одлучив книгата да ја конципирам така што токму ним, на критичарите, ќе им го дадам главниот збор. Така, поезијата и написите на Ацо Шопов се систематски проследени со нивни анализи и забелешки, без мој коментар. Мислам дека тоа беше најдобриот начин да се оградам од било каков вид субјективност.

Се покажа дека ваквиот потфат е поамбициозен отколку што мислев, дека не е воопшто едноставно снот тој волуминозен материјал да се систематизира и наниже во логична нитка, а притоа да се почитуваат и хронолошкиот ред и тематските целини, да се уочи на некои разлики во ставовите и на некои константи, а при тоа да се избегне опасноста од монотонија или повторување. И згора на сè, да не се додаде ни еден единствен сопствен збор. Идејата да се направи кохерентна целина од најразнородни фрагменти стана вистински пре-

дизвик, со кој се обидов некако да се справам. Се надевам дека успеав барем до некаде да ја постигнам мојата цел: оваа книга да се чита како еден вид творечко-животен расказ, во рамките на еден определен општествен, културен и историски контекст; да биде исто толку достапна и поучна за читателот којшто го открива Ацо Шопов, колку и привлечна и корисна за неговиот добар познавач.

Наменета пред сè на широката публика, таа содржи шест поглавја кои, од дидактички причини, хронолошки го следат творечкиот развој и животниот пат на Ацо Шопов. Само последното поглавје, „Post Scriptum“, се однесува на периодот по неговата смрт. Но бидејќи ни творештвото, ни животот, а веројатно ни смртта, не се линеарни работи, секое поглавје содржи и „хронолошки скокови“ или, како што се наречени тука, „Анахронии“, кои по пат на аналогии ги доближуваат различните периоди.

Наменета, иако во помала мерка, и на студентската и научна публика, книгава содржи и тематски кругови (фрагменти од различни текстови врзани за една песна, збирка или литературен феномен) кои – исто како и необјавените ракописи, документи, записи, искажувања на пријатели и сведоштва на членови на семејството на Шопов – можат да послужат како поттик за понатамошните истражувања на неговата поезија. Таа содржи и релативно голем број нови референци што ги дополнуваат досега објавените библиографии кои, инаку, ми беа од неизмерна помош во нејзината реализација.

Секое поглавје се отвора со по еден кроки цртеж од портретот на Ацо Шопов чиј автор е Танас Луловски. Овој портрет што постепено се раѓа пред нашите очи ја одразува и идејата на книгава: страница по страница, да оформи една што поцеловита и што поверна слика за поетот.

* * *

Додека работев на оваа монографија, додека го прелистував животот на татко ми – фотографиите, писмата, есеите – имав впечаток дека пред мене широко се отвараат страници и страници од македонската понова историја. Затоа одлучив да ги надминам индивидуалните рамки и да се обидам да ги доловам атмосферите на културниот, општествениот и политичкиот живот во тоа клучно време во кое се создавала македонската современа држава и се кодифицирал македонскиот литературен јазик. Од тие причини, текстовите во оваа книга не се врзани исклучиво за поетското творештво на Шопов и се објавени во нивните оригинални верзии, без да претрпат никакво модернизирање. Еден документ од Архивот на Македонија остана во оригинал на српски јазик, затоа што неговиот превод, убедена сум, ќе го осиромашеше од историски аспект и ќе му одземеше многу од автентичноста и сочноста.

Се надевам дека читателите ќе ја споделат мојата возбуда, едни прisetувајќи се, други откривајќи го тој не многу долг и не многу далечен, но толку исполнет со исклучително важни настани временски период, што би се рекло дека траел со векови.

Некому овие страници од нашата историја можеби ќе му се сторат изветвени, неактуелни, демодирани. Од преголема – и сосем оправдана – грижа за нашите сегашност и иднина, ние премногу често забораваме да се обрнеме кон минатото, останувајќи глуви за неговите пораки, слепи за неговите патокази. А во нив сигурно се крие повеќе од едно решение за новите, актуелните, современите проблеми.

Уште во 1965, Шопов пишуваше: *„Во нашата литература растат генерации како почурки по дожд [...] Растат по принципот: пред мене – ништо, по мене – пак ништо. Се играме одговорност“*. Истото го имаше на ум и Сретен Перовиќ кога велеше дека *„Шопов, купувачот на 'стари саги на сонштата', всушност суптилно го транспонира своето верување дека не може и не смее да се осквернуваат со вековно искуство проверените вредности, бидејќи животот не почнува со нас, ниту со нас се завршува“*. Зарем е можно, за речиси четири децении, во нашата (литературна) средина ама баш ништо да не се изменило? Доволно е да се потсетиме само на неодамнешниот, за среќа неуспешен, но за жал не единствен, обид да се „убие таткото“ Блаже Конески, па да сфатиме колку е жилав и истраен нашиот самоуништувачки принцип „пред мене – ништо“, кој ги разорува темелите на традицијата без која пак една нација не може да се изгради. Посветена на еден човек којшто непрестано го потенцираше својот долг кон народното творештво и кон основоположниците на македонската поезија што ги сметаше за свои учители, којшто не се колебаше да го изрази својот восхит пред великаните на југословенската и светската литература чиешто творештво било за него предизвик и поттик, којшто редовно јавно се искажуваше за состојбите во македонската литература, што ќе рече, и за генерациите по неговата, со еден збор, човек којшто умееше да гледа и зад себе и пред себе, оваа книга нека послужи и како „противотров“ за епидемијата на заборавот која се шири кај нас.

* * *

На крајот, збор-два за децата од училиштето „Ацо Шопов“ од Скопје, со чии песни завршува книгата. Навистина ми беше тешко да направам помал избор од нивните училишни весници, затоа што сите песни што ги прочитав длабоко ме трогнуваа, секако не поради тоа што го „слават“ мојот татко, туку затоа што во нив се чувствува дека тие толку млади луѓе успеале луцидно да навлезат дури и во најкомплексните песни. И да се пронајдат во нив. Тоа се ученици од 6-то, 7-мо или 8-мо одделение... значи на возраст кога и татко ми почнал да пишува. Кога би можел денес да ги прочита нивните творби, сигурно на сите нив би им рекол *„Не бидете мрзливи, пишувајте, од вас само тоа се бара и чека“*, како што пред шеесет години нему му препорачал поетот Ванчо Прке.

од времето на тетратките

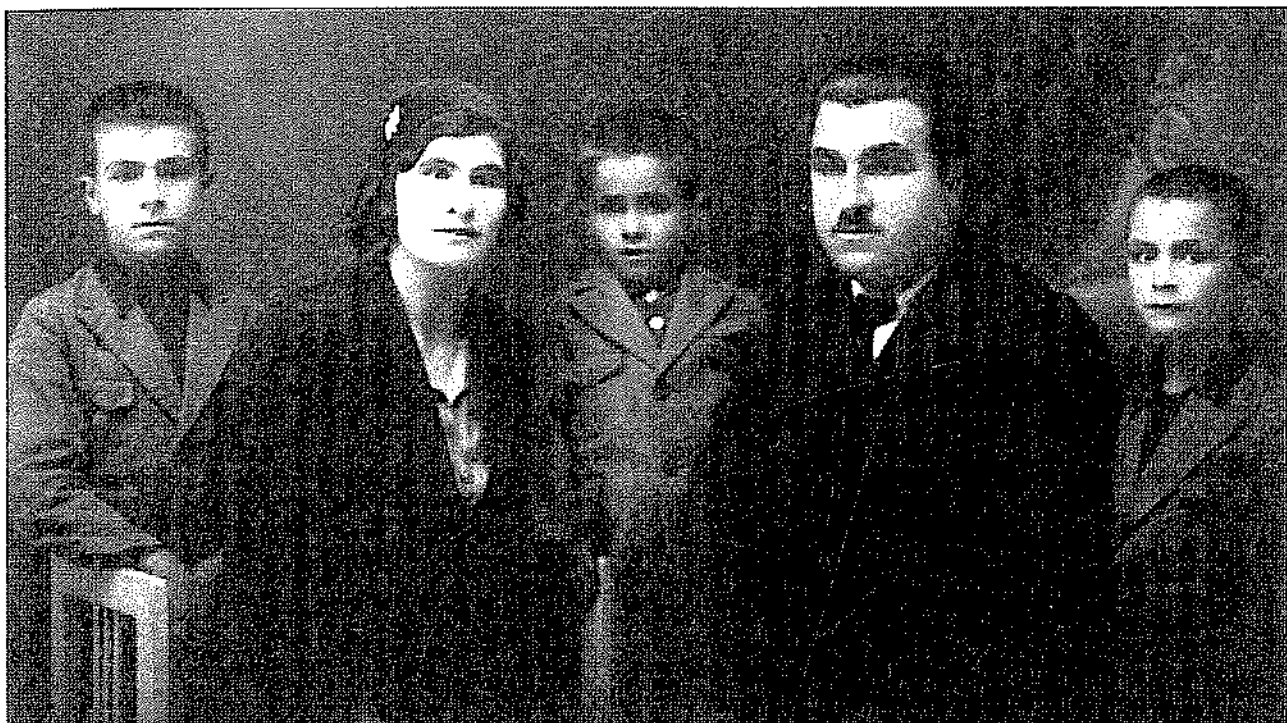

*прикован за земја од стоглавото чудовиште
на моето чудовишно детство со крвјосани очи*

Хронологија

- 1918: Македонија е во составен дел на Србија, до 1941.
- 1923: Ацо Шопов се раѓа, во Штип.
- 1930: Се запишува во основно училиште.
- 1934: Мајката Костадинка, егзархиска учителка, тешко заболува. Ацо Шопов се запишува по вторпат во четвртото одделение, бидејќи не може да ја плати училишната такса за гимназијата.
- 1937: Трети клас гимназија. Ги пишува првите (сочувани) песни.
- 1940: На Видовден, во дворот на штипската гимназија, ја чита песната „Устани сине отаџбина те зове“, која ќе има голем одглас во младинските напредни кругови.
- Почнува да пишува на македонски јазик.

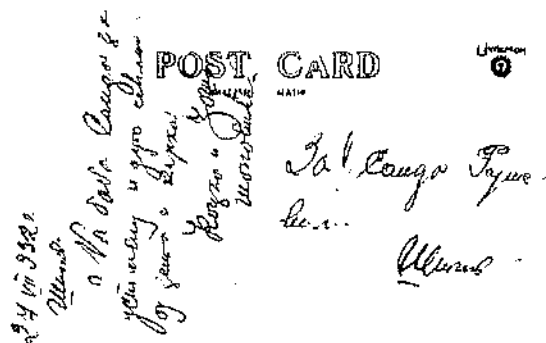
Костадинка и Горѓи Шопови со синовите Димитар (лево), Борислав (средина) и Александар (десно)

Чудовишно дејство

Роден во Штип, на 20 декември 1923 година, Ацо Шопов го помина детството во родниот град со браќата Димитар (1920 – 1972) и Борислав (1927 – 1996), татко му Горѓи Зафиров-Шопов (1893 – 1944) и мајка му Костадинка Рушева (1897 – 1943) на која ѝ ги должи љубовта кон поезијата и творечката дарба.

Стоглаво чудовиште, како што ќе го нарече кон крајот на својот живот, тоа детство е жигосано со болеста на мајка му, парализирана во 1934 година. На единаесет години, тој сам се грижи за неа и за помалниот брат, бидејќи постариот е во Призренската семинарија, а таткото е речиси секогаш отсуствен. Така, сеништето на неизлечивата болест и на смртта, грозоморот, тагата и осамата ќе се вовлечат уште во првите песни напишани на четиринаесетгодишна возраст и ќе останат сè до последните.

Јасмина Шопова (Лузна / Stigmatе, 2001)

На четиринаесетгодишна возраст, Костадинка ѝ подарила еден примерок од семејната фотографија на својата мајка Санда, на 27 јули 1932 година. Текст: „за упомену и дуго сеќање од зета и ќерка Коцка и Ђошо Шоповиќеви“ Адреса За Санда Рушевиќева. Потпис „Шопов“

На други примерок од истата фотографија стои, во ракопис „Слики 1932 год 1. мај. Митко II раз Гимназије Александар II основ школе Борислав кућни ђак“

Љубовта кон поезијата ѝ ја должам на мојата мајка, на нејзината тенка тетратка со песни, на нејзиниот непскажан талент, на нејзината распламтена потреба да остане секогаш, дури и во тешките услови, латентен поет. Тоа беше пресудно. Останатото е случај.

Ацо Шопов (Интервју за РТВ Белград, s.d.)

Го помнам добро тој кобен ден*
Кога ветрот од гранките смолкнуваше
Смрзнати грутки премрзнат снег.
Јас и мојата мајка сред очаен бол
Се готвевме в мутра, а колскиот чкрт
И гракот на враните над снежниот брег

Ни влеваа тага што крици буди.
Та туткајки срце во болните гради
Посакав да рикнам, но штом ја видов таа

Смртна лика, сал издивнав суво.
„Не, храбар биди, од векот Бог ги чува
страдните срца на своите поданици“.

О, со одлучен глас ме крепеше таа.
Вон сè е мртво и плаче вселената.
И лета времето и снегот свила навева.

Тихо редев кога чув глас на сирена.
„Храбар, храбар биди и мене не ме жали.
Збогум“ рече. Гледав по автомобилот.

* „Секавше“: 20. 9. 1939 во препен на Владимир Шопов. Оригинал на српски во Свеска за писмене саставе својина Ал. Ђ. Шоповиќа – III – а р. тит. Штита. Лична архива на семејството на Владимир Шопов

СЕКОЈА НОК

Секоја нок, секоја нок сонуваше се во умиот.
Дека ја ~~сака~~ сакајаше дупето.
~~сакајаше дупето, дека сакајаше?~~
Секоја нок, секоја нок, секоја – та си вијалица!

Секоја нок, секоја нок ~~сака~~ сакаше се сират сиратите...
Дека ја ~~сака~~ сакајаше дупето,
дека ја сакајаше дупето?
Секоја нок, секоја нок ~~сака~~ сакаше се сиратите.

Секоја нок, секоја нок тргуваше, ај, по сирати.
Дека ја ~~сака~~ сакајаше дупето,
Дека ја сакаше дупето сиратите?
Дека ја сакаше секоја нок, секоја – по дупето?

19. IV. 53

А. Шопов

Мислам дека беше 1948 година [...] појниот Ацо Станковиќ, Љупчо Стојменски и јас, не знам по кој критериум, бевме пратени во Белград на некакво советување со младите писатели на Југославија. Во една голема сала, на работната маса седеа Иво Андриќ, Десанка Максимовиќ, Чедомир Миндеровиќ, Оскар Давичо и Ацо Шопов. За мене тоа беше исклучителен настан: првпат се соочив со имиња кои претставуваа икони за мене. По завршувањето на средбата, нас тројцата од Македонија нè прифати Ацо Шопов и нè одведе во некој ресторан на ручек. Тоа беше мојата прва средба со Ацо Шопов. Зошто се потсетувам на овој настан? По целиот пат додека се враќавме со воз од Белград до Скопје, Ацо Шопов ни раскажуваше и за своето детство, но и за Македонија. Во еден посебен запис, јас оваа средба поцелосно ја фиксирав, а тој детаљ ми послужи за да го одгатнам следниов феномен: [...] формирана како вистински духовен аскет [Мајка му Костадинка Рушева] вградила и во него чувство на голема чест, направила од своето дете свој животен препис на стонк, достоинственник, на храбар и одмерен човек. Ацо Шопов е една егичка верзија на својата мајка која како да го појаснува и феноменот зошто тој долго низ својата младост практично не се допрел до жена! Страдањата на живиот костур на неговата мајка легната во постела и строгиот ригиден татко, од друга страна, се достатни показатели за најдиректните психолошки посебности на личноста на Ацо Шопов. Мајката израснала во највисока сублимација низ неговото творештво во еден заветен ковчег на љубов и страдања, во вредност на апсолутен архетип, зашто првичните облици кои детето ги доживува како искуство се животот на неговата најнепосредна околина и несвесното кое се вглобува како принудна и вечна асоцијација. За да се реализира еден човек тој мора да има свест дека постои само во сооднос со својата мајка. Значи, тоа исушено тело на мајката е одразот, живата рефлексција на поетот во пепелта, во небиднината, во јагленосаното дрво. Тие што умираат не умираат за смртта – туку за животот.

Анте Поповски („Реч...“, 20. 4. 2001)

Машинпис од песната „Секоја нок“, датирана со ракопис на 29 април 1953, десетгодишнина од смртта на мајката Костадинка. Песната е објавена во Современост, мај 1953, III, 5, стр. 18.

Во мојата родна кука – кога денес во мислите се враќам кон детството – како секогаш да имаше место за поезија. Мајка ми имаше и многу смисла и многу љубов за поезијата, и можам мирно да кажам дека таа љубов ми ја пренесе и мене. Беше учителка, во младоста и самата пишувала песни. Сакаше да чита, често ја наоѓав замислена, со книга во рацете. Таа некаде во себе носеше некоја чудна поетска жица. Кога бевме мали ни читаше или ни рецитираше или пак ни пееше народни македонски песни. Многу убави стари, лирски обоени народни песни знаеше напамет.

Ацо Шопов (Разговор со Драгослав Адамовиќ-Зира, 1976)

Костадинка Рушева, мајката на Митко, Ацо и Боро била образована жена. По основното училиште, завршено со штипското маало Ново Село, се запишала во бугарската егзариска школа во Скопје. Важела за млада елегантна дама, талентирана за јазици и литература, а била позната и по своите прогресивни идеи.

Отако дипломирала, била назначена за учителка во Цумаја (денес, Благоевград), каде што се вљубила во еден млад бугарски офицер. Несреќниот крај на таа љубов инспирирал серија песни што таа ги запишала во едно тетфтерче. Тие ракописи ги чуваше Митко и понекогаш ми ги читаше. Тој впрочем и препеа од бугарски на македонски три песни што ги сметаше за најубави и ги издаде во *Современост*. А ни остави во аманет, почетниот стих од едната од нив да биде изгравиран на неговите гроб: „Миг беа радосните дни“. Го прашав зошто на крајот од секоја песна стојат иницијалите Н.К. Тој ми објасни дека тие значат „несреќната Коцка“.

Во тоа време, во Цумаја, како службеник работел нејзиниот сограѓанин, Ѓорѓи Шопов, син на Ристо Зафиров, со потекло од кратовско, и кого Штипјани го нарекле „Шопот“, според шопската капа што ја носел. И Ѓорѓи зад себе оставил една голема неосстварена љубов, со девојка од семејството Трендафилски. Близината го направила своето. По завршувањето на Првата светска војна, Костадинка и Ѓорѓи се вратиле во Штип, којшто тогаш бил во состав на „јужна Србија“. Таму се родиле и трите сина. Не можејќи да најдат работа, Ѓорѓи, со ортакот Мицо Сулејман, отворил берберски салон, а Костадинка останала дома и се занимавала со претшколското образование на

своите деца. Митко ми кажуваше дека уште од мали ги учела француски.

Психички лабилен, таткото Ѓорѓи немал доволно сили да одговори на семејните и работни обврски. При тоа, финансиските проблеми станувале сè понесовладливи; тој морал да исплаќа и некои долгови на татко си. А откако Костадинка се разболела од мултиплекс склероза, некаде во 1934 година, тој веќе сосем ги запустил и семејството и работата. Митко тогаш завршил четврти клас гимназија (сега осмо одделение) и неговниот тетин, Поп Стојче [Стојан Петров], му издејствувал бесплатно школување во Призренската богословија. Една уста помалку за хранење, во семејството. Бидејќи Боро бил многу мал, Ацо, наоѓа само 4 години постар, се грижел за сè во куќата. Нивните комшини во Штип ми кажуваа дека го гледале како носи во буриња минерална вода од Кежовица за да ѝ ги измива на мајка си раните добиени од долгот лежење.

Костадинка денес почива во Штип, а Ѓорѓи во заедничка гробница во Бјала (северна Бугарија), кај што бил однесен на лекување пред крајот на својот живот.

Милка Шопова, вдовица на Димитар Шопов
(Сеќавање, Скопје, 15.2.2003)

Во самостојност, ниту сфаќа ни рече,
и радосни думи во срце го забвинува.
Ај, думи ми самостојно крајот се буг,
и горестен крајот и в срце се забвинува.
5.7.96.

... Рече, ај, мило, ... 17.11.96.
28.11.

Миг беа радосните дни –
на тивка мислов – забвинува.
И думи ми самостојно крајот се буг,
и горестен крајот и в срце се забвинува.

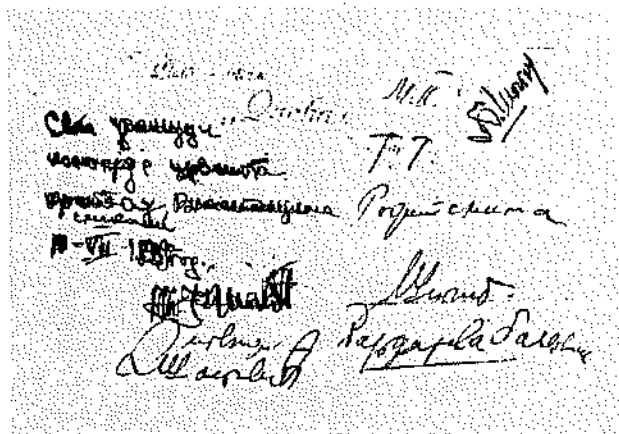
Рече, ај, мило! – миг беа радосните дни,
ај, думи ми самостојно крајот се буг,
и горестен крајот и в срце се забвинува.
и горестен крајот и в срце се забвинува.

Сочуван ракопис од песна на Костадинка Рушева, во личната архива на семејството на Владимир Шопов

Детството на Ацо Шопов е лишено од најелементарните радости и игри. И како што воинствените соседи ја освојуваа и черечеа неговата земја, така и суровата животна судбина го газеше и пустошеше неговото семејство. Поетовата мајка Коцка, учителка и поетеса, не можела ни да сонува некакво вработување, бидејќи школските власти ја жигосале како „бугарофил“. И таа, и поетовниот татко Ѓорѓи, кој бил берберин, уште кон средината на четвртата деценија (1934–1935 год.) заболуваат, а со тоа изворите за егзистенција речиси целосно пресушиле. Поради тешката сиромаштија и болеста, неговите родители не биле во можност да ја платат вообичаената училишна такса, па така Ацо, иако одличен ученик, морал двапати да учи четврто отделение. Школската година веќе била почната кога од Кочани во Штип допатувала поетовата тетка Стојка, чијшто сопруг Стојан [Петров] бил на служба во Кочани како поп, па таа откако видела дека внукот по вторпат го учи истото отделение, ја платила таксата. А во 1940 год., како петтокласник во штипската реална гимназија, Ацо бил единственото штипско дете кое живеело* во интернатот на гимназијата, заедно со децата од околните места и градови

Владимир Шопов („Кон најраното.“ 1985)

* В Шопов овде го цитира А. Апостолов. Според семејните извори, Ацо Шопов бил во интернатот само на исхрана

Нокта тивка дамна падна
Насакаде царува мрак.
И дрвјата голи ги скри
И сè наоколу.*

*Сред тивката опојна нок
Светкаат сјајни ѕвезди
Насакаде штама, насакаде мир,
Сè е во најдлабок сон.*

*Па мене така ми се чини
Ко да нема човек жив
Како секој да се готви
За вечниот живот свој.*

* „Нок“, 1. 1. 1938, во прелев на Владимир Шопов. Оригинал на српски, во Свеска за писмене саставе, својина Ал. Ѓ. Шоповиќа – Ш-а р гим Штип. Лична архива на семејството на Владимир Шопов

Власотинци, 1939 год. Последен ред, деветти од лево, Ацо Шопов, на петнаесетгодишна возраст, со брат му Димитар, во феријалната колонија на подмладокот на Црвениот Крст.

Оваа фотографија, браќата Ацо и Димитар ја испратиле до родителите во Штип, Вардарска бановина, на 10 јули 1939 година.

Ацо ми кажуваше дека четвртото отделение првиот пат го поминал со успех одличен, а вториот пат со успех многу добар. „Сè си знаев и сметав дека не треба повторно да го учам истото, ама учителите не мислеа така...“, се шегуваше тој. Во тие години, за време на распустите продавал кракери (газоа) за да заработи за гола егзистенција.

Светлана Шопова (Секавање)

Анахронија:

По ѕвезден пат се враќам при тебе

Дали и тоа беше некој кошмар од моето детство? *
Но еве, граде мој, по ѕвезден пат се враќам при тебе.
Ти доаѓам, граде мој, изморен и остарен
колку што ме преобличил светот.
Светот е долговечен а нашиот век краток.
Ти доаѓам со сите безгрижни и изгубени детства
што ги среќавав на патот,
со сите надежи и маки на луѓето со кои се запознав,
и го фрлам тој тежок товар во бунарот на твојата историја,
а ти злокобната судба изгони ја,
за да изрти едно ново детство
признато и прифатено од сето човештво
како добрина и Македонија.

О граде мој!
Езеро мое на животот!
Езеро на сите езера во кои ме нуркаа брановите
на животот.
Во твојата нерамна површина првпат ги почувствував
сите нерамнини на светот,
и од тие темни детски дамки
уште ме мамат вртоглави вишнии
и газам по неизодливи нерамнини.

*Фрагмент од „Езеро на животот“ (Дрво на ридот, 1980).

Светлана и Ацо Шопови, на Исарот, во Штип, 1978 година

Светлана и Ацо Шопови, со Михаил Ренцов (десно) и Алеко Протогеров (лево), на Споменикот на паднатите борци во Штип, 1978 година

Чинам тоа беше есента 1977 година. Шопов беше вратен од Сенегал. Во еден интимен разговор ми се довери: „Јас долго бегав од детството. Од градот. Од гладот. Ни во мислите не сакав да навратувам во Штип. Сакав да го избришам од себе. Долги години не доаѓав. Меѓутоа, во Сенегал, и како годините минуваа, кога фрлив поглед на она што поминало, видов дека тој дел од мојот живот, штипскиот, најјарко ми свети“. Зборуваше со голема жал во гласот. Како да го бараше лекот во повторното враќање во Градот. (Болеста веќе видливо ги покажуваше своите знаци). Му ветив оти ќе го водам во Штип. Еден ден се договоривме, конечно, да тргнеме. Им јавив за тоа на артистот Алеко Протогеров и сликарот Тодор Максимов и ги замолив да нè дочекаат и да понесат фотоапарат. Утредента, со Ацо и неговата сопруга Светлана, нè дочекаа пријателите во мојата стара кука во Штип. Со автомобил се качивме на дел од Исарот (докај одеше кола), а потоа продолживме пешки. Ацо имаше тешкотии во одот, меѓутоа, наопаку, сепак ја совладуваше висината. Одморивме пред Споменикот на паднатите борци. Оттука прска пријатна глетка врз градот и околината. Ацо беше видливо возбуден, зашто повторно, по триесетина години, тој ги откриваше скришните или заборавени имиња на сокаците, ридиштата, градските маала и со љубопитлив поглед и со тага (веројатно) шетаеше по сокаците на Горно Маало, Стариот Конак, Ашај Теке, по бреговите на Брегалница, по мостовите, во дворот на гимназијата, по стапалките на своето детство. Потоа застапа пред своите стихови изрежани врз мермерот на саркофагот, средишниот дел на споменикот. Почувствував оти сега е

Со Шукри Рамо, на отварањето на библиотеката „Гоце Делчев“ во Штип, мај 1978.

мигот да го качам на „врвот“ на Исарот, десетина метри погоре и педесетина метри подалеку. Со мало двоумење, тргна. Го крепавме или, сиреч, го кревавме до платото во средината на царската тврдина. Кога се качи горе и кога фрли поглед на кањонот од задната страна на Исарот, кон Ново Село, кон Пребек, кон Калимерово, Ацо не зборување, туку од неговата уста излегуваа крикови на восхит, неартикулиран говор од длабините на неговото возбудено битие. Го оставивме неколку мига сам, вознесен од споменот, од времето. Камерата ги „собираше“ овие мигови. Му предложив, бидејќи најтешкото го минавме, со колата да направиме прошетка во околината, по пепелта на неговите знајни и подзаборавени места. И така... ја видовме К'шовата воденица, одморивме на „Крстот“, на „Мерите“, го потсетив на „Сушево“, слеговме во „Кежовица“ (пиевме кафе што го порачаа пријателите од детството на Ацо), отидовме до „Л'ците“, седнавме во дворот на црквата „Св. Богородица“ (училиштето на Гоце Делчев), се потсетивме на „Пчеларинко“, на „Суитлако“ и квечерина се вративме во Скопје. Фотографиите убаво говорат за повторното вра-

ќање на Ацо Шопов во Штип, по скрките на своето детство, по сокаците на својата ученичка младост.

Следната година, поточно во мај 1978-та, со Ацо и Светлана пак бевме во Штип, на свеченото отварање на Народната библиотека. Болеста веќе ги кршеше неговите нозе, јазик. Чинам, тоа беше негово последно доаѓање во градот што толку го сакаше, градот под Исарот и во неговото срце.

Михаил Ренцов (Сеќавање, 1993)

*Струполен паднав и лежам под ѕидините
на градот*
и не можам ни чекор напред ни ту пак назад
да сторам.
Ѕидините дишат со здивот на мојот разурнат дом,
а мојата небиднина извалкана од врвниците
на рајот и на адот
однадеж ме удира и заслепува
како некој штотуку пробуден гром.*

*Фрагмент од „Клонарска песна на поетот“, Париз, февруари 1978, болница Салпетриер (Дрво на ридот, 1980)

Две штирайки

Штип, како тогаш мало, неразвиено и зафрлено гратче меѓу голи ридје, имаше бројна младинска организација и младинско движење чија основна ориентација се состоеше во тоа младите луѓе да ги приготви за отпор и борба против фашизмот.

Литературната дружина во штипската гимназија [Напредак], предводена од Ванчо Прке, всушност беше собиралиште на најпрогресивната штипска младина. Таа им овозможуваше на младите луѓе не само да дојдат до посовремени сфаќања за литературата и уметноста, туку и да го најдат единствено можниот излез од многубројните дилеми што тогашното време ги поставуваше пред нив.

Во оваа литературна дружина, или уште поточно од големата страст на Ванчо Прке, кој и самиот беше поет, научив како се сака литературата и колку љубов и трпение бара таа од писателот. Под неговото непосредно влијание многумина во Штип ги започнавме своите први литературни чекори.

Ацо Шопов (Разговор со Тамара Арсовска, 1968)

Ацо Шопов беше склон кон пишување и таа своја љубов ја изразуваше уште во своите најрани години. Се сеќавам дека во 1940 година на Видовден, на крајот од учебната година кога се објавуваа резултатите, некои ученици читаа свои творби. Таа година Ацо Шопов читаше една своја патриотска песна која имаше наслов „Устани сине, отаџбина те зове“.

Фируз Демир („Ацо Шопов“, 1982)

Читав една песна на Видовден, „Устани сине, отаџбина те зове“, патриотска песна визави опасноста од фашизмот. Примена беше многу добро. Се читаше во дворот на штипската гимназија, на влезот. Кога дојде редот на мене, се спрепнав и се спружив на земји. И така почнав да читам.

Ацо Шопов (Разговор со Блаже Ристовски, 13.7.1976)

Ацо Шопов беше изразито скромен младич, повлечен во себе, а следеше сè што се збиднува околу него и вон него [...] Беше срамежлив, се стеснуваше нешто да побара или да се наметнува [...] Секогаш беше со својата срамежлива, скромна насмевка на устата. Кога нешто ќе соопитуваше, ќе побараше или ќе дискутираше, се имаше впечаток дека однапред сака да се извини.

Фируз Демир („Ацо Шопов“, 1982)

Сега [...] можеме со сигурност да соопштиме дека првата песна ја напишал неколку дена по неговиот четиринаесетти роденден, поточно, на 30 декември 1937 година. За ова прецизно утврдување на поетскиот „старт“ на нашиот поет, најмногу му должиме на самиот Ацо Шопов, бидејќи тој, најголемиот број од неговите најрани песни, ревнино ги проследувал со датата на нивното запишување [...]

Најголемиот дел од најраните песни, Ацо Шопов ги запишал во една тетратка (Свеска за писмене саставе, својина Ал Ђ Шоповиќа – III-а

р. гим Штип) со формат 16–20,5 см., во која на тринаесет листови се содржани седумнаесет песни и два куси раскази („Разделба“ и „Чичко Перо“). Девет песни се запишани на шест неповрзани листови со формат 17–21,5 см., пет песни се наоѓаат на четири делумно поврзани листови со формат 11–17,5 см., една песна е запишана на одделен лист со формат 11,5–15,5 см., исто како и единствената песна на машинопис, која се наоѓа напечатена на одделен канцелариски А-4 формат.

Тетратката за писмени состави содржи најголем број песни и сите тие се напишани во 1937 и 1938 год. На шесте неповрзани листови, каде што се наоѓаат девет песни, фигурираат годините 1939 и 1940, додека [другите] не се датирани.

Сите песни од најраниот период на Ацо Шопов, со кои располагаме, се напишани на српски јазик. Но, очигледно е дека ги пишувал Македонец. Така, песната „Пролетен разговор“, младиот поет на „српски“ ја озаглавил како „Пролетни разговор“! [...]

Професорот Апостолов, за време на разговорот [воден со авторот на овие редови на 22 февруари 1985], ни говореше за ригорозните мерки што гимназиските власти ги применувале дури и кон оние ученици кои ќе биле чуени да говорат македонски и вон училишните клупи. Покрај официјалните мерки во вид на доделување слаби оценки по поведение, укори и исклучувања од гимназијата, некои од професорите, како Милан Бојчевиќ, кој предавал српски јазик, воделе своја сопствена казнена политика. Последниов за секој изговорен македонски збор ги казнувал учениците со по два тогашни динари!

Владимир Шопов („Кон најраното...“, 1985)

(ПРОШТАЈ)

(Посветено на драгиот професор, со кој јазикот е пишан, а не е само)

Татко и колежни драго,
 Кој нас је официјално обвезал,
 Татко, немој ги мисли више
 Кога је јазикот првобитно каз!

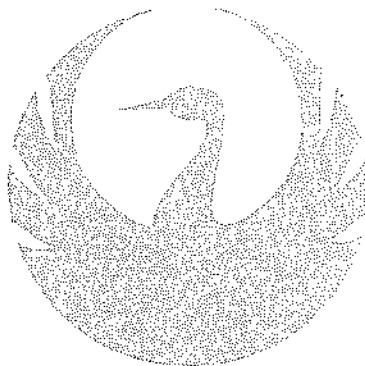
Оваго је сунце давало,
 Око за нас више не сјај,
 Изгледа да је и колежни драго
 Првобитно из вет' да изјави!

Јазикот неје црн
 Мислам више не кажува,
 Како један драго каде,
 Слабо, идува светлоста

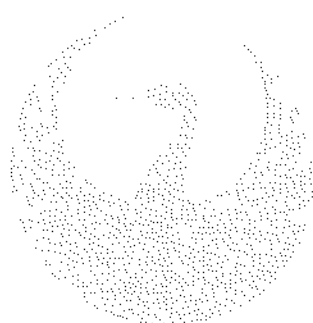
Ник и не се мислам татко,
 И мислам да се
 Колежниот јазик
 Уредној великој мисли

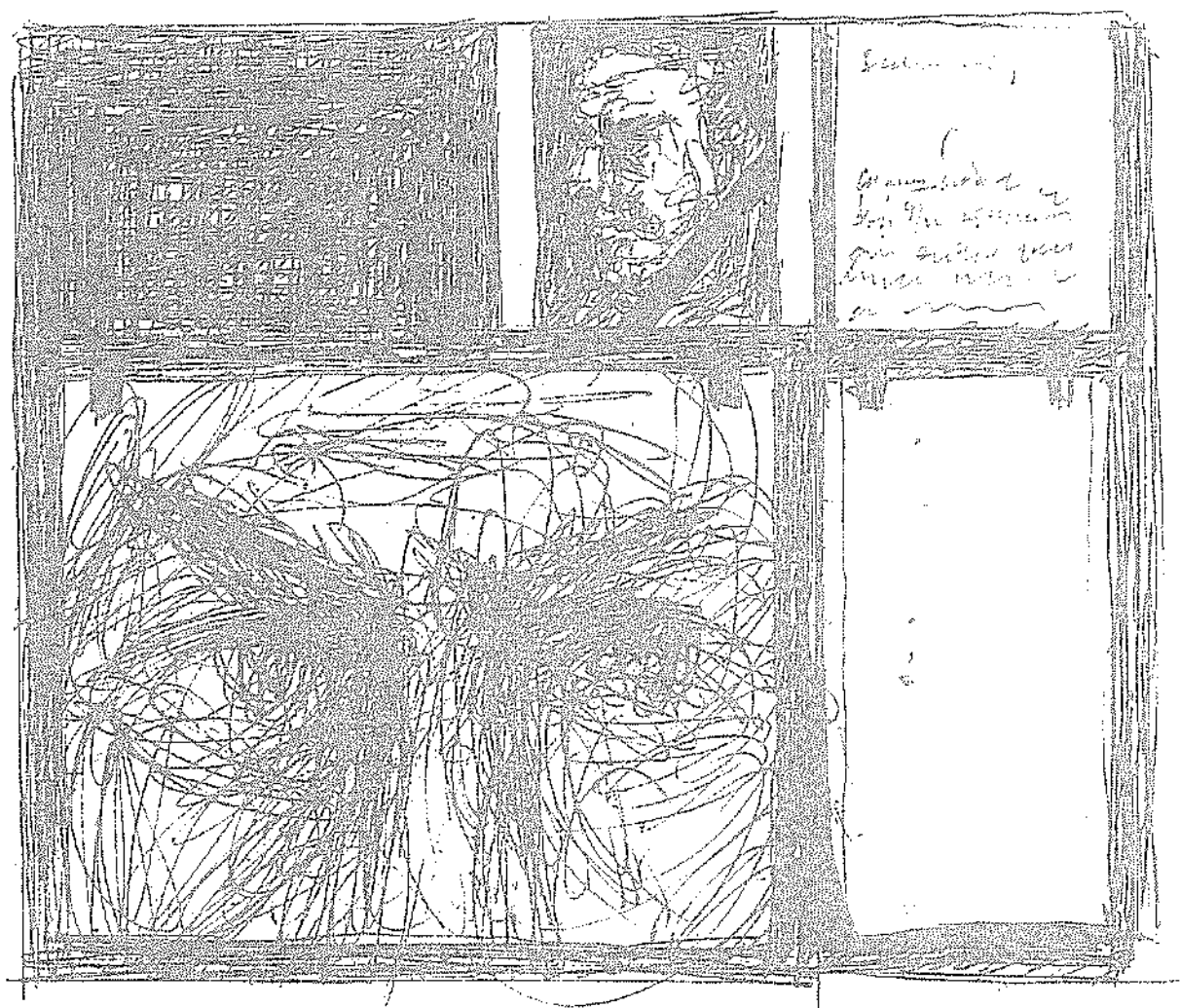
Ал Б Шоповиќ ПЕСМЕ. Свеска I А Шоповиќа IV⁶ (Лична архива на Светлана Шопова)

Песните содржани во оваа тетратка се напишани помеѓу септември 1938 и мај 1939 година. Тогаш Ацо Шопов имал петнаесет години и бил во четврти клас гимназија. Песната „Опроштај“ напишана на 28.01.1939. ја посветил на неговиот професор по српскохрватски јазик Вељко Перишиќ, што оди во прилог на мислењето на Т. Донева дека „толку Перишиќ имал влијание врз младиот Шопов, бидејќи тој му предава српски јазик, а и самиот пишувал песни во тоа време“ (ср. РИСТЕВСКИ. Блаже „Раното поетско творештво на Ацо Шопов“, стр. 17)

да ѝ се даде
младост
на младоста

за љубовта наша делата ќе кажат

Хронологија

- 1941: Почнува бугарската фашистичка окупација на Македонија. Ацо Шопов станува член на раководството на СКОЈ (Сојуз на комунистичката младина на Југославија) при средношколската организација во Штип.
Ракописот „Песни за Штип“ (или „Ановите“) пишуван на македонски јазик, му го предава на Фируз Демир, кај кого се чувале илегалните скоевски материјали.
- 1942: Ацо Шопов, Славко Јовев и Димче Беловски го објавуваат илегалниот младински весник *Искра*, пишуван на рака со печатни букви и умножуван на индиго (не е сочуван ниту еден број).
- 1943: 29 април: Починува Костадинка Рушева, мајка на Ацо Шопов.
1-ви мај, во партизанскиот билтен *Народен Глас*, ја објавува песната „Одредот ‘Тоце Делчев’ издаден“, посветена на неговиот загинал пријател Ванчо Прке.
Септември: по матурата во Штипската гимназија, се приклучува со група скоевци во редовите на Шарпланинскиот партизански одред, а потоа во Кумановскиот (секретар на СКОЈ), којшто прераснува во Трета македонска ударна бригада.
Ноември: станува член на акциониот одбор на НОМСМ (Народно-ослободителен сојуз на младина на Македонија).
Октомври 1943–април 1944: Прва граѓанска војна во Грција.
22 декември: Избран во пленумот на Првиот конгрес на антифашистичката младина на Македонија, одржан во село Фуштани, Егејска Македонија.
- 1944: Одговорен за агитација и пропаганда (Агитпроп) во штабот на Третата македонска ударна бригада. Го уредува весникот *Огн*.
23 мај: загинава партизанката Вера Јоциќ на која ѝ се посветени песните „Љубов“ и „Очи“.

јуни: ранет во борба против бугарскиот окупатор.

2 август: оснивање на Република Македонија, во состав на Федеративна Народна Република Југославија (АСНОМ).

4 август: починува таткото Ѓорѓи.

Октомври: од печат излегува стихозбирката *Песни*, во издание на Околистички НОМСМ, Куманово. Станува член на секретаријатот на Главниот одбор на НОМСМ и уредник на весникот *Млад борец*.

Ноември: ја пишува песната „Очи“ (*Со наши раце*, 1950) во Белград.

Декември: од печат излегува стихозбирката *Песни*, во издание на „Млад борец“, Белград.

Декември 1944–јануари 1945: Втора граѓанска војна во Грција.

1945: 6–8 јануари: на Вториот Конгрес на Народноослободителниот младински сојуз на Македонија, антифашистичката младина на Србија ја носи како подарок на македонска младина збирката *Песни* од Ацо Шопов, објавена во Белград. Песните од оваа книга, Ацо Шопов ѝ ги дал на Брана Перовиќ, којашто била инструктор во Главниот одбор на НОМСМ, во Горно Врановци.

Ацо Шопов учествува на овој Конгрес во својство на потпретседател на Главниот одбор на НОМСМ.

6 јуни–16 август: патува во Советскиот Сојуз, како член на Југословенска младинска делегација, предводена од мајор Славко Комар. Го пишува таканаречениот „Московски дневник“ [до сега само делумно објавен] Две години подоцна, на 7-ми септември 1947, излегува статијата „Москва“, во *Нова Македонија*, тогашен орган на народниот фронт на Македонија.

Октомври: излегува песната „11 октомври“, како и првиот критички осврт кон неговото поетско творештво, потпишан од Димитар Митрев, во првиот број на *Нов Ден*, „списание за уметност, наука и друштвени прашања“.

Од печат излегува третото издание на *Песни*, Штип, штампарица Илинден. Уредник во списанието *Нов ден*.

- Брак со Благородна Цветковска, до 1950.
Се усвојува македонската азбука и од печат излегува првиот повоеан „Македонски правопис“.
- 1946: Песната „Очи“ за првпат е објавена во списанието *Нов ден*, бр. 1-2, 1946.
Јуни: ја објавува „Песна за првиот житен сноп“, во *Млад борец*.
Септември: Главниот одбор на Народната младина на Македонија ја објавува стихозбирката *Пруга на младоста*, на Ацо Шопов и Славко Јаневски, како и избор од македонската поезија, *Песни*, во која се застапени Ацо Шопов, Блаже Конески, Славко Јаневски, Гого Ивановски и Лазо Каровски.
Ноември: ја објавува песната „Први слова“ [*Пруга на младоста*], во *Млад борец*.
Март 1946-август 1949: Трета граѓанска војна во Грција.
- 1947: 13 февруари: Се оснива Друштвото на писателите на Македонија. Ацо Шопов е еден од првите членови и ќе биде негов претседател на неколку наврати.
Член на Покраинскиот комитет на СКОЈ за Македонија и член на секретаријатот на „Земското веќе“ на Народната младина на Македонија, одговорен за културно просветна работа. Во тоа својство, учествува на Третиот конгрес на НОМСМ, во јуни.
Заменик кандидат, во изборната единица Ново Село – Штип, за народен пратеник за Уставотворното собрание на Народна Република Македонија.
Август: учествува на Светскиот младински фестивал во Прага, Чехословачка.
Октомври: Заминува на школување во Белград, во Високата политичка школа „Ѓуро Ѓаковик“.
Орден на братството и единството, од I ред, одликуван од президиумот на Народната Скупштина на ФНРЈ.
- 1948: 28 јуни: Титовото „НЕ“ на Сталин. Почнува периодот на Информбирото,
- чинишо последици ќе се чувствуваат сè до средината на педесетите години.
16 декември: се раѓа синот Владимир, во Белград.
Друштвото на писателите на Македонија го објавува литературниот зборник, *11 Октомври*.
Во Љубљана излегува *Македонска поезија*, првата повоеана антологија на словенечки јазик.
- 1949: 15 јули: Дипломира на Високата политичка школа „Ѓуро Ѓаковик“.
- 1950: Февруари: во издание на „ноПок“ (Ново Поколение) излегува *На Грамос*.
Април: Државното книгоиздаателство на Македонија ја објавува збирката *Со наши раце*.
Ја објавува песната „Средба“, во *Нов Ден*, бр. 5.
Одговорен уредник на младинското списание за литература и уметност *Иднина*.
Во Скопје, почнуваат да излегуваат литературните списанија *Современост*, во чија редакција и издавачки совет Ацо Шопов ќе има различни функции сè до крајот на својот живот, и *Млада литература*, каде што Димитар Бошков ќе објави во 1952 негативна критика за збирката *Стихови за маката и радоста* од Ацо Шопов. Со овој текст ќе започне таканаречената „литературна хајка“ против „интимизмот на Шопов“ (cf. стр.63).
- 1951: Ги објавува песните „Не љуби ме“, во *Современост*, I, 2 и „Мечтаење крај брегот на езерото“ во *Современост*, I, 5 (*Стихови за маката и радоста*, 1952).
Цицибан од словенечкиот поет Отон Жупанчич излегува на македонски, во препев на Ацо Шопов. До 1975, збирката ќе доживее девет изданија, кај различни издавачи.
Во соработка со Славко Јаневски, ја препејува *Песна за Аланаса* од рускиот поет Едуард Баргицки.
Директор на новооснованата издавачка куќа Кочо Рацин.

Ановите

Моја прва песна? Замислете го Штип – тоа мало гратче на Брегалница, таа паланка зад Исарот и хово поле, стисната меѓу реката и убавите висорамнини на Сутлакот и Каваклија, испушени од сонце и врели летни денови, заборавено и од бога и од властодржците на стара Југославија. Над Југославија тогаш се трупаа тешките црни облаци на фашистичката опасност и таа се шаше како вејка на ветрот. Во Штип ситуацијата стануваше сè потешка и понездржлива. Човите беа преполни од мобилизирани резервни војници, измешани со селскиот добиток. Золотот сè повеќе растеше. Обземен од овој револт, јас ја напишав својата прва песна на македонски јазик, „Ановите“. За жал, оваа песна, како и низа други со слична инспирација, пропадна подоцна во една провала за време на окупацијата.

Ацо Шопов (Разговор со Гордана Бошнакоска, 1976)

За време на бугарската фашистичка окупација, Ацо Шопов е веќе поет и политички многу пооформен. Станува член на СКОЈ и член на гимназискиот актив на СКОЈ, иде што соработува најмногу со Димче Беловски тогашен секретар на Гимназискиот актив на СКОЈ во Штип, а надвор од Гимназијата често се сретнава и со Ванчо Прке и Славчо Стојменски. Станува еден од политички најактивните младици во штипската гимназија. Раководи со голку воспитни скоевски групи [...]

Ацо Шопов [...] му ја подари на својот народ својата прва збирка поезија уште во 1941 година. Тоа беше ракопис, една тетратка со дебели корици и со наслов „Песни за Штип“ (позната како „Ановите“). Но, за жал, тие стихови тогаш не можеа да бидат печатени [...]

Јас ја имав таа прилика и посебна чест, ете, токму оваа збирка „Песни за Штип“ да ја имам в раце. Имено, Шопов мене ми го довери овој ракопис, кон крајот на 1941 година, за јас да му го предадам на Ванчо Прке (кој беше илегалец кај мене дома), со цел тој да ги прочита песните и да се произнесе за нив, да даде писмена критика, зашто Ванчо важеше меѓу нас и како познавач на литературата. Со оглед на тоа што младиот Шопов веќе сите го знаевме како „наш, комунистички поет“, може да се претпостави со какво интересирање и нетрпение Ванчо чекаше да ја добие и да ја прочита тетратката со Ацовите песни.

Секавајќи се на оваа тетратка сега најпрвин би ги спомнал песните за чии наслови јас,

заедно со Ацо додека уште беше жив, успеав да се сетам: Еве ги: „Ановите“, „Афиони“, „Еснафи“, „Жетвари“, „Чаршијата“, „Леблебици“, „Песна за Сталина“, „Грозебрање“, „Ашчијата“, „Кепенците“ и други [„Каваклија“, „Новакова чешма“...]

Ванчо Прке со денови ги читаше и прочуваше овие песни, а за нив многу долго, до доцна навечер, дискутираше со Славчо Стојменски. Славчо беше тогаш уште легален, на слобода, и скоро секој втор ден го посетуваше Ванча кај мене. За Славчо, во нашата средина, исто како и за Ванчо, се знаеше дека многу познава и чита, а и самиот пишува литература, поради што и го викаа „Сократ“ [...]

Сега, кога му се навраќам на тоа веќе многу оддалечено време, до максимум се наметам да се сетам што Ванчо Прке беше напишал како свое видување на поезијата [на] Ацо Шопов, како тој ги оценуваше неговите први поетски чекори. Пред сè, знам сигурно дека Ванчо беше воодушевен. Сметаше дека Ацовите песни имаат голема вредност и поради тоа што се пишувани на македонски јазик и поради тоа што ја јазуваат вистини; дека се создавани со чист памет и разум, од срце, од длабочината на душата. Се секавам дека последната реченица во Ванчовата порака до Ацо беше: „Не биди мрзлив, пишај, од тебе само тоа се бара и чека. Веројатно ќе се сретнеме набргу“.

За жал, Ванчо не се сретна со Ацо, бидејќи заминува за Скопје а оттаму за Битола, каде што ја

продолжи борбата на македонскиот народ во биголско-преспанскиот крај [и загина, во мај 1943 година]

Тетратката со песните на Ацо Шопов останала во скривницата кај мене дома. Јас паднав во рацете на полицијата. По враќањето од затвор, за голема несреќа и жал, таа наша духовна скапоценост ја немаше – не ја најдовме тетратката со првите пројави на поезијата од нашиот револуционер и поет Ацо Шопов

Фируз Демир („Ацо Шопов“, 1982)

Откако збирката му била вратена на Шопов, овој повторно му ја дал на Фируз со цел да биде напечатена во илегалната партиска техника што се наоѓала во неговата куќа, но при ненадејна провала во 1943 година, тој паѓа во затвор и трагата на „Анови“ засекогаш се губи.

Блаже Китанов (Ацо Шопов, 1998)

Ацо ми кажуваше дека илегалниот материјал штипските скоевци го чувале кај Фируз Демир, затоа што тој му припаѓал на беговско семејство и кај него бил помал ризикот од упади на бугарската полиција. Меѓутоа, Фируз сепак бил уапсен и ситиот илегален материјал бил запален за да не падне и тој во рацете на окупаторот. Со тој материјал во огнот исчезнала и првата збирка на македонски јазик што Ацо му ја поверил на Фируз.

Светлана Шопова (Сеќавање)

Можеби постои врска помеѓу сите тие стихови на Ацо врзани со огнот, со пепелта, со зборот што гори, со јагленосаниот збор... и таа прва збирка што исчезнала во пламен.

Анте Поповски (Искажување, Париз, 13.2.2002)

Есен 1941 година во окупираниот Штип [Со сестра ми Викторија] живеевме во ист стан. Пеевме борбени песни, дискутиравме за неправедното општество, за минатото и за иднината. Заедно со Ацо, тројцата читавме илегална литература и рецитиравме длабоко во ноќта. Колку чудна беше нашата заклетва што еден по друг ја изговоривме во очекување на апсењето.

Мај 1943 година. Ноќта тукушто беше паднала. Наоколу мириса на пролет, на младост. Седиме на клупата во дворот на родителите на Ванчо [Прке] и молчимо. Со целото битие сме потонати во тага, нема, тешка, бескрајна тага. Само пред неколку часови очекувавме да настапи најсреќниот час во нашиот живот – излегувањето во партизани – а сега дојде тажна, несреќна вест: Ванчо, и уште неколку другари загинаа. Стискајќи ги тупаниците без зборови се заколнувавме дека ќе ги осветиме.

Јордан Поп-Јорданов
(„Дневнички записи“, 2001)

„PARTIZANSKA SPOMENICA 1941“

Broj knjižice 20032

Кога по една провала, бугарските фашистички власти почнале масовно да ги апсат штипските скоевци, Јоцо, како што го викаат другарите Јордан Поп-Јорданов, бил еден од задолжените за нивното криење. Тој го засолнил

Ацо во една шупа и го заградил со трупци дрва. Успеал да го посети дури по два дена. Кога го запрашал што му е потребно да му донесе, Ацо одговорил: „*цигари, ништо друго*“.

Светлана Шопова (Секавање)

Ацо Шопов, во Штип, веројатно 1943 година.

Партизанска пролет

Во партизани отидов во 1943 година, првин во Шарпланинскиот одред, после во Албанија, војувавме со балистите кај Пишкопеја, а на враќање, ние Македонците се одвоивме и тргнавме за Куманово. Влеговме во Кумановскиот батаљон на Христијан Тодоровски-Карпош. Потоа батаљонот прерасна во Трета македонска народноослободителна ударна бригада.

Ацо Шопов (Разговор со Блаже Ристовски, воден на 13.7.1976)

Ацо Шопов излегува во партизани есента 1943

Прв пат чув за [Ване], кога се во есента 1943 г. префрливме од Шар на Козјак за да се соединиме со Карпошовите партизани. Одмарајки се од долгиот марш крај Штабот на одредот ми го привлекоа вниманието острите Карпошови зборови. Тој се веровно љутеше на некој партизан за неисполнување на задачата.

- ... Што! И не си успеал? Поглеј се каква си грдосија - како мечка, зар ти не можеш да издржиш? ... Треба да се угледаш на Ване. За него нема „не може“...

Се заинтересував кој е тој Ване. Неговото име го знаеја сите борци. Тие секога го наведуваа како пример, било да се зборува за борбите или исполнување на должностите.

- Зар вака се рапортира! Исправи се и застани мирно како Ване, го укори командирот на една чета делегатот на една десетина.

Со Ване се запознав сосем случајно. Една темна дождова ноќ, тој ненадејно упадна во мојата соба. Претрпани скоро еден на друг, борците спиеја хркајќи. Целата соба беше исполнета со лугје и задушлив воздух. Јас седев крај вратата и дежурав, броејќи ги минутите од мојата смена. Дождот рамореше, прокиснатите стрепи капеа и беше така пријатно да се спие.

Одеднаш вратата скрца и со тресок се затвори. Електричната светлина ми ги заслепи очите.

- Кој е? - извикав, мачејќи се да го препознаам непознатиот гостин.

- Јас сум Ване. Тука ли е штабот?

И пред да се подигнам, тој ми пристапи, ми ја внесе електричната ламба сосема во лицето и насмеуејќи се рече:

- А, значи нов? Секој ден пристигнуат се повеќе... Е, па здраво друже! ... и цврсто ми ја стегна раката.

Дури сега можев да го погледнам. Висок и млад - највеќе 18 годишен младинец, доста слаб но живав, упорит, со одлучен израз на лицето и долги немирни клепки на очите. Целиот мокар и со бујни, кадриви коси, немарно расфрлани по целата глава. Тоа беа првите мои впечатленија од првиот сусрет со Ване.

Од тогај поминаа многу месеци и јас и Ване станавме неразделни другари.

Наступува пролет. По врвот на Козјак се топеше последниот задоцнен снег. А испод - во низините, крај бучните бранови на Пчиња, пупеа

оживените дрвја. Целата природа се капеше во прозрачното пролетно утро, залпена со сончева светлина. Како да отидоа во неврат снежните планински впулицы, кои ни ги замрзнуеја и коските. Се беше пријатно и убаво [...]

Никога не ќе можам да го заборавам походот на Кратово. Убава нокј исполнета со мирис на цветови и лек, непрекиден покрет! Таа вечер како да бевме сите со крила.

Утринта, рано в зори, загрмеа првите пушки и зарешетаа митролезите. Долеу во Кратово како да настана лом. Градот се стресе, изви се дим. Неколку исплашени фашистички војници штуркуаа по доловите.

Каков контраст, пред неколку минути се беше мирно и тихо. А сега грмеж експлозии, фијукање на куршуми, викање, тресок на одвоените камења. Низ воздухот се процепи „ура“ и борците нагнаа во градот [...]

Ване беше останал на ридот со целата своја чета. Вечерта, кога отпорот во школото беше ликвидиран и запленините продукти се делеа на народот, нови фашистички дружини претпазливо и стрвено настапуеја и кога почна мрак, тие беа сосем близу до Ваневите позиции. Отпочна борба гради со гради. Во темнината не се распознавуваше кој е своја а кој непријател [...]

Влечејќи се по земја, Ване се зближи до еден камен, зад кој се крнеше човечка сенка.

– Кој е? – запраша со шепот. Никој не одговори.

– Кој е? – извика Ване гласно и искочи со шмајзерот.

Сенката се размрда, се исправи фашистички војник и со сета сила се фрли врз Ване: – ќе разбереш сега кој сум јас! и кошчениите раци му ги зарии во грлото. Ване направи очајнички покрет да се извлече, со едната рака го зграби за шинелот и го тресна со другата тупаница по носот. Крв му ја обли раката. Ослободуејќи се за миг, тој се покрена и колку имаше сила го удри со ногата по мевот. Фашистот екна и се испружи на земјата. Ване го притисна обрачот и цел рафал испали. Но не стигна ни да се обрне. За грбот го зграби некоја рака, револверската цевка светна и куршумното зрно го прониза во срце. Над него надвисна избекуменото и зверско непријателско лице.

Во истиот момент притрчаа и други. Ване не можеше да ги препознае кои се. Отпочна

борење, гребене со нокти, пукање... И кога запре се, некој го загледа во очите изгребаното лице, и запраша: Кој е?

– Јас сум Ване! одговори тивко, шепотот му замрзна во устата – кажите им оти непријателот не успеа.

Тишината после оваа борба беше уште по страшна.

Ацо Шопов („Од борбите за Кратово“, 1946)

Ацо Шопов, во партизани, зима 1943-1944

Борбата [...] беше единствена можност да се најде смисла на животот, единствен начин да се сочува младоста, поточно да ѝ се даде младост на младоста. Самата борба беше младост. Младост на животот, младост на човекот, младост на утрешнината.

Ацо Шопов („Борбата – младост на животот“, 1973)

1944. Рана пролет. Студена облачна ноќ.

Колоната се развлекла во ноќта како жива врвица на нагорнина, токму каде што, чиниш, нема никаков пат. Зад нас е селото Црноок. Не смееш ништо да зборуваш, секој час се пренесува командата: „Потивко!“, „Не кашлај!“ Не смееш ништо да зборуваш, а толку многу ти се зборува, чувствуваш како зборовите ти го гризат грлото, како што ти ги апе и ти се лепи за рацете студениот автомат, чија тежина ја забораваш пред потребата да говориш, да говориш, да говориш, да се увериш дека навистина чекориш, дека си навистина жив; чувствуваш дека тоа немо чекорење е убиствено, измамничко, сам на себеси си и сè што е околу тебе ти прилега на сениште, одиш а не веруваш дека одиш, мораш да викнеш, да прозбориш, да се изгризеш со зборовите, да потечат струјки крв, да се увериш дека си навистина ти, дека постоиш [...]

Лежиш веќе од утрина зад некој камен, голем колку да ти ја засолни главата, лежиш залепен за земја, до тебе лежат други исто толку засолнети и залепени, а околу тебе секој миг експлодираат гранати, а над тебе секој миг кружат непријателски авиони, кружат сосем ниско, на стотина, не, чиниш, на педесет метра, и ти го гледаш наведнатото лице на пилотите, ја гледаш нивната победоносна насмевка, ликување, им ја гледаш раката како зема неколку бомби и ги испушта. Бомбите летаат во воздухот, паѓаат, чиниш право врз тебе, ги затвораш очите... експлозија... некој до тебе и некој далеку испискува, лицето ти го покрива облак од прав и земја, во ушите нешто те кине, пишти, реже... И така од утрина до квечерина. Никогаш толку, никогаш толку во животот не си ја сакал ноќта, никогаш толку.

Ацо Шопов („Сончева колона“, 1959)

Вечер е тиха, дремлива,
нечујно гора шумоли,
месец сред гранки сонува,
и звезди солзат на небо.*

*Фрагмент од „Кратово“ (Песни, 1944), првпат објавена во Илинденски пат, бр 5-6, 1944, во село Екловец (кичевско), подоцна преадаптирана во „Партизанска пролет“

И песните за Карпош се создадени од непосредна инспирација. Бев очевидец на загиувањето на Карпош и учесував во истата борба. Тоа беше лудо храбар борец: излезе напред и налета на нападот на бугарските фашисти, кои со митролези го покосија.

Ацо Шопов (Разговор со Цане Здравковски, 1979)

Пушките глумат.
Поштукната ноќта уплашено глуми
Грми
и мрее
раскрвавен крај.
И штама цари.
А над мртвите другари
сто дваесет срца
со бол се наливаат,
сто дваесет тупаници
со гнев се свиваат,
за борба,
немилосрдна борба,
борба до крај.*

*Фрагмент од „Борбата на Дренак“ (Песни, 1944), посветена на Карпош

Ко челик сме ние – со Титовски сили,
Стив Наумов стои пред нас како штит,
Карпошова љубов тече в наште жили –
бригадата наша ко чека е свит [...]*

*В крвавиот Дренак и Пелинце славно
ќе треперат врагои ко исушен лист
со здружени сили окови ќе пукнат
ќе изгрее бргу ден светол и чист.*

*Фрагменти од „Марш на Третата македонска ударна бригада“ (Песни, 1944), песна првпат објавена во Положај, весник на Втората македонска ударна бригада, април-мај, 1944.

Ја пеевме на секое место, во секаква прилика и во најтешките моменти. Таа песна ја опишуваше борбеноста на нашите борци и успехите над бугарската фашистичка војска. Всушност, во тоа време, Ацо со песна се пренесе низ цела Македонија.

Васил Златев-Шило
(Разговор со Блаже Китанов, воден на 29.01.1988)

Зима 1943-1944: борци од Третата македонска ударна бригада. Вера Јоциќ во средината. Ацо Шопов горе лево

Кога есента 1944 година, тргнав во прво одделение, во Кавадарци немаше ниту еден буквар. По ослободувањето, кавадарчани ги собраа сите бугарски учебници на куп во центарот на градот, и од нив направија огромна клада. Така, ние ги учевме буквите од македонските летоци на Агипроп. Години подоцна, во еден разговор, му кажував на Ацо како сум ја научила азбуката. Тогаш тој воскликна: „Па тие летоци ги пишував јас!“

Светлана Шопова (Секавање)

Очи ти сакам, молња да режат,
кипнати гради оган да горат,
врели ти усни жар да се сторат,
под твоите раце
под твојата сила,
врагој да мрзнат
и да се ежат
другарко моја, другарко мила!*

*Не за љубовни песни ти пеам,
не за вечери наспани тлеам,
оваа песна за бунт ти збори,
во неа крвта моја гори!*

*Фрагмент од „Љубов“ (Песни, 1944) посветена на Вера Јоциќ. Оваа песна првпат е печатена на 15 јули 1944, во *Огн*, весник на Третата македонска ударна бригада, чијшто уредник бил Ацо Шопов, како член на штабот, одговорен за агитација и пропаганда (Агипроп).

Сакам по овој повод да оставам еден запис за моето прво среќавање со Ацо Шопов.

Тоа стана при крајот на септември или во октомври 1944 година во селото Горно Врановци, каде што бев вклучен во работата на редакцијата на *Млад борец*.

Седиштето на младината и на редакцијата се наоѓаше во една просторија, како мудбак, во дворот на муслиманска кука. Тука го подготвувавме весникот и тука спиевме полегнати наземи еден до друг.

Тука ми дојде до рака, умножена на шапилограф, првата збирка на Ацо Шопов, онаа што малку подоцна ќе излезе во Белград во издание на српската младина. Иако не можев да не ги забележам во неа трагите на почетништвото, мојата интуиција по најдобрите места насетуваше

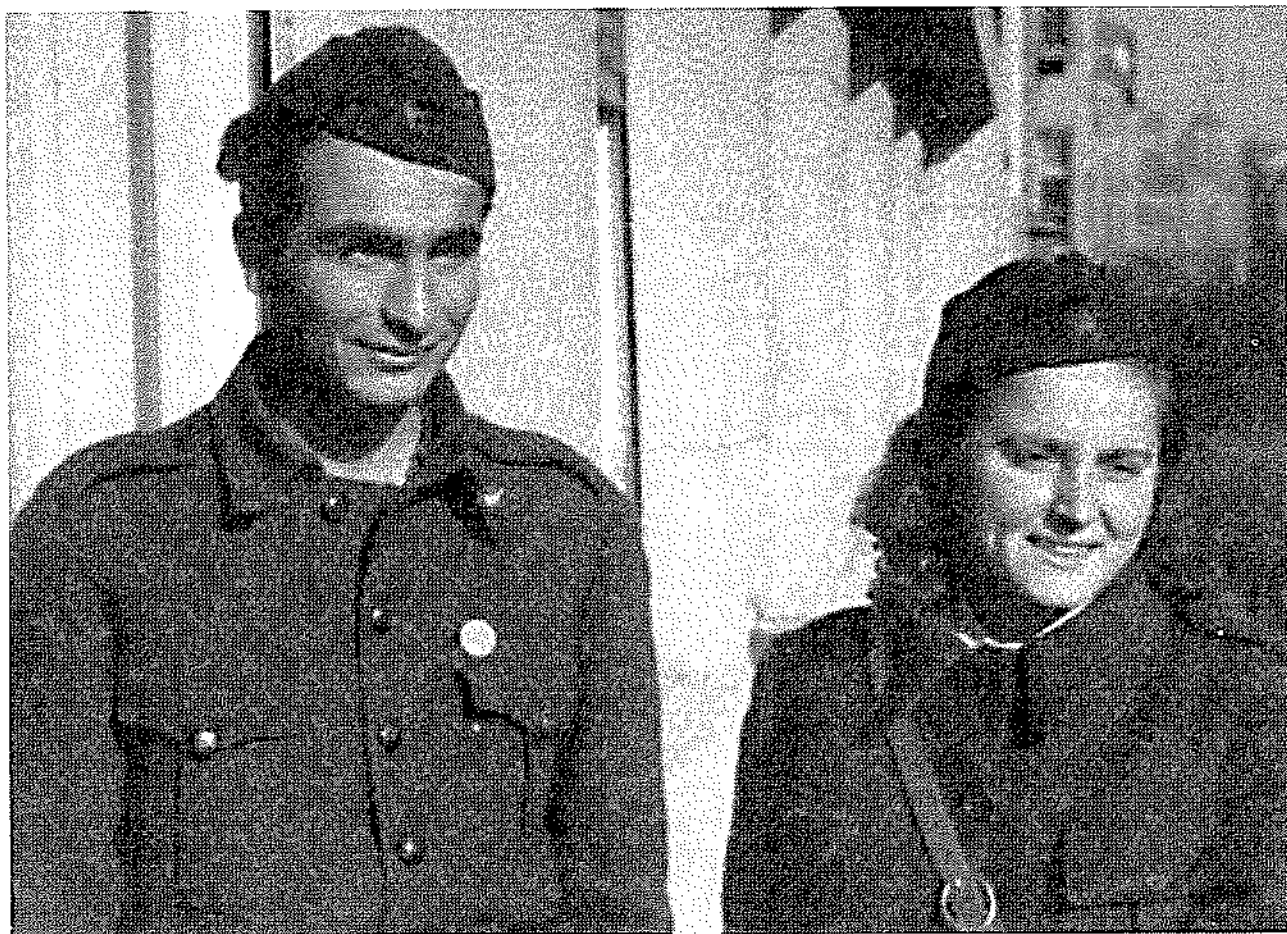
дека прозвучува еден глас што ќе има што да соопшти во македонската поезија.

Еден ден пристигна Ацо по некаква задача во седиштето на НОМС. Се запознав со тој мил, насмевнат и ведар млад човек. Во разговорот му го изнесов своето мислење за песните. Тогаш, уште млади, такви работи кажувавме отворено и искрено.

Не се сеќавам на некои други подробности од тоа прво наше среќавање. Останал во споменот само општиот впечаток. Подоцна многу пати, особено при излегувањето на нови збирки на Ацо Шопов, сум чувствувал задоволство што наоѓа сè посигурна потврда мојата првобитна интуиција.

Блаже Конески („Моето прво видување со Ацо Шопов“, 1983)

Ацо Шопов со српската поетеса Мира Алечковиќ, во Белград. На фотографијата е запишан датумот 21.11.1944. Веројатно токму за време на тој престој во Белград ја напишал „Очи“. Мира Алечковиќ, пак, тврди дека таа слика датира од патувањето на Шопов во Советскиот сојуз (6 јуни – 16 август, 1945).

Очи

За време на последната офанзива, позната кај нас како Мајска офанзива, во еден од јуришите под Осоговскиот врв Лисец, беше ранета и Вера Јоциќ... Единиците на Народно-ослободителната војска, без муниција и храна, продолжија во правец на селото Саса, а една група остана да ја носи на раце ранетата Вера Јоциќ. Тоа носење по беспака траеше три дена. Кога групата стаса до главнината, беше веќе доцна [...] Долго го носев ликот на овој борец. Тој како да беше извајан од мојот идеал за човекот-војник на Револуцијата... И еден ден, непосредно по ослободувањето, за време на еден престој во Белград, ја напишав песната „Очи“.

Ацо Шопов (Разговор со Тамара Арсовска)

Песната „Очи“ ја сметам за една од моите најубави песни. Денес, кога би се зафатил со нејзина преработка, и во пристапот и во фактурата, па и во изразот, таа би претрпела бездруго промени, затоа што искуството што го имам не би ми дозволило да пишувам на таков начин на кој сум ја напишал пред десет и две години. Песната би ја променил и покрај тоа што не сум сигурен дека би успеал да го доловам она чувство на непосредно доживување на она што сакам да го предам, кое нешто го сметам за извесен квалитет на таа песна.

Ацо Шопов (Разговор со
Сталин Лозановски, 1966)

Да зборувам за песната „Очи“, или за песната „Љубов“ – тоа значи да зборувам за снот мој поетски развој десега, за мојата огромна љубов кон жената која е понстуетена и со слободата и со татковината и со жртвувањето и со нашето национално постоење и битие. Тоа значи да зборувам за таа огромна љубов што и ден денес горн во секоја моја песна и не верувам дека некогаш ќе згасне [...] Зар и во *Песна на црната жена* [1976] не горат очите на мојата неизмерна љубов, како што гореа над изморените борци на мојата партизанска бригада и им влеваа храброст, непоколебливост, вера и самодоверба.

Песната „Очи“ не е само навестување на монте идни поетски преокупации, таа е претскажување на снот мој поетски живот.

Ацо Шопов (Разговор со
Гордана Бошњакоска, 1976)

Три дена на раце те носевме збрана,*
со тага и болка во погледот срчен,
и секоја капка од твојата рана
ко крвава жар ми капеше в срце.

Другарите беа и морни и гладни,
со згорени грла и свинени плеќи
со тап бол во очите ладни
и жалеа оти не ќе пламнат веќе [...]

Ко тогај, ко тогај другарко, помниш –
в смрзнатата вечер на пролетта рана,
кај нашата младост и првата радост
ја косеше луто куршумната слана,
а ти чело збрчка, ко тигрица рипна
и летна во ноќта крвава и црна, –
со своите очи што ригаа пламен
ги растопи часкум челичните зрна...

И после! И после – в последната вечер.
Ја некам да мислам што потаму стана!
Сал помнам те изви кравата рана,
прошталниот шепот ти замрзна в усти,
ти гореа очи под веѓите густни! [...]

А утринта кога зрив чела ни спраши
ти не беше веќе в редовите наши,
но скипеа борци од одмазда жолчна,
и видов! о, видов – кога бојот почна
развихлаа сите со твојата сила –
ко елени брзи и лесни ко птица
А твоите очи се искреа гневно
на нивните потни, распадени лица...

*Фрагменти од „Очи“, посветена на Вера Јоциќ
првпат објавена во *Нов ден* бр 1-2 1946

Споменик на народниот херој
Вера Јоциќ во Градскиот парк во Скопје
дело на сестра ѝ Вида Јоциќ

Верувам дека сите барем еднаш сте поминале покрај нејзиниот споменик на десниот брег на Вардар, пред Градскиот парк. Од каменот во вас гледаат очи со цврст пробивен поглед, а над челото, како од ветар понесена, се разлива долга, густо испреплетена коса. Ако се загледате во неа, во таа коса изрежана во каменот, ќе ја сфатите наеднаш сета симболика што уметникот сакал да ја соопшти како свое доживување за вистината на едно време. Така ќе ги насетите сите искушенија, сите занеси и подвизи на бригадата чиј борец беше Вера Јоциќ: тука се и Козјак-Планина и Осогово и Плачковица, една земја изрована од несон и себенаоѓање.

Јас не сум ни историчар, ни хроничар и не изнесувам биографски податоци за животот на Вера Јоциќ. За мене таа е дел од животот на Третата македонска ударна бригада, како што е бригадата дел од нејзиниот живот. И, мислејќи на Вера Јоциќ, јас мислам на оние луѓе што јуришаа кај Дренак, кај Црноок и Црна Трава, што ги разбиваа обрачите на бугарските окупаторски единици по стрмнините на Козјак, на Руен, на Беласица, низ Кочанско поле и Струмичко.

И не можам, особено денес, да не мислам на тие денови, не само затоа што одбележуваме една годишнина што значи пресвртница во нашиот живот, туку и поради оној темен обид што сака да ја покрие со лага и оваа страница од нашата историја, да не ограби и да го присвои и она што овие генерации и овој народ не толку одамна успеале да го извојуваат.

Ако не сте поминале покрај споменикот на Вера Јоциќ, сторете го тоа некое октомвриско попладне. Таму ќе се сретнете со еден лик од нашата историја. Во густата, развеана коса, изрежана во каменот, ќе ве пречека вашата земја.

Ацо Шопов („Секогаш
кога се сеќавам“ 34)

За она голема и ново што се раѓа во нашите дни

Во овие големи и славни денови се собравме ние – претставниците на јуначкото младо македонско поколение на својата втора голема смотра и празник, на својот II Конгрес. Овој пат се собравме претставници на навистина сета младина на Македонија, од сите катчиња на нашата земја, од Шар до Егеј и Пирин, од огништата на нашата борба во Дебарца, Тиквеш, од сите наши села и градови. Но нашата радост е уште поголема што меѓу нас можеа слободно да дојдат нашите мили браќа по крв и оружје, претставници на српската, хрватската, словенечката, црногорската, војводинската младина, која младина нас ни отвораше пат кон победата со својот пример. Нашата радост е уште поголема

што меѓу нас се најдуваат и делегатите на херојската советска младина која е најзаслужна за победата над фашизмот. Нашата радост е голема и затоа што првпат меѓу нас слободно дојдоа од братска Отечествено-фронтовска Бугарија, од непокорна Грција и јуначка Албанија.

Славен е нашиот пат до II Конгрес. Тоа е патот на борбата на нашиот намачен и вечно поробен народ, кому ние, младината, низ најтешките искушенија на окупацијата, не му останавме верни само на зборови, ами грабнавме пушка и застанавме во неговите први борбени редови.

Проглас од II Конгрес на Антифашистичката младина на Македонија до младината на Македонија, јануари 1945

На Вториот Конгрес на Народноослободителниот младински сојуз на Македонија (Скопје, 6-8 јануари 1945), Анто Шонов, потпретседател на Главниот одбор на НОМСМ, го чита својот реферат.

- 19/11/2000 Радия Пресидидишвили

SECRET

- ~~1 R K G B T S~~

11/ Спом. Кривина, професорска гр. Табова, Еван
на универзитетот во Скопје, 1968.

Ненародните реакционерни режими на стара Југославија, на чело со монархната, водејќи политика на национално угнетување, сееја омраза меѓу нашите народи и така овозможна на хитлеровите разбојници да побргу и полеко ја поробат нашата земја. Таја своја пеколна политика избегличката реакција ја настави и уште повеќе засили во токот на народно-ослободителната борба, организирајќи воражени банди преку најголемиот издајник и крволок Дража Михајловиќ, со цел да распламти братоубијствена војна и го разбие единството на југословенските народи. Со тоа, таја направи неоценива услуга на окупаторот, во чие разбојничко дело стана соучесник [...]

Втор Конгрес на НОМСМ, Скопје, 6-8 јануари 1945
Ацо Шопов држи говор пред „Офицерскиот Дом“ во Скопје

Народите на Југославија не можеа ни да очекуваат нешто поарно од последниот напад на крал Петар на спогодбата Тито – Шубашиќ, оти е убаво знајат сета негова досегашна издајничка работа [...]

Спогодбата Тито – Шубашиќ имаше за цел да ги уште повеќе прошири и зацврсти редовите на ЕНОФ [Единствен народно-ослободителен фронт]. Тој уште еднаш покажа на сите оти во Југославија не се водела нити се води граѓанска војна. Тој требеше да ги приведе на активна борба и работа и последните заведени и колебливи лугје кои се уште неоправдано страхуваат од народно-ослободителниот покрет во Југославија [...]

Како таков споразумот беше склучен во согласност со нашите сојузници – Советскиот Сојуз, Англија и Америка.

Но се чу осамотениот глас на крал Петар, кој се осмели да стави некој приговор на тој споразум. Така, тој не се согласува со составот на лугјето во регентството и смета да АВНОЈ не може да ги претставуе народите на Југославија, за тоа „што тоа значи давање на власта во рацџа само на една политичка група“. По негово, би требало да се формира една влада во која ќе бидат застапени сите политички групи – од крајната левица до крајната десница. Што значи тоа? Значи – да се овозможи на сите тие кои упорно работеа и работат против интересите на нашите народи, да се овозможи на издајниците Петар Живковиќ, Јевтиќ, Слободан Јовановиќ, Живко Топаловиќ и др., да бидат заступени во таја „сепартијска“ влада. Изгледа на крал Петар не му е јасно оти народите на Југославија изградиле една нова државна заедница, во која нема место ни за еден издајник и разбивач на нивното братство и единство.

Ацо Шопов („Новиот неуспел напад на крал Петар“, 1945)

Драги другови, *

Прошло је два месеца од како смо вам писали наш први опширнији извештај. У овом садашњем извештају покушат ћемо да вам изнесемо најважније политичке и организационе проблеме наше организације и мере које смо ми преузели у решавању тих проблема.

Поред великог интересовања које влада уопште у Македонији у вези са послератном ситуацијом, мислимо, нарочито на конференцију у Сан Франциско и настојања поединих реакционарних кругова, или боље речено реакције у савезничким земљама да спасу немачке бандите од заслужене казне смрти, централно питање о коме се стално дискутује јесте питање Трста, Горнице, Истре, Словеначког приморја итд. Мислимо да е важно ово подвучи зато што се то питање на један нарочити начин тумачи овде код нас у Македонији. Удружена реакција говори како се Тито никако не воли заинтересовати за Македонију а стално гура само за Словенију. Реакција говори о томе зашто да се ми не ширимо и према Солуну већ само према Италији. У вези са овим, а с друге стране у вези са ситуацијом која је у Грчкој / нарочито у Егејској Македонији /, опет су последњих дана почеле да се пишу парола на вагонима и зидовима: Идемо на Солун. Исто тако и извесан број војника а нарочито официра из српских јединица које су дошле говоре народу како су они стигли напр. у Битољ зато да би они ишли у Солун.

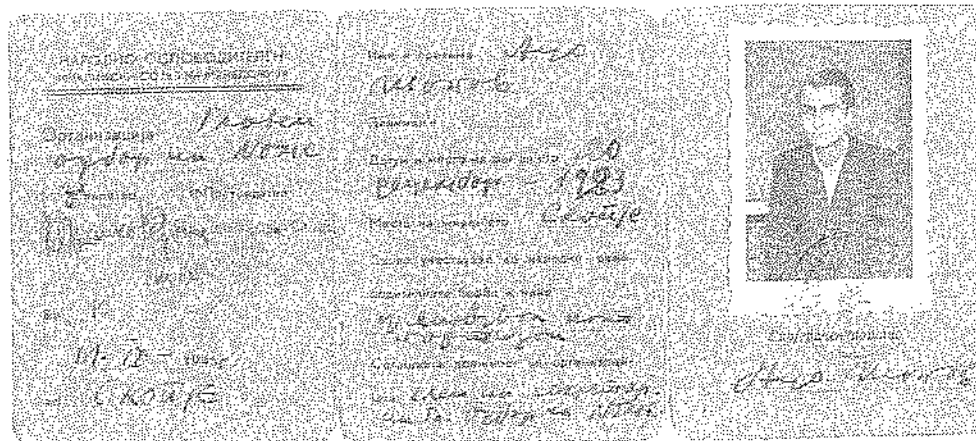
Други један проблем који се је поставио последњих дана јесте долазак српских јединица код нас. У вези са тим читава је реакција дигла главу. Поћеле су се бацати пароле како ето опет долазе „Срби да нас поробе и да од Македоније направе колонију“. Док је то реакција почела да труби ми са наше стране нисмо ничег озбиљнијег

предузели. Учинили смо и доста пропусти. Нисмо организовали никакав дочек тих дивизија. Оне су прошле и кроз Скопје, нити смо пак некако објаснили народу то преко наше штампе. Негде, је било чак прећуткивања да се то објасни. С друге стране у самим тим јединицама има велики број људи који су до јуће били у редове Драже, Недића, Љотића итд., чак смо установили да тамо постоји и организација „Равногорске омладине“. Ови људи су почели да се понашају много неправилно па чак и непријатељски. Они су одма почели да псују и македонску мајку, да говоре о томе како су Македонци незналице, кукавице и како су они дошли зато да нас уче. Дошло је чак и до туче. А у Битољу окренули су једни другима митраљезе и само што нису запуцали. Нарочито овде у Скопљу ми смо видели да с [а]мо приближавање једних другима може да се то изглади [...]

Агитација и пропаганда Ви сте другови и једном депешом тражили од нас извештај о агитацији и пропаганди. Ми вам можемо још унапред рећи да тај сектор још не иде никакво како треба. Једна од тешкоћа јесте и та што ми још до данас немамо друга који би се специјално позабавио тим сектором. Имали смо Ацо Шопова отишао је [...]

Тражили сте и карактеристике за оне људе који раде по сектору агитације и пропаганде. Код нас другови постојао је један повећи број људи који је радио. Но са формирањем наше владе појавила се велика потреба за кадром у државном апарату тако да смо извесан део тих људи дали на рад у разна министарства а с друге стране још их нисмо искористили да они раде у своје слободно време код нас.

* Писмо од главног одбора на НОМСМ до централног одбора на УСАОЈ, 12.6.1945. За да не се оспори пред се од историјски по и од стилски аспект текстот го објавуваме во оригинал

Членска книшка
Ацо Шопов, член на
Секретаријатот на Главниот
одбор на НОМСМ, 1945

Да се дојде до злaйношo зрно на поезијата

Во крајот на минатата година излезе првата стихозбирка на младниот поет Ацо Шопов. Не мина многу време и нашите читатели ја оценија стихозбирката, не само како литературна новост, но и како поетска творба, во која што се огледуе дарбата на еден надежен поет [.]

Чувството, кое е прв квалитет на секоја поезија, во тие песни, макар и да е на места пресилено и расфрлано без мерка, е бодро и борбено. Песната „Љубов“, што е од почеток до крај една целосна поетска творба и во која што има нешто сосема ново, сосема авторско, зборува отворено за еден богат лиризам, за едно непосредно лирско чувство, што може да роди добра поезија и при повеќе организираност во него ќе може да ни даде вистински борбена, идејно-реалистичка поезија [.]

Во други песни, откриваме некои, макар и уште малку и не сосем полни, уметнички образи и сравненија, што укажуваат на оригинално поетско гледање: „Поштукната нокта уплашено гази“, „орел му горски изострил очи“ или „нокта се гробни“.

Токму поради тоа безусловно положително, што го среќаваме во песните на Ацо Шопов, треба да се покажат и оние недостатоци и открити грешки, што се сериозна пречка во неговиот поетски развој. Вистина е дека тоа го имало кај секој поет-почетник и ќе го има и кај Ацо Шопов. Но тоа што дава надеж да се превозмогнат недостатоците и грешките, што по многу објективни причини не може да ги нема, се оние поетски особености, во кои што ги гледаме стимулите на една поезија, која што може и треба да биде развиена во полн размав [.]

Без да ги потценуе своите сили и возможности, поетот треба да се справи со доста основни слабости. На многу места ритмот се губи и воопшто го нема. На многу места, стихот, макар да е слободен, уште нема добиено форма типична за слободната стихосложба. Во јазикот, макар и да има некои достигнувања, се среќаваат доста повторувања, нарочито на зборот арслан или арслански. Има и некои сосем примитивни сравненија – „А он сјаен како Аполон“.

Има нешто друго од кое произлегуе сериозна опасност. Ацо Шопов платил не мал данок на влијанијата. Во некои песни се гледа силно влијание на Ботев и Венко Марковски. Вистина е дека треба да се учиме од нашите и туѓи поети-

реалисти, но исто така, вистина е дека учејќи се упорито од нив – и упорито треба да се очуваме од какви и да би било влијанија [.]

Макар и кај авторот на „Песни“ да не постои таква сериозна опасност, како што е кај повеќето наши поети-почетници, и кај него може да најдеме [натуралистички] изрази и описанија [како] „Јас сакам да видам крв, кокали, главни, раскинати црева“ [.] Треба да му стане јасно на поетот, дека од ваков натурализам и вулгаризам песните му само губат. Целиот оној длабок лиризам од „Љубов“, „Пробиштип“ и други песни, оној човешки однос, се намалуе од еден пат. Идејната омраза во никаков случај не може да биде засилена од вулгаристичниот натурализам и воопшто од секаков натурализам. Идејната тенденција од тоа може само да загуби. Оттука, и идејното воздејствие ќе биде безрезултатно. Треба добро да се разбере дека натурализмот секој пат оди за сметка на уметноста.

Со сите овие недостатоци, Ацо Шопов ќе може да се справи не без мака. Неопходно му е повеќе чувство за одговорноста во писателската работа [.] Песни како „Пробиштип“, „Љубов“ и др. укажуваат несомнено, дека тој може и треба да постигне полн творечки успех и преку него да ја обогати нашата млада уметничка литература со вистинска поезија.

Димитар Митрев
(„Песните на Ацо Шопов“, 1945)

Нокта е грозна, нокта е страшна,
фуртуна бесни, ветрови внат,
над снежни висови луњи се гонат
и долот в себе ужаси кријат.*

*Нокта е бурна
нокта е ледна,
разјарен вихор се живо коси,
ни волк да вијне – ни глас да гласи,
сал див-колони в нок се носи...
Јуначки борци с луњи се борат,
и сметај рпат
и пат пробпат –*

капнати,

смрзнати,

гладни

и боси!

*Фрагмент од „Пробиштип“ (Песни 1944), песна посветена на загинатиот другар Доне Филиповски, командант на Вторниот баталјон на Третата македонска ударна бригада

Не треба да се заборави дека тогаш сите бевме млади, поетски неукни и дека тоа не беше обична задача пред нас. Тоа беше поетски Рубикон што требаше да се мине, истовремено учејќи го мајсторството на качувањето и освојувањето. Требаше да се ископа и да се исфрли многу руда за да се дојде до златното зрно на поезијата.

[illegible][illegible]

Пруги на младосиѝа

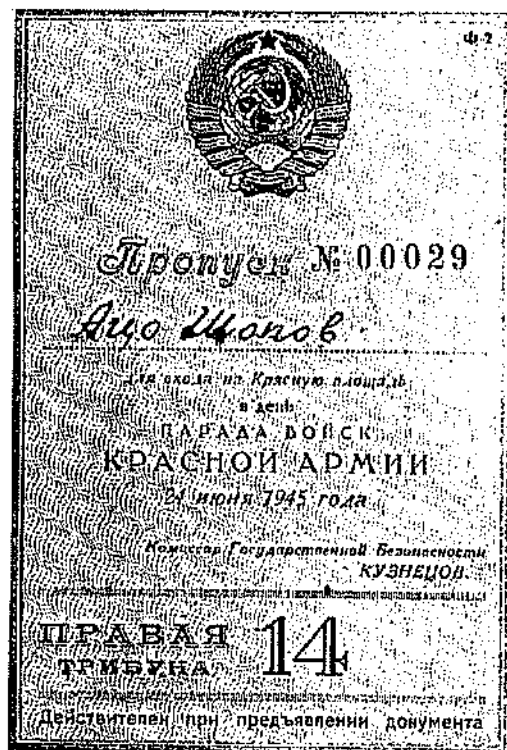
Од патувањето во СССР, лето 1945. Ацо Шопов, прв од десно, во Петродворец, на 29 километри од Ленинград, речиси целосно уништен од фашистичкиот окупатор. Фасадите на дворецот ќе бидат реставрирани дури во 1958.

Никогаш нема да го заборавиме тој прекрасен ден, кога таа, престолницата на великиот Советски Сојуз, „Златна Москва“, како што и пеат сите советски лугје, се покажа под нас. Како некаков огромен див сигурен во својата сила со широки и шумни улици од народ и автомобили, со црвени покриви и вечен дим над индустриските реони – лежеше Москва на својата истоимена река, по која што брзо ја сечеја водата речните транспортни бродови [...]

Во Москва се навог'а големата „Сојузна Ленинова библиотека“, која што има десет милиони книги. Огромни и долги згради. Кога би ги поредил човек една до друга книгите од оваа библиотека потребна му е должина од 24 илјади километри. Секој ден во неа доваг'аат по пет илјади читатели, а годишно се издаваат 4 милиони книги.

Ацо Шопов („Москва“, 1947)

Пропусница за патувањето во СССР, лето 1945

Драги другари и другарки,

Импресии од Клевскиот универзитет. Необјавен фрагмент од така наречениот „Московски дневник“ што Ацо Шопов го видел за време на патувањето во СССР, од 6 јуни до 16 август 1945, како член на Југословенската младинска делегација, предводена од мајор Славко Комар.

Кога ви ги пишувам овие редови не можам да не си спомнам за оние денови што ги проведов во вашиот крај – на славната Козјак Планина. И не сакајќи ми врват во паметта топли спомени – и радосни и тажни – но така блиски и прираснати за моето срце. Ми искрснуваат пред очи долгите колони на козјачките партизани [...]

Си спомнувам за крвавите денои на Мајската офанзива, за беспрекидните маршони низ долоните и по карпите, и за страшните, незаборавни вечери, кога во вашето село, како и во безброј други, трештеше светлост ко да илјадни светилки горат. Не! Тоа не беа светилки. Тоа беа црвените јазичи од пламените што се виеја над запалените куќи [..]

Ете зашто другари и другарки, јас сакам вашнот жар и желание за четење и учење што побргу се оствари. Ете зашто јас сакам да станам покровител на вашата библиотека. Испраќајки ви во почетокот 60 книги, јас имам најголемо желание да тие допринесат што повеќе за прошируењето на вашите знања и ги насрчат уште повеќе вашите мисли во обновата и изградбата на нашата татковина [...]

5.III.1946 год.
Скопје

(„Писмо до младината од с Пелинци“)

Анахронија: Книгата денес

Кризата на издавачката дејност продолжува со изразита остринa. Субвенциите доделени од државата ја ублажија оваа криза, но прашањето на книгата се' уште стои отворено и акутно. Општата положба на издавачките претпријатија во битност не е изменета: на ова подрачје слободно делуваат економските закони, книгата се пушта во промет како и секоја стока.

Дали е книгата обична стока? [...]

Ми се чини дека досегашната пракса доволно убедливо зборува во прилог на барањето, на книгата да не се гледа само комерцијално, само како на можност за финансиска егзистенција. Еден површен преглед на книжарниците ќе не' доведе до констатација дека литературата со несомнени уметнички квалитети

сосем бавно допира до читателот за сметка на оние евтини, евтини по вредност и цена, изданија што го преплавуваат нашиот книжевен пазар [...]. Низа издавачки куќи за уметничка литература се движат по опасната врвица на евтиното и булевардното, за да ги покријат дефицитите од онаа литература што треба да стигне, но поради високите цени и неразвиениот вкус, тешко стига до читателот [...]

Интензивното барање на книгата, така карактеристично за повоените години, наеднаш престана и изданијата почнаа да лежат во магазините и книжарските излози. Не само одделните купувачи, но и градските, реонските, школските и останатите библиотеки и читалишта останаа на оној книжен фонд со кој располагаа до ова осетно поскапување на книгата и своите средства за нови изданија ги ограничија на минимум.

Ацо Шопов („Книгата денес“, 1954)

Пругата што се гради од младината на Југославија е нов подвиг во нашиот обновителен живот. Младината на народите од Јадран до Шар го исплетуе најкрасниот венец на своето работно единство. Младинската пруга не сврзуе само два градои, но и сета младина на југословенската земја. Денес од Брчко до Бановичи се гради паметник на безмерната младинска љубов кон трудот за татковината.

Таков еден, непознат досега кај нас, младински подвиг не може да не ги вдахнуе нашите поети. Би било чудно обратното – ако се најде кај нас вистински писател, а да не посвети ред за тоа што се врши во заборавената некогаш босанска земја.

Не останаа скриени геројските денои на тие што деноноќно градат и одат смело кон Бановичи и за нашите двајца поети: Славко Јаневски и Ацо Шопов. И двајцата беа таму, двајцата го испејаа во стихови вострогот што ги исполнуваше нивните срца кога беа сред среќните градители на пругата. На нив им посветија 11 песни, кои што наскоро излегоа од печат во општа стихозбирка под наслов „Пругата на младоста“, со предговор од Никола Минчев.

Со излегуењето пред свет на овој зборник, Славко Јаневски и Ацо Шопов се наложуваат како поети кои што одат во чекор со времето во кое што живеат [...]

Навистина, тие нивни песни, како уметнички творби, не претставуваат некаков нарочен чекор напред. Основното тука е, дека како македонски поети

тие излегуат од рамките на нашата тесно македонска дејствителност и се допираат до теми, кои што опфатуваат еден величествен дел од општојугословенскиот обновителен живот. Во тие песни немаме век'е паролни зборови за братството и единството. Преку конкретен уметнички израз на тоа братство и единство [...] се дава верно одразување на една нова дејствителност. И тука е баш новото што го одбележуе новиот зборник „Пруга на младоста“.

Димитар Минчев („Пруга на младоста“, 1946)

Низ облаци бели сончевите стрели
го посипат в срма небесниот свод,
шумолејат живи трепетливи ниви –
разлиено море со запенет плод.*

*Пука камен,
земја горл,
в пламен букнал селски плот,
пржи*

*пече
врело сонце.
в бразди тече
пламна пот,
и ко сабја тенка, бритка,
со распејан шумен глас,
меѓу жито сри се витка –
подрипнуе буен клас*

* Фрагмент од „В деновите идни“ (Пруга на младоста 1946)

Пругата на младоста е херојско дело – дело достоино за песна. Несомнено овие песни ќе бидат само еден дел од она што треба да се напише, наслика и уметнички уобличи за сето ова големо и ново што се раѓа во нашите дни.

Никола Минчев („Предговор“, 1946)

Во аналфабетската кампања младината и младинската организација претставува еден од најодлучните фактори со чия помош нашата народна власт ќе може успешно да се бори против неписменоста и да го ликвидира тоа најголемо зло – наследено од тешкото минало на нашиот народ [...]

Но да би нашата младина дала што поголем допринос во описменувањето на населението а со тоа пружила поголема помоќ на народната власт, пред младинската организација, пред младината и младинските раководители стои нова бојна задача – формирањето на младински бригади за борба против неписменоста.

Исто како што нашата младина доброволно и воодушевено формираше бригади за изградбата на најразлични објекти, за изградбата на варијантата Клисура–Удово, за новото корито на реката Вардар кај Рашче и многу други поголеми

или помали акции, со истиот полет и жар кој го имаа нашите бригади на Младинската пруга, – денес нашата младина од своите редови ќе формира и бригади за борба против неписменоста [...]

Огромно значење има сузбивањето на неписменоста сред нашите национални малцинства, каде во некој места бројот на неписмените е стопроцентен. За тоа особено важна улога ќе одиграат младинските бригади за борба против неписменоста составени од млади Албанци и Турци кои на својот мајчин јазик ќе го описменуваат албанското и турското население. Не помала важност ќе имаат и женските младински бригади за борба против неписменоста сред женското население на нашите национални малцинства, кое од разни соображенија не ќе може да се описменува заедно со останалите.

Ацо Шопов („Да формираме младински бригади...“, 1946)

Ацо Шопов со секретарот на индиската студентска организација, Ахмед Седер, во хотел „Македонија“, Скопје, 1946.

Анахронија: Јазикот наш

Тој е тука, присутен во нашите најобични средби и разговори, во нашиот печат, радио емисии, во нашите училишта, средни и високи школи, во нашата литература, на сите конференции, советувања и договори, на уличните афиши и фирми. Тој е жива врска на животот наш секојдневен. Тој – иманентна потреба на нашата Револуција, вчера, денес – на нашето социјалистичко движење и преобразување. Динамичноста и често драматичноста на тоа преобразување го усложнуваат неговиот вонредно брз, динамичен и сложен растеж. Денес е веќе сосем јасно и не треба специјално да се нагласува дека станува збор за два процеса, меѓусебно неразделно испреплетени, дека тие два процеса всушност претставуваат две страни на единствениот револуционерен развиток што води кон потполна афирмација на една националност, на една земја и еден народ кои скоковито се придржуваат кон материјалните и духовни постигања на другите земји и народи.

Тоа е историски факт. Ние на него гледаме како на природна неминовност и го примаме без романтичарски занеси и без националистички егзалтации. На нашиот социјалистички човек јазикот му служи како незаменливо средство во борбата за постигање на оние цели што ќе го означат остварувањето на сите претпоставки за оформување на целосни, сестрано слободни и духовно развиени личности.

Разбирлива е затоа грижата за правилното усвојување и понатамошното развивање на нашиот литературен јазик. Таа произлегува од битните развојни тенденции на нашето општество и се наложува како насушна потреба. Постојат многу објективни тешкотии што повеќе или помалку пречат во напорите за усвојување на лите-

ратурниот јазик. Тоа се тешкотии на неговата младост, на неговиот бурен развиток. Но веќе денес тој ги има сите особености карактеристични за другите поразвиени јазици [...]

Некако по навика, по инерција, свикнуваме да го толерираме она јазично шаренило што го среќаваме на разни предавања, конференции и собранија, без сето тоа да го навредува нашиот слух. На друго место, секој јавен настап на нелитературен јазик би бил најостро осуден. Не може да се замисли каков и да е интелектуален работник кој би се осмелил да истапи и да зборува на некаков дијалект, но кај нас како да е тоа сосем обично и нормално [...]

Јазикот на нашата администрација изгледа дека е сеуште најдалеку од литературниот. Тука се среќаваат најдрастични јазични и правописни прекршоци, а тоа не може да биде без силно негативно влијание.

Најобичните прошетки низ улиците на нашиот главен град и градовите од внатрешноста на нашата Република ни ја откриваат загрижувачката состојба на јазикот. Јазикот на многубројни плакати, натписи, фирми, огласи итн. го создаваат нестручни лица, и со тоа го зголемуваат некултурниот изглед на градовите [...]

Целта на овој напис е да послужи како поттик за понитензивни и поефикасни размислувања околу усвојувањето на нашиот литературен јазик. Авторот на овие редови е наполно свесен дека тоа не е ни едноставно ни лесно и дека се работи за подолготраен сложен и комплициран процес. Сепак, нема никакво сомнение, дека веќе ДЕНЕС на овој план може многу повеќе да се стори одошто е досега сторено. Потребно е само да се здружат и координираат напорите на сите заинтересирани лица и фактори.

Ацо Шопов („Јазикот наш литературен“, 1959)

Прва страница од материјалот испратен од Ацо Шопов на 9.1.1947. до Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија, во врска со идејно-политичкото воспитување на градските раководства на Народна младина на Македонија

9-1-7

ДО Ц.К. КПМ.
/Агитпроп/

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

СКОПЈЕ

Во прилог Ви испраќајме:

1. План за идејно-политичко воспитување на околиските, градските раководства на Народна младина Македонија.
2. План за семинари на околиските, градските раководства на Народна младина на Македонија.
3. План за председателите на кметствата. (Плане планови се пратени на во Шенински округ, а со кметски поправки се спроведуваат и во останалите окрузи).

ЦЕНТРАЛЕН КОМИТЕТ
на Комунистичката партија на Македонија
Бр. 167
9.1.1947. г.

Секретаријатски одбор на Народна младина на
Македонија

РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА
СКОПЈЕ

А. Шопов

Ацо Шопов говори своја поезија.
во Охрид, 1947 год.

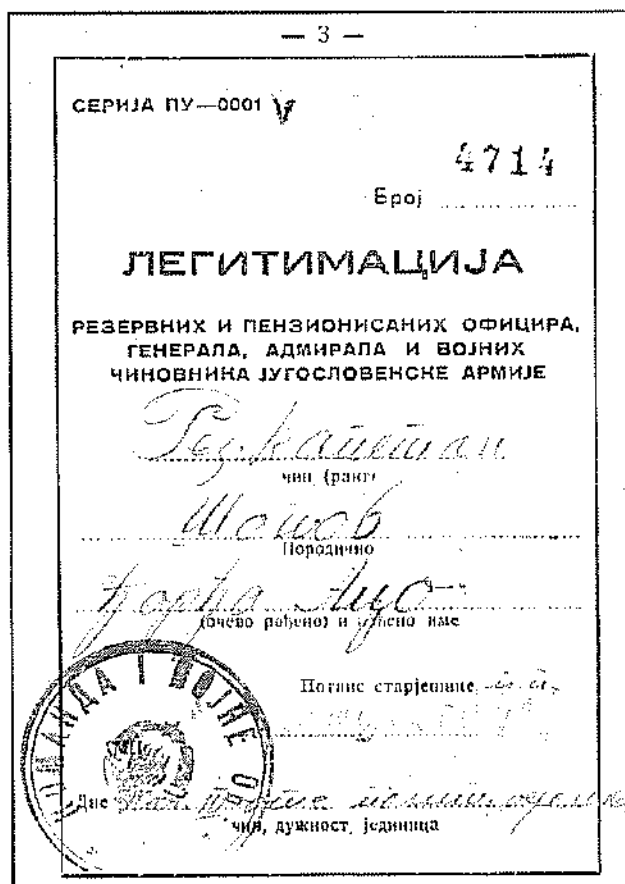

Тито, Сталин, Маркос

Ацо ми кажа дека Крсте Марковски, којшто ја посетувал Високата политичка школа „Гуро Ѓаковиќ“ во Белград во исто време кога и тој и Фируз Демир, разбрал на еден ручек кај Видое Смилевски-Бато, дека утредента ќе се побара од сите посетители на школата да се изјаснат за кого се: Тито или Сталин. Крсте ги предупредил дека треба да се изјаснат за Тито и со тоа ги спасил од Голи Оток. „Инаку, можеше лесно да ни се случи да се изјасниме за Сталин“, рече Ацо.

Во декември 2002 година, Крсте Марковски ми го потврди овој нивен разговор, со таа разлика што ми кажа дека информацијата ја добил на еден состанок на Полит-бирото на Централниот комитет на комунистичката партија на Југославија.

Светлана Шопова (Секавање)

Воена легитимација на Ацо Шопов, издадена 1948 год.

Анахронија

По завршувањето на Високата политичката школа, во 1949 година, Ацо требало да остане во Белград, во најтесното раководство на југословенската младина. Но, еден ден, Ацо му кажал на Рато Дугоњик, тогашен претседател на младината на Југославија и негов близок другар, дека тој „би сакал да се врати во Скопје“, на што Рато му одговорил: „*ќе видиме...*“. Овој лаконски одговор Ацо го протолкувал како што нему му одговарало и истата вечер се качил на воз за Скопје. Уште утредента Рато го побарал по телефон во Скопје: „*Што направи бе Ацо?*“, му рекол, укажувајќи му на сериозноста на постапката. Но, сепак, последнава остана без политички последици.

Години подоцна, тие двајцата се присетија на овие мигови во Нуакшот (Мавританија), каде што во јуни 1973 година Рато дојде во својство на потпретседател на Претседателството на Југославија, а Ацо во својство на амбасадор на СФРЈ.

Светлана Шопова (Секавање)

Ацо Шопов и Рато Дугоњик, во Нуакшот, Мауританија, 1973. Официјална посета на Рато Дугоњик за подготовки на Третиот Самит на Неврзаните.

Би сакал накратко да споменам нешто за друг еден член [покрај Лазо Каровски и Иван Точко] на нашето друштво, за Венко Марковски. Во последно време некои писатели во Бугарија, по директиви на своето информбировско државно и партиско раководство, шират семоќни измислици за некаква негова специјална состојба кај нас. Се зборува за некаков полицејски притисок над него, за тоа како се држел во домашен арест и како не му се давала можност да се лечи и т.н. и т.н. Уредот за информации при Владата на НР Македонија современо и аргументирано ги одби сите тие измислици. За право, ние сите знаеме каква е вистинската состојба на Венко Марковски; кој го лечи, кој му плаќа плата, какви хонорари прима, а самите ние му доделивме материјална помош од 10.000 динари. А тоа што неговите творби биле критикувани за своите негативни страни, нема ништо специјално во тоа, бидејќи откако постои уметничка литература и литературна критика, писателите се критикуваат не само за своите позитивни, туку и за своите негативни страни. Ако самите негови критички се критикувани отворено и публично за слаби страни на нивните творби, ако се критикуваат негативните страни од творбите на сите наши членови и кандидати, јасно е, не може спрема Венко Марковски да постои некаква специјална критичка апстиненција и тоа токму на негативните страни од неговата поезија. При тоа, во нашата земја критиката се сфаќа како нешто нужно и конструктивно, а и самите критички се стремат да се покажат како такви. А некаде другаде, особено во земјата под чиј што патронат се наоѓа денешното бугарско информбировско раководство, не се редки случаите, кога критиката се јавува како сигнал за нешто друго, т.е. за таква специјална положба, каква што се взира во ширените измислици за Венко Марковски. Но во случајот, поважно е дека самиот Венко Марковски не го исполни не својот писателски, а својот елементарен човечки и патриотски долг, за да одговори самиот тој на тие што шират стопроцентни измислици по негов адрес. Сигурен сум дека секој наш честен човек би постапил така, а поготово секој наш писател [...]

Како изгледа нашата внатрешна дејност на нашето друштво во текот на изминатата работна година? На нашите редовни состаноци беа разгледани и дискутирани следните творби на наши членови и кандидати:

„На Грамос“ – поема од Ацо Шопов;
 „Егејска барутна бајка“ – поема од Славко Јаневски;
 „Впорино знаме“ – стихозбирка на Волче Наумчевски;
 „Здраво Македонијо“ – поема за деца од Васил Куноски;
 „Лазарополе“ – поема од Гого Ивановски [...]

Димитар Минчев („Годишен извештај...“, 1950)

... Без дилеми: во повоените години во Македонија, среде книжевната јавност, името на поетот Ацо Шопов, заедно со Венко Марковски, беше најавторитетно и најпознато. Не случајно: во неговото име беа здружени беспрекорна чест и голема поетска дарба.

Во тие години мене посебно ме привлече неговиот втор самостоен и објавен поетски ракопис *На Грамос*. Оваа, на око неугледна книшка, помина, безмалку, незабележана од книжевната критика или доколку веќе беше коментирана, тоа повеќе прилегаше на книжевна формалност отколку на критички став. Наспроти тоа, точно таа и таква „книшка“ изврши големо и благородно влијание во развојот на повеќеминна поезија од втората поетска генерација која што току навлегуваше во литературата.

Кога се обидувам да си ги појаснам причините за тоа, јас го имам пред себеси фактот дека тоа беше време во кое доминираше вулгарниот реалистички концепт. Во реалистички концепт е остварена и поемата *На Грамос*, но, таа за мене претставуваше вистинско естетско доживување: строгиот реализам на темата, преку автентична поетска креација, беше трансформиран во поетички запис, во инспиративно епско толкување на една од најтрагичните страници на нашата национална историја: илјадници и илјадници, невин, голорак народ, мајки со деца – пред сè, во панично бегство ги напуштаа своите родни огништа и гробишта, се откорнуваа од својата татковина и засекогаш ја напуштаа. Тој, Ацо Шопов, како и во 1941, не можеше да остане рамнодушен кон драмата која се одвиваше пред неговите очи. Како избраник и вистински трибун на својот народ, Тој, на својата исусовска младост но и со исусовска чест, ја испеа поемата *На Грамос*, во една понервозна поетска ритмичка фраза, во која со избран збор ги окопа тие драматични слики на македонската национална катастрофа од средината на XX век. Точно затоа пред таа „книшка“ не можеа да останат рамнодушни вистинските автори на македонската поезија, врз кои подоцна таа изврши силно влијание.

Анте Поповски (Искажување, Париз, 13.2.2002)

Југот, со сета макотрпност и трагика, одекнува во неговиот романтичен еп На Грамос, кој по Константин Миладинов прв ја донесе оваа емотивна и до болка почувствувана миризба на тоа јужно тло

Љубиша Ташковски („Поезијата на Ацо Шопов“, 1964)

Збирката *На Грамос* ја засилува врската со едно пинакво актуелизирање на реалноста од аспект на социјално-националните и патриотски побуди: референцијалноста на песните се ситуира, до степен на недвосмисленост (денотативност, еднозначност, поимност), во контекст на новите историски настани: граѓанската војна во Грција, славо-македонскиот егзодус, егејската трагедија. Реалистичното е проектирано низ огледалото на еден национален и социјален идеализам, превосходно во духот на колективните, владеачки идеолошки програми. Притоа, предметот на прикажување е посочлив и препознатлив било да припаѓа на конкретната или на идеализираната стварност. На една страна го имаме дадениот историски миг и неговиот хронотоп, а на друга, дадената политичка платформа.

Точно е, како што потсетуваат некои критичари, дека дури и во овие песни Шопов внесува личен печат на изразот и дека меѓу овие песни има некои кои се антологиски, значи такви кај коишто поетската функција избива на преден план и ги прави секундарни предметот и неговата прагматска и информативна димензија. И во својата рана поезија Ацо Шопов светот го посматра разнолико: лирски емотивно, страшно, молбено („проштевај...“), епски хумано, тестаментално, занесно, реторички декларативно, епистоларно, дијалошки, убедително, дејствено-активистички.

Катица Кулавкова („Зрење на песната“, 1993)

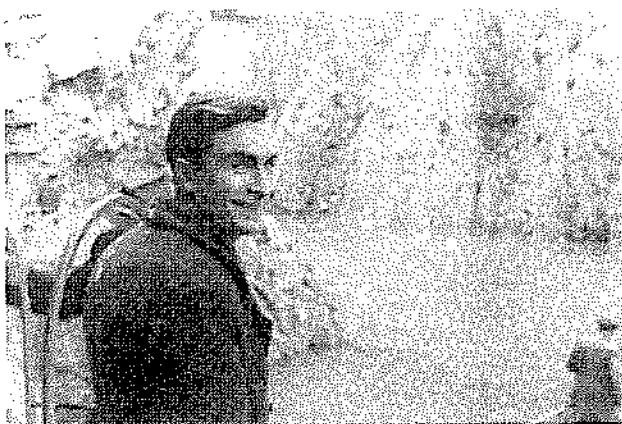
Од сите мртви,
живи*

*и мене,
за сите
времиња,
за сите векој –
проклетство
нека*

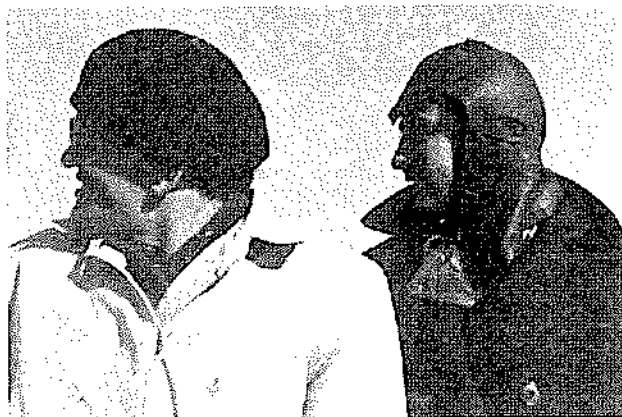
*падне, мајко,
на тие –
што ја убија
денес
нашата младост,
нашето детство!*

*За Маркос,
за сите наши несони ноќи,
за сè што љубевме силно и жарко,
за нашите маки,
за незнаен покој,
за пушката што ја во десница држам,
за болката што ми нагризува гради,
за сè!
За сè –
проклетство вечно
нека го спржи
убиецот,
мајко,
Захаријадес!*

*Фрагмент од поемата „На Грамос“ (од истоимената збирка, 1950)

Ацо Шопов, на Матка, 1949.

На лов на нурци, во Охрид, декември 1951

Треба со внимание да се читаат дамиешните стихови на Ацо Шопов за партизанската пролет, за среќата и за планината, за бунтовната песна [...] Треба да се види колку има внесено лична, непорочна страст во наивните, но звучни стихови за деновите на иднината [во песните од збирката Со наши раце], па дури тогаш да се вреднуваат со естетски критериуми сите работи што ги оставил зад себе поетот.

Драшко Реџеп („Ацо Шопов, Современост, 1969)

Во 1950 година, Шопов ќе објави две книги: *Со наши раце* и *На Грамос*. Сега можеме да речеме дека како значаен поет Ацо Шопов ќе се наметне дури со својата книга *Со наши раце*. Таа книга е некој вид рекапитулација на неговиот изминат пат. Има вкупно 11 песни и сите имаат определено поетско ниво. Тука е веќе легендарната „Очи“, потем „Ела“, „Партизанска пролет“, сè песни кои можат да стојат во антологијата на македонската поезија од првата нејзина повоена фаза. Иако сè уште нема радикален пресврт на поетската тема и инспирација, сепак, во секоја песна се чувствува настапот на идниот голем лиричар.

На Грамос ја покажува сигурната понатамошна поетска еволуција на Ацо Шопов кој сè повеќе и сè попрагматично се отвора кон своето изворно поетско битие и на поетското битие кон него. Таа поема, иако на различно ниво на естетска вредност, ни открива поет кој сигурно владее со занаетот, кој егејската трагедија не ја предава од некоја рамнодушна дистанца, туку на еден поинтимен лирски начин, отколку што го правеше во *Песни* од 1944 година. И во оваа поема естетски најимпресивни се првата и втората глава.

Стиховите се натопени со најинтимна човечка топлина и лирска исповедна дикција. И веднаш се забележува – колку повеќе Ацо Шопов се оддалечува од поетиката на референцијалниот директен поетски говор, толку е сè поблиску до своето автохтоно лирско битие [...]

Во првата половина од првата деценија на поетското творештво на Ацо Шопов, сè до *Стихови за маката и радоста* (1952), неговото поетско битие е заклучено во себе. Во него се случува извесно поетско недоразбирање, дури и еден своевиден трагичен судир меѓу автентичната априорна поетска природа на поетот и неговата апостериорна социјална и политичка природа. Во него се судираат две личности: партизанот, борецот, политичкиот активист, од една, и поетот, од друга страна. Ацо Шопов и во партизани, кога ги создава своите неколку песни во борба или во тишината меѓу две борби, и во периодот на изградбата, настојува тие две личности во себе да ги обедини во една, но, притоа, поетот во неговата личност го слуша само партизанот и политичкиот активист и фактички единствено таа страна на неговата личност пее. Поетот како да е настрана од сето тоа. Него како

да го заглушува партизанот и младинскиот раководител. Тој имено дел од неговата личност е доминантен во неговата песна. Неговиот поетски демон врзан и придушен, само ќе сирне одвреме-на-време низ некој стих, низ некоја метафора, и веднаш ќе се повлече [...]

На Грамос [...] е еден своевиден поетски превалец. Во неа се гледа дека е изоден патот на функционалниот поетски говор и дека Ацо Шопов полека, но неумолливо, почнува да се спушта во пределот на осамата, во некоја онтолошка празнота, да слегува и навлегува во тажната долина на својот живот, која кај младиот дваесет и петгодишник брзо ќе израсне во долина на тешкиот човечки очај и болка. Таа трагична болка се назира веќе во поемата „На Грамос“.

во финалето на првиот дел, каде ги среќаваме стиховите:

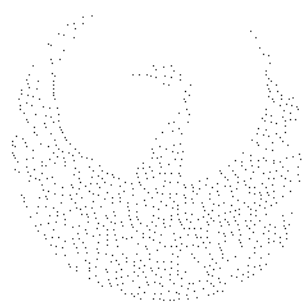
*Во нивните сковани усни
проклетство уште слушам...
О, сè е така мртво
и сè е така пусто
како во мојата душа!*

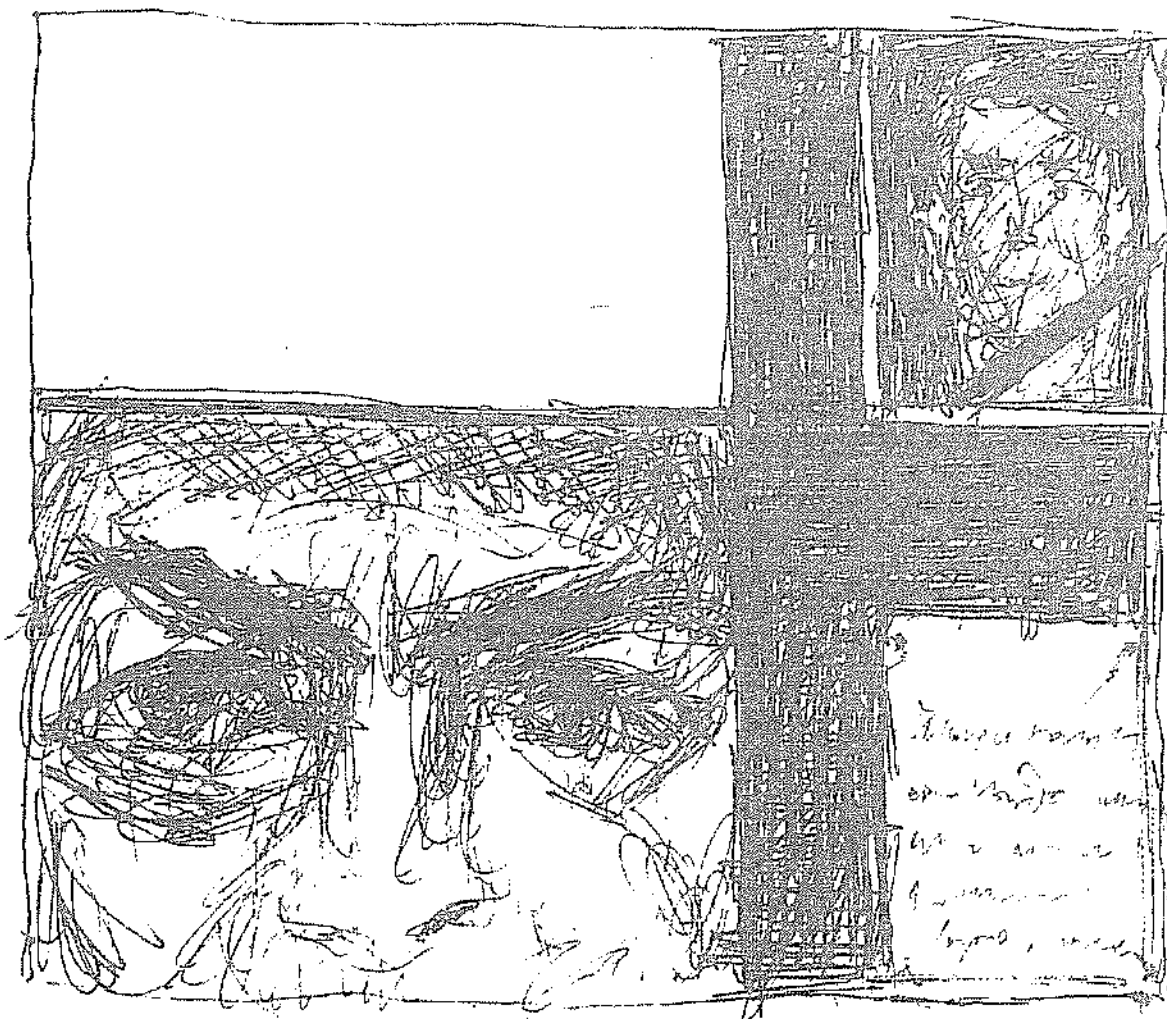
И така, разделувајќи се од еден нему и на неговата поетска природа туѓ и несвојствен свет во 1952-та година, Ацо Шопов ја објавува својата дотогаш најзначајна и истовремено најконтроверзна поетска книга, *Стихови за маката и радоста*, која дефинитивно го промовира во лиричар од висок ранг.

Георги Старделов („Првата деценија“, 1993)

ТИШИНАТА
ПОСИЛНА
ОД ЗБОРОТ

*Биди земја неподатлива и тврда.
Биди нема статуа на столот.
Потсмевни се на мимолетноста. И грда
израсни од каменот на болот.*

*Биди небо. Биди синост моја. Свезди снопје.
Живо време во четири сида.
Забоди се непогрешно в срце. Како копје.
И потпри ме ко каријатида.*

Хронологија

1952: Стихови за маката и радоста. Објавувањето на оваа збирка предизвикува почеток на една книжевна полемика, што ќе добие пошироки размери кон средината на педесетите години и ќе трае, или поточно, ќе тлее, сè до седумдесетите.
Ја објавува песната „Крик од туѓина“, во *Современост*, II, 7–8. Песната не е објавена во следните збирки.
Брак со Душанка Бојаниќ, до 1956.

1953: Ги објавува песните „Notre Dame“, во *Современост*, III, 3, „Секоја ноќ“ и „Верглата“, во *Современост*, III, 5 (*Слеј се со тишината*, 1955), „Истанбулска песна“, во *Разглед* бр. 46. Песните „Секоја ноќ“ (Cf. стр. 18) и „Истанбулска песна“ не се објавени во следните збирки.
Басни, од рускиот писател Иван А. Крилов, во препев на Ацо Шопов. Книгата ќе биде повторно издадена во 1956 и 1963.
Прв престој во Париз, на почетокот на годината.
5 октомври–8 ноември, престој во Истанбул.
Во Скопје се појавува литературниот седмичен подлисток на *Нова Македонија*, *Разглед*.

1954: Ги објавува песните „Кон галебот што кружи над мојата глава“, „Нова пролет“ и „Каде лутате, каде мисли мои“, во *Современост*, IV, 1–2. Првата е превземена во збирката *Слеј се со тишината* (1955), а другите две не се повторно објавувани.
Песни, од српскиот поет Јован Јовановиќ-Змај, во препев на Ацо Шопов. [Други изданија од овие препеви ќе бидат објавени во 1959, 1965 и 1967].
Телеграфски басни, од хрватскиот поет Густав Крклец во препев на Ацо Шопов.
Антологија македонске поезије, во

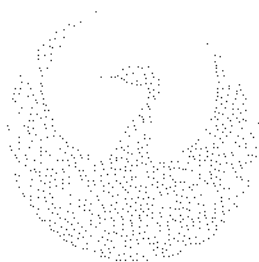
прелев на Сафет Бурина (Сарајево, „Свјетлост“).

1955: Ги објавува песните „Нокта“, „Имам пријатели“ и „Излези“, во *Современост* V, 3, како и „На езеро“ и „Пријателство“, во *Современост* V, 10–11, превземени во збирката *Слеј се со тишината*, издадена истата година. По објавувањето на оваа збирка се создава атмосфера на „хајка“ против таканаречената интимистичка поезија и поделба на македонските писатели и критичари во два „табора“ („модернисти“ и „реалисти“), групирани околу списанијата *Разглед* и *Современост*.
За истата книга, Ацо Шопов ја добива литературната награда „Кочо Рацин“.

1956: Ги објавува песните „Како говорат глвонемите“ и „Во секој град“, во *Современост*, VI, 6; „Љубов“ и „Песна“, во *Хоризонт* I, 6; „Будење“, во *Хоризонт* I, 8; „Чудно прашање“, во *Хоризонт* I, 11; „Треба да бидеме подобри“, во *Хоризонт* I, 15, превземени следната година во збирката *Ветрот носи убаво време*. Во третиот стих од „Песна“, од едно до друго издание се провлекуваат печатни грешки во придавката „грда“ („горда“, „гордо“, итн.) Оригиналниот стих, објавен првпат во *Хоризонт*, гласи: „Потсмевни се на мимолетноста. И грда / израсни од каменот на болот“. Главен уредник на новосоздадениот литературен весник *Хоризонт*.

1957: Ги објавува песните „Ветрот носи убаво време“, во *Современост*, VII, 8; „Завист“, во *Хоризонт*, II, 1–2; „Белата на изворот“ во *Хоризонт*, II, 3; „Praeludium“, во *Хоризонт*, II, 17, превземени во збирката *Ветрот носи убаво време*, издадена истата година.
Сирано де Бержерак, од Едмон Ростан, во препев на Ацо Шопов.
Zlij se s tišino [*Слеј се со тишината*], на словенечки јазик во препев на Иван Минати. Тоа е прв автономен поетски ракопис на македонски автор објавен на словенечки.

- Внорни дни*, спомен книга на Третата македонска ударна бригада.
Поэты Югославии, антологија на југословенската поезија на руски, во избор на И. Голенищев Кутузов. Москва.
- 1958: Ги објавува песните „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“, „Долго живеам на ова место“ и „Лузна“ (*Небиднина*, 1963), во *Современост*, VIII, 9.
Сид, од Пјер Корнеј, во препев на Ацо Шопов, што ќе биде повторно објавен во 1969 и 1970.
 Се објавува избор од поезијата на Никола Јонков Вапцаров, *Песни*, во препев на повеќе автори, меѓу кои и Ацо Шопов.
 Престој во Пловдив.
 30 септември: брак со Светлана Велковска.
 Директор на издавачката куќа „Кочо Рацин“ (преименувана во „Македонска книга“, во 1967).
- 1959: Го пишува циклусот „Молитви на моето тело“ (третата и четвртата се објавени во *Современост*, IX, 2; петтата, шестата и седмата се објавени во *Современост*, IX, 7).
 Од печат излегува *Песна на чучулигата* од хрватскиот поет Григор Витез, во препев на Ацо Шопов.
 Патува во Софија.
Poesia Jugoslava contemporanea, антологија на современата југословенска поезија на италијански јазик, во избор на Освалдо Рамус, Падова.
- 1960: Ги објавува песните „Купувач на старо“ и „Романтично бегство“, во *Современост*, X, 5 (*Небиднина*, 1963).
Хамлет принцот дански од Шекспир излегува на македонски јазик во препев на Ацо Шопов. Ја добива наградата „11 Октомври“. Книгата ќе биде повторно издадена во 1966, 1971 и 1981.
 Претседател на Сојузот на преведувачите на Југославија, до 1963.
Lirika jugoslawianska, антологија на југословенската поезија на полски, во избор на Зигмунт Стоберски, Варшава 1 јуни: се раѓа ќерката Јасмина, во Скопје.
- 1961: 28 март: дипломира на филозофскиот факултет во Скопје, отсек чиста филозофија.
 април: Јури Гатарин ја освојува вселената. Тој настан ја инспирира „Осма молитва на моето тело“.
 Мај-декември: втор престој во Париз.
 Се раѓа идејата за Струшките вечери на поезијата, по повод одбележувањето на стогодишнината од Зборникот на браќата Миладиновци. Ацо Шопов е еден од основоположниците.
 Орден на Републиката со сребрен венец.
- 1962: Ги објавува Осма, Деветта, Десетта и Последна молитва на моето тело, во *Современост* XII, 5).
 Претседател на Друштвото на писателите на Македонија и прв претседател на Фестивалскиот одбор на СВП.
An anthology of modern Yugoslav poetry, антологија на југословенската поезија, во избор на Јанко Лаврин, Лондон.

Борба на мненија или...

Првите колективистички, градителски егзалтации беа нужни и неизбежни. Нив ги донесе нашата Револуција како основен градител на целокупниот наш живот. Ние поетите, деца на Револуцијата, им се предадовме без резерви на тие општи занеси и настојувања.

Но јас бргу сфатив дека човекот си припаѓа себеси, дека неговото „јас“ не може да се поистовети со името на сите. А освен тоа, ми пречеа и туѓите поетски искуства и теории што не се согласуваа со моето поетско убедување. Така настана периодот на интимната фаза на мојот поетски развој. Тоа беше период во кој научив сите нешта што се случуваат околу мене да ги доживувам како најинтимен дел од себе, како свое второ „јас“.

Ацо Шопов (Разговор со Алдо Климан, 1976)

Стихови за маката и радоста дојдоа како интензивно обогатување на интимната лирика кај нас, а песните, сите песни од циклусот „Средба со синот“ и кои нив: „Ако сведнувам понекогаш глава“ и „Ќе те среќнам после многу лета“ – дојдоа и со елемент на модернизирање на внатрешниот интензитет на нашиот стих, модерни со интензитетот на сензибилната носивост и доживеаност. Но беа присутни и очебијни неодржливости и највеќе во изразната фактура. И беше тоа основна пречка за поадекватен израз на содржинскиот, на внатрешниот интензитет. А и содржинската носивост не беше прочистена од излишна разнеженост, па и од сентименталичење.

Димитар Минрев („Поезија со тријни вредности“, 1969)

Во моментот кога се појави [збирката *Стихови за маката и радоста*], во констелациите на тогашната поетска ситуација кај нас, оваа книга со својата целосна свртеност кон интимата, на свој начин претставуваше врата што отвара „нов простор“. Тоа свртување за триста и шеесет степени е направено по цена на ризикот. Освоено е „табу подрачјето на интимата“ и нарушена „етичката“ рамнотежа помеѓу темата на песната и нејзиниот општествен и социјален резонанс, т.е. ангажман.

Ефтим Клетников
(„Поезијата на Ацо Шопов“, 1981)

Есан. Магпа. Рама. Јелер.
Јованница Тома в дим.
Низ класата стана тече –
клет морето дрза зрим.

Зрим низ картон јакет мисе,
леат дрини, татени гив.
А мојот мирок го кини
дупка. Десок, далек зрим.

Трнот каран, трнот голо,
од трнотан, донек ак.
Рне, вестер, вестер голо,
нир, релниот, босан тек.

А низ магпа, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак...
Низ трнотан, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Сефирине! Сефирине!
Послушни го овој рив.
Трнотан, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Тојкој, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.
Дупка, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Сефирине! Штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.
Дупка, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Сефирине, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.
Дупка, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Партитан, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.
Дупка, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Сефирине, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.
Дупка, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Од магпа, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.
Дупка, штокој трнот,
кит, трнотан, дупка, ак.

Раконис од песната „Сефирин“.
Стихови за маката и радоста. 1952

Засега, состојбата во поезијата кај нас се карактеризира со доста брз преод во, кај нас таканаречената, интимна лирика, која овие денови го достигна својот врв со *Стиховите* [sic.] за тагата и радоста од Ацо Шопов. Во врска со таа појава, постои кај нас едно мислење, дури и недоискажан страв од латентна опасност за запаѓање во некаква декаденција. Не може да се одрече дека елементи, што ги потхрануваат тие сомненија, има во најновите поетски остварувања, посебно кај Славко Јаневски и Ацо Шопов. Но исто така е несомнено дека тие елементи не се кријат во интимната лирска поезија и во тагата или радоста на поетот [...]

Не е декаденција, ако човекот понекогаш тагува. Инаку, кој ќе одрече, дека и радоста може да биде малограѓанска? Сосема друго прашање е каде се и кон се корените на тоа тагување. Ако тоа тагување доаѓа од есенинското неразбирање „каде не води судбината“, од судрувањето со стварноста и разочарувањето во неа – од нихилистичкото одречување на таа стварност, од чувството на изневерени општествени идеали, тогаш со стопостотна точност може да се дијагностира заразеност со бакцилот на декаденцијата. А до тоа може да дојде и ако поетот ги прекине живите врски со стварноста, ако се оддалечи од неа, ако престане да го разбира одот и смислата на општествениот развој и ако се отуѓи од него. Но има и лажна декаденција поради едно примитивно помодарство, што значи поради извесна немоќ да се најде соодветен израз за доживувањето. А, тоа го има кај нас. Но безначајно малку. Фрагментарно. И ако на тоа треба да се укаже, не значи дека треба да се сврни тревога. Тоа понекогаш доаѓа и од несреќното поведување по странските урнеци, кај нас посебно по Есенин, не водејќи сметка за тоа до која граница влијанието од страна е конструктивно, и за невозможноста од пресадување на содржина и форма, родени во други услови и на друга почва, во наши услови и наша почва. Тука нема разочарување, а мода. Таква поезија на разочарување претставува вистинска декаденција на еден внатрешно-разјадувачки песимизам [...]. Појавите на декаденција како што е инфантилното бегане во детството, повлекување од животните материци, на места во последната збирка на Ацо Шопов, се манир и поведување по моментално настроение, инспирирано од туѓи извори, бидеј-

ки немаат никаква опора во некаква општествена рамнодушност на авторот. Второ, нема објективни услови за таквите појави кај нас, и снисселено е виното од декаденските картини – за нашите вкусови [...]

Остануваат уште широки просторства, домените на цвеќето на убавото во нашиот живот, што треба да бидат посетени од нашиот поет и опеани реалистички верно и длабоко, интимно топло и општествено стварно, и со јазик заеднички за нашите луѓе. Несомнено, пред нашата поезија стојат убавите денови на чувствата на човекот, воспитан во социјализмот, на личноста, ослободена во колективот, со решавачко чувство дека е едно со заедницата.

Бранко Заревски („Размислувања“, 1953)

Што поправо некои такви рецензии [кои во „интимната лирика“ почнаа да пречувствуваат злокобен дух, индивидуализам, декаденција, асоцијалност] и' за бележуваат од алфа до омега на современата поезија, која понекогаш својот радосен извик го заменува со воздишка на лична тага? – Некогаш се удираше по паролаштво, недоживеан патос, сурова декларативност, сега по индивидуализам и песимизам. Повод за дискусија даде најмногу збирката *За маката и радоста* [sic.] на која некои новопечени рецензенти се устремија, одречувајќи ја скоро сосем, претварајќи ја својата рецензија, ако таа била тоа, во политички акт од „идеолошката“ картотека, бессилна и сосем бессилна и неделкатна, и анахронична, и невешта, и досадна, и никогаш сигурна да ја сфати својата задача и да го исполни својот долг со еден одреден метод, со едно знаење, со една конкретна естетска анализа, да открие во еден циклус, без обзир што е тој на интимна тема, она што е добро, искрено, доживеано, поетско и она, другоно, што не е вредно да го носи името поезија.

–ски („Вака сумирано“, 1953)

Колку и да се напиѓаме да ги оправдаме неуметничките фабрикатни на паролаштвото со некаков си „повишен и распеан општествен и личен оптимизам“, колку и да затвораме очи пред

опасноста од уметниковата вовлеченост во себе си или пловење по стратосферата на изолираното од животот „царство на уметноста“; колку и да ги задушваме со крпи на квазиспокојството сирените што свират тревога од проконтрабандираната декаденштина; колку и да храбриме некои од уметниците дека најназад „си го нашле својот фах“ (нако немало никаква нужда да го барат та да го најдат, бидејќи тоа не е ништо ново туку враќање на она од порано), – сепак проблемот си останува несимнат од дневниот ред. До толку повеќе што за слободата на творештвото (плеоназам, зашто нема и не може да има никакво вистинско творештво без слобода на духот, која може да егзистира и егзистирала и при една политичка неслобода) каде нас, се чини, постојат и такви уложни разбирања, што од своја страна во многу ја осветлуваат состојбата во творештвото на некои уметници (не само поети). Последната збирка на Ацо Шопов и последната изложба на македонските художници, можеби, се најборлести (но не и самечки) манифестации на тие и таквите разбирања.

Овие неколку години А. Шопов, меѓу другото, се јавил со поемата *На Грамос*, на тема: граѓанската војна во Грција, и со збирката *Стихови за маката и радоста*. Иако на моменти го привлекува вниманието и чувството на читачот со нему својствените пирски акценти, сепак во *На Грамос* Шопов не ги прескокнува рамките на познатите кај нас стихови од рангот на паролаштвото. Меѓутоа друг е случајот со „... маката и радоста“. Кога читам некои од овие песни, како презаситени со „солзи“, „навлажени очи“, „смрт“, „гроб“, „есен“, „презрен“, „пусто“, „бездомник“, итн. – јас сепак чувствувам дека, додека се леело мастилото на празната хартија на столот од поетот, се разлеала и душата негова, и чувствата негови, и болката човечка на едно скршено срце[...]

Од друга страна, една рекапитулација на годишните изложби на македонските сликари ќе нè доближи до некои изјаснувања на разбирањата што ги спомнав погоре [...]

Последната изложба фантастично го намалува бројот на изложените творби што ја третираат горната тематика [војната, изградбата, народноослободителните борби и разни портрети на раководители] до сè на сè: осум! од вкупниот број на изложени работи: 174 [во 1945, на при-

мер, од 114 изложени творби, 51 биле инспирирани од наведената тема].

Интересно е да се проследи секој художник поодделно како се „ослободувал“ од изложба до изложба од овој тематски „баласт“ (почнувајќи со 1949), но тоа ќе ни одземе многу време и простор. А сепак, нека ми е позволено тоа да го сторам со Томо Владимирски, кој на времето беше дури и награден токму затоа што озбиљно (а испадна „озбиљно“) се зафатил со третирања проблеми од нашата револуционерна стварност (друго е прашање каква вредност имаат тие негови платна, а уште подруго – дали воопшто беа нужни такви награди). Во 1945 год. Владимирски изложил 11 слики а од нив осум носеа име „На стрелање“, „Партизанска колона“, „Во борба“, „Бомбаш“, итн. Меѓутоа 1952 год. од 10 творби – ниеден „бомбаш“ или што и да е од неговите порано омилени теми.

Па што е ова?

Всушност, овдека се работи за така-наречената „теорија на шлагери“: до 1948 год. се пишале едни шлагери – велат тие – а тој се викаше „социјалистички реализам“; денес се пее друг шлагер: „слобода на творештвото“ [...]

Оваа појава на оддалечување од животните проблеми на средината во која се живее и твори не смее да се засолнува со никакви објаснувања за „обогатувањето“ на уметничката тематика. Зашто тука кај поединци не се работи за никакви навлегувања во многубројните пори на стварноста, туку за едно повлекување назад и за поедноставување токму на таа стварност [...]

Човечката душа – толку повеќе уметниковата – не е едноструна гусле, туку богата, совршено осетлива цитра со бескрајно широк дијапазон од тонови на чувства и бранувања. Та затоа, ако сакаш да го чуеш вибрирањето на секоја нејзина струна, да ја почувствуваш нејзината волшебна музика, тогаш мораш нежно да пребираш (нежно а не да драскаш!) по сите струни, напнати до раскинливост. А душата на нашиот човек еве со години ја свирел химната на Револуцијата – широка колку и бескрајноста на редицата од нејзините сопствени струни. Уметникот мора да ја чуе оваа химна.

Владо Малески
(„Шлагери и музика“, 1953)

Карикатура од Василе Поповиќ – Цицо
Ацо Шопов со група членови од Друштвото на писателите на Македонија 1954

Ретко се случува во литературната практика авторот јавно да му се спротивстави на критичарот. бранејќи го своето дело од некакви толкувања и оценки. Ацо Шопов се решава на таков чекор со убедување дека расправата за неговата стихозбирка *Стихови за маката и радоста* од „борба на мненија“ се модифицира и добива призив на „политикантски алузии“. Оттука, неговиот текст, озаглавен со „Место одговор“ [...] нема за цел да ги брани достоинствата на поезијата што ја пишува, туку да посочи неколку програмски пунктови што се во непосредна врска со расправата околу таа поезија.

Веле Смилевски („Ацо Шопов како полемичар“, 1993)

Борба на мненија или... политикантски алузии

Во последно време, во некои весници и списанија, сè повеќе доаѓа до израз едно изопачено сфаќање за слободата на мислата, за бор-

бата на мислењата, за критиката, нејзината функција и значење. Под етикетата на овие принципи, без мака може да се согледа една отворена тенденција за грубо наложување на одредени ставови кон всушност значај негирање и на борбата на мислењата и на критиката и на литературата воопшто, и кои јас, а сметам и многу други, не можам во никој случај и под никакви услови да ги прифатам и усвојам.

За еден седмичник и за ставот на една редакција

Читателите на *Разглед* – прилогот за култура и уметност на *Нова Македонија* – имаат можност да читаат од број во број на страниците на овој седмичник, најконтрадикторни мислења за одредени прашања и одделни уметнички творби, без да го знаат ставот на редакцијата. Редакцијата им отвара врата на сите што сакаат нешто да кажат за нашата литература, култура и уметност. Но дали може да се рече дека редак-

цијата нема никаков став, никаква линија во областа на овие прашања и дека сè е оставено на играта на случајот? Сепак не може тоа да се тврди. Еве како го искажа тој став на годишното собрание на Друштвото на писателите, уредникот на *Нова Македонија*, Владо Малевски:

„Со цел да се развие борбата на мислењата, редакцијата е спремна да ги печати сите дописи

1) што се формулирани писмено во смисла на културно пишување и

2) што не тргнуваат од антисоцијалистички позиции.“

Само два услова: писменост и социјалистички позиции.

Навистина, ниедна редакција не смее да биде теснограда во својата политика и да го објавува само она што се поклопува стопроцентно со нејзиниот вкус и разбирања. Но една таква „широкоградост“ им дава неограничени можности на сите писатели и „писатели“, на сите критичари и „критичари“, на сите жонглери на перото, во *Разглед* да се јавуваат со секакви дописи, да „критикуваат“, да напаѓаат, да навредуваат, да им држат лекции на авторите за сè друго освен за литературата и уметноста, со еден збор – најнеодговорно да ги искажуваат своите мислења проткаени со лични страсти и пресметки и пак сè тоа да биде и писмено и да не излегува од рамките на социјалистичките позиции. Што останува тогаш од принципелноста и принципелната борба? Само празна фраза. Во името на „борбата на мислењата“, некои јуришаат и го дигаат Дамокловиот меч на својата критика над главите на сите што имаат други разбирања за литературата.

Следниот пример нека послужи за илустрација. Еден наш угледен писател беше поканет од редакцијата да напише во *Разглед* текст за еден актуелен проблем од современата македонска поезија. Неговиот прилог беше усвоен и печатен без приговор. Но веднаш во следниот број на *Разглед*, никој друг туку самиот уредник Владо Малевски, кој го поканил писателот на соработка, објавува статија под произволничкиот наслов „Шлагери и музика“ и, меѓу другото, се нафрла и на измамениот писател. Чудна логика, како во народната: Дојди ми дома на гости за да ти ги разбијам вилиците. Сосем така и во гореприведениот случај.

Но Владо Малевски не се задоволува само со тоа. Тој зазема позиција на врховен судија во македонската литература и уметност, сече лево и десно, „задоволно ги пребројува главите“, им

дели совети на сите уметници и ги обвинува за „шлагерство“ и неискреност во творештвото. „Тогаш! – воскликнува тој, за периодот до 1948 година – тогаш имаше кај некои и злоупотреба со најголемиот настан во историјата на нашите народи...“ И за да не бидат сите уметници анатемисани, „скромно“ и „срамежливо“ додава: „Имаше и вистински успеси кај некои да ја совладаат комплицираноста на животот...“ Но, за „сожаление“ – „по неколку опити во оваа област. Мартиновски се врати на Циганките, Личеноски на афионите... а А. Шопов (и други) ја пригрли интимната лирика“.

Така, по В. Малевски, проблемот е „расветлен“ едноставно: биле неуспешни опити, „актуализирани“ портрети, „партизани“, „пионери“, „првоборци“ итн. биле па пропаднале и сега уметниците, како најобични шпекуланти, запале нов „шлагер“. Каква „психоанализа“ на уметничкото творештво! Зар може да се изрече поголема навреда?

Не мислам овде да станувам во нишја одбрана, зашто секој сам најарно ќе се одбрани со своите дела. Можеби има писатели и уметници конјунктурни, но што се однесува до „злоупотребата со најголемиот настан во историјата на нашите народи“, т.е. Револуцијата, морам огорчено да соопштам дека никој досега така јавно не ме оклеветал (и не само мене, сигурно) како В. Малевски во статијата „Шлагери и музика“. За мене, искреноста е еден од основните принципи на вистинското уметничко творештво: никогаш не сум го изневерил, ниту пак ќе го изневерам овој принцип, зашто со тоа би ја изневерил уметноста, својата поезија, себеси. Би било покорисно „критичарите“ постудиозно да ги проучуваат мотивите што ги возбудуваат уметниците, а не брзоплето да донесуваат лекомислени и навредливи заклучоци за „злоупотребата“, појасно речено шпекулантството на некои уметници, вклучувајќи ме и мене.

И – за да нема недоразумение: не можам да разберам што го побудило В. Малевски на една ваква непромислена постапка. Но истовремено не му завидувам на положбата во која по своја вина западнал. Тој вели дека „критиката не е никаква касатура во рацете на критичарот – сејмен што чека во лусија...“ Но самиот, не знам зошто, по секоја цена сака да стане сејмен на сејмените.

По таков начин критиката се изродува во клеветење, борбата на мислењата – во празно штраќање.

Една концепција за литературата

Секој што ги прелистува *Разгледни* може да забележи дека многу се пишува за нашата поезија, литература, за новото во литературата, за позитивниот лик во литературата итн. итн. и за сите тие проблеми се изнесуваат „свои“ теоретски ставови. Настрана што во теоретизирањето за „новото“ нема ама баш ништо ново, ниедна оригинална мисла. Да ја видиме концепцијата на Б. Заревски за литературата. Што бара тој од нашата литература? Каква е еволуцијата на неговите сфаќања за литературата?

Еве каква:

Порано, до 1948 г.: Како тоа поетите да се воодушевуваат од сината езерска шир, да речеме, а не ја гледаат и не пејат за фабриката за конзерви што се подига во градот покрај езерото?!

Сега: Зошто литературата не ја одразува историската победа над бирократските тенденции и бирократизмот?

Тоа е повик за крајно вулгаризирање и обезвреднување на литературата и нејзиното потчинување на потребите на денот, повик за уметничко оформување на политичкиот живот во земјата.

Неодамна го гледав филмот *Забранети игри*. Една од најсовремените теми што ги загрижува и вознемирува луѓето од целиот свет: војна. Во филмот нема ни еден збор за ужасите на војната, дури и прикажувањето на војната се сведува само на неколку слики. Но дали некој гледал повозбудлив, поуметнички филм на оваа тема, дали го почувствувал посилено разорното дејство на војната?

Зар преку едно настроение, едно чувство, еден психолошки комплекс, не може да се карактеризира една поопшта ситуација? Зар поезијата е поезија тогаш кога ќе говори со политички јазик и по сè ќе личи на најобичните весникарски статии?

Б. Заревски бара стихувани политички пароли. Ако се воодушевува од нив, има поети што пишуваат и таква поезија.

Место критика...

Кога критичарот е бессилен па не може да изврши естетска анализа на делото и да ја оцени неговата уметничка вредност, тогаш... тогаш тој употребува други орудија и „борбата“

ја пренесува на друг терен. Тогаш место критика, тој им сервира на читателите своја од некаде исконструисана „карактеристика“ за уметникот и го скицира неговиот политички профил по углед на оние од НИН-овата постојана рубрика

Така постапува „критичарот“ на *Стихови за маката и радоста* во *Млада литература**, така постапува и В. Малевски во *Разгледни*. За песната „Сефедин“ и другите во циклусот „Земјата и туѓинци“, тој ми ги подметнува следните зборови: „Во тој додаток (т.е. во циклусот „Земјата и туѓинци“) како самиот автор да говори: *Еве ви и стихови за општенародните маки и радости, а не само за монте! Гледајте, јас си го исполнувам и тој долг!*“.

Да, јас вела: гледајте! Но гледајте како се подметнува, како се прават „фини“ политикантски алузии, гледајте и запаметете!

Ацо Шопов („Место одговор“, 1953)

* Димитар Бошков: „Стихови за маката и радоста“, *Млада Литература*, 1952, II 4, стр. 63–65

Ацо Шопов, 1953

Паралели

По 1952-та година, пледоајето на Ацо Шопов во нашата поезија беше сосема осамено. Целата хајка на таа книга [Стихови за маката и радоста] на Д. Бошков, како и на следната, Слеј се со тишината, на Солев, Ѓурчинов и особено Владо Малевски, триумфираше, докажувајќи дека обично така бидува во животот: во него секогаш победува рационалната каузистика над искреноста и интуитивноста, тврдокорноста на логиката над доживеалицата, оптимизмот над песимизмот, разумот над откровеното, доследноста над искреноста. Но, набљудувајќи ги сите тие нешта од гледна точка на 1999 година, можеме да ги повториме длабоките зборови на Унамуно, изречени пред еден Франков генерал, кога тој генералисимус го изгонува ректорот на универзитетот во Саламанка: *Venceréis, pero no convenceréis!* [И да победите, не ќе не уверите!]

Г. Старделов (Небиднијата..., 2000)

Отклонување од врвицата

Веднаш се наложува впечатокот дека најновава стихозбирка на Ацо Шопов [Слеј се со тишината], забележливо индицира извесно потцртано отклонување од врвицата исклучиво доминантна и основно карактеристична за досегашниот негов поетски простор, врвица на изразито спонтано, непосредно, екскламативно лирско кажување, досега често доведувано до сиров, „оголен“ емоционален показ. Во тоа отклонување е содржан и првенствениот квалитет на изминатиот пат од претпоследната стихозбирка на Ацо Шопов *Стихови за маката и радоста* до *Слеј се со тишината* [...]. Најновата стихозбирка на Ацо Шопов ги носи позитивностите на превладување на состојбата на еднострана, „првична“ лирска растрепереност, на чувствено еднотоние, превладување на состојбата, која од своја страна истовремено е и сигурен указател за отсуството неретко на секакви подлабочински, поразновидни и поразностранни, посложени зафати и согледувања во светот што се соопштува, и во таа смисла, токму напорите за противпоставување на една таква состојба, а во сооднос со нивниот интензитет и завршеност, го означуваат поголемиот или помалиот успех, поголемите или помали резултати на збирката *Слеј се со тишината*.

Во таа усмереност на последната стихозбирка на Ацо Шопов [...] несомнено се согледуваат последиците и влијанијата од општите промени на планот на поезијата, последици и промени очевидни дури и од теренот на домаш-

ниот простор. Таа основна усмереност во *Слеј се со тишината* е забележлива и покрај видливата недоследност со која се остварува, и покрај исто така видливиот отпор кон неа, и наспроти, а што е најважно да се истакне, инертното продолжување во еден не незначителен дел на збирката на претходната врвица, во нејзиниот краен вид на концепирање поетска материја, означен веќе погоре [...]. Во рамките на таквата ситуација се покажува, не толку силно пројавено како во *Стихови за маката и радоста*, но сепак присутно и овде акцентирање на извесна сентиментална разнеженост, извесна доза на поетизирање, на навен од лектирска инспирација кои оставаат кај читателот понекогаш чувство на повтореност на мотивот, на неговата „истрашеност“, на неуверителност, на не секогаш потполна автентичност на поетовото доживување, на некаква, така да се каже, „оветвеност“ на емоциите [...].

Но, за радување е дека таа мелодрамска интонација [...] бидува демантирана од текстовите во вистинскиот простор на оваа стихозбирка [...] „Го барам својот глас“, „На езеро“, „Лов на езеро“, „Кога ти е најтешко“, „Залажување“, „Ах таа убавина“, „Промената“ [...].

Кругот на наведените текстови, иако тематски и по опсег на поетовите преокупации прилично ограничен и стеснет, покажува интензивно дека авторот се движи веќе сигурно во еден свој свет, своја атмосфера проткаена со прецизни и фини опсервации, неретко инвентивни забележувања и осмислувања на предметите, на просторот.

Александар Спасов („А. Шопов...“, 1956)

Ацо Шопов беше примен и брзо стана широко познат како поет на социјални, по-одредено, како поет на партизански мотиви. И се прифаќаа и нагласено се утврдуваа мотивите како израз на една длабоко субјективна судбина, како реализација на едно исповедно лично начело [...] Но кога проговори кај поетот учесникот во збиднувањата што беа пак животни, што беа – пак и навистина – збиднувања, но веќе збиднувања од подруг животен реон [...] издигнати беа категорични гласови дека патот за понатаму е згрешен, дека се наоѓаме пред очебијно застранување, ако не и противпоставување на (дотогашниот) јасен поетов пат. А дали беше така и дали воопшто е така.

Теоретски, ние сме тврделе и тврдиме дека животот како реална даденост и како предмет на литературата е неограничено разнолик, дека неговите појави се безбројно разнострани, па затоа не можеме да го оспоруваме правото да се покаже во литературата било која суштина од животот [...]

[Ацо Шопов] и во случајот со тие понови збирки [*Стихови за маката и радоста* и *Слеј се со тишината*], не се изневери себе си како поет на длабоко личното, на длабоко (и целосно) интимното. Променета беше содржинската фактура на една поезија, без да се промени животната нејзина [...]

Па во што е неверното и изневерувачкото кога – при сите случаи – се било при своето, при сопственото бранување, при својот немир. Има нешта што се неотпорни во тоа [но] имаше (би рекол: еклатантни) неотпорности во песните со социјални животни суштини [...] Укажување е тоа, пред сè за достигнатиот висок степен во нагорната еволуција на поетот, за да биде пак јасно дека не е тоа функција од мотивите како такви. Spreма мотивите поетот си остана ист: и сега и порано кај него мотивите се јавуваат како израз на неговни длабоки интимни преокупации. Тоа е најбитното, и од литературно гледиште – најкарактеристично. Затоа се неадекватни пронаоѓањата за поетска раздвоеност, за карактеролошка преобразеност во развитокот

на Шопов. И за мене е повеќе од јасно дека се наоѓаме во средба со една фама, потсилувана и раздувана поради инерција и инертност во фиксирањето на литературата исклучиво како темат, што е уште понеодржливо кога литературата е остварена како лирска специфика [...]

Па оној што има чувство, што има усет за литературна вредност, за лирска интензивност – тешко би се решил да одрече: поетот, придржувајќи се кон изворното и автентичното, е навлезен, смело и резултантно во процесот на едно акцентирано себеутврдување како крајно сензибилна лирска индивидуалност [...]

Се јавува поетот, со новите свои пројави, сè пообогатен, но не и преобразен. А таков е затоа што спаѓа кон лозата на оние ретки автори кои го наоѓаат својот пат во литературата уште во својот литературен почеток. И создадена е, поради тоа, поезија која секогаш била во својата сфера, која зрачела со својата светлина, која дејствувала (и воздејствувала) како жив организам. И со најнеотпорното во себе, секогаш далеку од еквибристиката на рутинерството, далеку и од онаа емотивност што е повеќе симбол на чувство, отколку – чувство. Затоа: не ќе најдеме случај за да речеме дека се напишани стихови, но не и песна.

Димитар Минчев („Поезија со трајни вредности“, 1956)

Слеј се со тишината е книга што се роди како резултат на моето поетско сознание дека тишината може многу погласно да изговори некои вистини и од најгласните зборови и кажувања.

Ацо Шопов (Разговор со Алдо Климан, 1976)

*Птица устремена. Стрвина. **
Исправен нор со закана.
Глуе езерската поврнина.
Модра од тага исплакана.

Темниот удар на крилото
темно ја сече модрината.
Блеснува на студеното
рибата во клунот раскината.

Денот е спв од умирање.
Сами сме. Ништо не велиме.
Некое немо разбирање
не гони да се поделиме.

** „Лов на езеро“ (Слеј се со тишината, 1955)*

*Мојата улица нема куќи високи, **
ни липи, ни маслини, ни багреми зелени
Она понекогаш на мртво дете личи
кај случајно ќе слетаат птиците иселени.

Мојата улица е мала и безимена.
со обични радости и обични грижи.
и да нема зеници од сонцето подгорени
не ќе може ништо со светот да ја зближи.

Низ мојата улица само јас поминувам
и само навечер штом се успне тишината
она се буди плашлива и измамена,
измамена од гласот на далечината.

** „Обична улица“ (Слеј се со тишината, 1955)*

1953 Друштво на писателите, Скопје. Од лево на десно, седат: Ацо Шопов, Антон Панов, Ѓорѓи Абаџиев, Васил Њлоски и Димитар Митрев; стојат: Александар Спасов, Јордан Леов, Лина Малинска, Јован Бошковски, Коле Чашуле, Блаже Конески и Симон Дракул

*Општи подостајни познати виситни
прераскажани во повеќесложни рими
или метафизички темели?*

За Слеј се со тишината, Ацо Шопов ја добива литературната награда „Кочо Рацин“ Во препев на Иван Минати, Zlij se s tišino [Љубљана, Државна založba, Словенија, 1957] претставува прв автономен поетски ракопис од македонски автор објавен на словенечки јазик.

Едно финално литературно раѓање во последните денови на литературната 1955 година и една поезија без рамки и стремеж за звучна и салонска портретираност [...] Но колку ја читаме, толку повеќе рамките се зголемуваат, па од малиот формат на оваа до просирност тенка книга се добиваат рамките на величествени бели мраморњаци [...] Читаме и секаваме дека се наоѓаме на линијата помеѓу два немирни света, помеѓу живата многуцветна игра на елементите, што ја карактеризираат сестрано надворешноста на оваа лирика, и онаа спонтанa внатрешност што се претвора веднаш во чудна визија од фини содржински форми

Е. Манев („Убавината“, 1956)

Циклусот „Убавината“ веднаш и очигледно укажува на настојувањето преку рефлексивни транспонирања, да се навлезе во просторот на некои општи категории и појави на егзистенцијата помеѓу кои на феноменот убавина му се одредува челно место. Одвреме навреме изгледа дека објектот на инспирацијата е некое резигнирано и дезилузионистичко настроение, но погледано во целост, се добива краен впечаток за една незавршеност и непотпленост. Не треба меѓутоа да се помисли дека овој впечаток е пинциран од нејасното настроение или од замагленоста на предметот што се транспонира. Неговиот извор е пред сè неизјаснетата, лабилна и несигурна поетска идеја и концепција. За пример ќе ја наведеме песната „Ах таа убавина“.

М. Гурчинов („Поезија зад стаклениот ѕид“, 1956)

*Ах таа убавина, ах таа убавина, *
Тоа диво во крвта завивање,
Кипне, граба, сече, носи како лавина,
Вечна е притаеност и вечно откривање.*

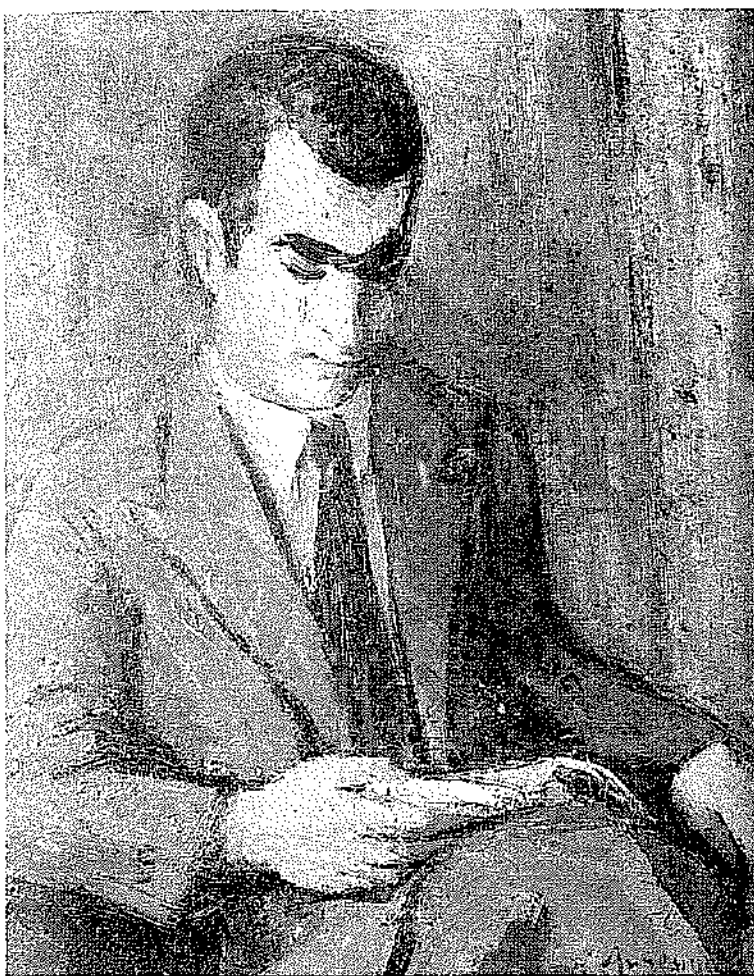
*Прва строфа од „Ах таа убавина“

Во циклусот „Убавината“, поместени се девет песни. Сите се изедначени по своите поетски вредности. Во првата, „Убавината“, не случајно посветена на Л. Личеноски и според која е наречен целиот циклус, ни се откриваат, навистина, нејзнитите супстанцијални естетски и философски вредности. Меѓутоа веднаш паѓа в очи дека пристапот кон убавината повеќе не е само лирски, сентиментален, нежен, привлечен, туку, во новото сфаќање на поезијата кај Шопов, таа во себе носи нешто кобно, нешто застрашувачко:

*Ме прогони како жена блудна
ненаситна, похотна, осамена
Ме грабнува во прегратка пламена
неизбежно и со сила судна.*

[...] Тоа, во извесна смисла, оксиморонско сфаќање на убавината и на поезијата како нешто кобно, заумно, лудо, тоа поврзување, и во стихот и во песната, на именката и атрибутот што создава впечаток на нешто што е спротивставено во нивните семантички значења, на нешто працонално, најмногу доаѓа до израз во втората песна посветена на убавината, „Ах таа убавина“, особено во нејзината прва строфа.

Г. Старделов (Небиднината... 2000)

Портрет на Ацо Шопов од Лазар Личеноски, 1953

Во песната „Го барам својот глас“, среќаваме една декомпилирана поетска мисла што не оневозможува песната да ја почувствуваме како каква било завршена целост []

Ако донекаде се исклучи песната „Младост“, во која се чујни извесни посвежи и понепосредни акценти, првиот циклус од новата збирка на поетот јасно укажува дека во доменот на медитативното поетско соопштување, оперирајќи со една рефлексивност чиишто корени се блиску до површината не допирајќи до скриените слоеви на некое поважно и автентично осмислување, поетот Ацо Шопов се чувствува прилично индиспониран и несвој

М. Гурчинов („Поезија зад стаклениот ѕид“, 1956)

Поезијата е младост на убавината, жед за неа, право на неа, илузија.

Ацо Шопов (Интервју за РТВ Белград, г.д.)

Го барам својот глас во молкот див на морето
оно се скаменува.*

*Во жолтата пустина на есента го барам,
она зазеленува*

*Монте раце не се мои раце
(монте раце се прсти на месечината)*

*Монте очи не се мои очи
(монте очи, очи за далечината)*

*Мојот збор е тврда вилица на времето
што рти по нивјето со заби на семето.*

* „Го барам својот глас“ (Слеј се со тишината, 1955)

*Мене ми се присторуваш дека таа лирска
конфесионалност имаше поуниверзално
значење уште во поранешните негови „Очи“,
во кои првото лице единина не ја раскажува
својата приказна, ами допушта, како најголе-
ма тајна и првостепена поверливост да се
наднесе над увото, во слухот, во имажинација-
та на секој читател.*

Драшко Реџеп („Ацо Шопов“, Живот, 1969)

Првата збирка поезија од Ацо Шопов
објавена во 1978 година на француски јазик,
во избор и препев на Гурга Синко-Депјерис
и Жан-Луј Депјерис, носи наслов
En chasse de ma voix [Го барам својот глас]

POÉSIE SANS FRONTIÈRE
(Macédoine - Yougoslavie)

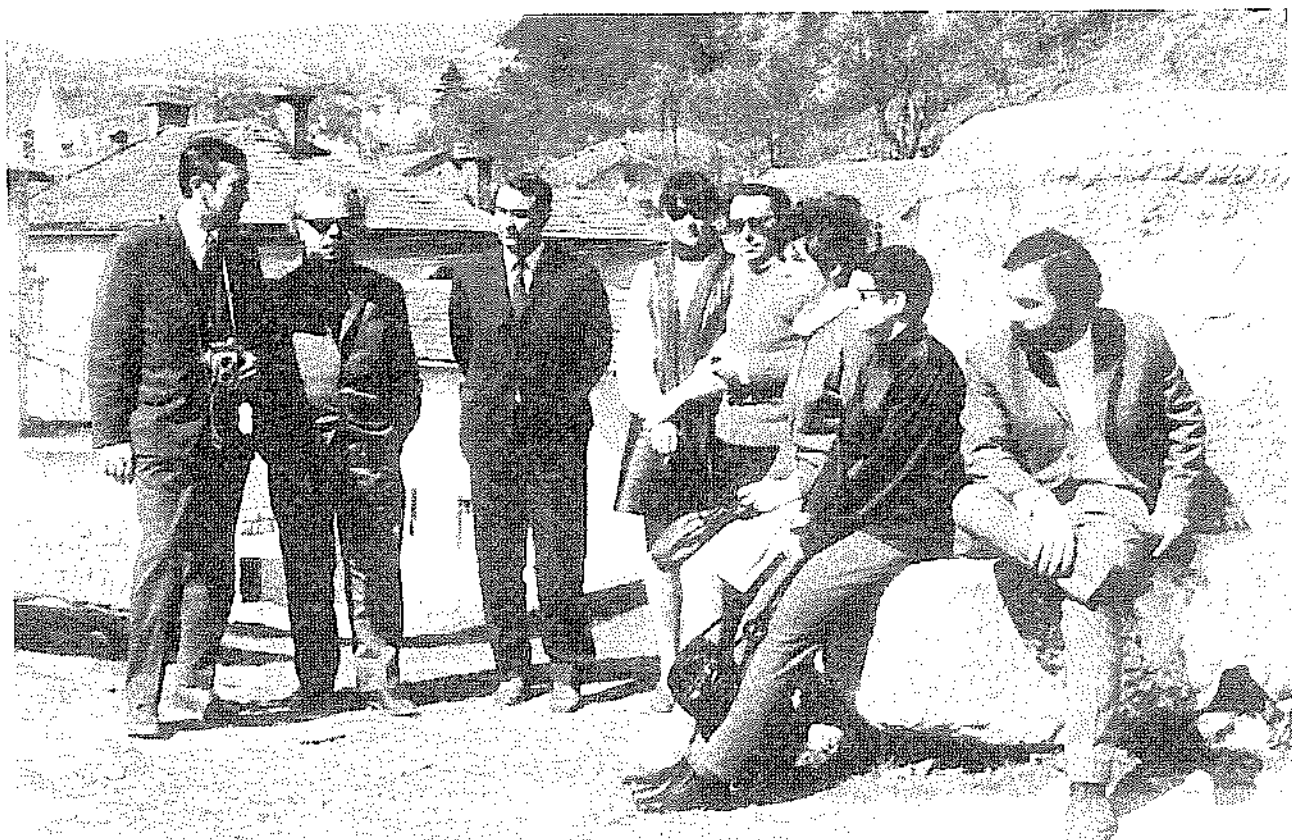
ACO SHOPOV

**EN CHASSE
DE
MA VOIX**

Choix et adaptation:
Gurka Sinko-Depierre
Jean-Louis Depierre

ÉDITIONS SAINT-GERMAIN-DES-PRÈS

Во Сараево, 1967. Мак Диздар (втор од лево), Ацо Шопов, Ѓурѓа Сипко-Денјерис, Жан-Луј Денјерис и други

Во примерите кога горните недостатоци се избегнати, при поедноставните третмани (песните: „Во тишина“ [sic], „Промената“ и др.) пред нас се вечните, општодоступни познати вистини прераскажани во повеќесложни рими коишто пак со жанрот на рефлексивната поезија стојат во доста лабава врска.

М. Ѓурчинов („Поезија зад стаклениот ѕид“, 1956)

Во збирката *Слеј се со тишината* [...] се издвојуваат неколку изненадувачки возбудииви и сублимни минијатури, кои содржат сликовита концизност, ретка и кај мајсторските куси поетски форми, какво што е на пример јапонското ханку Освен најпознатата „Во тишината“, меѓу овие едноставни според содржината, раскошни по ефектот песни се двопотезните „Лист“ и „Штрк“ и малку подолгата „Пов на езеро“ [...]

На крајот од [последнава] песна, карактеристично за ваков поетски аниматизам, вживување во природата, надворешната глетка се преселува во поетот. Очевидно е метонимското прочитување во споеви (слики) што разголуваат, а не натрупуваат.

Александар Прокопиев („Номадот Ацо Шопов, 2000)

При контактот со нејголемиот циклус „Минијатури“, читателот неизбежно го следат две познати асоцијации: Васко Попа и Блаже Конески. Притоа, колку повеќе наближува крајот, разочарувањето постојано расте. Бидејќи – ништо од космичкото осмислување, од живата метафорика на првиот и многу малку од концизната но волуменозна поетска реч на вториот. Инспирацијата овде очигледно тргнала по еден погрешен пат, излевајќи се во стереотипни и конвенционални шеми, во млако доживуваани, бледи и разводнети поетски слики [...] банални персонификации на природните појави, како *Патник што нема ни пат ни цел* („Облак“), импровизации во кои тешко може да се долови каква било поентирана мисла или идеја (песните „Залажување“, „Мојата улица“ [sic]), замрзнато студени, литографски илустрации („На езеро“) што повремено се спуштаат до нивото на најобичните прозанзми.

М. Ѓурчинов („Поезија зад стаклениот ѕид“, 1956)

*Кога ќе се разбранам и толку развилнеам
та да се кренам, да стигнам насекаде,
да давам секому сè што ветувам
и како далга неукротена
од брег на брег
моќно да прелетувам?*

„На езерот“ (*Слеј се со тишината* 1955)

*Патник што нема ни пат ни цел **
и со ветровите спие.
Од жед му припукнал образот бел
оган во очите крпе.

Туѓ на секаков земен лик.
туѓ и на страстите свои.
Сам како некој нестварен лик
меѓу луѓето и сонцето стоп.

* „Облак“ (*Слеј се со тишината* 1955)

Во таа книга на Конески [*Песни*, 1953] има по нешто од болот, од очајот и резигнацијата на *Стихови за маката и радоста* (1952) на Ацо Шопов, како што во *Слеј се со тишината* (1955) се чувствува извесно влијание и во метричката структура и во атмосферата од *Песни*. [...]

Нема сомнение дека [...] и кај Блаже Конески и кај Ацо Шопов жанровски, или од гледна точка на поетската форма, [минијатурите] се исти, но типолошки, односно од аспект на внатрешната структура на поетското, тоа се навистина различни песни [...]. Кај Конески преовладува епско-драмската и драматичната тензија, кај Шопов лирското, хармонизацијата на човекот и природата, топлата емоционалност, елегичноста, длабоката меланхолија, тагата и таговното настроение, разделбата, копнежот, возобновата на спомените, субјективизацијата на пејсажот наспроти драматичната напнатост и поетската колизија во него, лирската контемплативност, мисловната вертикала, вознесување кон бескрајот, вдлабочување кон бездните на егзистенцијата. Не се тоа различни песни по својата естетска вредност, туку по својата концепција, по нивниот метафизички вглед во животот, природата и човекот [...].

Во минијатурите на Ацо Шопов алегоричната се впоува во парабола, т.е. во згуснат поетски исказ кој кулминира во една смисловна поента на песната која има поопшто значење. Тоа особено доаѓа до израз во поетската минијатура „Облак“

Г. Старделов (*Небиднината*... 2000)

Станува јасно дека оној често истакнуван квалитет на поезијата на Ацо Шопов, онаа распеаност, онаа мека интонација, ако веќе беше достатна да му овозможи влезна виза во просторот на домашната поезија, сигурно не е веќе достатна доследно да го ориентира во широкот амфитеатар на современото поетско творење, ниту е веќе достатна да му овозможи да заземе некое повисоко место во неговите сложени распореди.

М. Ѓурчинов („Поезија зад стаклениот ѕид“, 1956)

Во времето кога се појавуваат овие збирки [*Песни* од Б. Конески и *Слеј се со тишината* од А. Шопов] во нашата литература се објавуваат 2–3 книги поезија годишно. Сите тогашни поети и критичари ги читаат и пишуваат за нив. Освен тоа, како никогаш повеќе, песните се читаат по плоштадите, училиштата, фабриките, универзитетите, офицерските домови [...]. На тој начин песните на нашите поети и нивните стихови се паметеа и се проникнуваа [...].

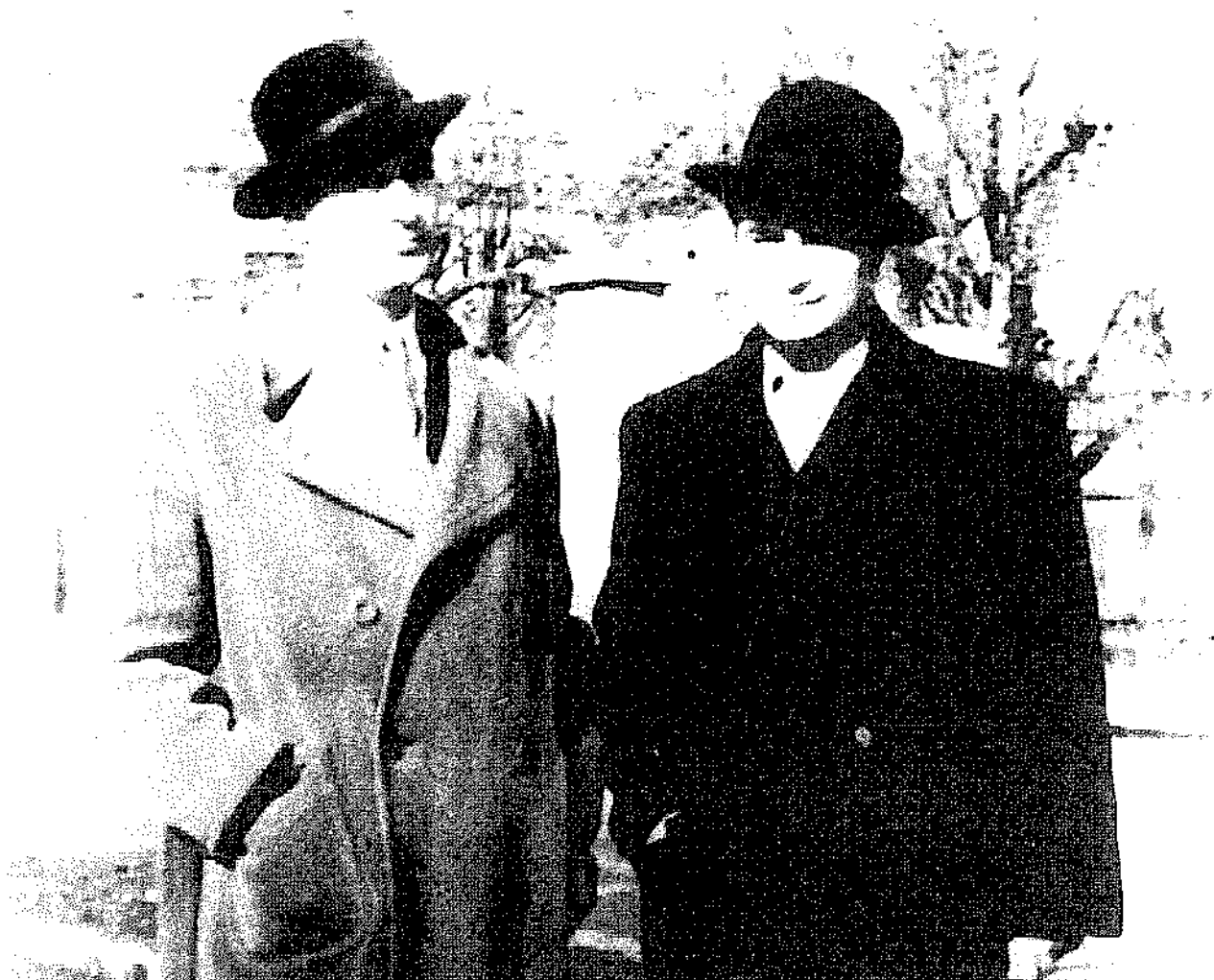
Сите овие критички / критичарски нанесени удари, Ацо Шопов ги прегрме без притоа тие да остават каква год била трага на неговата поезија и на нејзината понатамошна иднина. Напиша еден одговор, што го нарече „Место одговор“*, на текстот на Владо Малевски „Шлагери и музика“**, потоа неколку епиграми „Јус-критичар“ или „Јус-прозаист“***, во кои ние препознаваме некои наши книжевни персони, но, освен што малку му го расипаа настроението, тие воопшто не повлијаа врз неговите поетски определувања.

Г. Старделов (*Небиднината*... 2000)

* Cf. стр. 66

** Cf. стр. 64.

*** Cf. стр. 163.

Славко Јаневски и Ацо Шопов. Скопје, 1953

Многу е речено и изречено за критиката. Што уште да додадам?

Некои од недоразбирањата почнуваат оттаму што критиката не поаѓа секогаш од литературата, а литературата чека од критиката само ловорови венци. Критиката е навистина понекогаш целисходно нецелисходна.

Ги почитувам сите критички мислења, но никогаш не сум сакал нити сега сакам и можам да се вовлечам во прокрустовата постела на критиката.

Ацо Шопов (Разговор со Славко Јаневски, 1965)

Поетот е независен во однос на критиката, зашто не пишува за критичарите, туку го искажува она што го носи во себе. И критичарите се живи луѓе, со грешки и слабости, но тоа за поетот треба да биде прелевантно, пако од друга страна, пак, не треба ни игнорантски да се однесува кон мислењето на критиката. Лично, повеќе сум ги слушал оние што критички се однесувале кон мене одошто оние што ме фалеле и ме тапкале по рамо.

Ацо Шопов (Разговор со Ристо Лазаров, 1975)

Судир на два „џина“

Пред извесно време, од уредникот на редакцијата за култура на македонското радио бев замолен да ги прокоментирам состојбите во македонската литература, особено таканаречениот „судир меѓу реалистите и модернистите“. Јас тогаш, меѓу другото, предочив дека таа „борба“ во многу што беше вештачка: оние кои се залагаа за модернизам – во своето творештво беа крајни реалисти; оние, другите – поголеми модернисти! Таа „борба“ беше нерамноправна, зашто модернистите во нивното творештво немаа естетско покритие за тезите на нивната теоретска платформа; а реалистите, пак, во одбрана на тезите што ги застапуваа, по секоја цена се повикуваа на, навидум, реалистички а всушност апсолутно модерни текстови. Судир беше тоа на два „џина“. „Џинот“ на модернизмот црпеше сила од насловот, а „џинот“ на реализмот од – дарбата.

Анте Поповски (Искажување, Париз, 15.2.2003)

Здодевно е веќе да се повторува дека извесни литературни бранувања, плимни и осеки на критичарско-стратешки план кај нас, без реална почва, потсетуваат на една друга и поинаква книжевна атмосфера. Па можеби токму поради тоа и сите наши лични и неизживеани страсти и амбиции добиваат многу поексклузивен облик. Но тоа е веќе, уште еднаш повторувам, здодевно и за писателот, а секако најмногу – за читателот.

Ацо Шопов („Здодевно е веќе, здодевно“, 1955)

Обично, на крајот на секоја измината година и на почетокот на секоја нова година, за литературниот живот и литературната продукција се прават опстојни анализи, прегледи, споредби, се донесуваат нови судови, констатации, коригирајќи ги старите, и се посочуваат општите развојни стремежи и тенденции во литературата.

Целта на овој напис е многу пос скромна. Авторот на написов многу добро знае дека поголемиот дел од тие (и по други поводи искажувани) судови, констатации и укажувања биле осудувани на неизбежно пропаѓање скоро истовремено со нивното раѓање под перото на многумина што сакаат да станат жреци и пророци на оваа наша мала, нерасповиена, кутра литература. Докази? – ќе побарате. Можат да се наведат во таков импозантен квантум што страниците на овој весник

би биле недостатни и за обично набројување. Сетете се само на теоријата дека во нашата литература секоја година доаѓа по една нова литературна генерација од средношколските клупи. Зар е нужен некаков коментар за да се укаже на сета бесмисленост и апсурдност на оваа „теорија“, која литературните генерации ги третира како печурки после дожд? [...]

Но да ги оставиме настрана секавањата [...] и да се вратиме кон некои акутни прашања.

Скоро во сите свои написи некои наши рецензенти и критичари со голема умисленост жонглираат со зборовите авангардизам и стандардност. Се разбира во литературата секогаш постоеле и ќе постојат стандардни и авангардни остварувања, просек и надпросек [...] но интересно е како некои приоѓаат на авангардното и стандардното кај нас. Според нив, и за нив, авангардни се сите постигања на нивните случајни или по некаков афинитет привлечни едноименници, без оглед на стварната уметничка вредност на тие постигања, додека сите други остварувања априорно и без објаснение се именуваат како стандардна продукција. И што се случува? Ваквата групашко-критичарска постапка нужно води кон смешни, со ништо непоткрепени, бескрвни и тотално неуверливи судови [...]

И површното разгледување на некои литературни публикации укажува на една чудновидна метаморфоза на литературните ставови, која често се оправдува со младоста на нашите теоретичари. Многу битни, основни ставови, од

приказ до приказ, од статија до статија, се менуваат, а никој ни со еден збор не се чувствува обврзан да ги објасни мотивите за промената на сопствените литературни позиции.

Но постои и нешто друго што го раскинува превезот на сегашната вештачка конфронтација и сите дела си става во нивниот реален однос. Многумина ги декларираа своите литературни ставови уште пред неколку години, без да се потпрат на својата литературна пракса, зашто таа или воопшто не постоеше или беше сосем мала и незначајна. По еден спекулативен, апстрактен и априористички пат се создаваше едно литературно *credo* кое во праксата требаше да ја доживее својата афирмација. И... минаа неколку години. Сите што се заземаа за спо-

менатото *credo* ги објавија своите први литературни творби. Каква е афирмацијата на нивните литературни ставови? Не навлегувам во проблемот за вредноста на нивните литературни првенци, но едно е недвосмислено: непремостлива е бездната меѓу зборот и делото, меѓу она во чие име литературно се настанува и она што се постига како литература. Нешто е неодржливо: теоријата или праксата. Меѓусебно тие, кај нив, се исклучуваат.

И така, всушност, денес станува бесмислица поделбата на „модернисти“ и „реалисти“, зашто стварната слика на нашата сегашна литература е сосем поннаква одошто некои настојуваат и се мачат да ја прикажат.

Ацо Шопов („Уште една година“, 1957)

Модернизам или реализам? Оваа дилема веќе излегува од мода. Што означуваат овие зборови? Сè почесто ништо, или скоро ништо. Литературата живее, зборовите останала скаменети, неспособни да го објаснат она што навистина доаѓа како ново, оригинално, творечко. Кој уште сериозно гледа на таборите? Тие се вон литературата. Зарем тогаш треба да нè чуди што понекој „реалист“ пишува „најмодернистички“ текстови, како што некои „модернисти“ му го пробиваат патот на „реализмот“.

Ацо Шопов („Современата македонска литература“, s.d.)

Ацо Шопов и Вlado Малевски, во Горица, Охрид, веројатно 1958

„Ако сакаме да бидеме справедливи – борбата за модерниот израз ја поведоа творците од таканаречената средна генерација. Писателите од мојата генерација настапија во мигот кога таа борба беше во полиск [...] Постарите писатели, кои во прво време беа против сè што е ново, почнуваат да се користат обилно од придобивките постигнати во делата помладите. Несомнено е дека сликата на селото во *Стебла* на Јаневски секако би била поинаква кога пред неа не би постоела *Пасквелија* на Живко Чинго, а тематските простори што ги откри Шопов во *Небиднина* секако ќе беа посиромашни да не постоела пред тоа збирките на Радован Павловски и Богомил Гузел“.

(Млад Борец, 30. IX. 1965)

ПОЛУОТВОРЕНО ПИСМО ДО САМОПОВИКАНАТА ВЛАДА (УРОШЕВИЌ) НА ЛИТЕРАТУРАВА АМА ЧЕКАЈ ТИ ВЛАДА И НАДЕВАЈ СЕ ДЕКА ЈАС ЌЕ ЈА СПОБРКАМ ТВОЈАТА ЛИТЕРАРНА АНЕМИЧНОСТ СО ЛАСТЕГАРКА ПА ЌЕ ТЕ НАТЕРАМ ВО КОРСОКАКОТ НА МОЈАТА УЛИЦА И ЌЕ ТЕ БОЦНАМ СО ТРН КАКО ШТО ИМ ПРАВЕЛЕ БОЦ-БОЦ НА ВРКОЛАЦИТЕ ВО НАРОДНИТЕ ПРИКАСКИ (две точки) АЈДЕ СЕГА ПРИЈАТЕЛЧЕ МОЕ НА МОЈАТА ГЕНЕРАЦИЈА И НА НЕСРЕКНАТА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА ПРЕСМЕТАЈ КОГА СЕ ПИШУВАНИ „СТЕБЛА“ И КОГА ЈАС СУМ ГО ЧИТАЛ СВОЈОТ ОБРАЗЕЦ ГОРЕНАВЕДЕН (прашалник)

И КАДЕ Е ПОЕЗИЈАТА НА ШОПОВ А КАДЕ НА МАНИФЕСТАНТИТЕ НА ТВОИТЕ „РАЗГЛЕДИ“ ГУЗЕЛ-ПАВЛОВСКИ (прашалник) [...]

ГЛЕДАШ ЈАС НЕ ЈА ПОСЛУШАВ РЕДАКЦИЈАТА НА ОВА СПИСАНИЕ ДА ТЕ ИГНОРИРАМ ИАКО НЕ ТЕ СПОБРКУВАМ СО ЛАСТЕГАРКА СЕПАК ТЕ СОВЕТУВАМ – АЈДЕ ПОГЛЕДНИ ЈА ВИСТИНАТА СО ЛАЖНИОТ АВАНГАРДИЗАМ ВОЈУВАМ ДЕЦЕНИЈА И ПОВЕЌЕ А НА ТВОИТЕ ПОЗДРАВИ ИМ ОТПОЗДРАВУВАМ СО ЗБОРОВИТЕ НА ЕДЕН ГОЛЕМ И СТАР ПОЕТ (две точки) ИМАЛУЌЕ ШТО СЕ РАДУВААТ КОГА ЌЕ ИСЧЕПКААТ ЦРВ ОД ЗЕМЈА (точка) [...]

ТВОЈ СЛАВКО ЈАНЕВСКИ

(„Симулација 65“, 1965)

За полемицкото дејствување на Ацо Шопов [говорот и] неговото учество во разговорот на тема „Литературната ситуација денес“*, од 1963 година, потоа дискусијата „Дилемите на писателот пред социјалистичката стварност“** од 1965, како и текстот, од истата година, со наслов „За пресвртница“*** [...] Во овој контекст треба да се потсети дека нешто порано Шопов јасно дава на знаење дека за него слободата на уметничкото творештво претставува повеќе од одговорноста пред своето време и дека „уметничката слобода е всушност синоним на креацијата, на творечкиот чин“. Оттука, сосема е природно што неговите размислувања се поинакви во однос на гледиштата на експонираните критичари од тој период

во врска со општествената детерминираност на литературата, ангажираноста и одговорноста пред своето време.

Веле Смилевски („Ацо Шопов како полемичар“, 1993)

* Современост, бр. 2–3, 1963.

** Современост, бр. 4, 1965

*** Современост, бр. 3, 1965

¹ Текстовите што следат ги пречекоруваат хронолошките рамки на ова поглавје и нивното присуство се должи на нивната тематска неделивост со претходните

Зар треба повторно и против својата увереност да бидам соучесник и сведок на такви сцени што го навредуваат елементарното човечко достоинство – доколку тие и понатаму продолжат? Зар еднаш сум се уверил дека литературните полемики *овде* што не опсенуваат како епицентар на свемирски потреси – изгледаат смешно и комично безначајни и цуцулести, гледани не од една историска перспектива, туку од најобична географска оддалеченост? Треба само да се седне во првиот воз и да се отпатува до Загреб или Љубљана, до Москва или Париз. Не, ни толку далеку не е потребно да се оди. Достатно е да се посети некое место во внатрешноста па да се сети болка од самоизмамата и горчлива тежина од алхемичката во алкохолот на литературните опишувања [...]

Гола заблуда е ако се мисли дека литературните публикации значат во нашиот културен живот нешто повеќе од фактот дека *постојат*. Заблуда е дека се една од позначајните творечки компоненти на тој живот и дека нивното *дејство* излегува надвор од еден професионално ориентиран и заинтересиран круг.

Судбината на *списанијата* денес – тоа е посебна тема. Голем прашалник висе над нив: дали овој облик на литературна акција е истовремено и најцелисходен, дали е уметнички оправдан и општествено корисен?

Нарцисоидно заљубени во себе, заробени од својот естетски херметизам, обезбоени и умртвени од сопствените канони, тие, списанијата, се прилагодени да служат главно како средство за дување или пукање на оние балончиња што ја хранат осетливоста на уметничката суета, како и за пресметување со „непокорените“ или „непотчинетите“ или со оние што стојат на „другиот брег“. Истакани од цеховска префа тие и да сакаат не можат да ја раскинат својата цеховска плетенка, затоа што се така конструирани. Цеховскиот дух ги нагизува, тие сè повеќе тонат во жабурникот на разни изживувања, самозаљубенички занеси, самофалби, автодипирамби, себензвизувања како Творецот во првата своја заповед: јас сум господ бог твој, не можеш да имаш други богови освен мене. Должен си мене да ми се покоруваш, со мене да се восхитуваш, до земја да ми се поклонуваш. Сета убавина е собрана во мене и надвор од мене не постои ништо...

Така, списанијата станаа арена за дуели меѓу „нееднозначности“, „несвои“, а престанаа да постојат како трибина на отворени и доблесни искажувања за вистинските литературни проблеми и за водење таква литературна политика што

ќе помага да се изнаоѓаат, негуваат и афирмираат одредени профили во литературата [...]

За љубов на вистината треба да се рече дека конфронтациите донесоа и нешто несомнено позитивно, дека излегоа на виделина низа неодржливи сфаќања, дека нашата литература се оплоди со нови идеи и откривања. А најдрагоценото во нивниот позитивен биланс е можеби фактот дека сегашниот литературен миг е одбележан со почеток на едно вистинско истрезнување од таборските страсти и созревање на идејата дека никаков „изам“ сам по себе не значи истовремено и квалитет.

Но зар ова искуство требаше да се плати со таква висока цена? Зар таборските загрижености не им го поткопаа сосем авторитетот на списанијата, зар не го уриаа нивниот углед а со тоа и угледот на писателот [...]

Објективно гледано нашите списанија немаат никаков углед и довербата во нив допрва треба да се извојува [...]. Па ако веќе доаѓам во ова списание [*Современост*] што може да биде современо не само со своето име и покрај сите горе изнесени прашалници за списанието воопшто, сакам да верувам дека минатото е минато и сакам да се почувствувам како воин не на таборите туку на нашата литература. Должен сум да ги објаснам мотивите на тоа доаѓање:

Пред сè, не ја прифаќам теоријата што ја сфаќа литературата како река со два брега. Со други зборови не сакам нити можам да се согласам со бесмислената поделба на реализам и модернизам, зашто и едниот и другиот поим во оној вид со кој ни се нудат, апсолутно ништо не откриваат, зашто и едниот и другиот страдаат од отсуство на смисла и усет за историско припаѓање кон литературните појави, зашто и едниот и другиот претставуваат конструкција што го сакаат животниот организам на литературата.

Вистинската, би рекол природната поделба е само една: литература и нелитература.

Ацо Шопов („За пресвртница“, 1965)

Постојат писатели што се во состојба да го бранат, објаснуваат и докажуваат своето дело, а постојат и такви што не се способни за тоа. Кога пред неколку години, кај нас се разви борба помеѓу реалистите и модернистите, писателот беше ставен во ситуација да се брани себе си и да го брани своето дело. Некои имаа сили за тоа, некои не. Мислам дека способноста да се брани своето дело претставува посебен вид дарба. Но исто така, ако делото има вредност, тоа кога-тогаш ќе дојде до своја потполна афирмација.

Ацо Шопов (Разговор со Предраг Протик, 1965)

Слободата на творешвото, тој голем принцип што обврзува – слободата вистинска и потполна – значи и ослободување од заблудите дека постои некакво творечко делување независно од времето и општеството. По својата природа, таа е друго име и синоним на креирањето. Слободата може да се реализира само како творечки однос на уметникот кон времето во кое живее, како умевање со јазикот на уметноста да се изразат неговите најзначајни димензии. Оттука и одговорноста на уметникот пред општеството не е ништо друго туку одговорност пред себеси, одговорност, строгост и бескомпромисност во и над својот творечки чин.

Меѓутоа, не само што понекогаш се сфаќа како слобода од каква и да е одговорност пред општеството, туку и се настојува да се неутрализира критиката на таа „слобода“ со истакнување на правото на уметноста самата на себеси да биде импулс и критериум. Така, на крајот на краиштата уметноста се става над општеството и над нашиот општествен систем.

Секој што ги гледа нештата, па и системот на општественото управување, во развигот, не може да смета дека овој општествен механизам е конечен, совршен или идеален и дека секојдневниот живот не внесува во него позитивни корекции. Но не може да има ништо заедничко помеѓу настојувањето општественото управување сè повеќе да се афирмира како вистински носител на сите прогресивни општествени процеси и обидот да се игнорираат или подријат оние основни врз кои израснува и на кои се гради тој систем.

Како субјективна акција и став, овој обид да се игнорира општествениот систем укажува на две алтернативи: или е тој обично недоразбирање за улогата на уметникот и уметноста денес, или пак во себе крие вистинска немоќ по пат на конструктивно и творечко вклучување во општествениот прогрес и создавање на соодветни критериуми да се решаваат актуелните проблеми на уметноста. Објективно, овој обид и не е ништо друго туку само еден посебен вид на бирократски и административен пристап кон проблемите на уметноста, без оглед на тоа што овој бирократизам настапува во името на демократскиот развигот и што е украсен со демократски фрази и знамиња. Збор е, значи, за оној вид бирократизам што сака да се пресели и вгнезди во уметноста у што тоа го прави засолнет зад повикот за повеќе слобода и демократија.

Слободата и демократијата се сфаќаат во овој случај како право на уметникот и неговата организација да се постават во културата со улога на фактор што ќе делува независно од системот на општественото управување, поточно како фактор што исклучиво ќе ја одредува неговата политика. Според ова сфаќање, организациите на уметникот се повикани да бидат исклучив арбитер во создавањето на културната политика, да имаат привилегија и монопол на последен збор во областа на литературата и уметноста. Покрај обидот проблемите на уметноста да се откинат од системот на општественото управување, ова сфаќање има и тенденција да го прикаже тесниот егзистенчки и цеховски интерес на овие организации како општествен интерес, како интерес на целата заедница. Овој цеховски интерес не поаѓа секогаш од вистинските потреби на уметноста, туку е спремен на секакви идејно-уметнички компромиси, тактизирања, исчекувања на бирократско-административни решенија и слично, за да се оствари во целост. Затоа овој интерес во никој случај не може да се поистоветува со општествениот интерес.

Ова несовпаѓање помеѓу општествениот и цеховскиот интерес на уметничките организации денес е толку евидентно што со сета жестина го исфрла на површина проблемот за местото и улогата на овие организации во нашето општество. И навистина, тешко може да се најде таков општествен регион во кој односите се толку закостенети и неразвиени, а облиците на умет-

ничкото здружување и делување толку заостанати и изживеани како што е тоа случај со организациите на уметниците. Целокупниот општествен развој е далеку од развојот на овие организации во кои владеат односи на една почетна фаза и атмосфера што не е погодна за уметничко творештво. Заостанати зад другите облици на општествениот живот, тие неизбежно се затвораат во себе, се свртуваат исклучиво или главно кон својот сталешки интерес или интересот на одделните групи во нив и се претвораат во арена на непринципиелни дуели чии мотиви лежат надвор од уметноста. На тој начин нивната општествена улога однапред е поставена под прашање, а нивниот углед и влијание сведени на минимум.

За да излезат од својата затвореност не е доволно овие организации да се сообразат само со сегашниот степен на општествениот развој, туку и да ги изменат внатрешните односи и да создадат клима на творечки живот и творечки разговори за уметноста со цел да се откриваат и утврдуваат вредностите без оглед на кој „изам“ му припаѓаат. Доаѓа време кое сè повеќе го афирмира сознанието дека не е важно само како туку и што се изразува, дека е неодржливо какво и да е подведување и подражавање во уметничката постапка, зашто секој уметник создава свој и неповторлив свет, и во таа смисла се исклучува од другите, и дека вредностите треба да се ценат со поинаков критериум одошто е оној што е изграден врз екстремните и спрема тоа необјективни позиции на одделните уметнички групи.

Многу често, во нашите литературни и други публикации се потенцира сфаќањето дека уметничкиот труд е слабо награден, дека постојат диспропорции во наградувањето на различните видови уметнички активности итн., што не е без основа. Меѓутоа, не е проблематично тоа што се инсистира јавно на дискусии околу ова прашање, колку што е проблематично решението што сака да се сугерира. Можеби овде најмногу доаѓа до потполн израз стремежот овој проблем да се решава и реши надвор од општествениот живот, а тоа не значи ништо друго туку уметникот да добие посебно привилегиран општествен статус и прашањата на неговата егзистенција да се решаваат по административен пат. Меѓутоа, простото и механичко зголемување на уметничките награди од општествена гледна точка е неоправдано и неодржливо.

Поточно, овој проблем има и друг аспект, суштински многу позначаен, а на кој често се заборава. Ако едно уметничко дело не наидува на соодветен прием и одзив, како ужива општити признанија, тоа значи дека за него не постои и дека не се чувствува поразивена општествена потреба, ниту поразивен општествен интерес. Оттука произлегуваат и оние објективни противречности во наградувањето што обично се именуваат како парадокси. Проблемот на наградувањето на уметничкиот труд, ако не сакаме административно да го решаваме, всушност е проблем за развивање на одредени општествени потреби и остварување на одредени општествени интереси за уметноста. Само во нив уметникот може да го најде и да го оствари својот вистински културен и материјален интерес.

Но развивањето на овие општествени потреби и интереси е процес што во никој случај не смее да им биде оставен на стихијата и случајноста, конјуктурата и разните видови интелектуално печалбарство. Во таа област уметникот, односно неговата организација, имаат немал долг, одговорност и улога.

Ацо Шопов („Дилемите на писателот ...“, 1965.
Од дискусијата одржана на IV-от Конгрес на СКМ)

На писателот не му е потребен никаков светечки ореол околу главата за да го добие своето општествено признание. Зар тенденциите за монополизам немаат цел да го стават писателот на неземан piedestal, но со очигледни привилегиран земни позиции? Треба да се раскине тој ореол од мистификации, писателот треба да застане на земја.

Верувам дека така ќе му биде подобро.

Ацо Шопов (Разговор со Славко Јаневски, 1965)

Анахронија: Првата полемика

Ацо, и покрај тоа што бил, на четиринаесет, петнаесет и шеснаесет години, сирак крај живи но болни родители, успеал да изнајде сили и да ѝ пружи отпор на вешто организираната индоктринација, чувајќи ги своите песни за сопствената инспирација и за мотиви конзистентни со неговото младешко *credo*. Само во три песни младиот Ацо издвоил по еден стих за „братството“ на трите тогаш официјално познати народи, а во сите други го следи својот автономен поетски свет, слободен од влијанието на завојувачката денационализаторска идеологија [...]

Литературната дружина „Напредак“ претставувала трибина на која штитските гимназијалци слободно ги вкрстувале идеите по одредени книжевни и културни прашања [...] Во една таква творечка клима, започнала и своевидна книжевна „полемика“ меѓу Александар Апостолов и Ацо Шопов. Интересно е да се одбележи дека оваа „полемика“ се водела исклучиво со користење на поетски средства, по пат на разменување на песни што во себе содржеле конфронтирани ставови. Поводот за отворање на „полемиката“ била една од оние [...] песни на младиот Шопов, во кои преовладуваат тмурни тонови.

Првиот знак што укажуваше на „полемиката“ го најдовме меѓу најраните песни на Ацо Шопов, во песната „На другарот Ал. Апостоловиќ“ – по повод неговата песна „На помладиот другар песимист“ [Во тоа време, 1939–1940, Ацо Шопов бил петокласник, а Александар Апостолов, осмокласник]. Неговата песна претставувала обид, на помладиот другар да му укаже дека на животот треба да гледаат бодро и со младешки елан и дека песимизмот како животен став не води никаде. Но очебијно е дека Ацо Шопов не ги прифатил аргументите на Александар Апостолов, што јасно се согледува од песната „На другарот Ал. Апостоловиќ“, единствената сочувана меѓу најмалку три песни напишани во оваа своевидна книжевна полемика.

Владимир Шопов („Кон најраното...“, 1985)

*Како во животот да сетам милина?**
(Бидејќи велиш оти е ведар, убав и бодар)
Кога пред себе среќавам сал ужас и стравотија
А среќата уште не сум ја ни сонил!

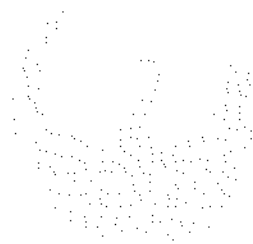
*Како да го сликам весело и смело
Кога срцето веќе ми се скоравило?
Среќата и надежта одамна свенале,
А животот млад ко да гине бавно.*

*Животот – тоа е чаша на ужас и гнев
Од која смртта сал ќе те спаси.
Од никаде искра душа да ти згрее.*

* „На другарот Ал. Апостоловиќ“ [1939–40],
во превел на Владимир Шопов

*Ацо „Шопчето“, како што ние тогаш си го
впикавме, беше срцеговорливо момче. Сите
бевме убедени и свесни дека кога Шопчето
ќе каже нешто, се знае дека е тоа од душа и
од срце речено.*

Фируз Демир („Ацо Шопов...“, 1982)

Тишиниѝе

*Ако носиш нешто неизречено *
нешто што те притиска и пече,
закопај го во длабока тишина,
тишината сама ќе го рече.*

* „Во тишината“ (Слеј се со тишината, 1955)

Во овој јасен, темен и непроѕирен катрен, издомнира пробив на една нова идеја, на едно ново чувство, на разиграни и слободни семантички асоцијации и демонстрација на таинствената моќ на обичниот збор. Во еден единствен катрен, тој направи резиме на универзалната човекова драма на опстојување, на живот во кој ништо не е извесно. Единствена извесност е ако имаш нешто неизречено – закопај го длабоко во себе си, а тоа, како божје семе, бидејќи е дел од зборот, само ќе изнајде начин да ја облагороди тишината со една поетска и метафизичка асоцијација.

Анте Поповски („Реч...“ 20.4.2001)

Прекрасен лирски медаљон, најкраткиот, но и најубавиот општочовечки лирски миг во нашата лирика.

Димитар Митрев („Поезија со трајни вредности“, 1969)

Тишината, барем во оваа песна, е самиот поет: таа може да го каже неизречливото, неискажливото.

Христо Георгиевски („Јазикот на тишината...“, 1978)

Стилската доминанта на оваа песна е во таканаречената „функционална недовршеност“, која шири простор за латентните значења на песните и која потврдува дека станува збор за вистински поет на тишината, односно за заговорник на „естетиката на молчењето“ – што ја предложи Сузана Зонтаг, и која е карактеристика на бити-

ето на поезијата на Шопов. Очигледно е дека тишината во оваа песна е онаа праматерија од која се раѓа зборот по непрекинатниот циклус на раѓањето и умирањето.

Шопов ја заговара „естетиката на молчењето“ на виспрен начин во антологиската песна „Раѓање на зборот“ [Небиднина, 1963], во стихот што е граден во стилот на парадокс, омилена стилска фигура на поетот. Тој стих гласи: „О ти што постонш зашто не постонш“. Непостоењето е синоним за најпознатиот глобален или синтетички симбол на Шопов – небиднината. Во непостоењето се кријат причините за постоењето. Тие му претходат, како што на поредокот му претстои хаосот. Значи, тишината е „другата реалност“. Нејзината моќ е неисцпна, така што она што не може да го направи слабото и крешко човечко знаење, може бескрајниот свет на тишината.

Радомир Ивановиќ („Збор за зборот“, 1986)

Ако една од големите дефиниции на уметничкото дело во овој век гласи дека тоа, делото, е она што човекот успева да го отргне од случајот, тогаш поезијата на Шопов е, сигурно, она што тој успеал да го отргне од тишината. Ова уште на самиот почеток упатува на една нужна симплификација или, поточно, формализација: воспоставување на активниот дуалитет говор/тишина, дуалитет кој ние сакаме да го читаме не само како и низ односот на опозицијата, туку и како однос на две комплементарни категории, бескомпромисно и фатално впрегнати во еден од клучните процеси на човековата мисловност: процесот на создавање смисла.

Што може човекот? е прашањето што си го поставува господинот Тест, алтер его на Валери. Човекот може да говори и да биде господар на светот, зашто јазикот е најчистата форма на моќ во него. Оној што зборува е моќен и жесток. Тој ја поседува власта на именувањето, едновременно најреакционерната и најпродуктивната, онаа која од немошта на изговореното со еден единствен гест, или, ако сакате, со особен вид декрет, создава нова природа, насочена и звучна. Во тој чин на именување, деминушки по својот карактер, е впишана севкупната интелибилност на светот: тој чин е ништо повеќе и ништо помалку од „Молитва за еден обичен, но

уште непронајден збор“. како тоа поетички стегнато ќе го изрази Шопов во насловот на една од своите клучни песни.

Вториот елемент од веќе воспоставениот дуалитет, тишината, освен онтолошката вредност на небиднината, поседува и еден антрополошки квалитет: кај Шопов таа се здобива со димензиите на организирана мрежа опсесии. Тишината не како спокој, не како мир, ниту како смрт. Парадоксално, но не и вообичаено за автор кој поседува еден вид посттрагички сензибилитет, е трагиката да ја замени со моменти на блага апокалипса.

Постојат повеќе рамноправни планови на читање на тишината кај Шопов, но во секој од нив може да се идентификува еден елемент на истоветност: таа е сфатена како креативен принцип. Притоа, не е толку значаен исходот од креацијата, туку нејзиниот тек.

На едно прво рамниште, тишината се јавува како состојба на присила. Поетот е осуден на тишина. Таа е негова судбина: „Нема никој збогум да ми каже / пако е сè живо и будно...“

Дури и тогаш кога поетот е оној од кого тргнува комуникацијата, кога тој е оној што сака да говори, па макар и во форма на монолог, неговиот говор се остварува низ полутешина: „Збунет шепнам...“

Овој копнеж по збор, по општење, во средината на која таа форма ѝ е примерена – земјата на љуѓето – се радикализира кога поетот ќе се најде среде природа: „Како често, в таа зора блага / Сам сум овде... ниту еден вик...“

Нема заедништво меѓу човекот и природата. Тој може да ги послушува нејзините звуци –

„Темниот удар на крилото / Темно ја сече тишината...“ – да му се восхитува на вегеталниот и космичкиот поредок на нештата, но тој никогаш нема да може да оствари нешто повеќе од поглед што не му се возвраќа: „Јас сум потка осудена / на судир со непознатото...“

Останува третата можност: ако човекот е осуден на тишина и од човекот и од природата, тогаш, за да биде, за да постои, тој мора да прибегне кон врвна итрина, кон метафизичка измама: од самата тишина да направи соучесник, да ѝ даде призвук на антропоморфност, да ја умилостиви низ бодлеровска инвокација, интимно и просто да изговори: *mon semblable, mon frère*.

Така и само тогаш се остварени претпоставките за дијалектичност во парот говор/тишина: „Ако носиш нешто неизречено / нешто што те притиска и пече / закопај го во длабока тишина / тишината сама ќе го рече...“

Со обрт на маѓепсник, низ спасоносен жонглерај – и најпосле – зошто да не: како сводник меѓу говорот и тишината, поетот стасува до песната. Станува јасно дека тој што низ песната извршил чин на судбоносно кладење го има правото неа да ѝ го постави највисокото барање: „Забоди се непогрешно в срце...“

Тишината сега е именувана во песна. Со тоа, од неа е изблен нејзиниот онтолошки или антрополошки набој. Таа станува само еден од елементите на писмото. Но таа е почеток на нова слобода. Осиромашена, прикратена, соголена од својата филозофска димензија, тишината влегува во нова авантура: во она крешто, а сепак огромно и речиси несогледливо треперење на смислата кое му дава форма на светот и чие име е литература.

Илинка Митрева („Тишините на Шопов“, 1993)

И ако постојат сомневања во говорливоста на тишината, во неспокојството нејзино, и ако постои неверливост во силата нејзина да возбуди, вознемири, да поткрене и подмами на размисла, ако тишината ја зоврива крвта, ја растреперува страста, ако сме ја нашле таа чудна тишина, таа парадоксална, предизвикувачка, виуличава и немирна, ние ја препознаваме: тоа е тишината на Шопов.

Цветан Станоевски („Заговорник на љубовта...“, 1970)

Шопов е лиричар силно насочен кон *битето* на тишината. Во својата поезија, овој поет најавува паралелен семантизам: неговата песна го помирува објективното (предметноста, постojното и непроменливото) со субјективното,

внатрешното (самото битие на поетот). Кога поетовниот немир ќе се осмисли до крај, забележуваме (како знак на автономноста на песната и на нејзиниот свет) дека кругот се затвара. Довршената песна, во својот идеален облик (кога

е достигнат степенот на крајна хармонизација на елементите и односите) е како круг. Тогаш престануваме да ја разликуваме песната од тишината, или подобро речено *тишината сама проговорува*. Во таквите случаи, авторот ги напушта романтичарските претстави за поезијата и ја сугерира *прасостојбата* на песната.

Христо Георгиевски
(„Јазикот на тишината“, 1978)

Според мене, во тишината е половината од песната. Во тишината се белните, празните меѓу зборовите, во неа е неизреченото. А тоа, неизреченото, е суштинско во делото на секој голем поет. Зошто тоа прашање посебно ме привлеке кај Шопов? Затоа што кај овој голем лиричар има многу тишини. Истиот феномен го забележав и кај еден голем француски поет, Жан-Клод Ренар, и текстот што му го посветив го насловив „Од тишината до тишината“. Читајќи го Шопов, ги открив сите тие неизречености во кои, како што реков, се крие суштината на песната: не само сонштата, туку и трансформацијата на реалноста во сон. Забележав дека кај него многу песни почнуваат со елемент од реалноста, за потоа да се трансформираат во сон. А патот на тишината минува токму низ таа трансформација. „*Ме осудивте да седам дома и јас смирено ќе седам. / Но каде е домот на сонот?*“, пишува Шопов. Самото прашање, т.е. знакот прашалник е исто така вид тишина. Имам впечаток дека целото негово дело е проткаено со такви тишини [...]. И небиднината е една појдовна точка кон тишината, онаа тишина што според мене е, како што реков, суштинска за едно дело. Станува збор за појдовна точка кон она „нешто друго“ што Гилвик го дефинираше како поезија и кои кое поетот не води, токму со помош на тишината, на белните. Во делото на Шопов, на крајот од речиси секоја песна, го имаме секогаш истиот впечаток дека правиме скок кон тоа „нешто друго“

Клодин Елфт (Искажување,
Париз, јуни 2002)

Како Бетовен, кој на секоја своја композиција ѝ припишувал повеќе недостатоци, така и поетите Шопов и Миљковиќ се свесни не само за недостатоците на песните што ги оствариле, туку и на целата поетска уметност, со желба да го остварат неосвојливот идеал за „чиста по-

езија која засега може да се оствари само со помош на делотворни, а премолчени зборови“.

Кога станува збор за Шопов како приврзаник на оваа малармеовска идеја за навесувањето и за сугерирањето, а не за именувањето на работите, потребно е да се каже дека специфичноста на неговиот говор и молчење се состои во тоа што тој умеа да ги прикаже појавите и процесите во светот од онаа страна, па макар и само во контури да ги претскаже процесите што се одвиваат во метафизичка рамнина, зашто одамна е позната вистината дека на патот на најдлабокото испитување на суштината на уметноста секогаш не следат метафизичките прашања. На тој начин, метафизиката станува дел од исконската поетичност, од еден став кој поетот го враќа во светот на поновата и постарата митологија, па голем дел од неговата поезија може да се прогласи за метафизички, ониристички или митолошки. За разлика од Миљковиќ, тишината е глобален симбол кој означува извонредна делотворност [...]. Таа „дејствена тишина“ покажува особена моќ при преминувањето на зборовите од областа на латентната во областа на конкретната енергија.

Токму на таа законитост во психологијата и во филозофијата на поетското творење се однесува филигрански изработената минијатура „Во тишината“ која веќе стана образец за парадигматските песни од оваа провиниенција, во која максимално е реализиран принципот на економичност во употребата на изразните средства [...].

Како што се гледа (во оваа песна) сè е во состојба на потенцијално случување, зашто Шопов и како поет и како филозоф по струка е свесен дека постојат *мутатис мутандис* некои елементи на пеењето и на мислењето кои не можат да се разделат на составни делови (творците и естетичарите ги нарекуваат „метафизички темели“).

Р. Ивановиќ („Енергијата на поетскиот говор“, 1994)

Неговото небо е пред сè „небо на тишината“, и тоа не е само досетка на неговата имагинација, туку единствен универзален свод на ова поетство што нема афинитет за громката фраза.

Драшко Реџеп („Ацо Шопов“, Современост, 1969)

Пајшувања

Во Париз

Во Париз ноќта паѓа наеднаш и наеднаш го покрива градот како што клепките ги покриваат очите кога ненадејно ќе ги облее блескава светлина. Наеднаш градот потонува во мрак, мракот како матен порој ги потопува силуетите на куќите, минувачите и дрворедите, и сè исчезнува во неговите темни бранови. Но тоа трае само за миг. Скоро истовремено сè палат неон-рекламите и градот тогаш испливува од мракот како некој потопен брод, раскошен, сјаен и необично убав. Ако е зима, ако врне дожд, небото личи на натажено и замислено лице, нејасно озарено од некоја своја внатрешна топлина. Ситниот дожд што ги залива тротоарите бавно, но постојано, и се слива во тенки браздички низ гранките и стеблата на соголените дрвја, го засилува чувството дека во Париз зимата е долга, еднолична, сива и неутешна.

Една таква зимска ноќ седев во прочуената кафеана „Ротонд“ на Монпарнас. „Ротонд“ и „Дом“ на Монпарнас – тоа се две места, две кафеани опишани во литературата, каде по традиција се собира парискиот уметнички свет, а во последно време нивни редовни гости се помлади и непознати артисти, сликари, поети, композитори и критичари. Дење и ноќе не стивнува шумот во нив, дење и ноќе тие се преполнети со овие млади, оптимистички расположени луѓе...

Ацо Шопов. („Три средби“, 1953)

Во Истанбул

Пред Султан-Ахмедовата џамија се простира Хиподромот, некогаш сведок на бурни возбудувања и немири, сега тих и зараснат во трева. Хиподромот лежи над самото Мраморно море, на местото каде што почнуваат Босфор и Златниот Рог. На ова место, каде што сега се вијат само два столба а наоколу постојат неколку скали, остатоци од некогашните седишта, дамна, пред многу векови, опинена од својата убавина и свесна за својата моќ, настапувала генијалната пантомимичарка Теодора. Лудееа по неа многу принцови, војсководители, великодостојници, па и самиот византиски цар кој ја зел и ја качил на престојот. Тука Василие Македонец со својата сила и ум ги освоил симпатите на Дворот, за да ги искористи подоцна и безмилосно да ги истреби оние што му укажале милост. Тука разјарениот народ неброено пати настапувал против царскиот двор и ги барал своите права.

Ацо Шопов (Без наслов I, октомври-ноември 1953)

Богохулно, грешно и без срам
сека вечер мислам покрај Сена
што би сторил да е Notre Dame
чудом млада и убава жена?*

*Да си в Париз, да си така сам
и самота така да те кини...
Дал' и она би сакала да знам,
рамнодушно мене ќе ме мине?*

*О не, нема!... Штом огрее ден
ќе ме втаса крај мирната река:
„Поведи ме во Boulogne и Vincennes,
столетија јас тебе те чекам“.
Како тогаш ќе се сетам млад,
каква сила и пркос ќе сетам!
И сигурно – и во овој град
јас ќе бидам најнежен поета.*

*Но попусто – сонот си е сон,
а животот други далги влече.
Нема каде: преку Babylone
да одлутам на Pigalle и вечер.*

*И тргнувам, без надеж, без моќ,
Сена плиска под лотките леки...
Барем да сум само една ноќ
едно кубе на нејните плеќи!*

* „Notre Dame“ (Слеј се со тишината, 1955),
принат објавена во *Современост* III, 3, 1953

Стапив на „светиот дел“ на градот. Тука, опседнувајќи ги византиските ѕиднини, пред преку дванаесет векови, загинал Ејуп, помладиот пророков другар. Тргнав по Алеата на гробовите, низ градот на мртвите, покрај зеленикавите куполи на гробниците на безброј принцови, принцези, везири и великодостојници. Алеата свршуваше во широкиот двор на Ејуповата џамија. Околу убавата чешма во средината на дворот, достоинствено шетаа штрковите, чекајќи го денот кога ќе се соберат сите од градот да тргнат заедно којјуг. Ова нивно одење се одбележува секоја година во истанбулските весници. Граѓаните на овој град ги сакаат своите штркови за кон постои мислење дека се многу побожни птици и дека, кога го оставаат Истанбул, одат за Мека и Медина. За нив мислат дека се со непогрешлив вкус за архитектурата, зашто живеат само по крововите на старите класично убави џамии, турбини, анови и амами, а нивното око никогаш нема да се измами по некоја модерна невкусна јавна зграда, имитација на Синан и неговата школа.

Дворот на Ејуповата џамија беше празен. Само едно девојче и еден старец продаваат храна за штрковите и стотина голаби, настанети под сводовите. И продавачите и голабите со исчекување се собраа околу мене. По неколку мига, дворот на џамијата се исполни со гугање, трепетење на крила, и додека се водеше жестока борба околу фрлените зрна, стотини вознемиренни голаби минаа низ воздухот, така што дотогашната тишина ја смени нешто радосно, нешто силно и полно со живот.

Од дворот на џамијата еден стрмен пат ме одведе на ридот што беше густо зараснат во темно-зелени кипаруси и белузникави надгробни камења. Огромните Ејупски гробишта одамна се пренаселени. Качувајќи се по патеката, вниманието ми го привлекоа надгробните натписи. Околу мене лежеше еден стар одамна исчезнат свет: гробови на луѓе што живееле пред педесет, пред сто години, и во истиот овој двор во којшто бев малку понапред тргувале со робови и робинки а потоа клечеле во џамијата молејќи го Алах за место во рајот, крај брегот на реките што течат со мед и млеко. А надгробните натписи што заборавиле да го вклопат во каменот сè ова од минатото време, молбено ги повикуваат минувачите: „Патнику, додека минуваш низ ова свето место, тихо во себе прочитај ја Фатиха за душата на оној што овде лежи“.

Излегов на малата височинка каде што се наоѓаше кафеана полна со перунџии, и седнав на една од масите [...] Пнејќи го кафето, размислував колку е добро најден насловот на една книга што првите дни по доаѓањето ми падна в очи, во една од ретките книжарници во Пера – европскиот дел на градот: *Туристички Истанбул*. Зашто таков еден Истанбул постои исто така реално како што постои и оној друг непристапен за туристите, познат и интимен само за оние што долго време живеат во градот или се во него родени. Но некогаш постоел и Истанбул на Пјер Лоти [...] постоела девојката Азијада што живеела во фанатичниот, конзервативниот Ејуп, и била толку многу вљубена во младиот поморски офицер што го дала својот живот за таа љубов и сега почива во некој безимен момински гроб под кипарусите на Ејуп. Долго, долго по нејзината смрт, седел Пјер Лоти во оваа кафеанска бавча близу нејзиниот гроб, седел и го гледал заливот Златен Рог, ридовите на коишто е соградена Пера со нејзиниот чувар – високата Галата-Кула. Опкружен со самотноста и тишината на гробиштата, тој уште долго време уживал во залезот на сонцето и исчезнувањето на последните сончеви лаци, вкрстени на минарињата и куполите на стариот Истанбул.

Влегов во кафеаната, мала и скромно наредена, чии единствени украси беа прозорите што гледаа во заливот и градот. Кривоногиот старец дремеше на сандакот. Кога пристапив да го запрашам за Пјер Лоти, тој ме погледа зачудено и од под тезгата извади мала, пожолтена фотографија. „Тоа е Пјер Лоти“ – рече и ми покажа со показалецот еден подебел офицер со долги војнички мустаки и гради наредени со ордени. Ја гледав оваа фотографија, овој единствен спомен за авторот на *Азијада* и *Разочараните* – некогаш најсаканата литература во харемите –, единствен спомен за човекот што до крај ги сочувал за ова место љубовта и восхитеноста од првите дни. Се сетив на „Флор“ и другите кафеани на Сен-Жермен кои станале или преку ноќ можат да станат прочуени само поради тоа што во нив наминале Сартр, Превер, Кокто, и малку ми стана жал за овој човек што својот низок раст сакал да го прикрие со дебели џенови, а својата офицерска убавина да ја зголеми со неупадлива снимка.

Ацо Шопов (Без наслов 2,
октомври-ноември 1953)

14-12-15
Primary of

Spencer Brown

[illegible][illegible]

Минус: отсутствие информации на сайте, связанной с переводом извещений, по сравнению с сайтом «Эксперт-бюрократия»: на сайте есть информация об уровне готовности документов для подачи в Бюро по патентам, изобретениям и промышленным образцам, но там нет сведений о том, когда и куда можно прийти и сдать документы. В Бюро по патентам, изобретениям и промышленным образцам в 29 ноября 2020 не было и нет возможности подать документы. Информация на сайте Бюро, касающаяся сроков подачи документов, не актуальна.

Heavy ice common, but
the

Тилоруб, 16-й Октябрь
конец Октябрь, 4-я Пятидесятая (Беломорск);

Th. is a young man, creative, independent,
very energetic.

Писмо од Ацо Шопов до Светлана Велковска.
од Пловдив (Бугарија) каде што се наоѓал
на двенеделен престој на саем на книгата.

Драго Светле,

Ти пишувам пак од самот, во најголема турканица – просто ќе не разнесат на штандот. По цел ден сме овде и можеш да си замислиш како се чувствуваме. Би сакал да имам барем еден час мир да би можел поспокојно да ти напишам за сето она што би сакал да ти го соопштам, но просто не знам кога и како да го најдам тоа време: цел ден сме овде, навечер сме пак заедно, во собата живееме тројцата, единствено време ќе ми биде, изгледа, само тогаш кога сите ќе заспијат.

Светле, мислам да се вратам меѓу 20 и 25
о.м. Точната дата накнадно ќе ти ја соопштам.
Овде сè уште живееме на пересија. Пари немаме,
секој ден го чекаме вредносното писмо од Бел-
град, но попусто

Имам еден предлог: кога ќе се регистрираме, би можеле да направиме едно патување до Венеција, или до некое друго место, ако сметаш оти тоа би било поубаво. Но, во секој случај, некаде бездруго ќе отпатуваме [...]

A110

P.S. Се надевам дека денес ќе го добиеш
моето прво писмо од Бугарија

15.9 1958
Площадь

Драго Светле,

Сега е точно полноќ по овдешно време [...]
Се обидувам да одгатнам каде си и што правиш
сега [...] Светле мило, без тебе се чувствувам како
ограбен. сè ми остана во Скопје. овде сум. но не
сум овде. зошто го измислив ова патување?
Веруваш ли во тоа дека човек во еден миг, во еден
ден, во една ноќ може да открие десетпати пого-
лема смисла на своето постоење од таа за која
што мислел дека постоела порано кај него. Бебе,
не претерувам – тоа за мене значи нашата средба
во Охрид [...]

Allo

P.S. За Пловдив починавам да си го менувам мислењето. Тој е навистина многу поинтересен град одошто мислев првиот ден. Можеби умората влијаеше на првиот, лош, впечаток. Но за ова, кога ќе се видиме.

Светлана Шопова (*Песните живот*, 1993)

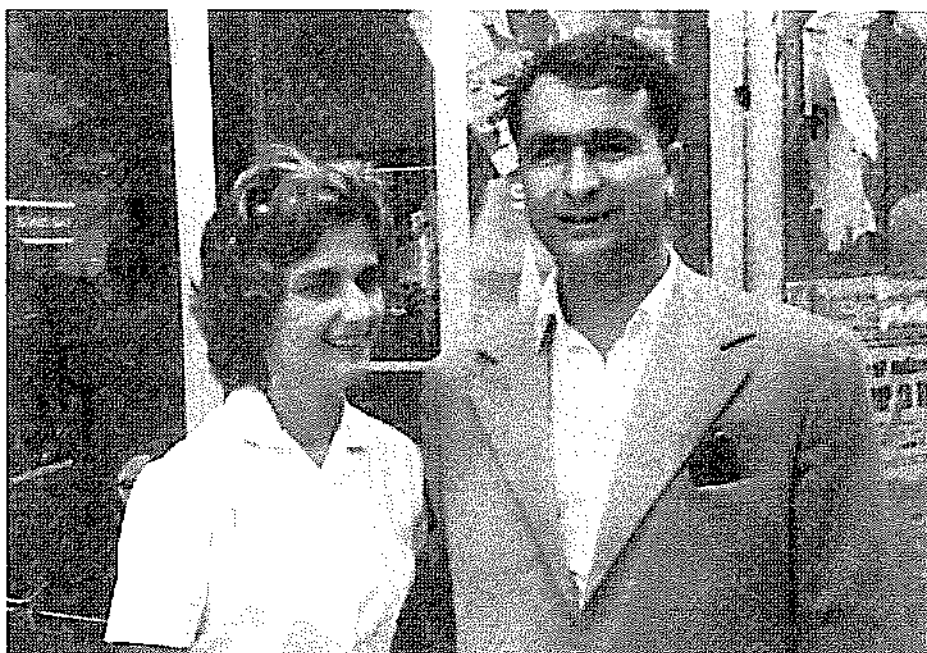
17-11-19
BEORPAG - 4404-100
BEORPAG - 4404-100

[illegible]

Mary, Jeze,
Cherrie Anne

не можам без тебе, те
љубам бебе мое, милич-
ко, тажен сум, страшно
сум тажен без тебе, ти си
ми сè, сè што имав во
животот, единствено.

Жабац, има мо-
менти кога човек нема
никакви скрупули за
ништо и за никого, ни за
граници, ни за нации, ни
за политика. Еден од так-
вите моменти јас сега до-
живувам и знам те сакам,
те сакам, те сакам, те са-
кам така како што треба
да се сакаат (ми се чини)
луѓето во она време кога
ќе нема ни граници, ни
нации, ни политика, кога ќе постои само она што
денес банално се вика љубов. Жабац, гушни ме и
биди и вечерва со мене, мило, најмило, сакано,
најсакано мое.

Ацо и Светлана Шопови
пред Друштвото на писателите во Скопје, 1959.

Твој Ацо

што имав во животот, единствено
те
Мила, имам моменти
кога немам никакви скрупули
за ништо и за никого, ни за
граница, ни за нација, ни
за политика, ни за националност.
Еден од таквите моменти
јас сега доживувам и знам
те сакам, те сакам, те сакам
така како што треба да се сакаат
луѓето во она време кога
ќе нема ни граници, ни нации,
ни политика, кога ќе постои
само она што денес банално
се вика љубов. Жабац, гушни
ме и биди и вечерва со мене,
мило, најмило, сакано,
најсакано мое.
Твој Ацо

Последна страна од писмото што Ацо Шопов ѝ го испратил
на Светлана, од Софија, на 18.12.1959.

Телото мое те моли: *

Пронајди збор што личи на обично дрво
што личи на дланки јагленосани и прародителски
голи,
што е како чедност во секое молење прво,
За таков збор телото мое те моли.

Телото мое те моли:

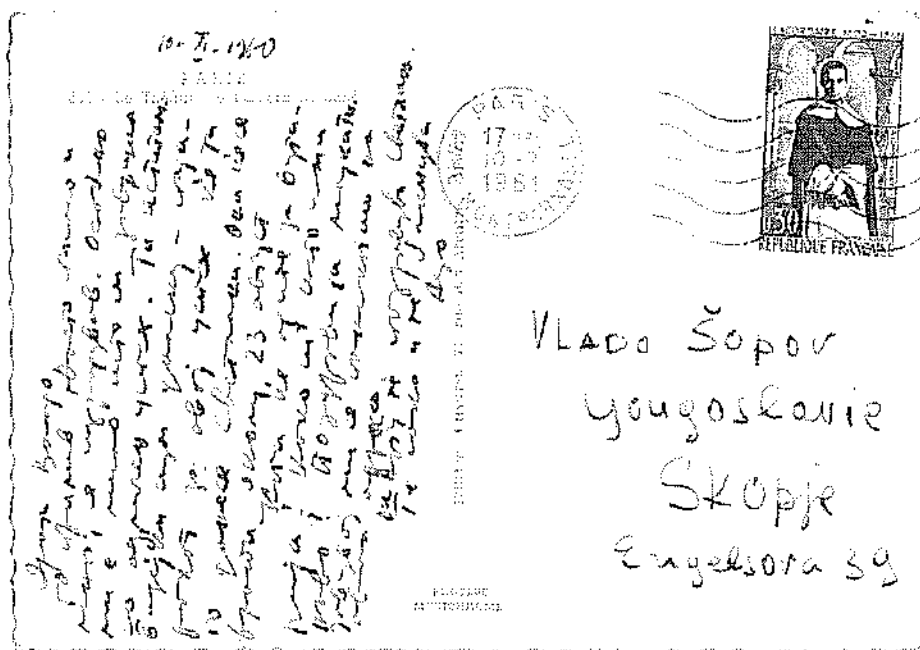
Пронајди збор од кој – штом со крпк ќе се рече –
несвесно крвта почнува да боли,
крвта што бара корито да тече,
За таков збор телото мое те моли.

Пронајди таков вистински збор
налик на сите мирни заробеници,
на оној ветар, оној развигор
што ги буди срните во нашите зеници
Пронајди таков вистински збор.

Пронајди збор на раѓање, на лелекање,
пронајди таков збор. И овој храм
затворен во својата древност и голем од чекање
ќе ти се отвори покорно и сам.
Пронајди збор на раѓање, на лелекање.

* Молбата за еден обичен но уште непронајден збор
(Небиднина, 1963), првпат објавена
во Современост, VIII, 9, 1958

Повторно во Париз

Разгледница од Ана Шопов
испратена од Париз до синот
Владимир во Скопје.

Скопје
25.9.1961

Мили мој Мачак.

Денеска, како и секој понеделник, добив две писма од тебе. Маценце мило, новата песна ме одушеви како и претходната. Прекрасна е, мило, со овие две песни циклусот „молитвите“ е завршен. Миленце мое, и во двете песни уживав, уживав во правата смисла на тој збор. Почувствував како сета убавина на поимот „поезија“ да е собрана во нив, во тие две песни над кои пишува „на жабац“. Среќичке мила, пресреќна би била ако испратиш уште некој лесна. Необично ми е драго што сум јас и првиот читател, и првиот критичар, и првиот „рецензент“. Како читател сум одушевена, како критичар, исто така (сум се оддалечила од школата на Ели Финци) и како рецензент зборувам сè во суперлативи. (Верувам, ќе речеш дека сум претерано пристрасна, но верувај ми, не, го зборувам она што го чувствувам, дури ги препрочитувам којзнае по кој пат песните).

Но сега, што би рекла баба Зага¹, да испливам од облаците и да се вратам во сувопарната стварност. Мацо мој мили, од твоето второ писмо гледам дека настанала некоја збрка со писмата [.] па дај сега да се разбереме [.]

Сега „разјаснување“ на вториот проблем. Тоа „ширење на гласови“ се однесува на твоето повторно враќање во Париз, ама „службено“*. Прво тоа ми го кажа Синадин² кога зборував со него во врска со моето вработување. Ми рече дека за тоа чул од некого. Потоа за тоа ми зборуваше Пенушлиски. Ти знаеш дека Киро сè прв дознава. Некои се јави и брат ти Митко и ме праша дали е сето тоа точно зашто и него неколкумина му кажале, или прашале, дали се враќаш веднаш за Париз. Јас нигде не одам, со никого не сум се видела и ништо друго не сум чула во врска со оваа работа. Но веројатно има некакви изгледи, ама може се и обични скопски разговори - ќе видиме.

Мачак мој милн, сега Олга³
 ги броеше писмата што си
 ми ги пратиш. Изброја 6 до
 моето доаѓање во Париз
 [јули, август] и 25 од 18 ав-
 густ до 21 септември.
 Навистина многу сум ти
 благодарна што си толку ре-
 довен во пишувањето [-]
 Мајценце дојди ми побргу, со
 душа те чекаат твоите Јасе
 Пасе и жабац

ДІЯЧОСТІ СПОМІНІ В ПСИХОЛОГІ

¹Mačka na Črečmanu:

• **Милана Јосифовић**

Объявление:

* Станувати збор Ацо Шопов да биде именуван за директор на Југословенскиот културен центар во Париз.

Дали ја откри таа страшна тајна.*
тој уште нигде неживеан век,
дали откри колку светлините болат
над ова тело што тече без тек

Еве го тоа место, тоа не неизодливо тело.
таа глад што го распосла и роди.
Еве го овде тој сосидан град,
сосидан од светлини и води.

*Фрагмент од „Деветта молитва на моето тело“
(Небиднина, 1963) напишана во Париз 1961

[illegible]

1. Аннотация. В ней кратко описано содержание работы, ее цели, задачи, методы, результаты и выводы.

Писмо што Ацо Шопов ѝ го испратил на Светлана од Париз на 28.09.1961

Анахронија:

Четири децени подолна

Драга Јасмина, *

По објавувањето на детаљната информација за вечерашниот омаж посветен на твојот татко**, ми се јави татко ми и ме замоли – доколку го најдам твојот маил – да ти ги испратам срдечните поздравии на Рули Османли и заедничките желби за успех на трибината посветена на неговиот драг пријател Ацо.

Посебно сум радосен – гласи неговата порака што ми ја издиктира „во перо“ – што оваа трибина се одржува во Париз, градот што и двајцата го засакавме при заедничкиот повеќемесечен престој во него, и во кој се дозаврсти пријателството меѓу Ацо и мене. Тоа беше една искрена врска на луѓе жедни за восприемање на космополитскиот дух што Париз го носи изобилно, во своите луѓе, градби и светлини. Бевме млади и сè што правевме го правевме и со доза на посебно чувство, дека не го освојуваме тој дух на Париз само за себе, туку и за македонската култура, за книжевноста и за филмот, на кои им се посветивме. Сведок сум на личните расположби и поетските избликувања на овој наш голем поет, на раѓањето на неговите песни од тој толку драг париски циклус. Никогаш нема да го заборавам мојот другар Ацо Шопов, големиот лирик што пееше со префинето чувство, лесно, по срце, и со онаа дарба и отвореност што ги одликува најголемите уметници чнешто творештво не познава граници. Вечерашната поетска средба предизвикува многу топли сеќавања на нашиот Ацо. Неа ја доживувам како второ враќање на Ацо Шопов во Париз, на нашето искрено и никогаш неспирено другарување. Во тоа име ви посакувам успех во вечерашното среќавање.

Оваа вечер има посебни значења.

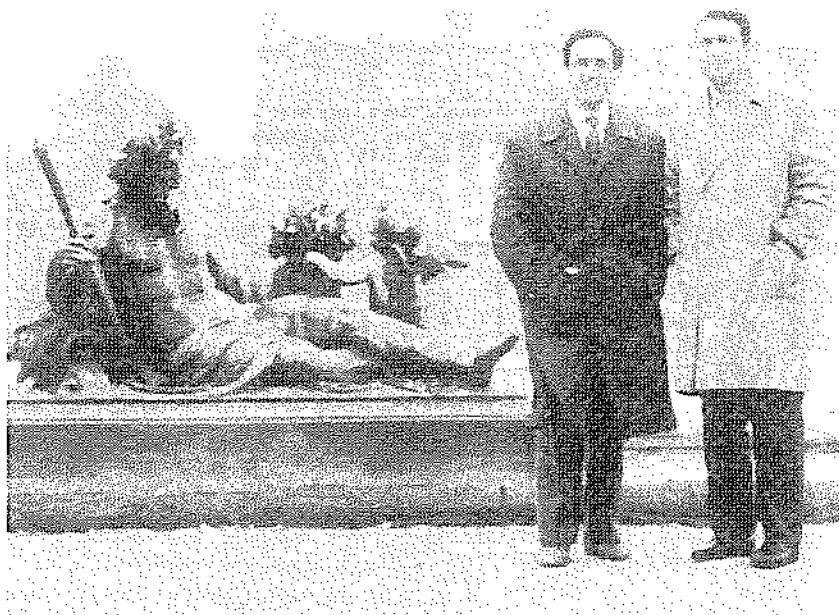
*Електронско писмо од Томислав Османли до Јасмина Шопова, испратено на 18 јуни 2002, по повод литературната вечер посветена на Ацо Шопов, во галеријата „Le Lys“, Париз

Седам во еден од центрите на Париз, *
во едно мирно бистро спроти Операта.
Околу мене цагорат млади Негарки и
Вьетнамки,
млади Кинескињи и Јапонки и кој знае
сè уште
кој млад свет
од целиот свет натрупан како еден
разнобоен цвет.
А Париз пред мене тече ли тече. Тече
под сите
мостови на Сена
и тече под сите мостови на светот.
А тој тек го слушам ко свонлив глас на
поплава и буна
на штотуку неостварената Светска
комуна.

Додека илјади светлини и бон ме
заплискуваат и сунат.

* Фрагмент од „Во еден од центрите на Париз“, напишана во Скопје, октомври 1977, (Дрво на ридот, 1980)

Ацо Шопов и Димитар Османли во Париз
пред Версајската палата 1961

Ветрот носи убаво време

Појавувањето на стихозбирката Ветрот носи убаво време во време кога ветровите на нашата поезија најмалку носат избистрено време, за нас означува не само документ за понатамошното зајакнување на поетското име на Ацо Шопов туку и појава на еден поетски свет кој оди во прилог на невештачките и несимулаторски навевни во нашата поетска фактура. А со Ветрот носи убаво време најмногу добива од мнозина негираната чиста интимна лирика која, преку очебијните резултатности на оваа стихозбирка и понатаму здобива право и „легитимност“ за себепродолжување и егзистенција [...]

Новото во последните поетски остварувања на Ацо Шопов не е резултат на никакви позајмувања, туку тоа дошло по пат на природно надраснување на скоро сите неговни претходни поетски збирки, па и на Слеј се со тишината, и тоа не само во формален туку и содржински поглед. Најдобар пример за природното раѓање на новата форма во изразот на Ацо Шопов е подолгата песна „Сосем налик на сите брегови“.

И Емин („Ацо Шопов“, 1957)

Поезијата во оваа збирка кажува сè што сакала да каже, а секоја песна до заокруженост е завршена, вонредно јасна во својата смисла, дури и кога е преполна со метафори и поетски фигури, со една симболика што ги раздвигува сите сетила на читателот.

Славко Јаневски (1957)

Вечерва* се среќаваме, би рекол, со еден многу осамен поетски феномен во нашата литература, со феноменот Ацо Шопов. Кога велам осамен поетски феномен, тогаш го мислам следново: реткост, онтолошка реткост е во современата македонска литература да се сознае и

Овој брег*
сосем налик на сите брегови.
Овој камен на брегот

Како да отпатувам?

Овој брег,
овој камен на брегот
на чии раменици од врело секавање
времето се зглобува како арабеска
а мракот на стренте чува црна птица,
од овој брег,
од овој камен на брегот,
од кој треба да отпатувам
научи ме,
научи ме,
научи ме,
научи ме како да отпатувам.

Научи ме навечер кога се враќам во овој град,
во овој град што го носам како леб под пазува,
кога сите патишта и крстопати
со преклани грла во мене
вијат како глутница за продолжување,
кога враќањето трае толку долго
што престанувам да верувам дека ќе се вратам,
кога еден праг се израмнува со висината на моето чело
и во блескот на ударот сфаќам дека е тоа прагот
на овој камен.
на овој камен на брегот
што е сосем налик на сите брегови
од кој морам да отпатувам,
а не знам,
не знам,
не знам
не знам како да отпатувам.
Каменот се отвора. Влегувам. Светлина.

*Фрагмент од „Сосем налик на сите брегови“
(Ветрот носи убаво време, 1957)

прочувствува одданоста на поетот на самиот себе си, да се осети меѓата на поетовниот свет и при тоа да може да се констатира: на оваа, врз оваа меѓа длаби тој и тој поет, тука е неговото поетско царство, тука тој поетски ја адаптирал својата поетска органика и само тука може тој – потаму и на другоместо – не. Оваа ограниченост врз

конкретно определена животна сфера, што е за мене од суштествено значење, се сметаше до скоро во нашата современа литература за поетско слепоопшто, за поетско сознајна кусогледост [...]

Поетската врста на Ацо Шопов е – интимната [...] Интимата во својот тоталитет, не само парцелата на тагата, радоста, љубовта, жената, бракот, туку и интимата на човековото колебање, на човековата несигурност и неизвесност:

*Си отидов песно стара, песно невина,
си отидов без жалење.
А сега склупчена до прагот на утрината
една тешка неизвесност седи
и исто прашање без прекин повторува:
Зар вреди она што мислиш дека вреди?
[„Бела тага на изворот“]*

Интимата што не знае за заклучување во себе со дванаесетте клучови од митологијата, интимата не само на конкретниот жител на Скопје, Ацо Шопов, туку интимата на поимот човек [...]

Во *Ветрот носи убаво време* открив еден сосем нов мотив во поезијата на Ацо Шопов. Мотивот на психолошката животна состојба, карактеристична за модерниот човек, проблемот на неговата несигурност [која во оваа збирка] има една длабоко човечка смисла, еден широк човечки фон. Во оваа поезија мотивот несигурност не е морална категорија, етичка категорија, туку пред сè психолошко-философска.

Таа како да го поставува прашањето: сме способни ли за сè она што човечкото го бара од нас [...]

Во одделни песни во *Ветрот носи убаво време*, поетската постапка на Ацо Шопов како да се оддалечува од својата органска автохтоност. Тогаш неа ја карактеризира една недијалектичност. Приоритетната нејзина ориентација кон интимното доживување и интровертираното чувствување на мотивот довело кај нив до хипертрофирање на емотивното и до атрофирање на мисловното. Мисловната димензија во овие песни ставена е на глува линија. Овој факт е несомнен и тој е еден значаен фактор за половичноста во нашето восприемање, во нашето доживување на овие песни, на пример:

*Вечерва умира нешто,
нешто што нема име.
Црно млеко некој пие од облаците
а некој од право време.*

Интересно е исто така да се забележи, како поткрепа на она што погоре го реков, дека во овие песни, додека емотивното израснува како иманентност од мотивот, мисловното во нив како да е импортирано. Тоа е секако зато што во овие песни мисловната димензија не е во творечки и дијалектички однос со емотивната димензија.

Георги Старделов („По повод *Ветрот носи убаво време*“)

⁹ Реч на промоцијата на книгата

Новата книшка стихови од Ацо Шопов, под наслов *Ветрот носи убаво време*, и како збирка на одделни поетски рефлексни и како целина, одново нè враќа кон старите, поранешни, неколкукратно изречени мисли и заклучоци за дијапазонот и духот на оваа и ваква поезија, за нејзиниот микрокосмички карактер и бит. Престанува повторно и по овој повод да се каже, да се заклучи: Ацо Шопов е и останува поет на краткиот поетски здив, на близоракните, дофатни поетски просторни, среде кои неговниот белканто одекнува со утврденото рутинерство на една звучност што допира само до првите редови на галеријата, звучност која повремено може и знае да биде приемлива и пријатна, но никогаш не и – природно раздвижувачка, обновено и ненаслутено нова [...]

Поетската материја на Ацо Шопов [онака како што е претставена во оваа збирка] е понајчесто лишена од оној примарен, решавачки неопходен однос во поезијата, – од онаа, при секој сериозен поетски зафат неизбежна, оска на доживувањето, од оној центар и јазел од каде секое невербалистичко а поетско транспонирање започнува да зрачи, да се расчленува и простира. Побудите, импулсите се тука пред сè нејакни, неактивни, инцидентно млади и невозбудливи, па не е за чудење што изразните средства остануваат при тоа рамниште. Ни добри, ни лоши, ни прекумерно изразити, ни до крај аморфни, непроменливи, пристопни и неизбришливо познати, со ретки исклучоци, тие остануваат под онаа клета линија, под која стои сè што е ефемерно и стандардно, како безутешни епитети на секоја просечност.

Меѓутоа, би биле неправедливи кога не би истакнале дека збиркава содржи и една добра и целосна песна, какви што се осумте стиха од „Песна“ (стр. 30). Во неа се забележува и по некој успешен стих („И јас, мало стебло во темната шума на крвта“) или интересен наслов: „Сосем налик на сите брегови“, по некоја

поприемлива интонација, по некој поприсен навев и глас, особено во вториот дел од книгата. Инаку таа е составена од благо разнишани и благо осенчени стихови, стихови во кои се пее за копнежите и жали за минатото, стихови во кои има тивки премалувања и благи прекори на сопственото лекоумство, стихови во кои повремено засветкува непосреден акцент на една нејакост, разнеженост и мекост пред коравите и тврди нерамнини на животот [...]

Со оглед на поранешните фази во поезијата на Ацо Шопов, на одделните несомнени нејзини дometи, беше природно да очекуваме дека данокот кон ваквите неотпорности и искушенија на денот не ќе биде и овде платен така брзо во готово. За жал, најновите девијации на Ацо Шопов го потврдија тоа. Настојувањата неговина да биде посовремен и нов ја осипромашија неговата инспирација, ги разводнија неговите внатрешни импулси, ја пореметија хармонијата на неговиот тоналитет, ги разлабавија жиците на неговата поетска порака, внесоа неред и нејасност среде неговиот поетски свет.

Димензиите, макар и скромни, профилите, макар и не до крај изострени и исцизелирани, сепак беа изразени во тој свет чии граници се обележуваа на еден интимитет, сфатен не само како привремено отклонување и засолнување во пристаништето, туку како природна егзистенција на поетот, како негов ненаметнат амбиент.

Во тој правец, во доградувањето на тој начнат свет, мелоднозната и размекната реч на поетот, емотивниот патос на неговите поетски рефлексии, можеа осмислено и резултатно да пронајдат излез за својот развиток, да ја согледаат смислата на своето траење. Книшката *Ветрот носи убаво време*, меѓутоа, повторно ја потврдува и апострофира очигледноста дека таа линија – во тоа сум цврсто убеден: единствено можна и единствено природна за поетот Шопов – е дисконтинуирана и испрекината изневерена.

Милан Ѓурчинов („Ацо Шопов, *Ветрот*...“, 1958)

*Треба да бидеме подобри.**

Треба да бидеме подобри.

Подобри од црвеното срце на лебот

од кој ни мириса сета соба

на Сонце. Земја и Глад

Треба да бидеме подобри.

Треба да бидеме подобри.

Подобри од белите усни на водите
коп. љубејќи ги твоите колена.

шепотат за сите суводолици

и сите грла што сонуваат вино.

Треба да бидеме подобри.

Треба да бидеме подобри.

Подобри заради она дете

што го замислите твоите утра

и божилото на твоето срце.

Заради оној добродушен човек

кој гледајќи те со „Добар ден“

спирено го зема својот обед

Треба да бидеме подобри.

Треба да бидеме подобри.

Подобри од црвеното сонце на лебот.

подобри од белите усни на водите.

заради нас.

заради нас.

заради човековниот „Добар ден“;

заради она невино дете

што го замислите твоите утра

и божилото на твоето срце.

* „Треба да бидеме подобри“ (*Ветрот носи убаво време*, 1957), припат објавена во *Хоризонт*, 16.9.1956

Највисокото ниво на поетската иновација Шопов го постига со процесот на интериоризација на лирскиот субјект [...]. Тоа се гледа со сета илустративна моќ во ретко споменуваната, а толку сложена лирска минијатура „Чудак“ [*Ветрот носи убаво време*] соодветна за најразнородни херменеутички интерпретации. Пишувани со исклучителна творечка концентрација и афективност, таа укажува на позицијата на лирскиот и на творечкиот субјект како на истовремено и планетарно и вселенско суштество, така што се остварува онтолошки магнетизам меѓу битието на поезијата и творечкото битие. Творечкото битие мора да проникне во смислата на битието на поезијата, зашто искуството на песната му претходи на искуството на поетот, како што тврдат самите поети. Творењето е над творецот [...] на што упатуваат сите конотативни и денотативни значења на минијатурата „Чудак“, со сета разлика меѓу симболот тишина и симболот молчење:

Тој не живее како останатите.

Со заматен поглед, очи устремени

одни по прагот на исчезнатите

со нова смисла да го обременат.

Р. Ивановиќ („Енергијата...“, 1994)

И во своите формални особености и во својот значенски слој, [песната „Лов на езеро“ од *Слеј се со тишината*], претставува предвесно зрно на херметичкиот круг на Ацо Шопов што ќе го оствари подоцна со стихозбирките *Небиднина* [1963] и *Гледач во пепелта* [1970]. До тоа претстои уште една книга: *Ветрот носи убаво време* (1957). Тоа е време кога во современата македонска поезија веќе се случиле и се случуваат значајни промени. Спорот меѓу реалистите и модернистите не е стивнат, но тој и не покажува битни влијанија врз посилените поетски индивидуи. Повеќето од писателите од првата и втората генерација го напуштаат интимистичкиот простор на песната, или истиот се стремат да го универзализираат и модернизираат во допир со европските поетски искуства на овој век, најмногу со француското и со шпанското. Веќе е појавена и третата генерација. Нејзината песна се храни од жешките бон на поднебјето, од националниот мит и легенда, од богатата ризница на фолклорот.

Ацо Шопов, меѓутоа, како да останува настрана од сите тие врнежи. Тој ја продолжува линијата на *интимното* како строг императив на песната, постојано кристализирајќи го и продлабочувајќи го низ јазичкиот израз. Во *Ветрот носи убаво време* таа кристализација на императивните мотиви и на јазичкиот израз ќе биде уште поевидентна отколку во *Слеј се со тишината*. Омилената тема на тагата и осамата тука поетот ќе ја развие низ неколку нови симболи, меѓу кои [...] *изворот и стеблото*. Нив ќе ги сретнеме варирани и во подоцнежните негови книги, сè до последната *Дрво на ридот* [1980].

Ефтим Клетников („Поезијата на Ацо Шопов“, 1981)

Ветрот носи убаво време.
Вилнее, јачи во нас
Ветрот носи убаво време.*

*Убавото е убаво и поминува.
Останува тагата.
Понекогаш она нè обзема полека,
легнува на нашите очи,
и густо напластена
погледот ни го смрачува.
Тогаш нешто страшно тегобно и болно,
нешто големо и наше, непојмливо за другите
нè измачува*

*Но некогаш тагата нè докоснува
како трепетлика,
како измаглина над жуберлива река
крај која стоиме загледи бесцелно и немо.
Тогаш сите предмети прилегаат на сказна
па велиме: невозможно, колку е сè убаво.
Ветрот вилнее и јачи.
Ветрот носи убаво време.*

* „Ветрот носи убаво време“ (од неговата збирка, 1957), првпат објавена во *Современост*, VII 8, 1957

Наведената песна е најдобар пример за процесот на трансформација на мотивите во поезијата на Шопов, еден широко сфатен пристап во кој поетот лесно ја менува состојбата на точките од кои ги посматра предметите и појавите, како и сопствените точки на гледиште (за тоа сведочи стихот „Убавото е убаво и поминува“). Ако и не се работи секогаш за радикално преобликување на општите сознанија и чувства, се работи за дополнување на општата слика со поединечни аспекти на новите поетски откритија. Според тоа, убавината не е само идеализиран објект, како што на прв поглед би можело да се помисли, туку е една од оние глобални естетички идеи кои претставуваат мисловен и креативен стожер во поезијата на Шопов. Се менуваат одделни аспекти во соопштувањето и поетското обликување на основната идеја, но идејата во суштина, во нејзините глобални контури, останува иста. Поетот на тој начин развива „лирски дијалог“ со убавината, зашто и овој сегмент на неговата лирска структура е заснован врз дијалошкиот облик. При тоа е забележлив постојниот напор во одделни песни или во делови од песни да го хипотезира предметот за кој пее, настојувајќи по низа обиди, како краен резултат, да хомогенизира конкретна, „супстанцијална убавина“.

Радомир Ивановиќ (*Поетиката на Ацо Шопов*, 1986)

Веќе не интимата на поетот, не интимата на читателот, а интимата на песната со сите нејзини налози за внатрешно совршенство и хармонија меѓу звукот и смислата, меѓу емотивното, фигуративното и спознајното, стануваат суштествени и ги формулираат поетичките начела на Ацо Шопов.

Катица Кулавкова („Зрење на песната“, 1993)

Прејевот - особено одговорен и необично ѝежок ѝворечки чин

Секој што сакал поетската мисла од другите јазични подрачја адекватно или приближно верно на оригиналот да ја изрази со поетските средства на својот литературен јазик, знае со какви крупни и тешки проблеми мора да се судри и се судрува препевниот чин. Препевот на вистинската поезија е „тврдо орев“ и за највештите мајстори на стихот и како по правило препевот тешко ја дочарува сета убавина на изворната поетска реч[...]

Во препевот поезијата инсистира на максимална идентификација со основните авторови мисли, чувства и настроение. Таа ги раздвигува сите креативни сили на препевувачот кој не е, ниту може да биде само обичен репродуктивен посредник во транспонирањето на поетското дело од еден во друг специфичен поетски организам. Да мислиш и да доживуваш како што мислел и доживувал поетот-автор, неговите поетски преокупации да станат твои поетски преокупации, тој внатрешен поетски императив, или како што веќе реков, својата поетска личност напивно да ја идентифицираш со поетската личност на авторот – тоа е противречноста во чие усвитено совладување се раѓа препевот. Таа идентификација не е никогаш тотална, па макар препевувачот и да располага со поголема творечка сила од авторот. А не е, ниту може да биде, затоа што се во прашање две различни поетски природи, две различни мисловни и емотивни конституции и две различни можности, условени од специфичноста на јазикот за уметничка реализација. Препевувачот, доколку навистина е тоа, секогаш е исто толку и творец, како и авторот на поетското дело.

Ако сега од овој аспект пристапиме кон нашата „модерна“ поезија, ќе дојдеме до необично интересни констатации.

Пред сè, таа е лесно преводлива. Со минимални напори може да се постигне максимален ефект. Препевот на таа поезија се сведува на просто, механичко јазично обликување на туѓата поетска мисла. Отсуствува творечки грч. Таа поезија може секој да ја преведува. Како по правило, преводот со своите квалитети не отстапува од оригиналот! Отсуството на творечката zaangażiranost е најбитното обележје во сите

препеви на нашата „модерна“ поезија. Можеби некој ќе забележи дека тоа произлегува од природата на слободниот, неврзан стих. Но таа забелешка нема никаква тежина. Слободниот стих се гради врз своите специфични закони, како и врзаниот. Препевувачот всушност мора да се најде пред исти проблеми. Нивниот облик е изменет, нивното решение е друго, но суштината на препевот е иста.

Постои масовна продукција на една обезличена „модерна поезија“. Зар отсуството на творечкиот момент во препевот на таа поезија не укажува дека тој творечки момент не постои никај нејзините автори? Барем не кај мнозинството подражатели на таканаречената „модерна“ поезија [...]. И дали препевот на нашата „модерна“ поезија, што се сведува на чисто јазично-техничко пренесување на стихот, може да се смета како квалитет кој го овозможува полесното усвојување на поезијата во другите јазични подрачја?

Ацо Шопов („Поезија и препев“, 1957)

*Дамна, дамна тие очи *
Жива жар и занес биле.
А сега во снег од веѓи
Изгаснале и се скриле.*

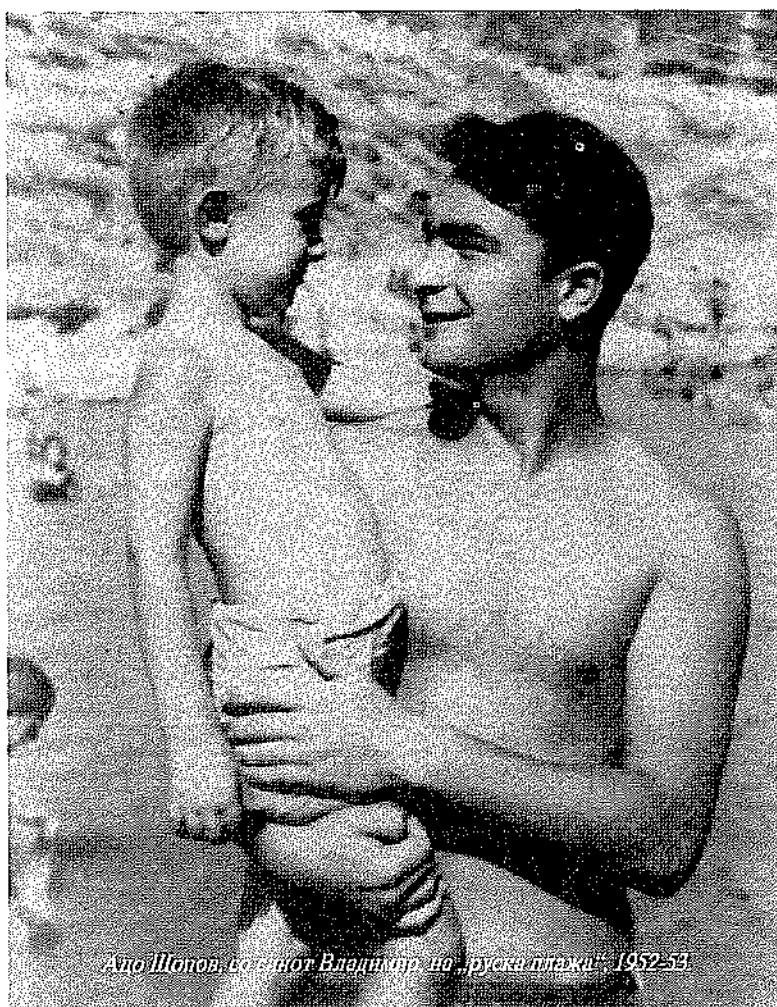
*Ова лице било ружа –
Што пленело како робје.
А сега е жолто цвеќе
Изникнато покрај гробје.*

*Ова срце било орел
Ој ти младост, сказно мила! –
Ој години, ветрој бурни,
Му скришвите вне крила!*

*Фрагмент од „Лем-Един“
(Песни од Јован Јовановиќ-Змај, 1954)
во препев на Ацо Шопов.

Поезијата ја препејувам не за школски или други потреби, туку по внатрешна потреба. Ја препејувам онаа поезија што ми се допаѓа, што е блиска или сродна со мојот поетски темперамент, без оглед на времето и условите во кои настанала.

Ацо Шопов („Поезијата ја препејувам...“, 1976)

Адо Шопов, со синот Владимир, по „руската пелажа“, 1952-53.

Каква е таа играчка златна?*

Кој в неа чука секој час?

– Ковачи, сине, удари татнат,

и ти го слушаш нивниот глас

Ковачи коват денови, лета,

години коват – така-так,

за сè што овде живее, цвета,

сè што се раѓа и гине пак

На труд со грижа нè будат нас,

на далеку пат нè готват нас,

за секој човек – секој удар

на срцето е силен глас.

Ковачи велиш, каде се тие?

Можам ли да ги видам јас?

– Чуј како овој часовник бие,

се кова, синко, твојот час.

– Еј, чудно чудо! За мене пеат.

„Цицибан, Цицибан!“ – прекрасен глас.

ко глас на птица гласот им се лее:

„Го коваме ние твојот златен час!“

* „Цицибан го слуша татковниот часовник“
(Цицибан од Отоп Жуванович, 1951)
по превод на Адо Шопов

Петел и бисер

На бунџите некој петел зашол
и случајно – зрно бисер нашол.
Намуртено започнал да збори:
„Барем да е некому од корист!
И чудно е што е толку ценет!
А на пример, да ме прашат мене,
Многу сакам штом дома се врнам
Да ме чекат јачменови зрна.
Ко бисерот не блескаат тие,
Но чудесна сласт во нив се крпе!“

Будалите везден така судат:
Што не сфаќат презират и кудат.

20
34
22
18
32

На бунџите некој петел зашол

И случајно – зрно бисер нашол.

Намуртено започнал да збори:

„Барем да е некому од корист!

И чудно е што е толку ценет!

А на пример, да ме прашат мене,

Многу сакам штом дома се врнам

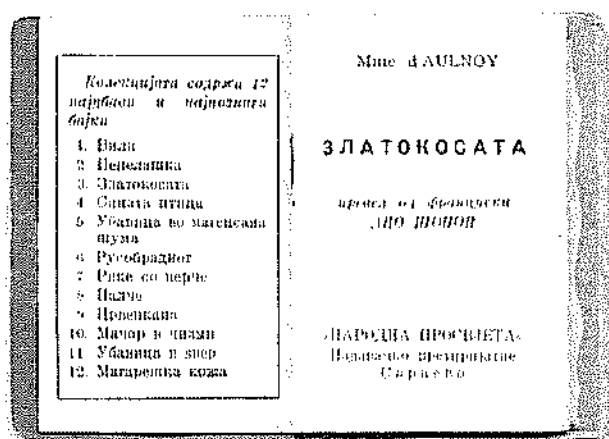
Да ме чекат јачменови зрна.

Ко бисерот не блескаат тие,

Но чудесна сласт во нив се крпе!“

Будалите везден така судат:
Што не сфаќат презират и кудат.

Петел и бисер“
(Басни од Иван А. Крылов, 1953), по превод на Адо Шопов.

Примерок од серијата 12 приказни за деца, во превод на Ацо Шопов, објавени на почетокот на педесеттите години.

Секое дете, на вроден, инстинктивен начин, го изразува чувството за убавото. А кај оние за кои велат дека се „чудо од дете“, тоа чувство се граничи со генијалноста. Оваа природна дарба и склоност кон убавото што ја носат децата од своето раѓање, треба да се негува и гаи за да израсне во свесен однос кон убавината, кога нивните детски гледања ќе им отстапат место на зрели творечки зафати и согледувања.

Ацо Шопов (Разговор со Петар Тофовиќ, 1976)

До две чавки дрдорат во гори. *
постарата на младата збори:
– Црни дни не зафатија тука,
на чавката чавка очи клука

* „Црни дни“ (Телеграфски басни,
од Густав Крклец, 1954) во превод на Ацо Шопов

Кога би оделе дрвјата *
Шумите би се разделиле во колонии ретки?
Дрвјата би оделе
А би ни мавтале нивните ветки.

Кога би оделе дрвјата,
И парковите би шетале во недела со шетачите.
И би заиграле малку со играчите

Кога би оделе дрвјата,
Птиците би гледале чудоневидено
Во секое гнездо на прошетка отидено.

Кога би оделе дрвјата
Јас би му напишал на портокалот
од јужните предели
Да го посети мојот пријател што лежи болен
со неделни.

* „Кога би оделе дрвјата“ (Песна на чувлигата
од Григор Витез, 1959) во превод на Ацо Шопов

Светлана и Ацо
Шопови
со ќерката
Јасмина
1.6.1962

Анахронија: Змаеви детски игри, 1970

Доаѓам, како и вие, на Дванаесеттите Змаеви детски игри, со полно сознание дека оваа литературна манифестација, одамна здобиеа со углед и почит во целата наша културна јавност, е од исклучителна важност за разбирањето на оние уметнички достигнувања што им отвараат простори на новите доживувања, на вистините за децата, на детските вистини, и што претставуваат незаменлив импулс за сите вљубеници во уметничкиот збор и творештво.

Доаѓам во овие предели на древна култура и традиција, на инвентивни вивнувања и остварувања, во кои со еднаква јачина чувството за убавото се пројавува и во најобичните средби и во најамбициозните зафати, предели во кои, сред мноштвото симболи, на водата, како сеопшт симбол на егзистенцијата и на животот, ѝ припаѓа доминантно место, како што за тоа, во една прилика, инспиративно говореше писателот Драшко Редеп.

Доаѓам од југ, од Македонија, земја на стари споменици на културата, земја на црното сонце на долгите подјарменост и робување, во која крстот на судбината е полесен од пепелта на минатото, во која мртвите не можат да умрат сè додека трае песната на живите, во која на живите не им тежат гробовите на мртвите, туку песните што тие ги пеат, во која водата извира од срцата на фреските и, заплискувана од сонцето што нема ни исток ни запад, повторно се влева во тие исти фрески, како скаменет вез во ѕидините на постоењето и неизбежноста. Доаѓам, а една мисла повторно ме вознемирува: колку разноликост, богатства, длабочини, колку патишта и различни судбини собрани на една мала грутка земја што ја чувствуваме како своја татковина, како сиот свет во мало да застанал на неа, па си пркоси на себе си и им пркоси на другите.

И еве, со такво чувствување на светот во којшто живеам влегувам во светот на детската литература, треперејќи со некаков груб допир да не ја нарушам неговата целост и хармонија. Некогаш, во детството, во тој свет се однесував како зрел и семоќен владател,

патував и во сегашноста и во минатото, од минатото во иднината, од длабочините на земјата кон недостижноста на галаксиите, ги поврзував север со југ, исток со запад, можното со неможното; а денес, веќе возрасен, стојам во тој ист свет, како збунето момче пред тајнствените понори на фантазијата и сознанието, воодушевен од неговата моќ малите да ги направи големи и силни, големите мали и немоќни, да не изедначи во доживувањето на љубовта.

Каков е тој свет, какви се тие чуда, што бликаат од белината на листот како од најдлабок извор, што искокнуваат од редовите на буквите како од најгуста шума, каков е тој свет што влегува во секојдневното на нашиот живот и не присилува да го чувствуваме како негова подлабока, скриена смисла.

Каков е тој свет што гори со невидлив а толку моќен оган и ги руши границите помеѓу годините, ги прави еднакви сите срца, момчињата ги претвора во мудреци, мудрите во деца, каков е тој свет пред кој не постојат големи и мали, во кој сите се големи и мали.

Каков е тој свет исткаен од најтенката преѓа на фантазијата, од најнежните нитки на сонот, од најбујните растенија на неможното, чуден и необичен, близок и толку далечен убав и страстен, примамлив, недостапен и драг како насетување.

Ги кажувам овие зборови во слава на неможното, во слава на сонот што гори, во слава на пепелта на сонот и сонот на пепелта од кој изникнуваат тие чуда, тој свет што им е наменет на децата, а што освојува сè.

Да ја продолжиме таа игра на бескрајот, игра без починка, игра на потрагата и копнежот по нови неможности, во која истовремено се раѓаат и гаснат сите нешта, која личи на див апеч во крвта којашто самата со себе спори, на лузна од желби и страсти, на грозоморно вивнување кон висините на недостижната убавина.

Кон таа игра нека се придружат и Дванаесеттите Змаеви детски игри, како своевиден југословенски парламент на јавни дебати за литературата за деца, за нејзините создавачи, почитувачи и читатели.

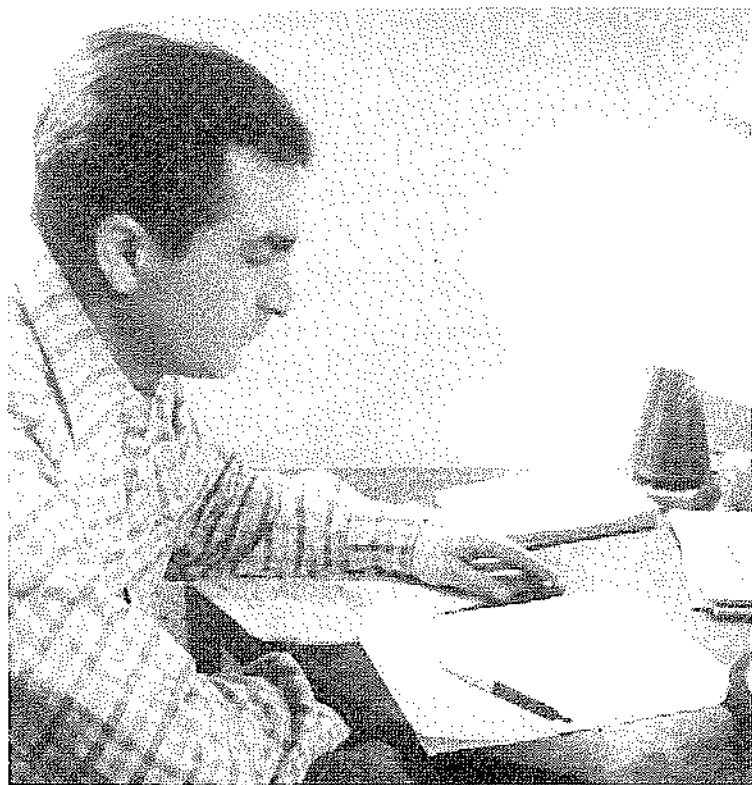
Ацо Шопов (Поздравна реч, како добитник на наградата „Змаеви детски игри“ за исклучителниот придонес во ширењето на книжевноста за деца. Нови Сад, 1970)

Сосем малку! Боже*

Колку нешта човек да наброј може!
Еве што би рекол менејки го тонот:
Нападно: „Да не сте таков ни во сонот!
Носете го веднаш да се ампутира!“
Другарски: „Зар чаша овој нос го збира?
Он само од бокал ќе може да пие!“
Описно: „Ко карпа! Како врв се вие!
Не! Во полуостров треба да се број!“
Љубопитно: „Молам, што во него стои?
Ножички? Не? Тогаш прибор за пишување?
Љубезно: „Ах, какво силно возбуждавање
Кога цело јато на починка иде,
а носот ваш може легло да му биде!“
Грубо: „Кога пуши чад и искри крева,
Па како од оган настанува врева!“
Услужно: „Ве ниша ту лево, ту десно,
Внимавајте може да ве урне лесно!“
Нежно: „Со сонцобран овој нос ќе вреди,
зашто вака бргу ќе почне да бледи!“
Ситничарски: „Само познатата фела,
наречена хипокампелефантокамела,
на толкаво ковче, ко на коска јака,
толкав куп од месо носела без мака!“
Кавалерски: „Таа закачалка в мода?
За мојата капа баш е жива згода!“
Занесно: „О, само мистрал штом го фати

со настинка снот ќе мора да плати!“,
Драмски: „Крвавее ко Црвено Море!“
В чудо: „Како фирма за мириси сторен!“
Лирски: „Он е школка, дал' Тритон сте вие?“
Наивно: „Што тајна тој споменик крие?“
Со почит: „О, поздрави! Не е среќа мала
Кога таква кука судбата ви дала!“
Селски: „Што? Нос, ова? Ај, ко слепец седам,
Мислев оти морков или диња гледам!“
Војнички: „Он стои како права мета!“
Практично: „Да може в раце да ми слета
Ко премија главна, веднаш ќе се смирам!“
И на крајот, пародирајќи го Пирам:
„Он на својот стопан складот му го руши,
В црвенило снот за тоа се гуши!“
Да, можеше ова сè да ми се рече
Со дух да сте остар како меч што сече!
Но глупоста ваша од светот скријте ја,
Создање бедно, најбедно од сите!
Во шест букви сета писменост ви стои,
само зборот глупак може да ги спои!
Да знаевте вие пред народот сега
Да смислите ваква духовита шега.
Па со обид мојта личност да се срами
Со говорот злобен да почнете сам.
Немаше ни еден глас да ви се чуе,
Зашто она што јас за себе го велам
Со никого нигде нејкам да го делам!

*Фрагмент од *Сирано де Бержерак*
Чин I Појава 4,
во претеп на Ацо Шопов (1957)

Ацо Шопов во својата работна соба
на ул. 29 Ноември Скопје 1957

Го убиј контот, ги разбиј сите Маври – *
 За мојта слава зар подвиг друг е нужен?
 Одбраната ја отфрлам со презир.
 Та секој знае што може мојта храброст.
 И дека ништо не ми е толку скапо
 Под ова небо ко мојта чест. Химена.
 Не, не. Родриго ќе умее да умре
 Во таа борба без срам, без страв и чесно.
 И нема никој да рече: „Он е плашлив.“
 Непобеден пак победник ќе биде.
 Ќе речат само: „Ја љубеше Химена
 И зарад неа го презре својот живот.
 Се потчини на својата судба сам
 И својта глава он нејзе ѝ ја даде.
 Да стореше поинаку, в тој миг
 Би рекол веднаш: „О, јас сум престапник!“
 Он својата љубов ја губи зарад честа.
 А животот – заради својата љубов
 Му беше честа поскапа од Химена.
 А Химена – од снот негов живот.“
 И така, чујте, во двобојот со Санчо
 Со блесок нов ќе пламне мојта слава.
 А мојот живот штом слободно се гаси
 И вашата чест ќе може да ја спаси

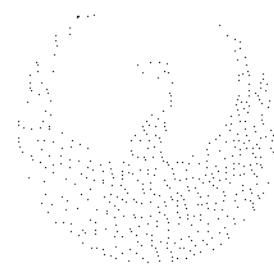
*Фрагмент од *Сид*, Чин V, Појава I,
 во превод на Ацо Шопов (1958).

На самиот превод [на *Хамлет*] работев скоро цела година, со извесни прекин. Се послужив со преводот на Борис Пастернак [...] се разбира, консултирав и други преводи [...] Можеби парадоксално ќе звучи, но за мене тоа е вистина: преводот на поезијата, ако не е потешок акт од пишување на поезијата, е секако рамен на оригиналното поетско творештво, рамносилен е. Тешкотијата е особено во тоа што поетот во своето творештво е слободен во одбирање на средствата за да ја изрази својата идеја, а препевувачот не е слободен. Тој мора да се идентифицира со атмосферата, духот, ликовите и на најадекватен можен начин, сето тоа да го пренесе на јазикот со кој преведува. Така, секој превод, секој превод е еден вид ко-авторство. Основните тешкотии јас ги согледувам во тоа, и монте главни тешкотии во овој превод, како и во поранешните *Сид* и *Сирано де Бержерак*, кои ги преведував од француски оригинали, беа од тој вид. Колку сум успеал во мојов превод на *Хамлет* да го пренесам духот на Шекспир, не е секако мое да го кажам.

Ацо Шопов (Разговор со Ксенија Гавриш, 1960)

Да бидеш или да не бидеш ти – *
 Еве во што е прашањето сега.
 Без ропот, молкум да го трпиш срамот
 И сите стрели на субата дива,
 Или пак да се противставиш гневно.
 Да не станеш веднаш, да победиш в борба
 Или да паднеш? Да умреш. Да спнеш.
 Да знаеш дека ќе ја скинеш така
 Нишката на безброј лицувања, маки
 На ова тело. Тоа ли е целта?
 Да умреш. Да сонуваш. Да спнеш
 Да гледаш соништа? Да, тука е јазлот.
 Но што ќе сонаш во смртниот сон
 Пред ова земно одмотано клопче?
 О, еве што го продолжува векот
 На сите наши несреќи и бедни
 Та кој би трпел подбивања, лаги
 Измислени дела и заслуги лажни,
 Гадости долни, преправања, хули,
 И празни глави и глупи величија,
 И тешка болка на презрена љубов,
 Кога сè може просто да се реши
 Со еден замав и удар на ножот?
 Кој би го влечел тој животен товар
 Под којшто стенка облеан со пот
 Да знае каде по смртта ќе стаса.
 Да не е таа непозната земја
 Од која никој не се вратил назад?
 Тој страв ја гони волјата да молчи
 Пред сите земни сознаени злини.
 Да стои нема пред скриени тајни
 Во ваква штурпа малодушна мисла
 Ко цветје вене решеноста наша
 И нема излез бесплодниот ум.
 И така гинат замислите смели
 Во таа немош, одлагања долги.
 Но доста веќе, Офелио, нимфо,
 Во својот тивок и молитвен шепот
 Спомни ги сите гревови на *Хамлет*.

*Фрагмент од *Хамлет*, Чин III, Појава I,
 во превод на Ацо Шопов (1960)

20 4 1960
Скопје

Мачак мој едини,

Веднаш штом ја добив картичката седнав да ти пишувам, да се извадам за она непитување од Врање и да те натерам тебе да пишеш.

Прво, да ти кажам уште однапред дека многу те сакам и дека непрестано мислам на тебе, а потоа ќе прејдам на новостите од Скопје.

Знам дека те интересира што стана со „Хамлет“. Маценце, беше повеќе отколку добро. Не се надевав дека Драги¹ така убаво ќе чита. Просто, после ова читање не можам да замислам друг во улогата на Хамлет. Духот го читаше Данчо Митровски. Дobar беше, но одвреме навреме умееше да употреби некое непотребно треперење на гласот и правеше непотребни патоси. Читањето беше изведено како радио драма. Хорацио го читаше Кртошев. Неоспорно многу добро избрана екипа. Но Драги ги надмина сите. Текстот е одличен. Така е убаво да се слуша. Знам дека ќе речеш: „Жабац, не верувам во твојот суд, ти си пристрасна.“ Не, чесен збор, мачак. Навистина е многу убаво. Многу ми е жал што не го слушаше. Читањето траеше 20 минути.

Доста за тоа. Сега нешто за мене. Мене, како и секогаш, овие први денови брзо ми поминаа, но како ќе биде после, не знам. Што се однесува до моторот, вчера Киро Андонов ми јави преку Ацо² благајникот, дека сè е во ред, но клучевите уште не ми ги дале, а после ќе наминам да ги земам, само појма немам каде се. Воопшто Панче³ не можам да го пронајдам. И со песната е сè во ред. Вера⁴ ја отчука и му ја дала на Матеја⁵.

Оли⁶ чуварот ми рече дека ќе ме тужи зошто многу зврдам. И има право: во понеделникот бев кај Вита⁷ на ручек, а сношти бев со Елза⁸ на премиера на „Галеб“. Многу добра претстава направил Костаров. Само е премногу долга и прилично тешка работа, па не верувам дека ќе ја плени публиката. Најдобри беа Личко⁹ и Цеца¹⁰, а и Тодорка Кондова не беше за потценување. Но, навистина се гледа дека имаат уложено голем труд. И ти „друже управниче“* веројатно ќе имаш таа чест, често да ја гледаш оваа претстава. Сношти во театар беше и Димче Беловски со жена му и гледам дека нема да имаш можност да зборуваш со него. Сè едно, кога ќе си дојдеш, ќе ја свршиш таа работа. Денеска

може да одам со Вита во кино, а утре Коце и Станка¹¹ ќе ме водат во клубот, ќе ја земеме и Олга⁶. Тој вчера ми се јави преку телефон и не можеше да се воздржи а да не се пофали дека другарот Лазо¹² го читал оној фрагмент** во „Современост“ и бил многу задоволен. Финно, му подливаат сите вода. Не верувам дека тоа ќе излезе на добро.

Јас спијам дома, само сношти спиев кај мама, зошто театарот заврши дури околу 11 часот. Тоа е сè ново што имам да ти јавам, мачак мили. Веќе почнувам да ги бројам деновите и вторник ми се чини така далеку, мислам нема никогаш да дојде. Бебето е добро, стално мрда и не ме остава да спијам навечер, ниту можам подолго да седам [...] Не можам да замислам дека нема да те видам цела недела. Пишувај ми, мачак, секој ден и за сè, а и јас ќе ти пишувам. Секое претпладне слушам пренос од говорите*** и те гледам како се вртиш цело претпладне на стол и не смееш да запалиш. Воопшто не ти завидувам. Пиши ми кога ти ќе зборуваш. Еве и Гаро ќе ти напише два три збора: „Драги тато Мачак, оваа мама Жабац многу е лоша, ме храни секој ден со четврт кило месо (тоа е подносливо), но многу ме остава сам а сношти дури и ме заклуча во кујната, зашто врнеше. Те молам да ја искараш. Те гризнува за брада и те мазнува со опаш твој Гаро“ Зашто Гаро многу долго пишуваше, јас морам овде**** да ти напишам дека многу многу те сакам и одвај чекам да дојдеш.

Личности спомнати во писмото:

¹Драги Костовски; ²Ацо Пандиловски, благајник во „Кочо Рацин“; ³Панче, возач во „Кочо Рацин“; ⁴Вера Негрева, секретарка во „Кочо Рацин“; ⁵Матеја Матевски; ⁶Олга Велковска, сестра на Светлана; ⁷Викторија Петровска, школска другарка на Светлана; ⁸Елза Цувалековска; ⁹Илија Цувалековски; ¹⁰Цеца Јакимовска; ¹¹Коце и Станка Солунски; ¹²Лазар Колишевски

Објаснувања:

* Ацо Шопов тогаш требало да биде именуван за управник на Македонскиот народен театар
** Фрагмент од романот *Трагите не се заврши*, објавен истата година.
*** Ацо Шопов се наоѓал во Белград, на Конгрес на Комунистичката партија на Југославија.
**** Писмото е завршено во горната маргина на првата страница

За југословенцкиите работи

Поради малото јазично подрачје, современата македонска литература недоволно ѝ е позната не само на пошироката југословенска јавност, туку и на добар дел од оној круг луѓе за коишто не може да се каже дека им се туѓи разбирањето и добриот вкус. Можеби на таа денес веќе ненормална состојба, не би требало да ѝ се придава голема важност, да не е на повидок чудната појава на уште почудните, до заслепеност необјективни и произволно исконструирани судови, кои сè почесто ги исполнуваат страниците на некои републички литературни публикации и неделни списанија. Во магливата претстава за оваа југословенска книжевност, тие со ништо непоткрепени судови, наменети на неинформирани читатели, најочигледно ја плустрираат онаа бесплодна и безнадежна упорност во создавањето на афинитети што немаат ништо заедничко со литературата. Навистина, зарем не е анахронизам, во една сериозна публикација каков што е на пример зборникот на „Рад“, во кој се застапени најеминентни претставници на нашиот општествен и културен живот, да се појавува и некој Милан Ѓурчинов со пасквил за македонската литература, чијшто прв збор е и последниот на скалата на обичната човечка пристрасност. Но ова не е единствениот пример, по повод десетгодишнината на Републиката, да се објавуваат дезинформации за оваа наша најмлада литература. Злоупотребувајќи ја добронамерноста на некои редакции, истиот Милан Ѓурчинов неколкупати изнесуваше ставови за македонската книжевност, во чијашто објективност и принципиелност мора да се посомнева секој што и најмалку ги познава дејностите и развитокот на една литература. Сепак, можеби уште позачудувачки е што во овдешните повремени анкети се слушаат мислења лишени од секаква логика. Така, одговарајќи на една анкета на информативниот весник *Репортер*, еден истакнат белградски писател неодамна изјави дека заради јазикот не ја сфатил смислата на стиховите на еден македонски поет, но дека, читајќи ги, го доживеал истото што и дадениот поет кога ја посетил Задужбината Високи Дечани...

Долго и заморно би било набројувањето на тие очигледно исклучени мислења и судови од

секакви сорти и со секакви намери. Она што е денес неопходно во голема мерка ги надминува рамките на досегашната пракса во меѓурепубличката соработка, којашто за жал беше проследна и со појави сродни на гореспомнатите. Станува збор за еден длабок, темелен, студиозен и суштински приод кон одделни југословенски литератури, а по сè судејќи, во прв ред кон најмладата меѓу нив – македонската. Современата македонска книжевност, во својот секавичен развој, ги остави далеку зад себе деновите на нејзиното детство. Со право, таа го зазема своето скромно, но секој ден сè повпечатливо место. Дојде мигот кога таа треба да стане предмет на поголемо внимание, не само од страна на македонските уметнички кругови. Денес, тоа е потреба којашто ги надминува рамките на една република. Јазикот не смее да биде несовладлива пречка. Секако, директниот допир со оригиналите би овозможил, и покрај несомнените потешкотии во почетокот, да се добие поцелосна претстава за македонската книжевност, а со тоа и поголема можност за правилно проценување на нејзините вистински квалитети

Ацо Шопов („За подобро запознавање...“ 1955)

Пак разговор за еден проблем на литературата наша југословенска. За критериумот [] Поголема група писатели од сите републики [Фестивал на Плитвичките езера]. Сите сме согласни: под темното небо на регионализмот не може да се чекори во литературата. Треба да се излезе на друг, поннаков колосек.

Што е југословенскиот критериум во литературата? Тука се разидуваме. За повеќето од нас – теоретски неодржлива категорија. Југословенски? Зар автоматски не претпоставува и вклучува во себе цела скала од критериуми: хрватски, словенечки, македонски, итн? Инаку – зошто би бил југословенски? Тоа е, сакале или не, враќање назад. Неколкукратен регионализам.

Можеби како југословенски критериум се сметаат неколку сегашни остварувања што треба да се наложат како норма? Ако тоа треба да биде Стеван Раичковиќ, како да ја одречам поезијата на Васко Попа, Весна Парун, Јанез Менарт, Драго Черве? Чудно. Против нормативноста се станува во името на една изразита нормативност. Волшебниот круг се затвора.

Ацо Шопов („Средби и поезија“, 1956)

КОЈ БЕА НАЈДОБРИ поети на фестивалот

БОНИКО РИЧКОВИЌ, едитор: Бранко Радичевиќ, Весла Нурин, Стеван Рачиновски, Џаст Сарајлиќ, Васко Попов, Ацо Шопов, Жарко Гуровиќ, Добринка Цесариќ.

ПЕЌЕ САРЏИЌИЌ, поет: Оскар Димитров како глумец со некакви слухи го сметат за најголемиот поет, потоа Стеван Рачиновски, Добринка Цесариќ, Бранко Радичевиќ, Васла Нурин, Ацо Шопов, Младенар Павловиќ, Васко Попов и Десанка Максимовиќ.

ЖАРКО ГУРОВИЌ, поет: Добринка Цесариќ, Драгутин Тидијановиќ, Стеван Рачиновски, Бранко Радичевиќ, Васла Нурин, Младенар Павловиќ.

ПРЕДРАГ ПАЛАНКОВИЌ, едитор: Добринка Цесариќ, Стеван Рачиновски, Бранко Радичевиќ, Џаст Сарајлиќ, Ацо Шопов, Весла Нурин и Васко Попов.

ЛУКА ПАВЛОВИЌ, поет: Стеван Рачиновски, Васко Попов, Ацо Шопов, Бранко Радичевиќ, Џаст Сарајлиќ, Жарко Гуровиќ, Јанес Метарџ, Добринка Цесариќ.

ПЕРО БУДАК, поет и директор на Македонската драмска академија: Добринка Цесариќ, Бранко Радичевиќ, Јанес Метарџ, Стеван Рачиновски, Ацо Шопов, Влазко Копески, Перо Павловиќ.

МАК ДИЗДАР, поет: Бранко Радичевиќ, Добринка Цесариќ, Драгутин Тидијановиќ, Стеван Рачиновски, Весла Крамљовиќ, Ацо Шопов, Васла Попов и Драго Жерин.

Анкета објавена во Хоризонт 12.9.1956. Кој беа најдобрите поети на фестивалот? на Плитвичките езера.

На почетокот беа зборовите. Неподатливи, опорни, непристапни. Зборовите постепено почнаа да блескаат со магичната сила на уметноста. На белото поле на трпеливоста и визијата се нижеа необични светови. Колку се чинеа подалечни, толку беа поблиски до вистинскиот живот. Помина времето на благонаклоните плескања, на галеничките симпатии, времето на исчекувањата. Пред нас е една литература сериозна и нова, млада и привлечна, но и потпрена на делата на старите македонски мајстори на уметничкиот збор и на големите народни поети и раскажувачи. Литература којашто сè повеќе се вклопува во нашите југословенски книжевни стремежи, носејќи го духот на својата почва и бојата на своето небо.

Зарем е возможно сепак недоволно да се познаваме? Денес, во ерата на сателитските врски, на вселенските бродови и на најчовечките синушта за освојување на космосот! Неодамна се одржа Третиот југословенски фестивал на поезијата. За многумина, можеби најмногу за самите учесници, македонската уметничка поезија беше – откритие. Што е тоа што најмногу ги импресионира? Тоа е – се надевам нема да ги изневерам нивните впечатоци – нејзината изворност, само-

битност и верност на самата себе. Таа сеуште не навлекла наметка и не почнала да се кити со секакви дребулши, таа „се покажува сосема гола“... Можеби се лажам, но не можам да се отргнам од еден впечаток: во потрага по изразот, понекогаш и понекогаш наши југословенски поети забораваат на поезијата. Тоа не значи дека по мое мислење македонските поети се ослободени од ваквите заблуди. Но, зарем е тоа најбитно? Станува збор за поезијата во целост. Какви искушенија ја очекуваат во нејзиниот понатамошен развој? Не сум пророк и не умеам да читам во ѕвездите. Денес таа е полна со ветувања и храброст.

Ацо Шопов („Современата македонска литература“, s.d.)

Никој нема право да ја „заборава“ рамноправноста на македонскиот литературен јазик. Неговото незастанување во општојугословенските програми на телевизијата не може да се правда со блискоста и разбирливоста на српскохрватскиот јазик.

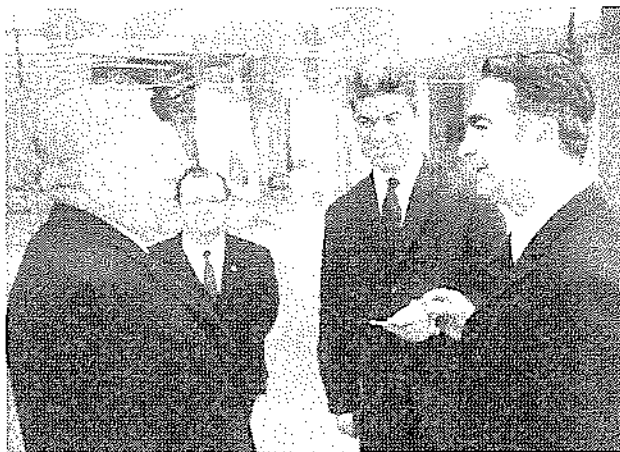
Зар не ти се чини дека овој проблем е во извесна смисла и проблем на една ненужна (иако историски создадена) инфериорност, доколку самите и понатаму молчине и не го поставуваме?

Ацо Шопов (Разговор со Славко Јаневски, 1965)

Зарем не е парадоксално тоа што многумина меѓу нас ја следат француската, англиската, италијанската или германската литература од изворни текстови, а до македонската или словенечката доаѓаат преку преводи?

Ацо Шопов (Интервју за РТВ Белград, s.d.)

Белград, 1960. Од лево кон десно: Бранко Копиќ, Ристо Кузмановски, Ацо Шопов

Се раѓаат Струшкиите вечери на поезијата

Во Струга доаѓам 42 години [...] Заедно со Ацо Шопов, како млади поети и вљубеници во пишаниот збор, дојдовме во Струга со идеја да создадеме една поетска манифестација и во тоа време и не сонувавме дека Струшките вечери на поезијата ќе се претворат во ваков прекрасен културен настан.

Славко Михаљкиќ (Реч на Струшките вечери на поезијата, 2002)

Не е случаен и не е мал бројот на оние истомисленици, меѓу кои среќаваме и несомнени авторитети, чија загриженост за литературата, посебно за поезијата, кој е и повод на овој мој воведен збор, не произлегува од проблемите што ги носи таа со себе како творечки чин, туку се простира и ја опфаќа нејзината основа, за да се конкретизира во вид на цел јазел од прашања: Дали ова време што го живееме и чии граници човештвото ги раширува фантастично смело и фантастично брзо, не е и време што ја убива поезијата? Дали тоа не е мртво за неа, или пак таа мртва за него? За кого звонат звоната на нашето време?

Еве ја дилемата што вознемирува, што сее сомневања, што создава метеж во мислите, што раѓа најнеспокојни одговори.

И навистина, сè е изместено од своите зглобови. Немирот е тотален, универзален, на сите ширини и должини географски и човешки: немир – војна и галоп за секаква надмоќ и престиж, немир – страв од атомска катастрофа, немир – крваво пресметување со сите сеншита на минатото, немир – исправање на човекот, извистување во неговите човешки достоинства, стапување на прагот на вистинската историја, немир – одбрана на вистината, немир – радост што ја соопшти човековиот глас од вселената, немир на Земјата, немир над Земјата...

Навистина, ова атомско време, ова време на такви научни достигнувања што ја оставаат зад

себе и најсмелата и најбогатата фантазија сретната во досегашната уметничка литература, ова време на технички чуда, време на работи што можат за неколку мига да извршат такви операции за кои не е доволен и еден цел човечки живот, што можат на напишат песна што ќе ги задоволи сите естетски барања, ова време на вселенски бродови што ќе го одведат човекот во тајните на светот, ова време... дали ова време е навистина невреме за поезијата?

Земјата одамна престана да постои како поетска опсесија на идиллични односи и романтични бегства во минатото или во иднината, сејдно, а сега и небото, тоа сино, вишно, безброј пати и на севозможни начини поетизирани небо бара да излезе од светот на поезијата.

Навистина, што се случува со поезијата? Што останува од неа? Дали нејзината егзистенција е доведена во прашање?

Многу сфаќања и многу литературни правци се веќе мртви. Пилонската интервенција, ждановската социјалистичко-реалистичка концепција ја убиваше литературата со голиот факт, а надреализмот остана немоќен пред страогните и проблемите што ги донесе Втората светска војна. Кај нас, пак, алтернативата реализам или модернизам, по една деценија плодни и уште повеќе јалови дискусии и судири, литературни и уште повеќе нелитературни конфронтации, слезе на својот вистински терен: литеареатура или нелитеареатура. Така и раз-

нородноста на поезијата стана нешто сосем природно и непобитно.

Ако многу сфаќања, многу правци се веќе мртви, каков *raison d'être* има сфаќањето дека ова наше време ја доведува во прашање егзистенцијата на поезијата?

За нас оваа метафизичко гледање не може со ништо да се одбрани. Песната, поезијата е човечка судбина, судбина сфатена како една од најсуштинските човечки одредби, нешто што историски се раѓа и живее со него, па затоа нејзиното одредување значи одредување на човекот како човек. Умирањето на некои теории и гледишта, што е впрочем сосем природно и разбирливо, не и умирање на поезијата. Таа личи на онаа Феникс-птица што изгорува во своето гнездо за да се роди уште поубава и пораскошна од својата пепел. Таа личи на понорница која понирајќи на едно, избива посвежа и побујна на друго место. Таа, како што вели големиот шпански поет Хименез, „доаѓа првин чиста, облечена во невиност“, за да биде засакана како дете, потоа се облекува во некакви алишта „за да биде замразена не знам зошто“, па „кralица станува богата со украси“ за да се види сета бесмисленост и, најпосле, да ја симне облеката, „да се покаже сосем гола“, за да кликне поетот: „О сласт на мојот живот, поезија гола, навек моја“.

Дилемите пред кои е исправена поезијата денес не се дилеми што ја засегаат основата на нејзината егзистенција. Затоа и горните прашања можат да се постават само под услов на битна измена. Не дали ова време што го живееме ја убива поезијата, туку колку е таа во времето што го живееме и колку го навестува она што утре ќе го живееме. Дали ова време има и може да има само еден поетски аспект, само една своја поетска димензија?

Се разбира, одговорот на некои од овие прашања ќе го донесе утрешнината. Сегашниот одговор, колку и да претендира на студиозност и авторитетност во тврдењето, не може да ги прерасне рамките на претпоставката. Историјата и тука го има конечниот збор. Дали оваа или онаа поетска појава најадекватно го изразува времето што го живееме – тоа може да биде прашање на личен вкус и повод за полемички

разговори. Но не и утврдена и докажана вистина. Личниот естетски вкус и полемичките литературни разговори се интересни за историјата на литературата само дотолку доколку укажуваат на оние Сцили и Харибди со кои се судира поезијата на едно време, за да стане негов вистински претставник. Нивната авдиктивност нема никаква вредност ако не најде потврда во времето. Нив ги забележува литературната архива за да им послужат на оние што вршат реконструкција на човековите бесмислици и глупости. По правило, тие се надвор од литературата или, најблаго речено – ништо не докажуваат.

Но едно може со сигурност да се тврди – ова време нема само една поетска димензија, еден поетски агол. Инаку – ништо нема да остане од поезијата на еден Борис Пастернак, еден Жак Превер, еден Сен-Дон Перс, еден Квазимодо, еден Тин Ујевиќ итн. Листата на најеминентните претставници на денешната поезија е голема. Зар може, тогаш да се пледира за еден поетски лик, без сомневање дека тоа носи ненужни заблуди, полемички и возбуди? Ако ја прифаќаме разнородноста на поезијата како нешто што ѝ е иманентно на нејзината природа, дали тој факт ни дава право да вршиме хиерархиска класификација внатре во таа разнородна поделба? Може ли да се тврди дека на врвот на таа хиерархија стои поезијата, која го опфаќа тоталитетот на човекот, додека сите други видови претставуваат подолни видови поетско творештво? Зар една интимно-еротска или патриотска или сатирична песна не може да го опфати тоталитетот на човекот и да биде интегрална разбранетост на творечката имажинација? Зар тој тоталитет на човекот и таа интегрална разбранетост на творечката имажинација можат да се изразат поинаку освен како конкретен поетски творечки чин, односно како еден вид поезија? Проблемот не е во видот на поезијата, проблемот е во тоа дали и колку преку тие конкретни видови поезијата се реализира како поезија.

Историјата располага со неброени примери што можат да ни послужат како илустрација. Да не одиме многу далеку, да се задржиме во рамките на оваа вечер. Дали ќе ја оцениме

правилно прекрасната песна „Тага за југ“ од Константин Миладинов ако болката на поетот не ја доживуваме и како општочовачка болка, а не само како болка на еден наш човек за родниот крај, без оглед на очигледниот факт дека таа болка има свои формално јасни географски рамки? И зар не е првенствено тој општочовечки карактер причина што и ние денес, по колку години од објавувањето на оваа песна, во сосем поинакви историски и општествени услови и, ако сакате – со поинаква психичка конституција, ја доживуваме со еднаков интензитет и еднакво ги цениме нејзините уметнички достоинства? Овој неслучаен допир со „Тага за југ“, а во моментот нужно и со целокупното дело на браќата Миладиновци, отвора всушност нова тема: нашето литературно минато и нашата литературна сегашнина. За делото на браќата Миладиновци нашата научна мисла даде повеќе богати прилози. Оценета е нивната историска заслуга, а пред светлината на научната вистина многу мистификации и фалсификати му го отстапија местото на историскиот факт. За ниеден сериозен научен работник не се поставува прашањето кому му припаѓа тоа огромно народно богатство собрано во Зборникот на Миладиновци, ниту пак зошто е под таков наслов издадено. И самото поставување на овие прашања не значи ништо друго туку раскпнување со научната мисла и судир со науката за сметка на овие или оние аспирации.

Но и во светлината на прашањата што овде нас нè интересираат, зборникот на браќата Миладиновци има неисцрпиво значење. Тој неисцрпен извор на една духовна активност, тој поетски документ за свеста и самосвеста на еден народ во допир со сегашните генерации, го воспоставува оној нужен историски континуитет без кој сегашнината на нашата литература не би можела правилно да се разбере и оцени. Поетскиот текст што го создал нашиот народ, во кој среќаваме и такви човечки драми што се достоинствени и за најголемите мајстори на перото, инспирирал и бил образец на многу поетски генерации а и денес многу наши поети во него откриваат и мотиви и поводи за своето оригинално поетско создавање. Тој поетски говор за драмата на еден народ допира до нас како глас и со-

вест на своето време. Во него го откриваме нашето самоосознавање, како и величината и трагедијата на тој процес. Во него е нашата самопотврда. Нашата денешна поезија не е овошка пресадена од туѓа почва. Иако скромни, нашите поетски традиции никнуваат во недрата на богатото народно поетско творештво, а нашата поетска реч умеела да ги достигне и вишините на кои се искачила поезијата на другите народи. Денес таа ги има сите карактеристични белези на современата југословенска поезија, расте во истите тенденции и ги решава истите проблеми. Се разбира, фактот дека таа расте како органски дел од југословенската поезија не ја исклучува, туку, напротив, ја претпоставува нејзината оригиналност, нејзината изворност и автентичност и таа не може да биде формалистичко угледување и подражавање на сè она што ја обележува поетската мисла на другите југословенски јазични подрачја.

Овие Струшки вечери на поезијата во кои ќе учествуваат поети од нашата Република, благодарјќи на иницијативата и наклоноста на нашите струшки домаќини, треба да внесат нови моменти во средбите на нашата поезија со јавноста, со публиката што го сака и цени поетскиот збор. Во четирите предвидени вечери на поезијата, замислена е една панорама на нашите поетски достигнуања, почнувајќи од народната поезија содржана во зборникот на браќата Миладиновци, на кои им е посветена оваа прва вечер, па сè до најмладите генерации во нашата поезија. Макар и непотполни, макар и недоволно јарко и релјефно прикажан, ние се надеваме дека профилот на нашата поезија ќе биде согледан и содржан во овие Струшки вечери на поезијата. Можеме само да зажалиме што во нив не учествуваат и поети од другите наши републики за да станат средби на сите претставници на југословенската поезија, но се надеваме дека материјалните тешкотии во иднина нема да бидат несовладлива пречка.

Отворајќи ги овие Струшки вечери на поезијата, ги поздравувам сите присутни и сите поети-учесници.

Ацо Шопов (Воведен збор на Струшките вечери на поезијата, 1962)

Анахронија

Монте поблиски контакти, соработка и дружење со Ацо Шопов започнаа во 1962, кога тој стана прв претседател на Фестивалскиот одбор на Струшките вечери на поезијата, а воедно беше претседател и на Друштвото на писателите на Македонија. Тогаш ги подготвивме првите програмски приредби на Фестивалот чие име [...] го предложи поетот Гане Тодоровски. Приредбите се одржаа од 6 до 9 септември во Градското кино во струга. Првата вечер им беше посветена на Димитар и Константин Миладинов [...]

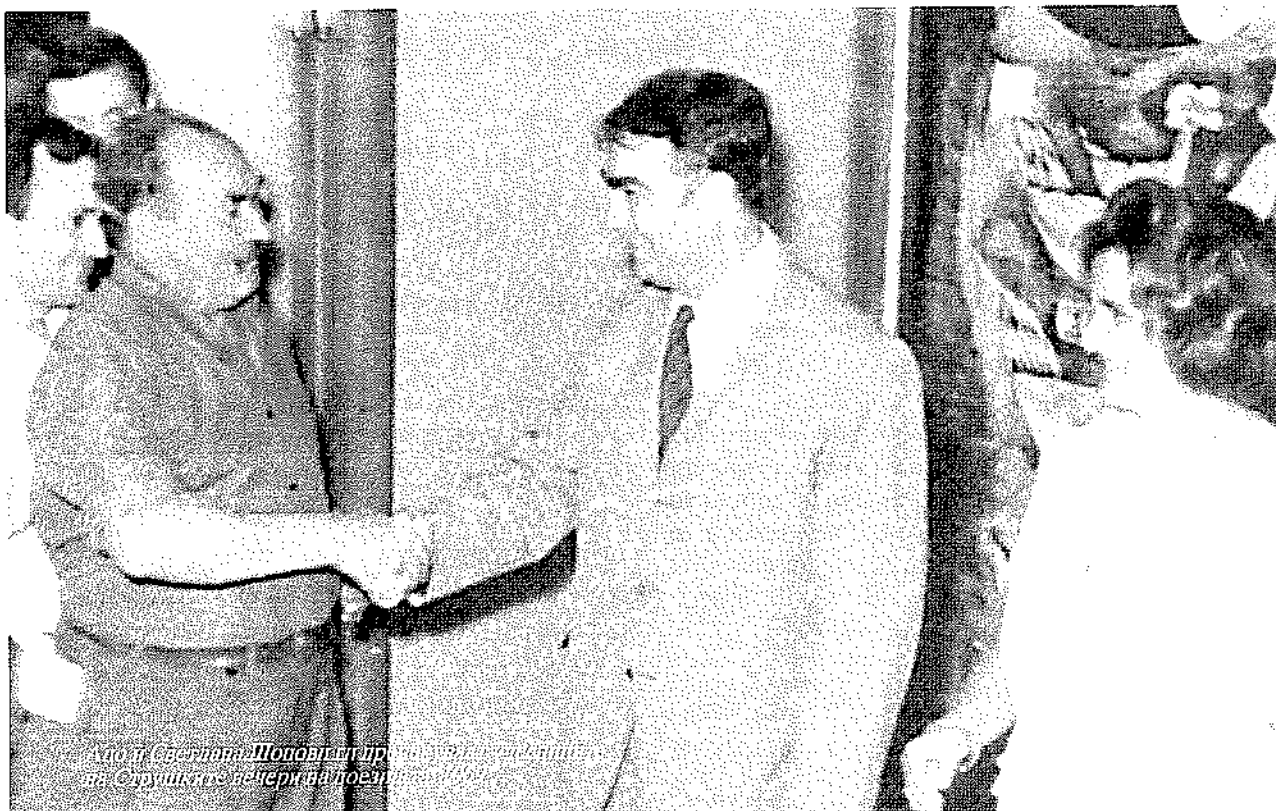
Во 1969, Ацо Шопов беше повторно претседател на Советот на СВП. Заедно со него и со членовите на Советот ги подготвивме вечерите на манифестацијата: *Песната нема брегови*, избор од македонската поезија што го направи писателот Томе Момировски; *Песната меѓу две лета*, избор од македонската поезија објавена меѓу два фестивали; *Црни и жолти*, избор од поезијата за деца на Славко Јаневски; концерт на Ана Липша-Тофровиќ; поетскиот митинг „Мостови“; изложба на академскиот сликар Диме Шумка; литературни читања во Скопје, Битола, Крушево, Штип, на кои настапија учесниците на СВП.

Придонесот на Ацо Шопов за Струшките вечери на поезијата продолжи и по неговото заминување за амбасадор на СФРЈ во Сенегал. Бидејќи беше во контакт со Леополд Седар Сенгор и како претседател на Сенегал и како поет, кога дојде Ацо на одмор во Охрид, во 1974, ми предложи, како на директор на манифестацијата, и на Матеја Матевски, како претседател на Советот на СВП, да ја разгледаме можноста за доделување на наградата „Златен венец“ на Сенгор. Таа идеја, се разбира, ја прифативме со задоволство* [...]

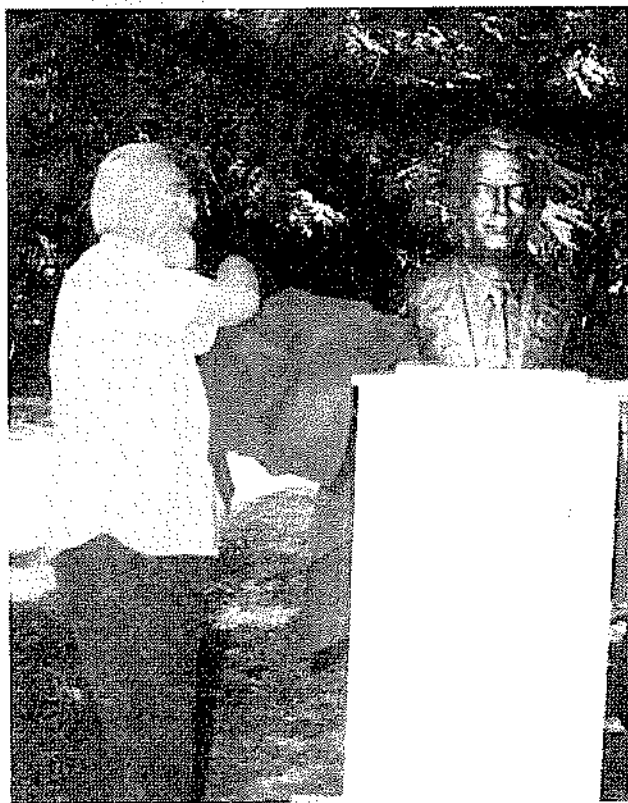
Еден месец пред да допатува Сенгор во Струга, во Дакар го посети поетот Гане Тодоровски со екипа на „Вардар-филм“, каде што направија негов филмски портрет [...]

Оваа година, на Струшките вечери на поезијата беше приреден заеднички омаж на Ацо Шопов и на Леополд Седар Сенгор.

Јово Стрезовски (Секавања, 2002)

Ацо и Светлана Шоповиќ при отворањето на Струшкиот поетски фестивал

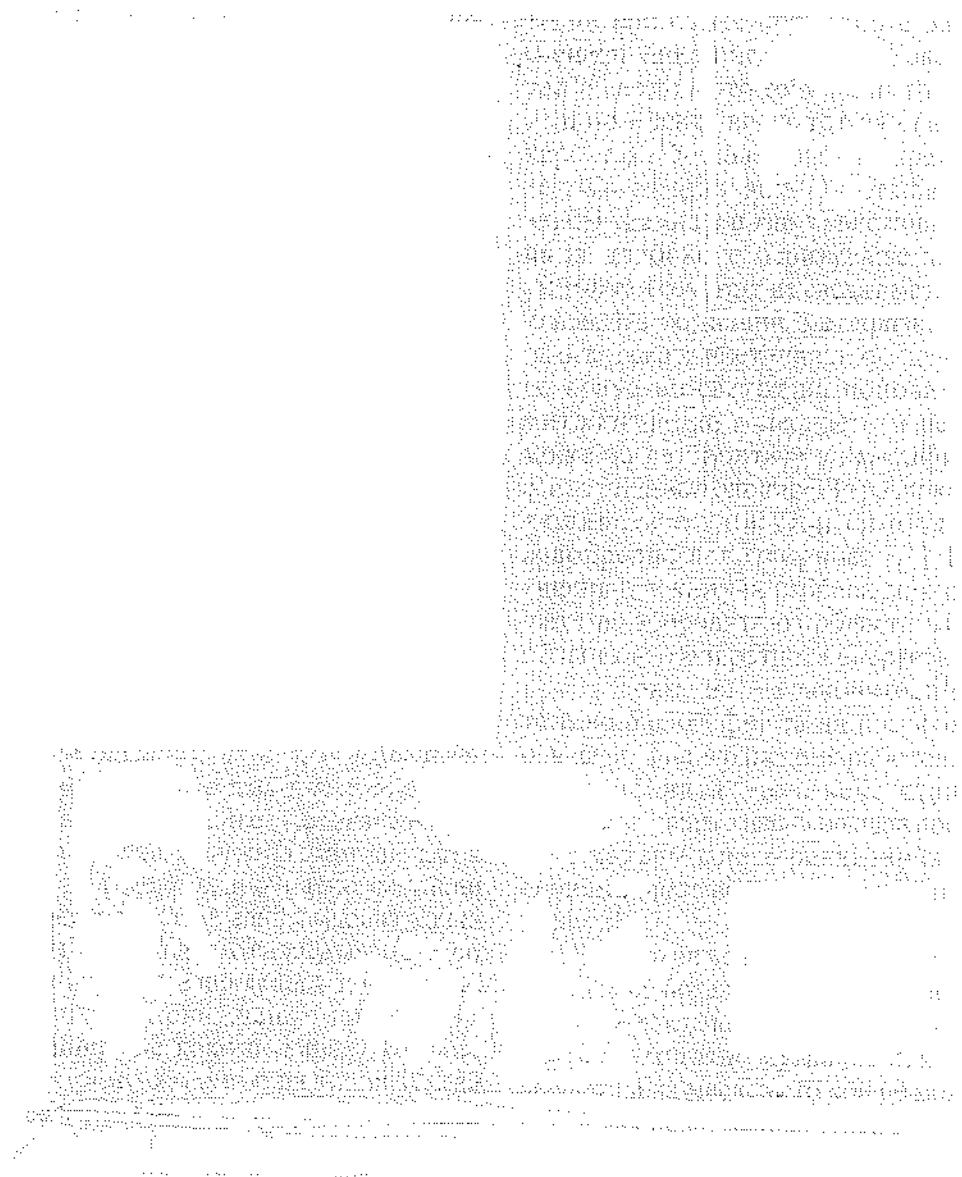
Среќна околност претставуваше и благопријатен настан се случи со тоа што токму така требаше да биде – тој, Ацо Шопов, прекрасниот и суптилниот наш лирик, да застане прв на чело на афирмативна национална институција, која во ранг-листата на културолошката синонимичка на Република Македонија, бездруго има водечко место. Паметат многу добро сите оние тука присутни ветерани на културната акција кај нас, во Македонија, дека токму Ацо Шопов беше тој што се заложи тогаш, пред рамно четириесет и една година да не се одлага промовирањето на струшкиот поетски фестивал. Таа негова категоричност ја овековечуваме со денешното откривање на поетовата спомен-биста, тука среде Струга, среде градот на поезијата, среде градот на Миладиновци.

Гане Тодоровски (Реч, 2003)

Гане Тодоровски ја открива спомен-бистата на Ацо Шопов, дело на скулпторот Боро Митриќевски, во Струга, на 28 август 2003

Златниот круг на времето

*Иде замелушен од своите смрти
зборот што ги крши сите слепоочници*

Хронологија

- 1963: Ги објавува песните „Раѓање на зборот“, „Има долу една крв“, „Очај пред тврдината“, „Небиднина“ и „Песната и годините“ (*Небиднина*), во *Современост*, XIII, 4.
 Јуни: *Небиднина*. Оваа книга, која ѝ дава посебно обележје на македонската современа поезија, ќе доживее четири издања, а голем дел од песните содржани во неа ќе бидат преземени во сите понатамошни избори од поезијата на Ацо Шопов, како на македонски, така и на други јазици.
 Награда „11 Октомври“ за *Небиднина Песни*, избор од поезијата на Ацо Шопов.
 Ацо Шопов (за лириката) и Тодор Димитровски (за прозата) објавуваат *Избор од творештвото на хрватскиот писател Мирослав Крлежа*.
 26 јули: Скопски земјотрес. Оваа трагедија ги инспирира песните „Грозомор“, „Тајачка од онаа страна на животот“, „Август“ (објавени во *Златен круг на времето*, 1969 и *Гледач во пепелта*, 1970).
 Претседател на Сојузот на преведувачите на Југославија.
 Член на југословенска жири комисија за избор на план и изградба на мавзолеот на Петар Петровиќ Његош, на Ловќен, Црна Гора.
- 1964: Ја објавува песната „Грозомор“ (*Гледач во пепелта*, 1970), во *Современост*, XIV, 10.
Ромео и Гулијета. Хамлет. Отело, во прелев на Ацо Шопов и Блаже Конески *Jugoslavische Lyrik der Gegenwart*, антологија на југословенската современа поезија на германски, во избор на Херберт Готшалк, Гутерслох.
Скерлићева споменица, со избор од поезијата на Ацо Шопов, Белград.
- 1965: Во *Современост*, XV, 6, ги објавува песните „Август“, „Златен круг на времето“ и „Тајачка од онаа страна на животот“ (*Гледач во пепелта*, 1970).
 Главен уредник на списанието *Современост*.
Поезија од босанскиот поет Изет Сараџлиќ, во прелев на Ацо Шопов.
Морето и бонте, од Григор Витез, во прелев на Глигор Поповски, Ацо Шопов и Васил Куноски.
Antologia della poesia macedone антологија на македонската поезија на италијански, во избор на Ѓакомо Скоти, Сена.
- 1966: *Раѓање на зборот*, избор од поезијата на Ацо Шопов.
Вечер над градот, од хрватскиот поет Драгутин Тадијановиќ, во прелев на Ацо Шопов.
Предвечерје, избор од поезијата на Ацо Шопов, во српскохрватски прелев на Сретен Перовиќ, Титоград.
 19 октомври: во Остен излегува „Јус-критичар“, прва од серијата 22 сатирични песни објавени во збирката *Јус-универзум*, во 1968 година.
Spitky Krajini poezie, избор од југословенската поезија во прелев на И. Венигова и Д. Карпатски, Прага.
 Претседател на жири комисијата на Мартовскиот фестивал на краткометражен филм во Белград. Наградата ја добива филмот *Дванаесторицата од Папрадинок*, од Димитри Османли.

1967: *Песни*, избор од поезијата на Ацо Шопов.

Ја пишува „Долго доаѓање на огнот“, пристапна песна за изборот во Македонската академија на науките и уметностите.

18 август: Ацо Шопов станува еден од членовите оснивачи на МАНУ.

Октомври 1967: главен уредник на сатиричното списание *Остен*, до октомври 1968.

Антологија македонске поезије, во избор на Александар Спасов и препев на Влада Урошевиќ, Белград.

1968: Септември: *Јус-универзум*, збирка сатирична поезија.

Избор од поезијата на Ацо Шопов. Автор на изборот и на предговорот, Георги Старделов.

60 сонети од Вилијам Шекспир, во препев на Ацо Шопов.

Дописен член на Српската академија на науките и уметностите

Претседател на жири комисијата на Пулскиот фестивал.

Претседател на Друштвото на писателите на Југославија.

Антологија македонске поезије, антологија на македонската поезија на српскохрватски, во избор на Милан Гурчинов и препев на Влада Урошевиќ, Белград.

Antologija svjetske ljubavne poezije, антологија на светската љубовна поезија на српскохрватски, во избор на Никола Милиќевиќ, Загреб.

Песна на нашите денови, антологија на модерната југословенска поезија на унгарски јазик, во избор на Карољ Ач, Нови Сад.

1969:

Златен круг на времето, избор од поезијата на Ацо Шопов, што содржи 6 необјавени песни: „Грозомор“, „Златен круг на времето“, „Тажачка од онаа страна на животот“, „Долго доаѓање на огнот“, „Љубовта на огнот“, „Август“. Првото издание е со предговор на Миодраг Друговац („Ацо Шопов или уметник на песната“) а второто, објавено истата година, со преговор на Димитар Митрев („Ацо Шопов или поезија на трајни вредности“).

Претседател на Советот на Струшките вечери на поезијата. (Ср, стр. 115)

Разидување со Славко Јаневски (дефинитивно по Струшките вечери на поезијата).

Орден на трудот со црвено знаме.

A szó születése: mai makedón költők, антологија на македонската поезија на унгарски јазик, Будимпешта.

Zelený host, антологија на македонската поезија на чешки јазик, во препев на Антонин Бронск, Прага.

1970:

Гледач во пепелта. Ја добива наградата „Кочо Рацин“.

Јуни: Лауреат на XIII Змаевци детски игри, за исклучителниот придонес во ширењето на книжевноста за деца.

29 ноември: награда АВНОЈ.

Небиднинаџа

Мојата најнова збирка поезија што ја подготвив за печат носи наслов Небиднина. Во превод, тоа отприлика би можело да значи нешто што е невозможно, нешто што нема да се оствари. Овој наслов е употребен во поетска смисла, со него сакав да истакнам еден парадокс: поезијата, колку и да ја сфаќаме и остваруваме како нешто поесенцијално, како нешто повеќе од она што обично го ставаме во поимот живот и неговите различни манифестации, сепак, и во својот најсоврешен вид и во своите највисоки думети, не е во состојба да ги опфати сето богатство и сета сложеност на тој поим.

Песните што ги содржи оваа збирка ги рефлектираат моите доживувања и однос кон нашиот современ живот; но веднаш да додадам дека природата на тој однос е длабоко присна, длабоко интимна. Се што се случува надвор од нас, што на некаков начин го привлело нашето внимание, дадено е како најинтимно чувство [...]

Она што оваа збирка ја поврзува со претходната а и со другите - тоа е дека во неа останав лирски поет. Годишите и искуството донесоа разлики. Постар сум за неколку години, па природно, некои заблуди и наивности, би рекол, исчезнаа. Дојдоа нови искуства, нови сознанија што го изменија или го менуваат и мојот поетски говор.

Ацо Шопов (ТВ емисија „Панорама“, 1963)

Во повоената македонска поезија [...] Ацо Шопов несомнено има една пионерска и истакната улога, потврдена и со водечко учество и влијание низ сите нејзини развојни фази до денес [...] Секако не е случајно што низ неговиот творечки раст можеби највпечатливо се огледува и текот на нашата поетска еволуција. Дека тоа не е обично совпаѓање, доволно е да се потсетиме дека некои негови творечки објави означија и почеток на нови етапи во нашата современа поезија. Неговите партизански *Песни* (1944) [...] го отворија почетниот период на национален и колективен занос [...] Со збирката *Стихови за маката и радоста* (1952), пак тој го најави пресвртот кон потиснатите интимни

Прво издание на Небиднина 1963

мотиви [...] Меѓутоа, оваа промена содржи и едно креативно единство и една подлабока паралела меѓу поетот и одот на времето. Мислам дека во него имаме изразита творечка индивидуалност, со усет за битни процеси, слух за нови барања, чувство за она што доаѓа. Во таа смисла веќе се назира и местото на неговата најзначајна книга: *Небиднина* (1963). Иако и пред неа се забележуваше една потрага по откривање на комплексните наследства во поетското битие, низ спонтан стих, изгледа токму тој го донесе она што го бараа многумина: го идентификува трагичното чувство на небиднината како димензија на нашето постоење.

Душко Наневски („Лирика на црната небиднина“, 1970)

Има долу една крв

Во себе, во сопствената крв, секој голем творец носи суптилен инстинкт, архетипски препис чии тајни науката сè уште не ги допрела и не ги одгатнала. Тој инстинкт е најфината материја, најеволуираниот облик материја која како на екран пророчки ја предочува судбината на творецот. Ацо Шопов го носеше во себе тој инстинкт и ништо друго не му преостануваше освен да се потпре на него и најрационално да го усогласи времето кое му преостануваше со огромните задачи кои му преостануваа да ги реши. Затоа се фрли на зборот.

Анте Поповски („Реч...“, 14.12.1993)

Те оградив во девет градини, крви,
те затворив во девет грла,
што бараш уште, зошто ме прогонуваш, крви,
зошто закануваш со своето копито темно,
зошто незасипто?*

*Те оградив во девет градини, девет грла,
смирн се, крви, слегни во своите темнини
на чие дно твојот црвен велар
одамна бара пештера за починка.
Слезн во своите темнини, крви.*

и не обѕирај се,

*нема подобро место од ова што ќе те скроти,
од овие девет градини, девет градини
што живеат од твоето зеленило,
од овие девет грла, девет грла
што ја пеат пролетта на твоите песни.
Слезн во своите темнини, крви,*

и не вели ми

*Слушај како татни од далечина,
слушај како татнат сите корни,
идат коњи по пат од ѕвезди и месечина,
идат коњи, коњи, коњи, коњи дорни,
идат коњи да ме прегазат,
идат, идат ќе ме прегазат.*

*Но јас ќе ги ритнам со копитото
ќе ги ритнам право сред чело,
да ме паметат, да ме прикажуваат
и лузната да им свети навечер,
во нивните ноќи без месечина,
во нивните денови без светлина,
на нивните патишта под бурјани.*

*Не вели ми, крви. Крви, смири се,
оградена со девет градини,
затворена со девет грла
Како некој семоќен владетел
на некоја непристапна тврдина.*

*„Лузна“ (Небиднина, 1963).
првпат објавена
во *Современост*, 1958, VIII, 9

Гласовните фигури на поезијата на Шопов се образуваат низ примена на повеќе постапки (повторување, варирање, кретење, додавање, паралелизам). Само во песната „Лузна“, на пример, се забележува семантички и стилски симптоматично повторување на слогови составени од полувокалот „р“, постапка која гради параномастични проекции во песната: градини, крви, грла, прогон, црвен, скротн, пролети, прегазен, прикажан, непристапен, оградив... Слични комбинации има и во песната „Има долу една крв“: крв, древност, крт, врв, време, смрт... Параномастичната постапка покажува дека е можно по патеките на звукот зборот да стигне во пределите кајшто и смртта прозборува, и сонот се остварува.

Катица Ќулаковска
(„Зрење на песната“, 1993)

Небиднионската поетика проникната со митски праслики опсесивно ја негува и повторува соодветната симболика на крвта, персонафицирана низ опозицијата на божество и демон. Во таа смисла и „Лузна“ е песна метафора за митскиот поглед на светот, поточно митскиот код со кој се моделира поетската структура на Шоповата

небиднина. Таа е воедно и фасцинантна поетска разработка на соларната (небеска) и хтонската (демонска) митологија, трагично навестена уште во првата строфа [...] Преку нумеролшкото значење за севкупност, во митолошката слика „девет градини, девет грла“, поетот ја сугерира едновременоста на сите состојби и настани, симболично-духовните доблести и постигања. Тоа се небески фантазми и симболи во митското јадро на песната, суштински неразделно поврзани со хтонските сили – внорните демонски коњи [...] Коњот како митско-поетски симбол ја извешува

митската концепција на „Лузна“ до единствено спојување на светлината, животот, крвта, свездите, зелените градини, песните, со темнината, далечните кории, месечината, мрачните ноќи. „патиштата под бурјани“ [...]

Небиднинскиот дискурс не ги користи традиционалните митови, дури ни во изменета, осовременета смисла; Шопов ги поетизира митските елементи, претстави и симболи низ лирското, автохтоно митотворештво кое, инаку, по својата природа е несвеснопоетско.

Виолета Пирuze-Тасевска („Митски фантазми“ 1993)

Има долу тешка една крв
од древноста чиниш останата
Не се ни назира во врелите
маглини на овој врв
Лежи проколната како лузна врз
раната

Има долу една тешка крв
Има крв една
Има една крв густа како
црна смола
Крв незаситна и исконски жедна
Има една стара крв, црна и гола

Лежи она и рие како крт
Оди од праг до праг
рије низ свеста
Непогрешно и неизбежно
како смрт
ги исполнува сите празнини
и места

Има долу тешка една крв
една крв што секогаш вели:
следи ме покорно, следи ме прв,
никогаш од мене не се дели

Има долу една страшна крв,
пострашна и од заканата
Има долу една таква тешка крв
од древноста чиниш останата

Една од најубавите песни напишани од кога се помни, пишува и мисли на овој јазик.

Ташко Ширлиов („Манифест на еден поетски дух“, 1966)

* „Има долу една крв“
(Небиднина, 1963), првпат објавена
во Современост, 1963, XIII, 4.

Во севкупната лириката на Ацо Шопов, иако толку богата, толку понесена од големиот бран на доживеаноста и вистинската смиреност, тешко може да се најдат до таа мерка возбуди и продорни поетски структури каква што е [„Има долу една крв“] со која тој драматично трага по сознанието, по осознавањето на темните пориви на битието, на непознајните длабочини, на тешката и темна крв која таму некаде долу, длабоко, се валка глуво и непонимливо. Тоа е таа страшна крв на оваа лирика која никогаш не ѝ допушта галежно да се наднесува над хоризонтите на лажните поетичности, туку ја тера да ита по она другото, по тајната. „Има една стара крв, црна и гола“ вели возбуден обмисленниот стих на Ацо Шопов и сè што пред него се ведне и наведнува, како субјект и во истовреме природа на тој лиризам, се покажува овде со својот недотеран, порозен, страшен лик.

Драшко Реџеп („Поезија на телото и мимиката“, 1968)

*Откопувајќи пласт по пласт на мимиките
нанеси, таа оди кон јадрото на постоењето;
и она колективно и она лично. Всушност,
во тоа јадро што оваа песна ветува да го
открие, личното се препознава во општото,
општото во личното. Органското во оваа
визија го условува она што е духовно, исто-
риското она што е денешно.*

Влада Урошевиќ („Сонце во сонот“, 1966)

„Има долу една крв“ неминувано но и ненаметливо се спојува со античкиот циклус на Тебански митови, поточно со циклусот митови за Лабдакидите, или уште поконкретно со митот за Едип. Иако поетот никаде не наведува можност за конкретно враќање во антиката, поезијата со себе си носи низа правила на асоцијативност, кои типолошките аналогии ги откриваат и поставуваат, особено ако зад песната стои автор со извонредна книжевна ерудиција која поетски избива низ пластите на значења начнати во песната, оставени да се отвораат самите во својот простор на поетското. Низ сти-

ховите на песната, спомнатата древност, тешката крв, риењето низ свеста, покорното следење, се само дел од можните поврзувања на песната со античкиот мит за Едип, кој избива од древноста, носи една тешка крв на проклетства што рие низ свеста и потсвеста и што Едип покорно ја следи. Митската шема се поклопува во целост со поетовата основа на песната.

Билјана Ангеловска („Митот за Прометеј и љубовта на огно“, 1993)

Она што особено ме привлекува во поезијата на Ацо Шопов, и што ме вознемирува, тоа е неговото покорно, непрестано и многу луцидно ослушнување на она што тој го нарекува „крв“. Таа крв за мене не е крв на одмаздата, на граѓанските војни, на конфликтите. Тоа е Шекспировска крв. Тоа е крвта на зборот, на оној непрестан жубор на човечкиот простор.

Во поезијата Ацо Шопов има нешто истовремено огромно и скромно што прилега на планина. Секое чекорење низ неа, наликува на чекорење по планинските падини. Кога ги читам неговите песни на француски, ме фрапира сеприсутноста на просторот на македонската земја, но и на балканската неедноставна крстосница. Тоа се простори во кои говорот никогаш не е бескорисен или камуфлиран, во кои работите се кажуваат јасно, гласно и отворено. Во тие и такви простори, стапка по стапка, продира поезијата на Ацо Шопов.

Со епска храброст и скромност, поетот-градител со свои раце, камен врз камен, создава простор не на одговори, туку на прашања, на анализи, на поетски претпоставки. Неговата поезија е истовремено модерна и, како во древноста, епски величествена.

Ив Бержере (Искажување, Париз, јуни 2002)

*Овде се наметнува атрибутот градителство,
под кој ја подразбираме способноста на едно
дело да биде фактор на историјата.*

Миодраг Друговац („Ацо Шопов...“, 1969)

Раѓање на зборот

Поетот е постојано во потрага по зборот. Зборот мора да соодветствува со рефлексивната на поетот, тој мора да го одрази она што го чувствува поетот, тој мора да го одрази она што го чувствува поетот. Ако не го најде тој „обичен“ збор, збор на раѓање, поетот не може да воспостави контакт со читателот. Но „обичниот збор“ не може да се пронајде еднаш за секогаш. Поетот ќе го најде, потоа зборот ќе се изгуби и повторно ќе се роди во еден нов вид. Таа потрага по зборот е потреба на поетот да се зближи со своето време. Оттука пскрнуваат сите тешкотии и сите убавини на поетското творење.

Ацо Шопов (Интервју, s.d.)

Глузд на глузд.*
Камен врз камен
Камена шума
изземнина.
Глузд на глузд.
Камен врз камен,
од камен и ние обата.
Чади ноќта.
Зборот се двои од темнината.
Модар јаглен му гори во утробата.
О ти што постоиш зашто не постоиш
небото го лулаш.
земјата ја вртиш.
О ти што постоиш зашто не постоиш
земјата јачи под камени плочиници
Иде замелушен од своите смрти
зборот што ги руши сите слепоочници.
Глузд на глузд.
Камен врз камен.
Својот гроб со прокуда го копам.
Отвори ме
проклетно,
ти тврдино камена,
да изгорам во јагленот на зборот,
да се стопам.

* „Раѓање на зборот“ (Небиднина, 1963), првпат објавена во *Современост*, 1963, XIII, 4

Јас тешко пишувам [...] Ако песната како идеја не созрее во мене, таа никогаш нема да излезе на хартија.

Ацо Шопов (Разговор со Цане Здравковски, 1979)

„Раѓање на зборот“ е песна која кога ја пишуваше како да се кинеше од него. Тој многу долго ја носеше во себе и му требаше доста време да ја стави на хартија. Тоа всушност за него беше својствено: Ацо многу долго ги носеше песните во себе и потоа наеднаш ги фрлаше на хартија.

Светлана Шопова (Песните живот, 1993)

Зборот е средиште на знаковниот и вон-знаковниот систем во системот на мислењето на Ацо Шопов. Тој постојано инсистира на откривање нови значења, односно на секојдневна практика на проширување на контактните зони меѓу зборовите, на нивната виртуелна длабочина [...]

Неговата песна содржи многу поголем број значења отколку што ни се чини во прв момент, зашто е познато, како што тврдеше Бранко Милковиќ, дека одново не може да се опее само она што е изнесено концизно [...]

Поетската супстанца на песната на Шопов полесно може да се насети, отколку да се именува. Тоа значи дека во неа постојат оние флуидни значења кои им се измолкнуваат на напорите за аналитичко дешифрирање и категоријално дефинирање. Токму во тие флуидни значења се крие суштината на она што се наречува поетско нешто и што ја отежнува комуникацијата меѓу поезијата и теоријата на поезијата.

Радомир Ивановиќ („Збор за зборот“, 1986)

Вредноста на оваа песна е параболична, открива еден предел, интензивно доживеан миг на нов пристап кон творечкиот чин.

Душко Наневски („Лирика на црната небиднина“, 1970)

Во [...] „Раѓање на зборот“ и „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“, Шопов изложува едно крајно интересно „раѓање на зборот“. Имено, тоа раѓање е условено од формалната апликација на поетскиот јазик во овие две песни кој е претежно синтагматски и се движи по една паратаксичка линија на прогресија [...]

Повторувањата што се евидентни на почетокот од песната спаѓаат во редот на т.н. „инкрементални репетиции“ кои се случуваат кога „една формулачна фраза, строфа или наративна единица се повторува со значителни додавки коишто ја забрзуваат наративната градејќи стил кој Милман Пери го нарекува *ading style* („стил на додавање“) [...]

Според Жил Делез, постојат два типа повторување: едниот е *платонски*, а другиот *ничеовски*. Тие одговараат на две различни читања на светот [...] Платонското повторување се базира на цврст архетипски модел врз кој репетицијата не може да влијае, па затоа не може ни да го промени. Сите производи на таква репетиција се копии, „икони“ на овој модел, а вредноста на тие копии се установува според степенот на истоветност со она што таа миметички го повторува. Ничеовското повторување пак, го согледува светот како базиран на разлики претпоставувајќи дека секое нешто во светот е единствено, па затоа во себеси е различно од секое друго нешто во светот. Оваа „инаквост“, другост на нештата во светот, што Делез го нарекува „симулакра“, е истовремено и плуралност на нештата што се јавува како резултат на диференцијалните меѓурелации на елементите во една иста низа.

Затоа елементите што ги среќаваме во инкременталните репетиции, т.е. парадигмите „*глужд на глужд*“, „*камен врз камен*“ кај Шопов, во никој случај не можат идентично да кореспондираат со означеното, туку со означителот, со зборот кој постои зашто не постои, со зборот „што се двои од темнина“, со зборот што во себе е сосема арбитрарен, што постојано се раѓа и постојано умира, со зборот што „*иде замелушен од своите смрти*“. Тоа сигурно не е зборот што ќе ја изрече (напише) конечната вистина на светот, туку зборот што ќе излаже, што до бескрај ќе го одложува доаѓањето до таквата вистина или, тоа е зборот што, според Умберто Еко, „*ако не може да се употреби за лага, тогаш не може да се употреби ни за вистина*“. Така, конечната висти-

на се претвора во несконечна потрага по самата себеси, а пишувањето – во одисеја, во низа од авантури, во лажни знаци и тревоги, во лавиринти и амбиси. Скили и Харибди, не во идеална, совршена, божеска синтагма, ами во девијантна, тешко дофатлива, лизгава парадигма.

Така и зборот кај Шопов. Тој нема сигурно потекло, извориште: се раѓа од „*глуждот*“ или од „*каменот*“ или од „*ноќта*“ или од „*своите смрти*“, нема сигурен и постојан облик: тој еднаш е „*тврдина камена*“, другпат „*обично дрво*“, па „*дланки јагленосани и прародителски голи*“, тој е „*ветар... развигор*“, тој нема свој звук: еднаш е „*молење прво*“, потоа „*лелекање*“, па „*крик*“. Значи зборот што Шопов го бара не е конечен логос, определено и фиксно значење, збор-бог, неподвижен подвижник, не е збор да го искаже неискажливото, ами, како што вели Ролан Барт, збор „*да го неискаже искажливото*“. Постоеноста на тој збор е единствено можно со постојано одлагање на неговото раѓање, со континуирано присуство на неговото отсуство [...]

Ткаејќи го паратаксички зборовното ткиво на песните, Шопов истовремено создава и една богата латентна, прикриена содржина преку која е изразена неговата двојна желба: да му се потчини, да му се предаде, да му подлегне на зборот, а со тоа и да го промовира како *логос* („*својот гроб со прокуда го копам*“, ќе рече), но и да го оспори како *ентелемија*, како *телос* или *сподос*, со слевање, придодавање на сета своја човечка несовршеност во него („*да изгорам во јагленот на зборот. / да се стопам*“), или пак потајно да го победи, да го урне неговото величие, да го надвлее, со што храмот на песната „*затворен во својата древност и голем од чекање / ќе ти се отвори покорно и сам*“.

Со тоа, се разбира, се деконструира догмата на логосот кој не може да издржи многузачност, разлика и повторливост, но и Колрицовото поимање за поетот-профет кој се храни со „медена роса“, амброзија. Она што му останува на зборот, е постојано да се раѓа од разликите и инкременталните повторувања, а на поетот – како орел да колва, да кине, да се храни од прометејскиот збор-цигер што преку ноќ се обновува, се повторува и пак и пак и пак се раѓа.

Зоран Анчевски
(„Раѓањето на зборот“, 1993)

Мачен е патот до песната, до вистинската. Она што во моментот ми се чини као „проблесок“, како „поетска објава“, то е, всушност, еден долг и сложен процес зад кој стои и искуството, и доживувањето и рефлексивната [...] Не верувам дека постои чисто доживување, како што не верувам дека постои и само чисто размислување. Ако се одделат овие процеси се разбива единството на песната, а со тоа и самата песна.

Адекватниот поетски збор долго зрее во поетот. Убеден сум дека секој поет успева само

еден помал дел од песните што ги носи во себе да ги облече во зборови со кои тие ќе го продолжат својот живот меѓу луѓето

Најтешко, а и најодговорно од гледна точка на поетската етика, е да се најде вистински израз за оние содржини и идеи кои поетот сака на свој и неповторлив начин да ни ги соопшти.

Ако во тоа не успее, зборот се претвора во лага – песната се псчашува и излегува од своите глуждови.

Ацо Шопов (Разговор со Тамара Арсовска, 1968)

Да се најде вистински збор, тоа значи да се најде вистински поетски пристап кон оние теми што ги мачат сите поети и современици.

Ацо Шопов (Разговор со Тодор Чаловски, 1970)

Со словенечкиот политичар Франце Попит, Софија, април 1963

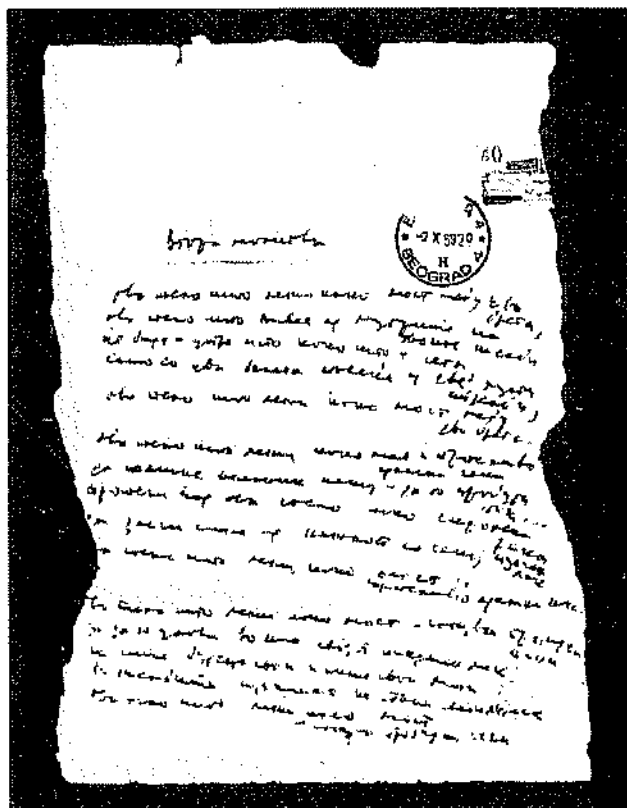
Молитвите

Молитвите на моето тело ја содржат идејата на долго и неизодливо патување на љубовта и барање нова смисла на зборот со која тоа патување нема да ни се стори бесцелно и неостварливо [...]

Од ова идеја произлегуваат и структурата и комозиционата изграденост на циклусот со „молитвите“. Секоја „молитва“ претставува за себе одредена целост, одделна поетска транспозиција, но за да се разбере докрај, таа го бара своето вклопување со другите. „Молитвите“ извираат една од друга, се влеваат една во друга; тие, барем мене, ми личат на ред од водопади под кои не можеме да застанеме одеднаш, но додека стоиме под едниот во неговиот шум ние го чувствуваме шумот на вториот, шумот на другите.

„Молитвите“ не се ни поема, ни некој друг, од учебниците познат подолг, поетски спев, тие се просто молитви на телото, песна на љубовта.

Ацо Шопов (Разговор со Тамара Арсовска, 1968)

Оригинален ракопис на „Втора молитва на моето тело“ (Небиднина, 1963), напишана во 1959 година

„Третата молитва на моето тело“ [...] инспирираше многу уметници: прекрасна слика има од Ефремов, бакрорез од Шумка, графика од Биков. Оваа песна е прва што ѝ е посветена на нашата љубов [...] Осмата е напишана кога човекот за прв пат се вивнува кон Месечината. Во тие денови тој ја пишува и „Старо купувам“. Оваа песна претставува желба за ставање крај на минатото, желба за започнување на еден нов живот. Во меѓувреме ги напиша и прекрасните стихови од „Песната и годините“. Кога беше објавена, Живко Чинго ми рече: „Светлана, ти успеа нашата генерација да ја спопиш со генерацијата на Ацо, ти ги спопиш нашите години со нивните“.

Светлана Шопова (Песните живот, 1993)

Ацо Шопов има еден стих којшто е, според моето мислење, еден од најголемите во севкупната наша поезија. Тоа е стихот за земјата што, како што вели поетот, веќе не е земја, туку „грутка надеж, / црна од мака, од сонцшта зелена“ [...] „око фрлено во вселена“ [...]

Овој визионерски стих, како естетска вредност аспектually е занимлив со оглед на своите инвентивно синтетизирани својства [на своите музички, визуелни, поетско-чувствителни елементи]. Тоа е еден навистина интегрално способен стих, во којшто се инкарнирани најдобрите особини на овој поет:

1. концизно, во еден здив, рафинирано да ни пренесе или долови некој миг од својот емоционален свет;

2. преку сликата, т.е. фигуративно, да ни ја пренесе или долови визуелната претстава за тој свој емоционален трепнеж;

3. преку синтезата на емоционалното и интелектуалното, стихот да го оспособи за несопирлива рефракција на асоцијациите – како едно од најголемите својства на секоја модерна поезија.

Оттука, покрај другото, едно мислење дека Шопов е сликар-поет: сликата е едно од неговите најсилни оружја во постапката на поетската транспозиција (дури и) на сетивните доживувања на стварноста – онаа реалност и онаа стварност во себеси. Но иако носат белези на фигуративност, неговите *слики* [...] се ненаметливи, флуидни, тие пловат по длабоките наслаги на неговата симболка и бликнуваат од неа како

Со сликата и во сликата, поетот мошне убедливо ги интензивира односите што се јавуваат како резултати на судирите внатре, на екранот на душата, а исто така и на релациите на неговите мисловни расчленувања, неговите опсесивни размислувања за апокалипсата на човековиот од низ времето. Оттука сметаме дека во творештвото на овој поет константно егзистираат апокалиптички немири и стравови на современиот, урбанизираниот, техницизиран свет и дека во неа сакросанктно се војува за човечкото достоинство.

[illegible]

Современосте 1962 ХН 5 Митте од првото издание на Небдијана, една третица се провалекува низ речиси сите понајатомашни објавувања на оваа песна, во четвртити стих од последната строфа „земјата ја корне в чело“. Во оригиналниот ракопис, овој стих гласи „земјата ја корне со чело“. Стихот фит урира во оваа форма и во Заатен крут на времето. 1969.

Од живите ритми во претходните молитви, од панеротската екстаза во која учествуваат и зборот и телото и природата, ова „неизодливо тело“ во [деветтата молитва, целосно насочена кон инкантацијата на вечното], поетот наеднаш, преку сликата на градот и гулабот, го преведува во чист метафизички план. На тој начин, тука, и поетското *јас* како да е сосем деперсонализирано [...]

Ефтим Клевиков („Поезијата
на Ацо Шопов“, 1981)

Низ сите раслојувања меѓу секавници и сенки, во „молитвите“ се разгранува една изразито љубовна фабула, имажинативно развиена до размери на модерна љубовна бајка: постепено телото се оцртува во став на антички дискофрлач, кој „земјата ја корне со чело“, „на рамо носи месечина“, со „око фрлено во вселената“; а кога доаѓа Таа, го мами под „водопад на светлина“, како танчарка во „домородски ритам“, што станува „везилка на играта“ и исчезнува како „пеперуга на сонот недоболна“. Во оваа хипербола на љубовна идила, што останува во впечатокот како силуета од поетска фреска, се обединуваат линиите на сите еротски и лирски мигови. Тоа ги поврзува „Молитвите“ во една голема љубовна поема, особено со онаа историска и интимна проекција на љубовната игра, што се простира и открива во слоеви, низ дискретни, аликутни значења на сликите и зборот.

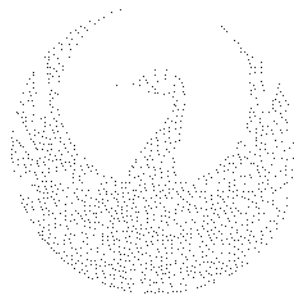
Оваа лирска поетизација на љубовта во „молитвите“, со секој нов стих се крева кон една повисока, продуховена апотеоза на љубовта [и] тие се повеќе се откриваат и како длабока човечка исповед во љубовта. Ако Шопов и од порано е познат со исповедниот тон во поезијата, тоа е негов знак на искреност. Низ овие поетски молитви за љубов, како што вели самиот, „се разголемува до болка“. Само за миг како да се сепнува: „Каде понатаму во мене?“, кога допира до оној симболичен „каракамен“, со запечатени лузни и страв од отворање на стари рани. Но тука изгледа и раскрстува со отпорот, сфаќа дека поезијата е во откривањето на вистините до крај, и наоѓа храброст да дојде до тажниот миг кога го признава и својот „пораз величествен“ [...]

„Молитвите“ на Ацо Шопов не се само еротска или филозофска поетизација на љубовта. Би можело да се рече дека во нивниот богат поттекст се чувствува и цела една човечка и поетска драма потенцирана со својствената романтична инспирација на овој поет. Отпрвин тоа е една носталгија по младоста, жал по неповратности, судир со преодноста, горчлива мудрост на годините. Некаде е секавање за едно старо проклетство, доживеано како продолжено изгнанство и тагување по загубениот рај. Поетот загатнува и еден мистичен круг, со фатална игра на судбината да останува вечен осаменик. Можеби поради една обреченост да биде „на нестварни желби стварен светилник“. Тоа се и подлабоките

извори на неговата меланхолија, овојнат исполнет и со чувство на неизбежност, на една постојана небиднина, како поим на неостварливост на исконските човечки желби и на поетскиот сон.

Кога така комплексно ги отпретува мотивите на својата трагика, поетот едновременно ги осветлува и судбинските удари што го детерминирале неговото чувствување на неизбежната. Изгледа неговата таженка започнува уште со раѓањето на оној „каракамен“, во кој не случајно и сега го длаби својот лик низ постојано страдање. Некаде од детството доаѓа и оној глас на пекање и лелекање, покренат и до збор што „иде замелушен и крши слепоочници“. Во секавањето избиваат и слики на ужас, и струи во свеста трагично искуство од поминати премрежија. Кон тоа проговорува и една генерацииска траума, со загубена младост и задоцнет преграб по животни убавини. Оној „пораз величествен“ можеби е од напор да се одржи етичка рамнотежа во едно брзо време на искушенија и паѓања. Тука е и трепетот на градот „сосиан од светлини и води“, над кој поетот бдее во ноќта со озрачени соништа. А „окото фрлено во вселената“ открива и уплав од еден кибернетски хаос, што носи „смрт во бело и сино“, стрепет од едно можно ново проклетство. Така излегува дека „молитвите“ на Ацо Шопов се и молитви за еден свет што бара одбрана од отуѓувањето на човечката моќ во една подлабока хуманизација. Од овој агол, хиперболата за љубовта од онаа историска фреска како да говори дека за силата на Антеј сепак најдобра укротителка е танчарката, дека само љубовта може да го спаси светот, дека во текот и продолжувањето на таа древна игра можеби е сета мудрост на човечкото постоење и во модерното време.

Душко Наневски („Лирика на црната небиднина“, 1970)

Збор-загатка

1.

Патував долго, патував цела вечност*
од мене до твојата небиднина.
Низ пожари патував, низ урнатини,
низ пепелишта.
По жег, по суша, по невиделина
Се хранев со лебот на твојата убавина,
пнев од грлото на твојата песна.

Не гледај ги овие црни суводолници
што го параат моето лице –
ми ги подарил лицето на земјата.
Не гледај ги овие нерамнини врз плеќите
ми ги донесе умората на ридјето.
Погледај во овие раце –
две реки
темно чекање.
Погледај во овие дланки –
две полиња,
две суши
глуво делекање.

Патував долго, патував цела вечност
од тебе до мојата небиднина.

2.

А сè се случи една ноќ,
ноќ стебла,
ноќ лисје,
ноќ студен ров.
Паднав, потонав во високи трев,
во трев и густа мов.

Се случи тоа една ноќ
вистинито и неистинито
налик на старинска приказна
закопана длабоко во свеста.
Ти дојде и ме однесе како глува поплава,
како матица од подземни места

И сега сам,
пред овој рид од болка и човештина
на патишта што не ги знам
завивам раскинат од глад и пцости.
Ти дојде како црна вода на болештина
со која се болува довед
од сите проклетства и злости

3.

Водо непроѕирна, водо црна,
ти што откинуваш секој ден
по еден цвет
од каменот на моето чело
и го фрлаш во мрачни бездни

под леката лушпа на своето тело,
водо непроѕирна, водо црна,
кој ти го даде тој облик
на таа мисла прекрасна и страшна
што го обвинва моето срце
како стебло млада срна,
кој ти го даде тоа име
водо непроѕирна, водо црна.

Кој тоа невидлив во мене седи
и пали таен одан,
кој ш го руши на крвта сидот,
кој ми го краде скухот,
кој одзема видот,
кој пласт врз пласје неуморен реди,
кој тоа невидлив во мене седи.

4.

Стебло што самееш на ридот,
мако во ровка земја,
кој ти ги даде моите очи
што зреат во сонот на твоите лисје.
Погледу зелен, зелено вишнење,
кој не осуди на исто бдење.
Стебло што самееш на ридот,
Мако во ровка земја
од каде твоите длабини во мене,
од каде ти во мојата крв
Кој ги избриша со рака лесна
сите далечини,
сите близини,
кој ни ја досуди таа небиднина
да бидам стебло, да бидеш песна

5.

Жено непозната, жено мудра,
ти што минуваш секогаш спокојна
крај овој прозор на темнината
глува за лелекот,
слепа за очајот,
од каде тоа лажно спокојство,
од каде во тебе мојата крв.
Жено, те чував како тешка тајна
што ќе ја откријам само оној ден
кога ќе се јави зазбивтано крвта
во час на страшна тишина
за смела последна реч –
светла како вишина;
остра како меч.

Од каде во тебе
мојата крв, жено.
Патував долго, патував цела вечност
од нас до нашата небиднина.

*„Небиднина“ (од истоимената збирка, 1963),
првпат објавена во *Современост*, 1963, XIII, 4.

Пред некои поими / значења во поезијата се стои како опред голема загатка. Тукушто си се доближил до нив, чувствуваш дека ти се оддалечиле. Небаре стремешот да се објасни со поинаков јазик од оној на поезијата гранични со желбата да се овоземји, т.е. приземји, она што е оноземно, т.е. надземно [...] За да се влезе чист, без кастраторски намери во предизвикливите толкувања, треба барем да се расчисти со заблудата на поетските значења да им се пристапува како на шифри, како на читливи знаци и познати симболи пред кои нема недоумица. Таа, пак, естетска недоумица, значењата ги шири, а не стеснува [...]

Прашањето што овде ќе биде поставено гласи: Која е поетската парадигма на поимот *небиднина* во поезијата на Ацо Шопов? Што тој, имено, означува? [...] Се одлучувам поимот *небиднина* да го доловам преку некои други, помалку апстрактни и привидно конкретни слики дадени во поезијата на Шопов [зашто] зависно од тоа кој збор со кој зборови се дружи сигматски, се определува И неговата вредност на парадигматски план. Од односите меѓу ознаките бликнува Означеното [...]

Она што [во првите стихови од поемата „Небиднина“] во иницијална форма упатува на небиднината како означено, тоа е патувањето кое трае цела вечност, растојанието или оддалеченоста (оутреноста!) меѓу лирското јас и неговата / нејзината небиднина. Како што е далечна и недефинирлива небиднината, така е далечен неодредлив „субјектот“ што стои зад посвојната заменска форма „твојата“. Според описот, *патувањето* (дали можеби животот?) се одвива низ пожари, урнатини, пепелишта [...] што ќе ги сметаме како ознаки на психичка состојба, како ознаки на битието и неговиот хабитус „за време на патувањето“. Веднаш потоа следат мошне индикативни семантички насоки. Лирското јас вели: „се хранев со лебот на твојата убавина / пиев од грлотот на твојата песна. Носечки ознаки во овие стихови се „убавина“ и „песна“. Не заборавајќи ги, ја продолжуваме авантурата понатаму. По исповедниот тон на лирскиот субјект за патувањето [...] почнува директно обраќање до невидливиот *втор субјект*. Ја исклучуваме можноста ова обраќање да се смета за директен говор кон небиднината, зашто таа го објаснува лирското јас и неговиот однос према својот лирски двојник, спрема вториот субјект, но самата не е нов

субјект. Небиднината се навестува повеќе како однос меѓу два(та) субјекта, т.е. меѓу двете лица на една иста личност, одошто како ново лице.

Крајот на првата песна го зацврстува првиот круг од спиралата на небиднината, го прави првиот поетски обрт, првото прелевање на субјектите, првото трансцендирање: во последните два стиха патувањето не се одвива(ло) од лирското јас кон вториот субјект, ами почнува од вториот субјект кон првиот [...] Патникот останува непроменет, но затоа насоката е обратна. Небиднината, пак, е заедничка. Поделеноста на субјектите е привид. Веќе во првата песна станува јасно дека се работи за подвоен субјект / личност и дека небиднината е *однос*, ознака на некоја состојба од која е предопределен тој субјект / личност.

Во оваа, како и во другите песни од циклусот „Небиднина“, *лирското повторување* е основна постапка на внатрешно и надворешно (формално и идејно) организирање на песната. Кон неа треба да се додадат уште и метафоричниот принцип на асоцирање на значењата и аналогијата [...] Небиднината, црната вода, стеблото, жената, поезијата и крвта се поставени во однос на аналогија, та еден со друг семантички се соблекуваат, се поткажуваат. Лирското повторување е пред сè во функција на засилување на емотивниот израз на песните. Тоа, исто така, е сосема во согласност со често употребуваниот модел на реторички обраќања во „Небиднина“, емфатички лирски сознанија и со сликовната градиција.

„А сè се случи една ноќ“, „вистинито и неvistинито“. Како да било и како да не било. Небиднината сепак *се случила* како некако доживување меѓу привидот и стварноста. Се случува една ноќ која трае цела вечност. Онолку колку што трае патувањето до неа, толку трае и самата небиднина. Значи небиднината трае сè додека се бара, додека се насетува. Таа е инкарнирана во „дива поплава“, во „црна вода на болештина / со која се болува довед“ (подвл. е мое). Патувањето / животот / трагањето е непрекинат *пад* по непознати патишта [...] Сè што се случува, се случува „налик на старинска приказна / закопана длабоко во свеста“. Одредбата *старинска* не е случајно употребена. Таа е предзнак на исконското, судбинското, најмоќното, поривното.

Во втората песна се забележува проширување на парадигмата на поимот *црна вода* – таа

станува вода на болештина, и се воведува поимот *стебло*, а на „умората на ридјето“ од првата песна се надоврзува „ридоот од болка и човештина“. Се наспира и некаква *негативна* одреденост на поимот небиднина [... болештини, пцости, злости, проклетства], како да стои *наспроти* човештината!

Од стилска гледна точка и овде е применето лирското повторување [...] Јазикот е метафоричен, што ќе рече дека конкретните слики со „стеблото“, „студениот ров“ [...] се всушност преносни ознаки, дека [...] нивниот контекст не е во природата (екстериерот), да речеме, туку во *човекот* (ентериерот). И уште повеќе, тие се во служба на натамошното суптилно и сликовито раскрошнување на парадигмата на небиднината [која] во оваа низа од симболи – вода, стебло, крв – се доведува / именува и како мисла, веројатно онаа која е длабоко „закопана во свеста“. Овде негативното кај небиднината почнува да се разликува. И тоа е ставено во двоен, амбивалентен однос на единството на прекрасното и страшното. Онака како што се урива илузијата за двата субјекта а се гради претставата за една поделена личност, така се подрива илузијата за опозитната поставеност на доброто и злото, на прекрасното и страшното кои се само два дела од една иста целост.

Спиралата се извинува сè повеќе, по тактот на лирските повторувања [и] на крајот го добиваме и отвореното (реторичко) прашање: „кој ти го даде тоа име“, водо црна? Како да те наречам поинаку, ако не небиднина? Зошто ти треба *име*, небиднино? Не е ли и овој обид да се создаде име, знак дека небиднината конотира кон песната најавена во првиот дел од циклусов (поемата), кон поезијата? Сè уште има време до одговорот, ако е воопшто можен.

Ако „цветот“ е во значенски дослук со нешто убаво и плодотворно [...] тогаш водата се припаа како онаа невидлива опасност во самата мисла / свест која се заканува да го фрли тој цвет / убавина во „мрачни бездни“. Еве уште една невидлива ознака на духовната / душевната состојба на лирското јас. Показ на егзистенцијалната јанса на битието кое ја изразува таа јанса. Во третата песна јасно е воведен и однос меѓу *невидливиот* и *крвта*. Оној кој невидлив седи во лирското јас и „пали таен оган“ е неуморен во нанесувањето зло / несреќи: го одзема видот, го краде слухот, го руши „сидот на крвта“. Вториот субјект или двојникот е – по аналогија – истата

онаа невидлива вода која до носи лирскиот субјект како поплава. И уште повеќе, тој невидлив што седи и молчи во оној што говори и пее, е на бранова должина со крвта, со поривното, со исконското.

Ако ја продолжиме аналогската низа и ако ја доведеме во функција на небиднината како основен поим (мотив), тогаш би додале дека таа, небиднината, е на бранова должина и со творечкото. Со творечкиот порив. Тоа го покажува четвртата песна. Во неа доаѓа до нескриена пробразба на лирското јас во стебло, а на стеблото-невидливиот-крвта... во песна. Тие се идентификуваат, проектирајќи се еден во друг [...] Процесот на преобразби е постојан [...] Обраќајќи се до стеблото што самее на ридот како до сопствена слика, поетот вели: „кој ни ја досуди таа небиднина / да бидам стебло, да бидеш песна. Небиднината прозвучува со значење на судбина, на фатумот да се биде „осуден... на бдење“. При идентификацијата на стеблото и лирското јас – стеблото ги има очите, крвта и длабините на оној-кој-пее – се бришат границите, исчезнуваат „сите далечини“, „сите близини“. Токму во тоа изедначување на човекот, песната, стеблото и водата тивнее небиднината. Осудата на бдење. Осудата и во себе да бидеш далеку од себе. Самиот себеси непознат и во постојан напор да се спознаеш, преобразиш, да се именуваш. Осудата на вечно создавање. Вечната будност над сопствените бездни и над бездните на светот, над црните, невидливи води, над невидливите сили и лица во себе, и да вишнееш и да паѓаш истовремено, значи да го искажуваш старинскиот / исконскиот говор на крвта и на времето, значи да пееш и да создаваш. Поезијата и небиднината се во неразделен сооднос. Односот кон поезијата како однос и како чувство на небиднина. Вистинито и неистинито. Убавината и песната најавени во првата песна од циклусов, така, се осмислуваат во однос на небиднината.

Петтата песна со аналогијата воспоставена меѓу жената и лирскиот јас навидум нè враќа од климаксот во претпоследната, четврта песна, назад. Но жената не е посочена само заради натамошно атрибутивно разградување на поимот небиднина, макар што е несомнено дека влегува во небиднинската поетска спирала. И Жената, како стеблото; има „заедничка крв“ со лирскиот субјект. Лирските повторувања се и семантички повторувања. Жената е „слепа за

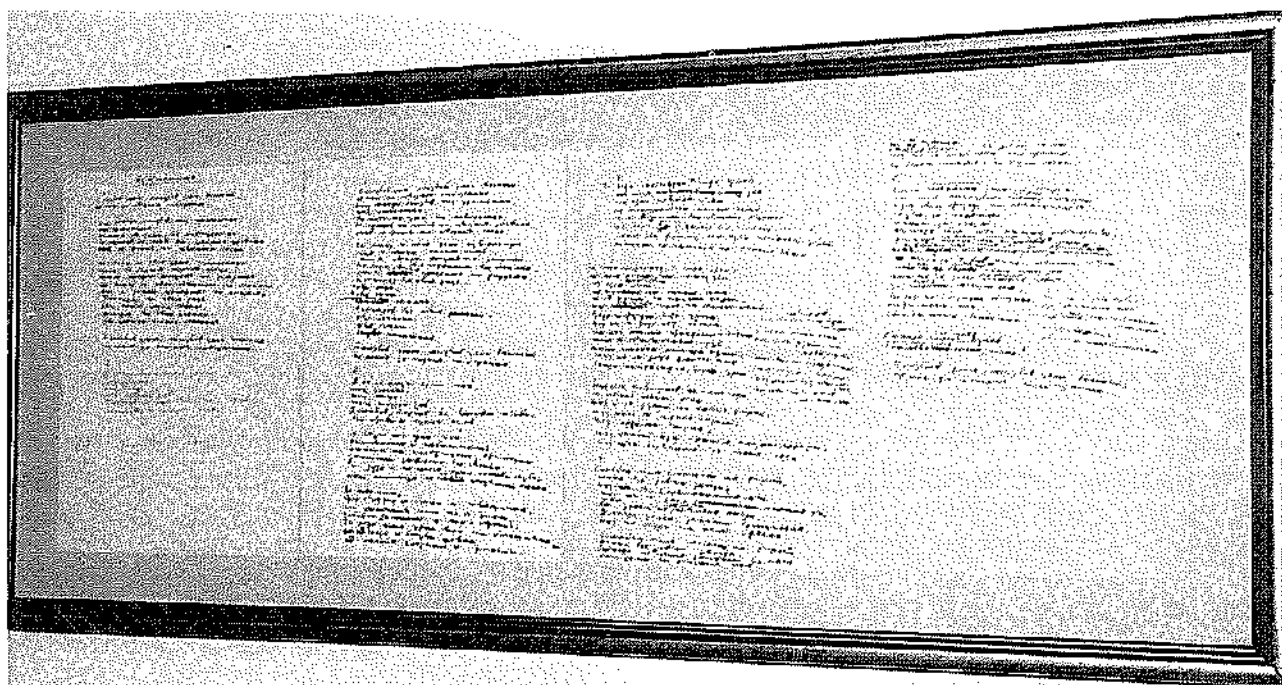
очајот“ на лирскиот субјект. Таа е онаа тајна што поетот / лирскиот субјект ќе ја открие кога ќе биде совладан од „зазбивтаната крв, во час на страшна тишина / за смела последна реч“. Речта (поезијата) е „светла како вишина / остра како меч“. И вознесува, и ранува. „Местото“ на жената во небиднината ќе биде одгатнато само преку јазикот на поезијата и на крвта. Она што е по-карактеристично за петтата песна, а што дискретно е изразено во последниот обрт / преобразба – при што лирското јас и жената преминуваат еден во друг – е фактот што тие прераснуваат во множина: „Патував долго, патував цела вечност / од нас до нашата небиднина“.

Дали тоа зборува дека човекот не е сосема сам на патувањето или дека себе си се доживува во мно ина или пак дека небиднината не е прашање само на единката, туку на човекот.

Ако не е општочовечка, ако не е исклучително лична, тогаш веројатно не е само лична.

Поривот на крвта / творечкиот порив е древен, моќен, во исто време и чудесно убав и ужасно немилосрден. Соочен со себеси, со внатрешните и надворешните противречности, со поривите и со свеста за несовладливоста на некои пориви, човекот прибегнува кон зборот, кон поезијата и во неа се обидува да го изрази и неизменливото, и нејасното, и досуденото, и несфатливото... На истиот пат наидува и на црната вода и на светлата вишина, досега и до бездните и до врвовите. Поезијатан тоа бдење над себеси и нас светот! Небиднината, таа поезија на вечно бдење, поривање! Огледувањето на предметите и луѓето едни во други, нивното прелевање едни во други, не може а да не биде прелевање на поимите, на идеите, на значењата. Небиднина.

Катинца Кулаковска („Поимот небиднина“, 1983)

Оригинален ракопис на песната „Небиднина“, во Спомен собата на Ацо Шопов во Штип.

Небиднина е исцекор во јазикот, излет што извира од внатрешната магиска способност на поезијата да го пменува неизменливото. Енергијата на митските праслики, ослободувањето на ритмот од стегите на формалните рими и неговото активирање во говорната логика на духовниот транс, тоа се суштински благодети на геопоетичкото создавање кај Шопов [...]

Небиднината е неопходна, ужаснувачки вистинита, но и длабоко инспиративна категорија во тој процес [на себеспознанието во светот и на светот во сопствената песна], кога човекот се сплотува со друг човек, со природата и со сопствената подзаборавена припадност на таинственото Пра-Едно. Сродно на нишчеовскиот дионизиски занес, поетот, свесен за ништожноста и празнината, страствено и

нескромливо патува кон сопствената целосност кога индивидуалната егзистенција ќе се сообрази со космичката. Како и претсократовците, Шопов е пленет од Елементите, како вечни знаци на космосот. Циклусот „Небиднина“, како најголемиот дел од неговата поезија создавана со геопоетичка свест, е проникнат од полифонистичката моќ на елементите.

Во првата песна [...] доминира жестокоста на Огнот [...] што директно влијае врз сликата на вториот елемент, Земјата, објавена преку телото на поетот [...]

Во втората песна [...] Водата е елементот што дејствува, „глува поплава“, „матица од подземни места“, космички преплетена со ноќта, со темното, со „старинската приказна закопана длабоко во свеста“. Или ви потсвеста, зашто Огнот – сонцето ја втиснуваше својата моќ врз појавното, врз брчките на земјата и лицето, врз врежаните линии во никогаш до крај сфатената тајна на човековата душа.

Во третата песна [...] уште од првиот стих е наметната превласта на водениот елемент, што веднаш, карактеристично за Шопов, се активира [...]. Во натамошното доградување на митското разбирање на светот, Шопов ќе го сублимира својот метафорички однос кон присутноста на бесконечното, обогатувајќи ја преку низа аналогни динамичната заемност во односот микро–макро, тело–природа. За разлика од онаа, не сосема вешто наречена „идеалистичка“, неосимболистичка струја во поезијата, која често ја запоставува „надворешноста“. Шопов припаѓа кон теургиската, митотворечката поетика, која неопходноста на проникнувањето во субјект–природа ја согледува во контекстот на обожестување на човечкото. Но и ваквото ничевско премавнување на ризикот, кога нагонот за самоодржување се отфрла со опшеноста, занесот, екстазата, се продлабочува и свеста за неумолната минливост, олицетворен, во третата песна на „Небиднина“, во вода непроста и црна, во густата, внатрешна вода која наспроти исцелителските езерски бранови во двете песни за крилестиот коњ [„Настан на езерскиот брег“ (Песна на црната жена, 1976) и „Како најубави катрени од народната поезија“ (Дрво на ридот, 1980)] е подземна, двосмислена, заканувачка [...]

Во четвртата песна [...] продолжува проникнувањето меѓу поетот (внатре) и природата (надвор). Додека во претходните песни

границата се превладуваше со, во сета противречност, поттикнувачката моќ на елементите, во оваа песна поетот се изедначува со стеблото, односно тоа се претопува во поетовите длабини, крв, во обележје на неговата судбина [...]

Петтата, завршна песна во циклусот „Небиднина“ [...] ја совладува и раздвоеноста што беше навестена како недонизоден копнеж во првата песна – онаа меѓу поетот и жената. „Патував долго, патував цела вечност / од мене до твојата небиднина (од тебе до мојата небиднина“ се преобразува, во завршното двостишје на циклусот, во: „Патував долго, патував цела вечност / од нас до нашата небиднина“. Низа преобразби, често болни преобразби, ги стивнуваат разликите, се патува кон целовитоста на различјето. Аналогно со природата, и со дејствувањето на елементите, самостојноста не ја исклучува меѓусебната витална врска, спротивно, заемноста е можност посебното насилно да делува, а „распаѓањето на телото“ означува одделна смрт на секој негов дел – став што не се сфаќа „органистички“, туку во сообразност со возвишената игра меѓу идентитетот и разликата, меѓу „внатре“ и „надвор“, меѓу хармонијата и минливоста [...]

Номадската потрага е исто толку стративна во истражувањето на внатрешните лавиринти, каде што темно меандрира сопствената крв што се препознава во водата, стеблото, жената. Небиднинската поетика проникната со митски праслики, опсесивно ја негува и повторува соодветната симболика на крвта, персонализирана низ опозицијата на божеството и демонот. Неспокојната, мистериозна крв, во дослук со тајните на космосот, едновременно сетилна и симболична, може да биде токму тој пат кон небиднината но и од неа, пат на јанса, но и пркос, своевидно иницијационо прочистување.

Александар Прокопиев
(„Номадот Ацо Шопов“, 2000)

Поетот небиднината ја *виде како двоглав аждер. Едната глава од тоа чудовиште зјаеше над историската арена, додека другата нуркаше во „метафизичка“ длабина.*

Радошца Таутовик
(„Умри и постани!“, 1982)

По долго трагање [Ацо Шопов] творечки го најде големиот збор што го бараа многумина, и го нарече небиднина. Со тој новоизведен, од него создаден збор-слика, збор-метафора, збор-симбол, како јас што го сфаќам, Ацо Шопов засега едно длабоко македонско чувство, што се сублимирало со векови низ нашата историска судбина, уште кога обидот на Хацион да ги обедини македонските племиња го осуетила Византија, започнала нашата небиднина [...]. Со небиднина завршиле и востанијата на Делјан, подоцна на Војтех, задушени со оган и меч [...]. Дури и празникот на македонската слобода дојде со сенка на небиднината – останаа во неа Македонците од Егејска и Пиринска Македонија [...].

Во таа смисла, зборот небиднина што го откри Ацо Шопов само е метафора за трагичното чувство на тоа пробивање низ вековите, синоним на македонската судбина.

Паралели на овие чувствувања на небиднината, од историското искуство, наоѓаме и во македонската поезија. Уште од митолошките циклуси, особено во фатализмот на народните верувања, сè со епските напеви од поново време – „Црна се чума зададе“ или „Црно му било лишано“, низ кои ја доживуваме небиднинската трагика. Тоа чувство го изразил и Прличев, во почетокот на поемата „Сердарот“, само со еден стих: „Пискотници сèз слушаат од Галичник до Река“, со кој извонредно го погодил вековниот ламент над македонската земја. Натаму, на тоа се сведува и црната тага на Раценовите аргати, фаталистички потенцирана со стиховите „Роди се човек – роб биди / роди се човек – скот умри“, што изразуваат и една социјална небиднина. Значи од таа традиција, а не од домислување, израснува и големата смисла на зборот небиднина што го вовеле Ацо Шопов во модерната македонска поезија. Дека со тој елиптичен збор тој погоди цело едно историско македонско чувство, кажуваат и многуте небиднински таженки, што се јавија и пред тоа и потоа во македонската поезија [докажувајќи дека] Ацо Шопов со зборот небиднина пронајде еден синтетички израз, кој во својата многузначност опфаќа цела скала на искуства и чувствувања на македонскиот човек, поради што и наеднаш стана поим во македонската поезија.

Затоа што поетските кажувања, кај вистинските поети, имаат значење на симптоми на времето, поимот на небиднината кај Ацо

Шопов се открива и со една актуелна, модерна димензија. Од тој агол, интересно е и натаму да се истражи зошто поетот токму во овој период дојде под знакот на небиднината [...]: дали е тоа мудрост на годините, жал по оној „нигде неживеан век“, сознание за небиднината на човечката судбина, за кругот од наречниците до фатумот на смртта [...]: дали е тоа пречувство на некоја закана на националната судбина [...]: или навестување на една поопшта апокалипса [...].

Како вековно македонско искуство истрадано низ лична судбина, поимот на небиднината може да има и универзална вредност. Мислам дека е тоа една оригинална варијанта на она познато чувство, од библиското проклетство, низ светската тага, до урбаната мора, со кое се пробивало човештвото од искони до денес. Но без ограничување во семантиката на зборот небиднина: не како „коб“, зашто таа, иако најблиска по смисла, доближува до трагиката на Бодлер и поезијата на т.н. проколнати поети; не и како „неоствареност“ или „невозможност“, зашто овие појми не оставаат пат за излез и водач, во крајна линија, до теоријата на апсурдот во Камневска смисла; воопшто не како „непостоење“, зашто тоа, меѓу другото, асоцира на не-битнето и ништовноста од егзистенцијализмот на Сартр и неговите истомисленици. Сепак овие решенија ги земам како поттик за истражување на вистинската смисла на една поетска метафора. Мислам дека поимот на небиднината кај Ацо Шопов, иако има допири со сите овие идеи и искуства, содржи и една можност за нејзиното надминување, нешто како гледање на облакот со чувство дека ќе мине. Таа можност експлицитно ја изразува и самиот поет, кога вели: „сè она што потемнува во моето Вчера / јас како светло Утре во длабини го кријам“. Од овој метафоричен спрег сосема јасно проличува чудесната тајна на човекот низ сонот да ја преобразува небиднината во надеж.

Душко Наневски („За поимот небиднина“, 1977)

Во самиот наслов на поетската збирка Небиднина [...], како и во петоделната, истоимена песна, Шопов инаугурира еден не само поетски, ами и филозофски неологизам, со негативен предзнак: Не-биднина, етимолошки гледано: она што не постои, Небитие. Ништовност. Меѓутоа, во филозофските елаборации, Небиднина не е само „против-поим на Битието“, туку и нужен, компле-

ментарен елемент, според некои филозофи, дурн и идентичен со чистото Битие, поради неодреденоста, загадочноста, сѓопфатноста, како нивни заеднички особини. Со други зборови, Шопов во нашата литература за првпат внесува една иманентна онтолошка категорија што на еден поетски вообличен и повеќеслоен начин ја разоткрива објективизацијата на Битието како неприсутно, незададено, неодредено, просто како Немоност-да-се-биде.

Во моделот на лирското обраќање, својствено на сите песни од циклусот, лирското јас води дијалог со една загадочна Ти-предметност, менлива и различна, но секогаш поврзана со доживувањето и својството на небиднината. Во првата песна стои:

*Патував долго, патував цела вечност
од мене до твојата небиднина.*

Доколку патувањето – патот се интерпретира во филозофска смисла, тој не значи само промена на физичко-географскиот простор, ами и промена на менталниот простор, поточно, поместување од една до друга точка, од незнаењето кон знаењето. Вечноста е временска мерка и вредност на тоа патување, истовремено и мерка на небиднината, услов, пако не е единствен, до неа да се допре. Лирскиот субјект, имено, суштествено го опишува своето патување како облик на аскеза, како систематско разградување и ослободување од материјата:

*По жег, по суша, по невиделна,
Се хранев со лебот на твојата убавина*

Понатаму, дематеријализацијата на лирскиот субјект оди дотаму што тој анимистички се раслојува во „црните суводолици, умората на ридјето, двете реки, двете полиња“, поточно се проширува на сета природа, на земјата воопшто, поли со копнеж, исчекување, лелекање. Во завршниот двостих, срочен според принципот на поетскиот паралелизам, инаку доста фреквентен во постапката на Шопов, се вели:

*Патував долго, патував цела вечност
од тебе до мојата небиднина.*

Овде Шопов опишува есенцијален дијалог на релацијата смртник-Божество, она што Хајдегер во доктрината за Квадратот го нарекува

средба меѓу земјата и небото, средба во која времето се објективизира како вечност. Небиднината овде опфаќа два аспекти: божественост – вечно недофатлив, и човековост – ефемерен, краткотраен, минлив и, токму поради тоа, недосеглив. Првата песна од циклусот ја втемелува онтолошката природа на Небиднината, понатаму, ја следи патеката на сознанието како патека на раскрстување со материјата, како свесна жртва на лирското „јас“ во името на несопириливата глад по нешто Друго, и конечно ја устоличува љубопитноста на копнежот, како единствен корелат на небиднината: оттаму во песната не гледаме посебна психолошка семантика, туку првенствено епистемолошка семантика.

Во втората песна, психолошките аспекти на болката што лирскиот субјект ја доживува се нешто понагласени, тој е соочен со таинствената Ти-предметност [...]

Ако ја продолжиме херменеутичката кружница од претходната песна, тогаш на аспектот на бесконечната жед по нови простори, на копнежот по средба со Божеството, ќе се надоврзат доживувањата на моќната и застрашувачка потвест, творечкиот дар како дар проследен и со болка, трепет, фаталност и самотија во творечкиот субјект.

Веќе во третата песна, низ аспектот на Водата, оживува смртноста, минливоста, временскиот протек, како нов (и повторно филозофски и егзистенцијален) аспект на Небиднината [...]. Лирскиот субјект [...] во времето не препознава само именител на смртта, туку и простор на мислата, лулка на творечката мисла, опчинета од оксиморонската дефиниција на поетската убавина [...]

Во четвртата песна од циклусот, за првпат се објективизира второто онтолошко ниво на Небиднината. Таа се конкретизира во два облика: Стеблото – како небиднина на осаменоста, издвоеноста, и Песната – како небиднина на творечкото бдење. На тој начин е вообличен еден од битните аспекти на небиднината: вечниот копнеж по создавањето, по обликот, по поезијата [...]. Се насетува и магиското потекло на поетското творештво: лирското „јас“ мистички се прелева во осаменоста на стеблото [...] поезијата е чудесно совладување на просторните граници, а пишувањето осамено бдење над новата, несоздадена и затоа уште повеќе посакувана песна [...]

Во завршната песна од циклусот, лирското „ти“ се јавува во ликот на жената. Тоа е вечната жена, Анима, тоа е комплементарниот лик на лирскиот субјект, по својата општост и загадочност блиска до космичкиот принцип [.] тоа воопшто не е обична жена, туку жена-метафора, жена-уметност, жена-поезија [која] функционира како „последно оружје“, како спасоносен збор пред смртоносната закана [.] Во тишината пред последната загатка на лирскиот субјект, загатката на смртта, римата „реч- меч“ има значење многу посилено од еуфониското: речта, која е и пред смртта смела, е единствениот начин таа да се надмине, со моќта на творечкото траење, со објавата на зборот како свет [.]

Конечно, лирскиот субјект ја увидува фундаменталната дихотомија помеѓу него, како индивидуално, и песната-небиднина, како универзално, онтолошко начело. Лирското јас и лирското ти (поимот на песната) ги разделува и обединува токми Небиднината, неможноста-да-се-биде-докрај.

Елизабета Шелева („Од Ерос кон Ендос...“ 1997)

Небиднината како метафора, за Ацо Шопов е еден вид митски извор на создавање и на спознавање, исто како и во поезијата на Аргеџи, утроба на предпостоечкото чувство и на постоењето во себе, на целината и на делот, цитадела на Егзистенцијата, а во исто време, и на првобитното Јас.

Јон Деаконеску („Ацо Шопов или раната на недоречениот збор“, 1987)

Денес, триесет години по раѓањето на овој „уште непронајден“ или „уште недоразбран“ збор, подеднакво збор-енигма и збор-парадигма, ќе си дозволиме уште една негова определба. Определба која [.] ќе биде препорака за своевидно читање на многуслојната поезија на Шопов. Поетскиот поим *небиднина* го определуваме како поетско-филозофска проекција на копнежот по вечност. Небиднината од контекстот на својата поетска употреба сугерира безвременост, атем-поралност. Миг кога времето престанало да тече, но не како миг на ентрописка смрт, туку како миг

на недостигнато совршенство, како климакс на негентропија: сè е пространство, облик, распоред, симбол. Миг кога сме се нашле среде онаа „шума од огромни, скаменети зборови“ (Шопов)*. Достигнатото совршенство е една оргастична опшеност од светот на симболичното. Поетот го наоѓа своето место во тој распоред на симболичкото (Ж. Лакан). Поетот е обземен од едно чувство-сознание кое е достигнување само на привилегираните. Тоа чувство-сознание го имале само врвни поети. Достигнатиот миг-време е „време што не знае за стареење“ (Шопов) [.]

Устремот на лирскиот гениј на Шопов доведува до последниот стадиум на поетичкото начело, а тоа е: совршен сооднос на мотив, звук, фигура, сознание.

Милош Линдро („Нераскинлива поврзаност со родното“, 1993)

* Cf стр 143.

Есенцијалните прашања на животот и смртта, на доброто и злото, на биднината и небиднината, ја преокупираат поетиката на овој наш врвен поет и сите неговни книги, една покрај друга и една во друга, се прелеваат во едно продолжено пеење и искажување на една иста идеја за неодминливоста на парадоксот и егзистенцијалните сомнежи. Тоа е позија која како и секоја вистинска естетика не нуди апсолутни одговори, туку ја довикува, копнее по убавината на животот која може да се насети само во одделни мигови. Небиднината е негова средишна метафора и она кое посебно треба да се назначи е дека низ метафората ја дематеријализира човечката судбина и од неа создава сосема поинаква стварност. Тој не води во еден непознат предел, во една ирационална зона на животот, непристапна на разумот и на свеста. Несовладлива провалија се покажува пред човекот кој ќе ги допре овие стихови, една густа човечка крв уште од древности останата ги обликува изразите на еден проклетилак, на една несовладлива осаменост, на еден црн ветар, на едно темно чекање, на едно глуво лелекање – од почетокот и сè до крајот на неговото творештво. Зборот и небиднината стопени се едно во друго, постоењето проникнува во непостоење, љубовта во небиднина. Тоа се тие корелати и атиподи, а „Молитвите“ кои природно потоа ќе уследат, се образец на една голема духовна дарба кога се наложуваат и симболите

на Откровенето, но и пророчките осмислувања на кошмарот и на виртуелноста на поезијата. Поетските книги на Ацо Шопов се книги на големи, црни визији и антиципации, на прегнанти и совршени естетички симболи, на една арс-поетика кој како да му претставува продолжение на духот и на мислата на Апостол Јован во Откровенето.

Анте Поповски („Реч...“ 20 4 2001)

Постојат повеќе или помалку успешни преводи на овој збор, но ниеден не успеал да ја изрази неговата суштинска смисла. За мене овој збор ја изразува сета судбина на нашиот народ: неговата вековна борба, стремежи, неосвоени идеали на љубов и патила. Небиднината е небиднина, и ми се чини непреводлива.

Ацо Шопов (Разговор со Гордана Бошнакоска, 1976)

Ацо Шопов, Скопје 1962

Романтично бегство

Ацо Шопов му припаѓа на племето на „романтичните“ поети. Неговиот романтизам не потекнува само од чулното поимање на светот, туку од еден вид прохибиција, исткаена со најсуптилни нишки, на поплавата на церебралноста, техницизмот, кибернетиката. Како сите вистински емотивни природи, Шопов не можел никогаш во потполност да го помисли својот интимен свет со надворешниот, објективен свет и поредок. Самот тој факт, се разбира, не прави од него поет, но битно го предусловува [...]

Неговиот однос кон екстериот свет е јасен и недвосмислен, но тој токму таков однос произлегува повеќе од неговото чувствување и насеѓување на животот, отколку од некаква рационално осознавање на неговите законитости. *Глужд на глужд. / Камен врз камен*. Но тоа во никој случај не значи дека Шопов законитостите на сопствениот свет ги гради исклучиво интуитивно. Зрелоста на неговите чувства доаѓа особено до израз во песните „Старо купувам“ и „Романтично бегство“, значи не во неговите најголеми поетски остварувања. Во нив Шопов внесува – во една сатирично мелахолична обвивка и со доза на иронија, што покасно максимално ќе ја развие во своите сатирични балади од *Јус-универзум* – профили од сопствениот морален портрет [...]. Две големи автобиографски метафори – купувачот на старо и чистачот на чевли од „Романтично бегство“ – два симбола: разгневен копнеж по изгубените вредности, добрињата, љубовта, копнеж по спокојството и праведноста. А токму во тие две песни поетот навидум не се обраќа на себе си, туку ја слика *објективната стварност*, како поплатно, како минувач што ја забележува. Иако во тие две песни тој формално се ослонува на фолклорни елементи, во ритмот и во сликата, Шопов, купувачот на „стари саѓи на сонштата“, всушност суптилно го транспонира своето верување дека не може и не смее да се осквернуваат со вековно искуство проверените вредности, бидејќи животот не почнува со нас, ниту со нас се завршува.

Сретен Перовиќ („Интимниот свет на Ацо Шопов“, 1977)

Старо купувам, старо купувам,
стари алишта, стари пискули,
старо железо, стари љубови,
старо купувам.*

*Купувам стари дребности,
непотребности,
чевли излижани, ризи износени,
среќи одсреќени,
старо, старо, старо купувам.
Купувам стари секидневности,
мали и големи ревности,
стари елечи во долапите,
стари котли на огништата,
стари саѓи на совеста,
стара рѓа на сонштата.
Старо, старо, старо купувам.
Купувам стари секидневности,
мали и големи ревности,
стари љубови, стари среќи, стари гревови,
купувам стари радости, стари младости,
старо, старо, старо купувам [...]*

*Старо, старо, старо купувам,
стари среќи, стари љубови,
стари радости, стари младости,
купувам стари алишта.
Старо, старо, старо купувам,
старо за нови свраталишта.*

* Фрагменти од „Старо купувам“ (Небиднина 1963), првпат објавена под наслов „Купувач на старо“ во *Современост*, 1960, X, 5

„Старо купувам“, извикува често и зазбивтано Ацо Шопов во истоимениот циклус, и сè што се објавило во секојдневноста пред нас како знак, како миг на чиста верба и љубов, се покажува како непресушно поврзано со оние стари спомени што нè носат некаде, во некој познат крај, но секогаш поинакви и секогаш нови. Не пантензам кој би ѝ бил близок на лиричноста на Стеван Ренчковиќ, туку пред сè вознесен, горд мир на еден лиризам, доволно видовит за да не се залажува со ситни нежности и доволно голем за врз себе да понесе цел еден прамен светлина и немир. Има темперамент, има чист занес оваа лирика со која поетот одново изведува на виделина некои од своите најинтимни лирски теми за минливоста, за времето, за незаборавот, за брзот лет на црните ветришта на минатото.

Драшко Реџеп („Поезија на телото и минливоста“, 1968)

26 јули 1963

Небиднина [...] излезе од печат непосредно пред тешката трагедија што му се случи на Скопје, во 1963 година. Кога се појави, во Скопје немаше веќе излози на книжарници што би им ја покажале на оние за кои таа настанала...

Цакомо Скоти („Животот - една од најдлабоките тајни“, 1965)

Некој запиша: на дваесетина јули илјададеветстотинаеесетитрета, во пет и седумнаесет, загина градот на Вардар.

Каква страотна пресуда на природата, каква катастрофална закана на вистината, содржана во еден единствен миг од времето – пет и седумнаесет. Во револтот на змјата и на бетонските блокови – пет и седумнаесет. Во вителот на зградите и на потемнетото сонце – пет и седумнаесет. Во крикот на децата чијшто сон ни под урнатините не успеа да избега од зелените полја на нивните очи – пет и седумнаесет. Во дивата занеманост на мајките и татковците, на младичите и девојките, на човекот кој во еден единствен миг остана гол врз пепелта на разорените зданија и врз кого се сруши нечовечки товар од бол и патила – пет и седумнаесет.

Пет и седумнаесет. Кој би можел со нашите обични човечки зборови да ја искаже драмата во која слепата утроба на земјата вовлече двеста илјади животи на оваа планета, драмата Пет и седумнаесет.

Да, изгледаше така: свирепите сили ја поставија својата дијагноза – градот е мртов во пет и седумнаесет.

О, човеку, ти што излезе од урнатините, од ужасот и грозотните, ти што се искачи на врвот на невозможниот бол и ранет блесна со сета своја убавина, и ти што ги носиш во себе сите градови, сета мака нивна, сите соншта, сите надевања, ти што го запали својот бол со огнот на раѓањето – тебе ти ги давам овие редови, свесен за немоќта дека било кога тие ќе успеат да се допрат до длабината на твоето страдање, до силата на твојата благородност, до вишините на твојата непскажана човечка убавина.

Зашто овој град не се улиците и плоштадите, липите и црвените каранфили, парковите

и гулабите, кулите убави и грди, линиите на старата и новата архитектура што ги сече оваа Вардар река, како човечка вододелница, како две страници од историјата. Зашто овој град не се овие гробшта од железо и бетон, од малтер и цигли, ни овие темни заканувачки пукнатини на сидиштата, тие дијагонали на смртта, ни крововите што за чудо висат над тротоарите. Зашто овој град – тоа си ти човеку. Зашто овој град – тоа е твојата невидена архитектура на совеста, љубовта, трпението и патилата, град на непознатата човечност во тебе.

Историјата ќе запише: градот на човечноста се роди во пет и седумнаесет.

Те гледав како го создаваш, копајќи ги со нокти бетонските плочи за да го откриеш својот син, своето девојче, својот пријател, својот брат. Те гледав како се провлекуваш низ тесните пукнатини и дупки, за да ги извлечеш од челуста на пеколната неизвесност. Гледав како со својот здив им го враќаш здивот на девојчињата и момчињата, обезличени од од овој чудовишен судир на животот и смртта. Те гледав исцрпен, модар и премален од несон, од бдене, од страдање над ранетите, над мртвите. Те гледав како ги поместуваш границите на животот сè повеќе и над познатата човечка моќ, и како на смртта ш одземаш дел по дел од нејзината власт. Те гледав по патиштата, по урнатините, по збеговите, помеѓу можноста и невозможноста.

Тој град се роди во пет и седумнаесет на она страотно утро кога земјата реवेशе со револт на уништувањето. Неговите кули на човечноста не се извишија во урбанистичките заводи, неговите улици на љубовта не се насликани на сликарските платна во затворени ателјеа, неговите домови на сочувство и човечко разбирање не се плод на трогателна поетска фантазија. Тој град на твојата нова човечност се роди во пет и седумнаесет.

Човеку, ти што се излезе од урнатините, од ужасот и грозотните, ти што се искачи на врвот од болот, блесна со сета своја убавина и го запали својот бол на раѓањето, те слушам како викаш:

Поети, мајстори на зборот, архитекти на човечноста и солидарноста, исковете нови зборови за поимите разбирање и љубов, помош и братство, единство на човечките интереси, живот без страв и катастрофи. Во пет и седумнаесет се роди градот на иднината

Ацо Шопов („Во пет и седумнаесет“, јули 1963)

Човек сум. А што е човек?
 Пред мене празнина, зад мене празнина
 Празнина што сама се пали.
 Од онаа страна на животот.
 жив распнат со слепи јазли.
 Се искачив над врвот од болот.
 Тој ден. Црнден. По црни скали [...]

Се искачив над врвот од болот.*
 Човек сум. А што е човек?
 Пред мене празнина, зад мене празнина
 Празнина што сама се пали.

Од онаа страна на животот.
 жив распнат со слепи јазли.
 Се искачив над врвот од болот.
 Тој ден. Црнден. По црни скали [...]

Стопи се грутко, истечн водо.
 прелеј се чашо лелејска
 за сите градови во овој град,
 за сите црнини во оваа црнина.
 Кажете кого да обвинувам.
 Кого да жалам, кажете!
 О дете што те нема –
 мојата црнина твоја прегрнина.

Мојата црнина твоја прегрнина
 твојата темнина моја подземнина.
 Земјо олелијо, земјо пустелино,
 од мртвов плач израсната
 земјо обррни се, земјо разгрни се.

Прва страница од оригиналниот ракопис на српскохрватски
 јазик на текстот „Во Пет и седумнаесет“

*Фрагменти од „Тажачка од онаа страна на животот“
 1963 (Гледач во пепелта 1970)

По земјотресот [Ацо] ги пишува „Грозомор“, „Тажачка од онаа страна на животот“, „Август“,
 „Гледач во пепелта“, инспирирани од трагичноста на тој настан.

Светлана Шопова (Песните живот)

Тука се раѓаат сами и гаснат сите нешта.*
 Огромен камен. Лузна. Нејасен немушт збор.
 Пролетта му е мајка и макеа зла и вешта
 Пепел на сонот, сон на пепелта. Грозомор.

Го пијат суши, дождови црни го цедат.
 ден со ноќ го трупа, пласт со пласт.
 а врз неговата кора во 'рбетник се редат
 закостенети сенки од диво месо и страст.

Тука ветришта пиштат и темни сеништа вијат.
 тука е првиот злочин и грев и казна и прекор
 Тука и човек и ѕвер во едно дувло спијат
 и детето го оди својот незаоден чекор

Врз него расне лебот од горчлив глабок корен.
 па затоа е сув, и сладок, и пече како пламен.
 Песно, ако те допре некој испосник морен
 прими го да ти биде во горењето рамен

О ружо в грло, о змијогрозд в усни.
 див апеж во крвта со тебе што спори.
 о земјо на отрови смртоносно вкусни,
 каменот во пламен се тркала. Горн. Горн. Горн.

Тука се раѓаат сите нешта и тука гаснат сами.
 Огромен камен. Лузна. Нејасен немушт збор.
 Пролетта му е мајка и макеа зла и вешта
 Пепел на сонот, сон на пепелта. Грозомор.

* „Грозомор“ (Гледач во пепелта, 1970), првпат објавена во Современост, 1964. XIV. 10.

Станува збор за зборот, за неговата објаснувана и секогаш необјаснета моќ за миг да ни ја подотвори вратата на еден свет со чудна убавина и ред, а потоа, речиси во исто време, одново да нè врати во животот кој навидум тече понатаму по својот хаотичен тек. Во тој момент, како во грозоморен виор, што има вкус на змијогрозд в усни и што личи на апеж во крвта, сите нешта се збираат и сите исчезнуваат.

Поетот во песната е како во студена пештера, како во непрегледна шума, каде што наместо дрвја лежат огромни, расфрлени и скаменети зборови. Тој е оној што треба да ги спаси од смртта, да ги разбуди од скаменетиот сон, да ја оживее шумата, за дрвјата да почнат да одат.

Честопати тој успева во тоа, а можеби уште почесто тој стои во неа, во таа шума, збунет и беспомошен, попусто повикувајќи ги да му помогнат во очајот поранешните поетски искуства. Попусто, затоа што секоја песна е едно посебно откритие, едно посебно сознание што не може да се повтори штом веќе еднаш е доловено.

И така од песна во песна. Штотуку еден круг ќе се затвори, треба да се отвори нов. И секогаш едно исто проклето прашање: како?

Ацо Шопов („Поетот треба да ги разбуди зборовите“, 1969)

Онаа древна, кај Шопов веќе од порано суптилно уловена мелодија на крвавата патека во човековото битие, орбитата на темната крв, сега, на теренот на оваа книга се покажува во сиот свој раскош, воспоставувајќи континуитет со сопствениот збор. Во оваа книга [*Гледач во пепелта*] тенка по обем а значајна како резултат, пред нас се појавува еден од познатите пунктови на целокупната лирика на Ацо Шопов. Се работи, се разбира, за неговиот Грозомор, исклучителна, длабоко инспирирана песна, која на катаклизмата на скопскиот земјотрес ш приоѓа некако одвнатре, потполно алергична на дескрипцијата, која токму во врска со тој потресен настан толку често доминираше во сферата на нашата лирика и уметност воопшто.

Драшко Реџеп („Црното сонце на Ацо Шопов“, 1970)

Светлана и Ацо Шопови, во Белград, август, 1963

Повеќесмислена, но со кохезијата на смисловните единици во себе, од кои секоја има своја семантичко-гносеолошка структура, [*„Грозомор“*] фосфоресцира низа себесвојствени карактеристични состојби на поетот и неговиот збор, оној со копнеж заситен збор, по кој уште се трага, што длабоко се насетува со интуицијата на јазикот, со флуидот на неговата телеолошка неминовност. Тој збор значи што значи; а секогаш значи повеќе од ТОА (Андре Жид) [...]

Занимавајќи се со проблемот на своето текло, песната „Грозомор“ (а тоа би можело да се рече, со помалку или повеќе отстапувања, и за некои други песни од овој најнов тематски циклус), истовремено го иницира проблемот на својата уметничка судбина како постоечка стварност, како резултат на оние честички чијшто каузалитет овојпат се определува со своето траење. Таа е метафора на тоа траење на чијшто еден пол е минатото, а на другиот пол нејзината денешна хармонизирана, еманципирана стварност. Зашто, таа од хаосот станала - облик. Таа од неговата бесмисла (или барем привидна бесмисла) стана смисла.

Миодраг Друговац („Ацо Шопов или уметник на песната“, 1969)

Огнош

1.

Тука е тој оган под овне улави води. *
под овој бигор и зло самото што се плоди.

Под овне води тешки и зрели
тримеѓница црна црно што ги дели.

Под овој венец од сончеви главни,
под оваа далга со карпи што се дави.

Под овој екот, заклињања и злоби,
и ова дрво на брегот од дамина што коби.

Тука е тој оган под оваа кожа,
под овне тримеѓници, овне три ножа.

Секогаш и сега семожен и морен,
свезда е во срце и мрак е во корен.

Копај,
ископај го.

2

Од врук до уток,
од грст до крст.

Од подземнина до изземнина,
од брат до тат.

Од светилка до беспилка,
од реч до меч.

Копај,
ископај го.

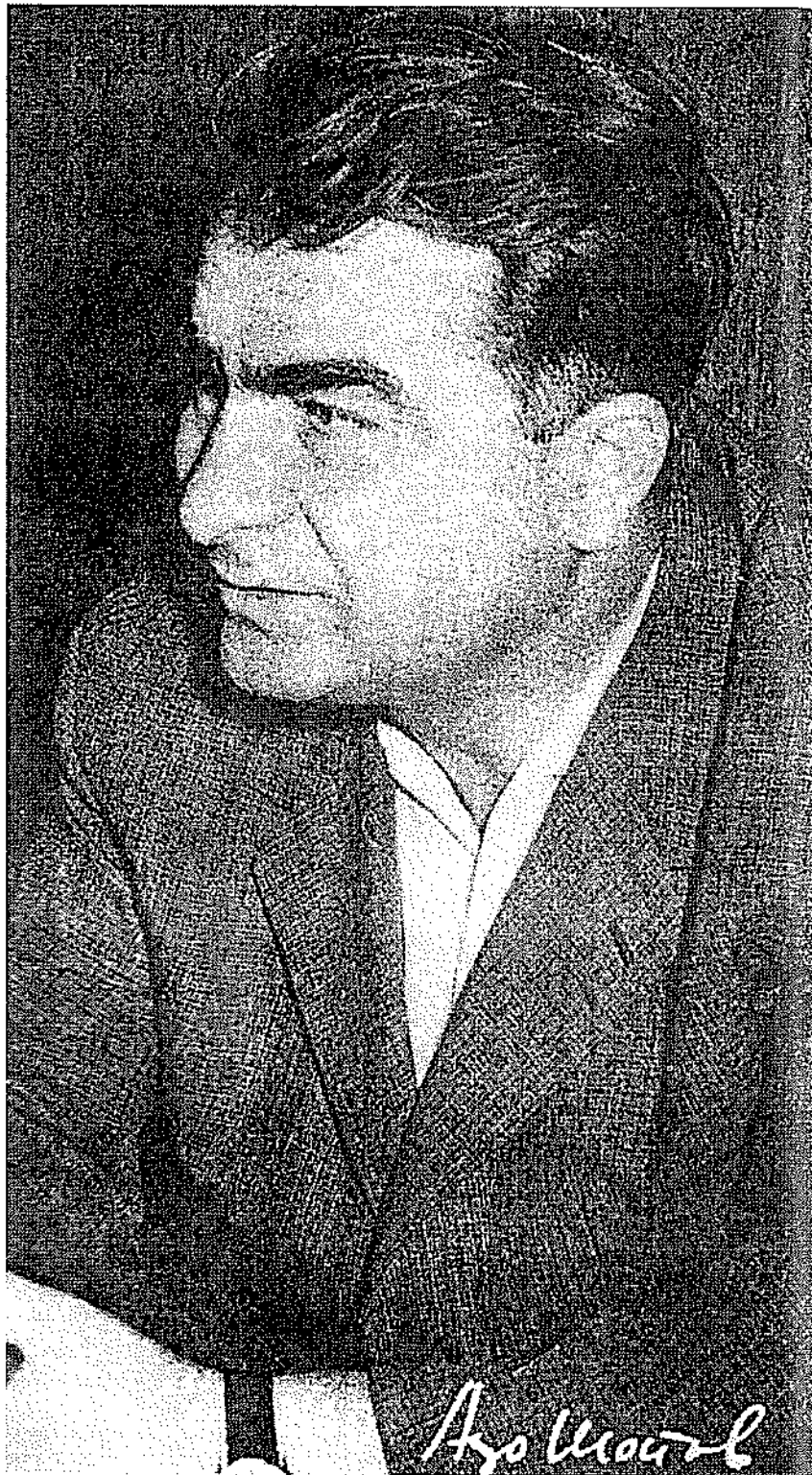
3

Не ќе го ископаш ти никогаш тука,
Еве го сраснат со прастара бука.

Меѓу три стебла се ниша во лулка,
Ветар е црвен во секоја булка.

Вопи во црква на икона стара
Исчезнат говор себе што се бара

Еве го, клекнат ко занесен голтар
својот збор го длаби во резба за олтар.

Во себе копај, под својата кожа,
под трите лузни, под трите ножа.

4.
Копај,
ископај го.

Од селишта до пепелишта,
од боска до коска.

Од бог до глог,
од жетва до клетва.

Од белег до лелек,
од каница до востаница.

Копај,
ископај го.

5.
Не ќе го ископаш никогаш ни со грабежи дивни.
Ни мртвите се мртви ни живите живи.

Крстот им беше лесен, пепелта не им е лесна.
Мртвите ќе умрат тогаш кога и нивната песна.

Не им е тежок гробот мртвите кајшто лежат.
Песните што ги пеат на живите им тежат.

Не ќе го ископаш огнот ни да векуваш тука.
Тоа е тој светец од икона што пука.

Тоа е тој камен на сите мртви зглавје,
таа трпежа свездена, таа болест и здравје.

Тоа е таа магија, таа крв чуда што прави,
што лекува од рани и што симниња главни.

Под своите лузни копај, под ножот што те
служи,
огнот е во твоите очи пожар од бунт на ружни.

6.
Копај,
ископај го.

Својата последна клетва реките ќе ја речат,
и ќе секнат, ќе престанат да течат.

Небото ќе се сруши.
Ќе се стркалаат планините. Ќе завладеат суши.

Ќе се измешаат ѕвезди и ѕверови, отрови и ниви,
и нема да се знае повеќе ни кои се мртви ни кои
се живи.

Копај,
ископај го.

7.
Додека под себе копаш над тебе тој ќе се јави
и една мртва глава на рамо ќе ти стави.

Огнот низ краишта тајни заслепен ќе те носи,
и нема да се прашаш каде си, кој си, што си.

Овде е, во овој корен, во овој молк што свети
и нема својата светлина никогаш да ја сети.

Тој на секое дрво со секој мртов висн.
Тоа сме ние, тоа сум јас и тоа ти си.

И кога таков личи на глас што сам се гаси,
од некоја вишина глува повторно ќе ти се гласи.

8.
Во себе копај, под својата кожа,
под црното сонце на трите ножа.

Тука е тој оган под овие улави води,
во оваа утроба гладна гладен збор што роди.

А може и ѕверот во дувло да го скротн,
да раскни, да здоби, да убие и сплоти.

Со него за убост поубав е цветот,
без него за цел свет посипромав е светот.

Крстот ни е лесен, пепелта не ни е лесна,
мртвите ќе умрат со нас и со нашата песна.

* „Долго доаѓање на огнот“ (Гледач во пепелта, 1970),
пристапна песна за изборот во Македонската академија на
науките и уметностите, 1967. Во определен број изданија, на
почетокот на петтата строфа од третото пеење се провлекува
грешката „По себе копај...“, наместо „Во себе копај“.

Во песната „Долго доаѓање на огнот“ навле-
гувам во некои суштински проблеми сврза-
ни со нашата и со општата егзистенција, и
со еден симболичко-метафорички јазик
укажувам на некои сегашни и досегашни
заблуди и предубедувања.

Ацо Шопов (Разговор со Тодор Чаловски, 1970)

Ацо Шопов и Славко Јаневски на свечената седница на пристапни предавања во МАНУ, 18 август 1967

Поетот бил и ќе биде сензмограф на животот, оној внатрешниот, или поточно незнајниот, кој на секојдневните очи им е скриен. Откако животот по војната и револуцијата се нормализира, тој доби уште повеќе во својот внатрешен сјај што го восхитува и мамн погледот. Поетот, кој молчи и гледа подлабоко, лесно зад тој внатрешен блесок открива нешто кое со тоа не се согласува. Колку повеќе е назначена противречноста помеѓу видливото и внатрешното бивство, толку поголема е и поетовата отуѓеност (алиенација) од официјалниот живот. Од поетовата природа сега зависи дали тие противречности ќе ги разголува и обвинува, или пак емотивно ќе ги регистрира како некоја нужност и недопирливост, нешто против кое тој самот не располага ниту со лек ниту со оружје. Единствено негово оружје е емоционално или медијативно усогласената лира, која го исповеда и одразува индивидуалното, субјективното јас на

човекот-поет. Со тоа уште не е речено дека поетот исцело се отуѓил од човечкото општество и средината во која живее, дека се созидал во солипсистички и егоцентричен град од слонова коска или во сосема некомуникативен херметизам

Ништо на тоа слично нема во најновата лирика на Ацо Шопов, каде неговата суптилна самобитна песна е секогаш продолжение на неговото поетско бивство и на неговата искрена, темпераментна природа од времето на партизанската и револуционерна поезија, и каде тоа исто бивство сега поинаку ќе се манифестира во постапките и мислите, во зборот и во облиците [...]

Потпишаните го предлагаат Ацо Шопов за редовен член на уметничкото одделение на Македонската академија на науките и уметностите.

Цирил Космач и Братко Крефт
(„Ацо Шопов“, 1967)

148

Ацо Шопов само во една своја песна конкретно назначува користење на античка тема. Тоа е песната „Љубовта на огнот“ [1]. Од големиот циклус на митови за Прометеј, поетот го зема само оној сегмент кој говори за крадењето на огнот [чин кој] ќе биде основа на целата песна. Интересно е што поетот сосема ненаметливо го внесува митскиот јунак Прометеј, како да не е тој центар на поетската опсервација, а всушност целата песна е точно насочена кон градење на тој толку провокативен митски јунак. Оваа постова постапка остава можност песната да живее и свој друг живот, тематски неоптоварен со конкретност, во кој дури може и да се заборави митскиот образец Прометеј. Поетот на специфичен начин успева да ги вплоти спротивните философски толкувања на прометеизмот од ничеовската апологија го хегеловска миноризација.

Најнапред и самиот наслов на песната остава можност за низа прашања. Зошто „Љубовта на огнот“ – дали огнот е тој што го сакаше Прометеја или Прометеј го сакаше огнот? Дали семоќната енергија вплотена во огнот избира или е избрана? Митската симболика на огнот е објаснувана со широк дијапазон на значења, огнот е истовремено и конструктивна и деструктивна енергија која истовремено гради и разградува во космичкиот поредок. Затоа поетот и ја дава слободата љубовта да биде и на огнот и кон огнот, како енергија на движење и менување која може да доведе и до конечен пад на јунакот пред силната или пак смислата на стореното дело. Уште на почетокот има назнака за можната апсолутна негација на така често и упорно глорифицираниот митски образец Прометеј, претставуван како дрзок индивидуалист. И токму трансформацијата на идеалот на индивидуалноста е најчеста философска тема за расправа во митот за Прометеј, а поетот Шопов таа трансформација ја претставува како неможна. Во случајот на Прометеј најчесто е толкувањето дека чинителот на делото е тој кој го носи снот космос, новиот поредок кој треба да се воспостави, Прометеј е револуционерот кој го носи новото во своето делување во полза на луѓето. И сега оеднаш, огнот е тој што љуби и што носи менување и нови значења, Прометеј е само наивен надмудрувач со боговите кој дури ќе си дозволи и да се приклони кон волјата на Зевса. Од тој аспект може и да се согледаат стиховите „го подзеде огнот и изгорен падна“.

Песната целосно е испеана низ напнатост која е одраз на драматичноста на модерната поезија, сета песна е загадочна и темна наспроти препознавањето на силата и моќта на огнот. „Се препелка огнот во кафе од време“, поетот не ја поставува единствено вечноста на огнот како идеја туку и времето се согледува заробено во вечноста. Се е поставено во еден космички круг на каузалности и поетот не сака дрско да го раскриши тој ред зашто ја чувствува неговата доминантност. „Сам од себе огнот оган краде“ – и веќе јасно, отворено внесување на Прометеј во строежот на песната. Прометеј е огнот кој краде оган, димензија која може да се препознае во ничеовското толкување на митскиот Прометеј, кога се согледува склоп од аполониски и дионизиски елементи во самиот Прометеј, кој од своја страна се поистоветува со симболот на уметник. Поместувањето што го прави поетот Шопов е во однос на потенцирањето на димензијата на огнот како доминанта наспроти митскиот јунак Прометеј. Новото, поинакво согледување на самиот митски јунак се огледа во подоцнежните стихови: „Еве сам и ранет иде Прометеј / Како стрвник стемнет, како земја гладна / го подзеде огнот и изгорен падна“. По поетското поистоветување на митскиот јунак со самото дело, наведена е осамата на јунакот, изразитиот индивидуализам, но и ранетоста во самиот чин на делување. Митската позадина кажува за универзализацијата на индивидуалниот чин на јунакот, низ пропаѓањето на снот космос во чинот на пропаѓањето на јунакот, а овде индивидуалноста останува во замката на осаменоста.

Она што е особено интересно во третирањето на митот за Прометеј од страна на поетот Ацо Шопов е посебноста на неговото поимање на падот на самиот Прометеј. Не е само карпата вистинскиот пад на Прометеј, туку и конечниот договор, измирувањето со Зевс е конечниот мисловен и дејствовен пад на Прометеј. Заради тој чин на измирување на двете антагонистички страни, Хегел го миноризира значењето на бунтовноста и револуционерноста на веќе симболот Прометеј. Вообичаено, митскиот јунак Прометеј е согледуван како парадигма на бунт и ова хегеловско размислување на митот за Прометеј низ поезија е нов и единствен случај во нашата литература. Но магичноста на поезијата е таква што секогаш може да понуди и друга страна на толкување. Шопов не инсистира на

дословно следење на хегеловската насока во толкувањето на Прометеј, затоа што е дозволено слободата во чинот на трагичниот пад на Прометеј токму да се засили триумфот на стореното дело, што е основа на поимањето на трагичното како естетска категорија

Билјана Ангеловска („Митот за Прометеј и љубовта на огно“, 1993)

О црно сонце, песно, о кој ли тоа те става*
на плеки да те носам место својата глава.

* Стих од „Црно сонце“ (Гледач во пепелта, 1970)

Во поезијата на Ацо Шопов фигурира уште една симболистичка визија [покрај „небиднината“] со јасно изразена езотеричност, поточно со несомнена алхемичарска конотација – Црното Сонце. Синтагмата црно сонце, оксиморонска по својата природа, своите корени ги има во традицијата на романтизмот: таа е една од основните поетски визији кај Виктор Иго, а се појавува и во прочуените Химери на Жерар де Нервал, конкретно, во сонетот „El Desdichado“, каде се прави директна алузија на познатата гравира на Алберт Дирер „Меланхолија“ (во неа имено се препознаваат повеќе алхемичарски симболи, помеѓу нив и Црното Сонце). Од Иго, а особено од Нервал, традицијата на црното сонце како поетска визија продолжува до Бодлер и симболистите. Не му одолеале ниту српските поети чијашто поетска авантура е во несомнен дослук со онаа на симболистите: Васко Попа, Иван В. Палиќ и други. Кон оваа традиција се приклонува и нашиот Шопов со циклусот „Црно сонце“ (1,2,3) и одделните песни „Пак црно сонце“, „И уште еднаш црно сонце“, а под негово директно влијание овој поим доживува своја реанимација и во поезијата на Матеја Матевски и Радован Павловски. Генезата на поимот, Клетников [Орион, Наша книга, 1985] ја наоѓа во нашата народна песна, каде „црното сонце“ е знак на несреќа, класичен пример, пак, на неговата уметничка обработка се песните „Везилка“ на Б. Конески и „Суша“ на П. Павловски во кои поимот фигурира нешто видоизменет, како „црн конец“. Сепак, семантичкото јадро на споменатата синтагма-симбол останува најбогато кај Шопов [...]

Како соларен мит, во констелацијата на неговата амбивалентност, црното сонце е поврзано со залезот (слабото, немоќно, сонце на умирање или црно сонце, во крајна инстанца), наспроти изгрејсонцето (младото, топло, животно сонце) [...]

Во духот на митологијата, на архетипската митолошка структура, црното сонце кај Шопов е споредено со „триглаво сенниште“ или хтонски демон, кој, според една митолошка свест ја чува светлината во подземјето (песна „Пак црно сонце“). И кај Бодлер се среќаваат митолошки алузии, во смисла на цикличниот концепт на времето својствен за митовите – 6 месеци светлина, останатите 6 – темнина (песна „De profundis clamavi“). Споменатата циклична схема на промената на статусот на сонцето ја применува и Шопов, само што временската рамка кај него (во однос на Бодлеровата песна) е минимизирана и се однесува на едно деноноќие [...]

Покрај алхемичарската и митолошката предлошка во поетската артикулација на црното сонце, постои и трет слој, личната, индивидуалната симболика која е најсилно изразена, впрочем, како и кај секој вистински симболист. Во таа смисла кај Бодлер во првиот дел од песната „Призрак“ насловен „Темнина“, отсуството на сончевниот оган во издбата добива „чудесност сјајна“ преку трансформацијата на темнината-гостинка во саканата жена: „Таа е! Во сјај и покрај темна боја“ (се алудира на мулатката Жана Дивал), а кај Шопов, црното сонце во визијата на поетот станува „песна“, „земја“, „жена“, „живот и смрт“, со еден збор, сеприсутност и трајност.

Лидија Капушевска-Дракулевска
(Поетиката на несознајното, 2001)

Од какво измислено царство, од каква
раскошна гробница,*
навечер што те прибира а наутро гони,
доаѓаш, црно сонце, и црни истураш дождови
како последна закана на светот што му звони.

Свер со свер ли се јаде, вејка со вејка стара,
стебло во стебло ли удира, корен во корења
дивни,
свезда опашица со оган небото ли го пара,
војува ли земја со небо, војуваат ли мртви
со живи.

Какво е тоа измислено царство, таа гробница
на ветер што дува,
од која триглаво сениште триж стрвно во нас
гледа,
во овој простор од злостор,
вода без вододелница, вода сува,
во оваа црница собрана во една човечка педа.

Каква е таа земја што и го даваме нашето име
препишано од сите зиднини, од сите мрачнини
и висје,
црно сонце, црно и лете и зиме,
тука сме обата покриени со сонцопадно лисје.

*„Пак црно сонце“ (Гледач во пепелта, 1970).

Со оглед на очигледниот факт дека синтагмата *црно сонце* е оксиморонска по својата природа, не толку експлицитно, колку имплицитно, застапувајќи го становиште дека основна или, поточно, извор на таа актуелизација во опусот на Шопов е самиот јазик, тоест, естетичките канони и стилските ограничувања кои функционираат како сигнализант за модерно поетско писмо и кои на посреден начин ја гарантираат институцијата поезија онака како што се идентификува во контекстот на дадена култура, и, респективно, на современата македонска поетска култура [Студентски збор, 12.04.1998; Решето, Наша Книга, 1983]. И сега сум на мислење дека за тоа постојат цврсти аргументи. Од една страна, тие се очигледни, а пак од друга – нивната зачестеност е таква, што самата по себе се наложува како важен стилеметски факт. Ми се чини дека е доволна една мала илустрација од предметниот циклус песни [„Црно сонце“, „Пак црно сонце“ и „И уште еднаш црно сонце“] за да се потврди заснованоста на истражувањето во тој правец [...]

Не е тешко да се уочи дека, на пример, синтагмата *измислено царство* е последица на една исто така оксиморонска операција врз основа на семантичкиот бинаризам *постојано / непостојано*: семата *непостојано* е доминантна на детерминантата *измислено*, додека пак семата *постојано* – доминантна на супстантивот *царство*; по истиот начин, тој механизам е видлив и во формулата *таа гробница на ветер што дува*, затоа што во супстантивот *гробница* како

семичка доминанта се идентификува категоријата *статизам*, додека во нејзината спецификација која пак уште и се квантифицира (*ветер* е семичка актуелизација на *гробница*, а пак тој ветер, од своја страна, се специфицира со посредство на анитичкиот адвербијализам *што дува*), како доминантна се идентификува категоријата *динамизам*. Ако тие две формули во само еден стих од посочениот куплет на Шопов се определуваат како *окморонди*, тогаш пак синтагмата *сува вода* и не треба да се коментира: сосем е очигледно дека нејзината природа е истоветна со природата на насловната синтагма *црно сонце* [...]

Формулата *измислено царство* која поблиску се определува преку *гробницата* на еден *жив* ветер (затоа што *дува*) допушта да се интерпретира, од семантичка перспектива, како персонална поетска реализација на една општа, универзално архисимболна шема на соларноста со негативна валоризација, со што, практично, се воспоставува непосредна врска со основната, архисема, *црното сонце*. Ако ѝ дадеме валидитет на таа претпоставка, формулите *триглаво сениште*, *простор од злостор*, *црница собрана во една човекова педа* ќе имаат само статус на посебни единици кои влегуваат во симболната констелација на *црното сонце*.

Како што е познато, во симболната констелација на соларниот мит посебна улога играат хипоморфните претстави. Затоа што хипоморфизмот функционира истовремено како фалички симбол, тој се поврзува со плодноста, а пак митот за плодноста подразбира конструкција и деструкција истовремено. Едното и другото се поврзуваат со претставите за раѓањето и за смртта со кои се поврзуваат *изгрејсонцето* (младото и животно, живототворно сонце) и *залезот* (слабото, немојно сонце, сонце на умирање и, конечно, црно сонце).

Сета таа симболика угледниот антрополог Жилбер Диран ја смета за материјализација на категоријата промена, за клучна во човековата природа воопшто. Кратко речено, сите соларни атрибути се, по дефиниција, амбивалентни. Затоа што се компатибилни на категоријата промена, тие се териоморфни, застрашувачки, извори на опасност и тегобност.

Повикувајќи се на етимологот Крапе, Диран назначува дека старогерманската верзија

на соларната хипоморфија, *malri*, не само по звучење, туку и по значење е збор близок до старословенскиот *мора* (вештерка, самовила), односно старорускиот *мора* (виножито), додека полската и чешката вредност на *мора* е кошмар. Психоаналитичарот Карл Густав Јунг пак наоѓа дека тој збор е близок до францускиот *mère*, кој има исто толку позитивна, колку и негативна симболна валоризација, од перспектива на психоанализата.

Нека бидат само тие, и колку бегли, посочувања доволни да покажат дека терiomорфизмот е далеку покомплексна, понстрајна и посиљна инвестиција во соларната митологема отколку нејзината еуфемистичка верзија. Ако се уважи тоа, сосем поинаква конотација добива циклусот „Молитви на моето тело“, кој допушта непосредно да се поврзе со циклусот „Црно сонце“. Тоа овластува да се каже: јазичната напрегнатост, карактеристична за модерниот Ацо Шопов кој се совпаѓа со модерноста на нашата поезија воопшто, е во непосредна врска со напрегнатоста и драмата на човекот воопшто, негова универзална, историска и космичка позиција, при што не може да се рече што на што му претходи, што е знак или форма, а што пак семантичка вредност или содржина.

Атанас Вангелов („Црното сонце кај Шопов“, 1993)

*Тежнеам кон еден вид формално
совршенство и сакам тоа формално
совршенство да има и внатрешно
содржинско оправдување.*

Ацо Шопов (Разговор
со Предраг Протиќ, 1965)

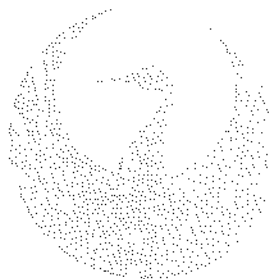
*Јас својата поезија, а особено онаа од
најновиот период ја чувствувам како специ-
фична синтеза, специфично доживување на
љубовта, земјата и страста.*

Ацо Шопов (Разговор
со Цветан Становески, 1970)

Интензитетот со кој е постигнат звучниот склад во најдобрите поетски творби на Ацо Шопов и смислата за тој склад го преобразуваат брзо овој поет од поет на интимната и исповедна лирика во поет на сепилното и отадесепилното спознавање на светот. Тој е поет на однапред-дадената-складност-меѓу-душата-и-телото, на т.н. престабилизирана хармонија, како што ја нарекува Лајбниц. Во тој контекст треба да се посматра и сопоставувањето на небиднината на биднината, телото на човекот, сепилното Јас на мислечкото Јас, претчувството на сознанието, про-вид-ението на про-реч-увањето...

Опседнатоста со зборот и неговото раѓање, со огнот и неговото доаѓање, со крвта и со исконските пориви во поезијата на Шопов доведува до напрегнат дијалог меѓу „два непомирливи света“, меѓу „два врага“, како што вели самиот Шопов во „Гледач во пепелта“. Тука се зачнува потребата да се трага по мост, по пристап до раздвоениот и неповрзан простор „меѓу двата брега“, меѓу звуковната и смисловната страна на јазикот, меѓу рационалната и ирационалната страна на постоењето. Тука треба да се бара и онтолошкиот зародиш на параномастичната маниристичност на поезијата на Ацо Шопов од неговите книги *Слеј се со тишината* (1955) и, особено, *Небиднина* (1963) и *Гледач во пепелта* (1970).

Катица Кулавкова („Исконска драма“, 1993)

Еден миџ на нашата свес и совес во свешта

Немам намера, а тоа ниту би сакал, ниту би можел да го сторам од повеќе причини, во овој краток информативен напис, посветен на размислувањата за македонската литература, да донесувам сфаќања што не би можеле со време да бидат коригирани, дополнувани или сосем изменети, а уште помалку да донесувам аподиктични судови какви што ги има во изобилне во нашата тековна литературна критика. Последниот збор нека му припадне на идниот непристрасен и строг судија на чијашто проникливост нема да ѝ се измолкнат многу состојби за кои ние, нивните современци, можеби не сме ни свесни.

Обично, кон размислувањата за оваа наша литература се придружуваат атрибутите на младоста, што не е секогаш адекватно со зрелиот, облагороден креативен чин. Но бидејќи ваквите атрибути можат да го означуваат како времето на настанувањето така и времето на расцутот и на остварувањето на висок уметнички вредности, тие сами по себе не можат ништо поконкретно да ни објаснат. Ако се мисли на периодот на слободниот развој којшто, во најдобрата смисла на овој збор, трае веќе речиси две децении, тогаш современата македонска литература навистина може да се нарече млада, без тоа да има било каков призивок на навредлива благонаклоност. При тоа, ако е за право, не смее да се занемари нејзиниот поранешен развој, тоа видливо сведоштво на културата и на свеста. Но бидејќи тука станува збор за една современа литература, кон чие потполно разбирање можеме да му пријдеме само од една историска перспектива, овој вовед би го завршил со упатување на извесни историски паралели коишто секако ќе бидат повеќекратно интересни, па и поучни.

Современата македонска поезија е врзана со името на Кочо Рацин. Од техничка гледна точка, стихот на овој поет извира од македонскиот мелос. Но бидејќи беше вистински поет, Кочо

Рацин внесе во својот свет на поезијата еден исклучиво современ сензибилитет и, со силата на својот талент, го издигна до границите на една оригинална и автентична поетска визија. Неговата нетолема и единствена збирка песни, наречена *Бели Мугри*, која за првпат се појави во Загреб пред дваесет и три години, и до денес не изгуби ништо од своите основни вредности.

Не е ни малку случајно што на прво место го ставив Рацин. Од овој пролетерски поет што ги сонуваше и довикуваше белите утра, а падна уште во зародокот на нивните мугри, не разделува релативно мал временски период, а оваа литература што тој извонредно ја задолжи доживеа за истото време исклучителна еволуција. Треба ли да се напомене дека токму во тоа време настана првиот македонски роман и дека се објавени над двеста оригинални поетски и прозни дела. Но тоа се само надворешни, физички показатели. Многу побитна е внатрешната развојна линија на македонскиот уметнички збор, линија на созревање на современот израз и книжевен јазик, што стана орудие на најсмелите литературни зафати и нуркања во најсуптилниите чувства и мисли. Многу побитни се пробивите во новите простори во кои се населува овој уметнички збор, како и новите приоди кон уметничките теми и проблеми, што секој автор, според природата на својот творечки темперамент, ги поставува и ги решава. Тематскиот регистар е мошне широк, а некаква, макар и најгруба, класификација во рамките на овој напис, е невозможна.

Темите на револуцијата привлекуваат посебно внимание. Ним им се обраќаат како писателите учесници во револуцијата, така и оние од помладите генерации, што деновите на борбата и окупацијата ги носат во матно сеќавање или што ги гледале со очите на забранетото детство. Интересен сам по себе, а истовремено и знак на уметничка зрелост, е фактот што некои книжевни првенци на еден дел од писателите им послужија како повод за создавање на дела со многу посложена композиција и многу поголем формат. Во тој поглед, особено се истакнува писателот Славко Јаневски, којшто своите богати искуства и сознанија ги користи за разработка на некои свои поранешни дела. Така настана неговиот нов роман *И бол и бес*, како несомнено уметничко сведоштво за луѓето и настаните од борбата и револуцијата.

Со своите највисоки дострели, современата македонска литература се издигна до оние достигнувања што ги претставуваат општојугословенските книжевни вредности и се вклопи во тековите на највитаалните книжевни збиднувања.

Но овој скициран профил на македонската литература би бил непотполн кога не би ги содржел и оние неотпорности што често како темна сенка паѓаат врз нејзините површини. Еден од нејзините проблеми би можел да се изрази преку констатацијата дека постојат голем број автори а сè уште нема доволно изразити индивидуалности, нема доволно посебни творечки личности. Тоа не подразбира недостаток на исклучително надарени, исклучително талентирани писатели; не мислам на „големи“ и „мали“. Мислам дека не постојат доволно дела чиишто автори би можеле, во морето на зборовите, да се откријат во допирот со самите текстови а не со потписите. А тоа значи дека поводливоста и слепото влијание се сè уште детски болести на оваа литература, гледана во целост.

Ацо Шопов („Еден профил на македонската литература“, 1964)

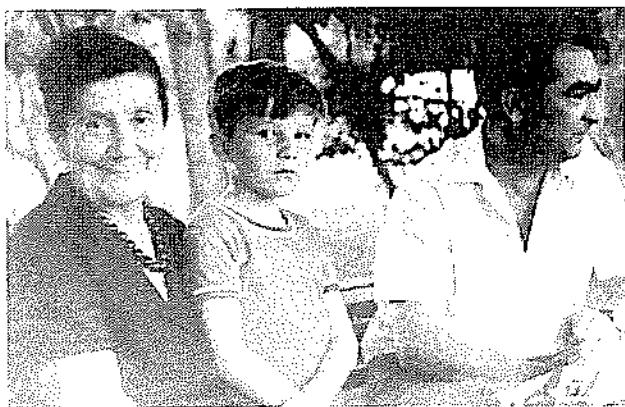
Морам уште еднаш да кажам дека нп пред Пленумот [на Друштвото на писателите на СРМ] не бев убеден во оправданоста на Славковата [Јаневски] решеност да поднесе оставка на должноста што ја врши [претседател на СВП] а и сега не сум убеден во тоа дека таа, во ситуацијава, е оправдана. Но тоа е веќе лична работа на Славко [...]. За мене постоенето на Републичката комисија [за културни врски со странство] е нужност во оваа наша културна стварност [...]. Се слагам со констатациите на Гурчинов. Друштвото игра јалова и немоќна улога. Жално е но точно дека таа организација не може да преземе каквагоде посериозна акција. Тогаш е нормално и нужно да се јави некаква друга сила што ќе може да презема акции. [Но] невозможно е да се допушти Комисијата да биде арбитар на естетски и други вредности, а особено не во оваа нејасна ситуација.

Ацо Шопов („Јалова улога“, 1969)

Овој текст го најавува разидувањето помеѓу Славко Јаневски и Ацо Шопов, кое дефинитивно ќе се потврди по Струшките вечери на поезијата, одржани истата година, чијшто претседател ќе биде Ацо Шопов.

Од лево кон десно
Томе Момировски,
Ацо Шопов,
Димитар Митрев
и Славко Јаневски
1965

Десанка Максимовиќ и Ацо Шопов, на Струшките вечери на поезијата. Веројатно 1968

Поезијата тешко може да се дефинира. А ако таа дефиниција настојува да биде некаква апсолутна свест за поетски чин, тогаш може лесно најмногу да се оддалечи од вистинското битие на поезијата. Поезијата не е слика што може да се вرامي и да се закачи на некој сид за украс на сите нејзини вљубеници. Поетите создаваат и, ако тоа нивно создавање значи и некакво самодетинирање на поезијата, би можел да речам дека постојат толку поетски колку што има и автентични поетски светови.

Би било трагично за поезијата кога би се обиделе да ја вовлечеме во прокрустовата постела само на едно сфаќање, макар и „сеопфатно“, макар и „најпрогресивно“. Реков најпрогресивно! Зар не ви се чини дека некои поими и категории од областа на економијата, социологијата итн. се пренесуваат механички во уметноста, во поезијата? Зар поезијата, ако е поезија, а јас за неа зборувам овде, може да се дефинира така како што се прави тоа со стопанските, општествените и другите односи меѓу луѓето. Во поезијата нема високо и средно развиени земји и земји во развој. Таа е, или не е тоа [..]

Денешната наша поезија открива нови поетски простори не само за нас, туку и за другите. Таа станува сè посилен глас во современите поетски созвучја и со својата автентичност и оригиналност го привлекува вниманието и на оние културни средини зад границите на нашата земја што имаат многу поразвиени побогати поетски искуства.

И нешто повеќе – таа е денес еден миг на нашата свест и совест во светот.

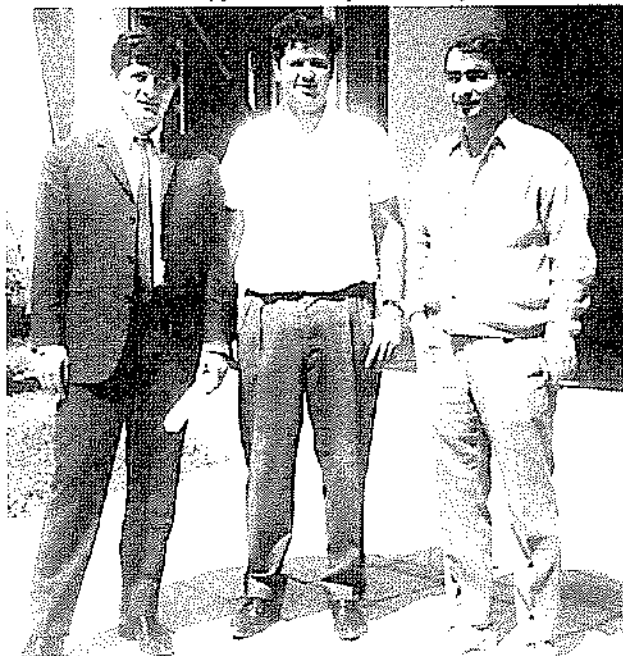
Ацо Шопов („Поезијата тешко може да се дефинира“, *s d*)

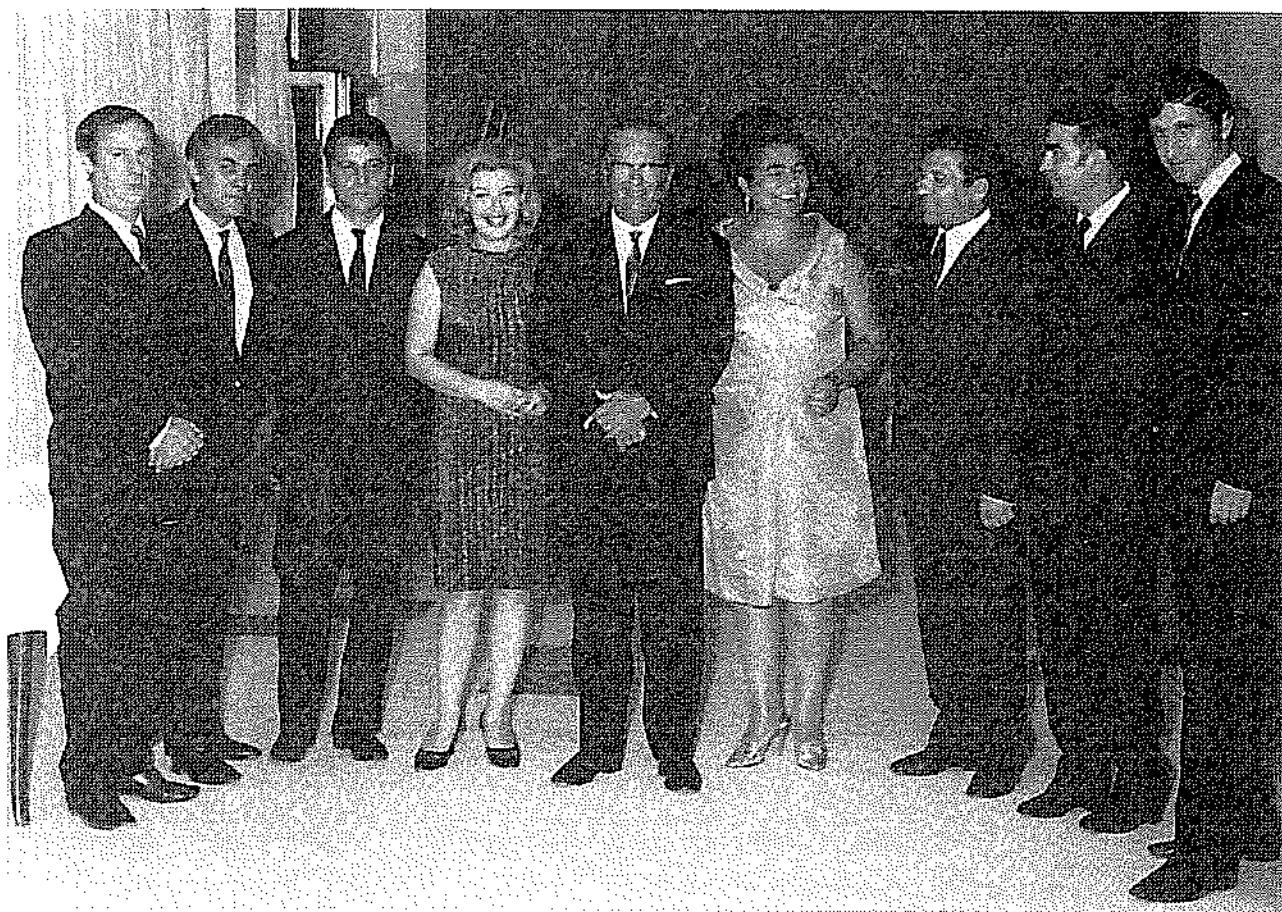
Моето досегашно поетско искуство ме учи дека вистинската поезија е свест за онаа скриена тајна, многузачна и докрај неодгатлива смисла на животот, понирање во оној ред на нештата што се наоѓа некаде длабоко закопан под хаотичноста на појавните облици. Таа е предизвик за патување по неизвесноста, кон непознатото, таа е клуч што ги отвора вратите на оној чудесен свет кој ако веќе еднаш во него се навлезе може да не доближи, да ни ги објасни и да ни ги направи прифатливи суштинските прашања на времето во кое конкретно живееме, и на времето во кое животот како таков се одвива и тече. Од ова пак произлегува дека поезијата не е, ниту може да биде чисто, или само естетско доживување, дека е таа истовремено и конкретен активен однос и етички став кон битните проблеми на животот, па според тоа таа е свест и совест во една интегрална естетска целост.

Песната не е само свест за егзистенцијата, таа е свест за себеси, и поради тоа и се потврдува и остварува во непрекинат судир и со стварноста и со себеси. Со други зборови, таа е свест за непрекинатото менуваната човечка стварност на сопственото суштество.

Ацо Шопов (Разговори со Тодор Чаловски и Миодрог Друговац, 1970)

Од лево кон десно: Божидар Шуца, Живко Чинго, Ацо Шопов, на Струшките вечери на поезијата, 1968

*Тито во Скопје по повод прославата на 65-годишнината за Илинденското востание.
Од лево кон десно: Петар Хацибошков, Димитар Кондовски, Ангел Поповски, Мери Бошкова, Јосип Броз Тито, Јованка Броз,
Ванчо Чавдарски, Ацо Шопов, Ангел Миладинов*

Ниедна литература денес веќе не може да egzистира затворена во сите национални или државни граници. Ниеден регион не е доволен индикатор на нејзините вредности. Ни најголемите географски просторства не можат да ја спасат од анонимност. Станува повеќе од евидентен фактот за неизбежноста од влегување и проверување во светот. Сите се упатени кон сите. Малите кон големите, големите кон малите. Чудна и нова содржина добиваат појмите големи и мали [...]

Како реагира нашата издавачка политика на овие појави? Како се вклопува во нив?

Да речам веднаш: на стар начин, обременета од една провинциска логика која е способна да ги согледа па дури и глорифицира сопствените вредности, но не може или не сака да ги прифати губите, а доколку ги прифаќа – тоа најчесто го прави индиректно, преку другите југословенски издавачки центри

А како се однесува светот кон нас?

Познат е неговниот пробуден интерес за нашата култура, за нашата литература, за она што се создава кај нас како оригинално и автентично творештво. Познати се и сите обиди тој интерес да се намали, да се задуши, но патувањето на нашата литература низ светот почна и ништо не може да го запре.

Заклучокот сам се наметнува: ние заоставаме, не одиме во чекор со потребите на нашето време, не му се оддолжуваме на светот соодветно на неговниот интерес за нас, а со тоа и нанесуваме неразумна штета на нашата култура. Не можат да не оправдаат ни петвековно ропство, ни кадровските, ни материјалните изговори кои реално постојат, но зад кои ние ја засолнуваме нашата провинциска препотентност и пренагласено спокојство.

Оттука и проблемот за критериумот се поставува со посебна острина и добива посебно значење [...]

Далеку зад нас е онаа свест кога овој поим беше на класичен начин исполнуван со унитаристички, етатистички и други, денес веќе отфрлени, содржини. Но практиката постојано го поставува на нов начин и бара нови одговори.

Исчистен од сите ненужни поединости што само ја замаглуваа неговата сушност, проблемот на критериумот денес се поставува во следниов вид: како критериум за нас и критериум за светот. Ова „за нас“, за разлика од порано кога го подразбираше регионалното, републичкото, националното и на кое му беше спротивставувано општојугословенското, сега напротив го подразбира општојугословенското, и на ова општојугословенско му се спротивставува општочовечкото, односно она „за светот“ [...]

Нема, особено денес, национални вредности што истовремено не би биле и вредности за светот, и обратно, не може ништо да претставува вредност за светот, ако нема национално значење.

Ацо Шопов („Издавачка дејност од еден друг агол“, 1970)

Без оглед на поделеноста на мислењата околу вредноста на овогодишниот Фестивал [на југословенскиот филм, во Пула...] непобитен е фактот дека без ваквите фестивали не би било можно соочувањето на вредностите [коешто] денес, по мое мислење е еден од најважните императиви на нашата филмска уметност и нужен предуслов на нејзиното понатамошно збогатување со нови димензии и достигнувања од пошироко и потрајно значење [...] само со директно соочување, би рекол дури конфронтирање на вредностите, можат да се излачат правите од лажните величини, вистинските творечки напори од поведливоста и пресметаните ефекти.

Ацо Шопов („Вистинско творештво и пресметани ефекти што пречат“, 1968)

Ацо Шопов, Чедомир и Зора Мишдаревиќ, Предраг Палавостра и други членови на југословенскиот одбор за подигнување на манзолејот на Његош на Љубкич Титоград, 26.9.1964

Белград жири комисија на Мартински фестивал
на краткометражен филм. 1966. Од лево кон десно:
Аца Петровиќ, Ацо Шопов, Ото Денеш

Од снимањето на филмот Македонска крвава свадба
Ацо Шопов со Георги Старделов (лево)

Од снимањето на филмот Солунските атентатори
Од лево кон десно: Бранко Митревски, Ацо Шопов, Јован Бошковски, Нада Гешовска

Анахронија: 1951 и 1978

Обично се вели, кога станува збор за македонската литература, дека тоа е млада, во војната изникната литература, која во својот развој мора да совладува многу сериозни тешкотии, меѓу кои и недоволно развиениот и богат јазик... Сето тоа е, се разбира, точно. Но често се губи од вид фактот дека македонската литература не ја сочинува само она што е создадено за време и по војната, дека таа има подолга историја од која современите македонски писатели и тоа како можат да црпат, и црпат, инспирација во својата уметничка дејност. Глигор Прличев, Рајко Жинзифов, браќата Миладинови и низа други неуморни работници на полето на книжевноста ни завештаа богато културно богатство. Иако е сè уште неоценето, благодарение на она што е досега сторено во расветлувањето на многу прашања од историјата на македонскиот народ, може слободно да се каже дека тоа богатство е драгоцено и дека недвосмислено ги побива сите гласни измислици што ги протураат водечките фактори во соседните земји.

Современата македонска литература се развива во знакот на сè подлабоко осмислување и уметничко пресоздавање на сегашните збиднувања во нашиот живот, како и во поблиското и подалечното минато. Таа сè повеќе се осло-

бодува од едностраното толкување на површинското и посмело го опфаќа суштинското.

Ацо Шопов („Македонската современа книжевност“, 1951)

Македонскиот литературен феномен [денес] може да се сфати и објасни со многу долгото, со столетија неосстварено право на изразување на својот народен јазик. Еден народ со векови не смеел да ги искажува своите чувства, па сето тоа го пренесувал, од поколение на поколение, преку усмената традиција, а само ретки генијални поединци успеале да загрмат со својот поетски глас и да ги довикаат идните мугри и осамнувања.

Така во народот се насобрало огромно поетско богатство кое го чекаше поволниот момент, денот на ослободувањето, за да изблика од срцата и устите на многу надарени луѓе, кај секого со своја посебна поетска арома, мирис и боја. А заедничкиот именител на таа поетска полифонија е необично богатата полифонија на народната поетска традиција.

Она што некогаш било ограничувано и оневозможувано сега слободно се разгранува и шири. Границите на слободата се и граници на поетското творештво.

Ацо Шопов (Разговор со Ненад Радановиќ, 1978)

Друг начин на поетско постоење

Поетскиот препев за мене е еден суштински вид на поетско живеење. Само поетот може вистински да препејува, зашто успева да го сфати времето и духовните координати во кои создавал авторот. Само поет може приближно да се идентифицира со темпераментот на препејуваниот поет и да започне да мисли, да резонира, да пее и да реагира како него. На тој начин, тој врши не само голема проверка на своите можности, туку и на можностите на своето време и на својот јазик, во кој го преточува тугниот поетски медиум.

Препевот е истражување и авантура како и секое оригинално поетско творештво. А резултатот на тоа истражување и на таа авантура е драгоцен не само за поетот туку и за другите, пред сè за литературата на која ѝ припаѓа.

Ацо Шопов (Разговор со Гордана Бошнакоска, 1976)

Сè повеќе сам, сè полудо сам, сè повеќе тагата
ранува,*
сè потемно, сè посрамно, сè погрдо станува

Сè поладно, сè погадно, сè повеќе потресени,
самота празна, есенска, а сè повеќе есени.

* „Есенска осаменост“ (Избор од Мирослав Крлежа, 1963), во препев на Ацо Шопов

Зар не сум најмногу свој кога живеам со
Молитвите и со проблемите на Небиднина,
кога се кршам со дилемите на данскиот
принц, кога го кревам мечот заено со
Сирано, кога заедно со децата го јавам
Змаевниот дрвен ат, кога заедно со Изет
Сарајлиќ објавувам „Тие беа дваесет и осум.
Тие беа пет илјади дваесет и осум... Вечерва
за нив ќе сакаме“.

Ацо Шопов („За пресвртница“, 1965)

Тој ден умре поетот *

... прочуениот автор на газели,
пријател на луѓето,
далеку од својата татковина
во која ги паметеше само ѕидовите на затворот,
а сепак при неа се враќаше
како јас при тебе;

тој ден умре поетот,
никогаш и не сме се виделе,
спиевме во исти хотели,
јадевме во исти ресторани,
познававме исти келнери,
шетававме низ исти булевари,
впрочем, којзнае,
некогаш можеби и сме се сретнале
на масата од некој читател;

тој ден умре поетот,
студентите се приготвуваша за летни испити,
весниците пишуваша за авионските несреќи,
како и за тоа кој ќе стане папа,
а меѓу редовите можеше
да се прочита и некој збор
за мојата тага;

тој ден умре поетот,
пријател на вљубените,
далеку од својата татковина
во која ги паметеше само ѕидовите
на затворот;
мојот стих со знаме од срце спуштено
на половона копје
остана да ги теши ѕвездите
и по малку мене;

беше тоа меѓу мај и јуни
кога на човештвото никој толку
не му е потребен како поетите.

* „Тој ден умре поетот“ (Поезија од Изет Сарајлиќ, 1965), во препев на Ацо Шопов

*Tired with all these, for restful death I cry,
As, to behold desert a beggar born,
And needy nothing trimm'd in jollity,
And purest faith unhappily forsworn,
And gilded honour shamefully misplaced,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgraced,
And strength by limping sway disabled,
And art made tongue-tied by authority,
And folly doctor-like controlling skill,
And simple truth miscall'd simplicity,
And captive good attending captain ill.*

*Tired with all these, from these would I be gone,
Save that, to die, I leave my love alone*

*Ја викам смртта, сè е од смисла лишено.
Зашто ја гледам Вредноста што проси.
Ништовноста облечена возвишено.
Верноста срамна облека што носи.
И Честа како од себе се срами.
Совршеноста грубо осамена.
И блудот како Девството го мами.
И Власта што е на Силата замена.
И Уметноста од власта одречена.
И Вештината од лудост надгледувана.
И Вистината глупост наречена.
И Добрината од силници чувана.*

*О, да ја немам љубовта што пламна.
од тие злини би отишол дамна.*

Сонет 66 (Вилијам Шекспир – 60 сонети, 1968), во препев на Ацо Шопов*

*Излегувам в ноќ. Жаловен. И лутам.
Патот ми подава дланки темни, гази!*

*Облак ја обви небесната синевина.
Дур ветрот, скитник стар,
зад работ на шумата дремеше:
Во раце со свиен стап,
На појасот закачени свирки.*

*Мрак, претежок мрак
Легнува на мојот череп
И збори со мене како брат*

*Капнат, се пружувам во тревата
И со допрено уво го слушам срцето
на земјата:
Бие, бие, бие.*

*Шумите околу мене, во колони,
сонуваат*

** „Шумите сонуваат“ (Вечер над градот
од Драгутин Тадијановиќ, 1966),
во препев на Ацо Шопов*

За мене преводот е друг начин на поетско постоење. Ми се чини дека во секој поет живее уште еден, односно живеат повеќе поети кои по темперамент и по природа не се еднакви со него, но кои неодоливо го поттикнуваат да проговори со нивниот глас.

Ацо Шопов (Разговор со Џакомо Скоти, 1965)

1966 година ќе мине во знакот на збирката поезија *Предвечерје*, која ќе ја објави Графички завод – Титоград. Критичарите Вујановиќ Драгутин, Јовановиќ Бранко, Милорадовиќ Мирко, Мирковиќ Милосав, Перовиќ Сретен, Поповиќ Богдан, Рацковиќ Миодраг, Николај Тимченко и Мило Храпањ ќе го одбележат овој настан, објавувајќи критики во списанијата *Стваранје* од Титоград, *Борба*, *НИН*, *Дело*, *Књижевне новине*, *Савременик* и *Књижевност* од Белград и во *Летопис матице српске* од Нови Сад.

Јасмина Мојснева Гушева („Ацо Шопов...“, 1993)

Поезијата на Ацо Шопов го покажува брзото созревање на македонскиот поетски говор, созревање што се одвива во знакот на потрагата по нов израз кој, не изневерувајќи ги националните специфичности, ги надвладаа фолклористичните елементи и сè поцврсто се врза за модерните поетски струења. Неговата лирика претставува негација на конзервативните поетски форми, како во врзаниот, така и во слободниот стих [.]

Изборот на Сретен Перовиќ [*Предвечерје*, Графички завод – Титоград, 1965] го прикажува Шопов во широкиот дијапазон на неговите поетски преокупации. Стоте страници

стихови доволно нè уверуваат во силата и убавината на мислата на Шопов.

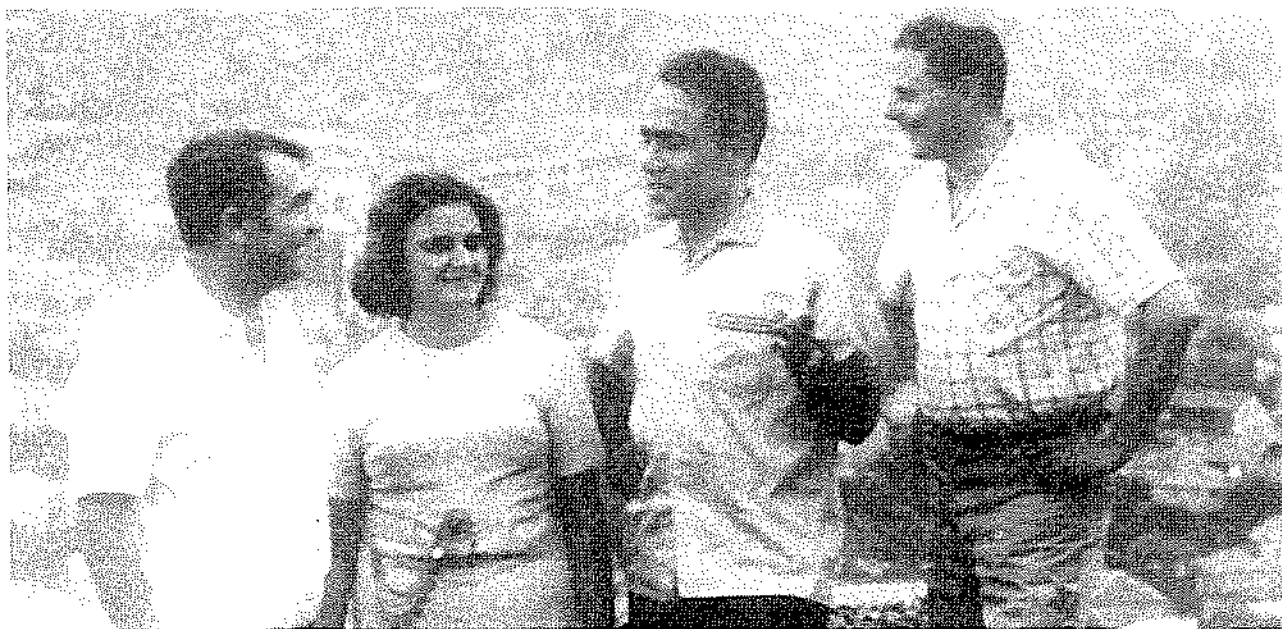
Драгутин Вујановиќ („Силен модерен поетски глас“, 1966)

Бардот на современата македонска поезија Ацо Шопов ни доаѓа во препев и избор на Сретен Перовиќ, доаѓа со лирика меланхолична и тивка, со нагостени восклиции и скриени немири, но и со полети кон рефлексивната поезија. Кај Шопов е пресудно едно старинско и, во позитивната смисла на зборот, нарицисондно доживување на светот: сè што минува низ мојата мисла и мојот крвоток – важно е, сè што остава трага во поетот, во песната – треба да им се подари на другите. Поетот, во оваа ситуација, е субјект кој на себе свесно ја превзема улогата на објект: трпи и доживува, интензивно и засилено, а потоа тоа го објавува повикувајќи нè да им се придружине на општочовечките немири кои ги еманира и распламтува [..]

Не сметам дека ги преминувам границите на овој приказ ако спомнам дека еден издавачки потег каков што во оваа прилика го направи Графичкиот завод од Титоград вреди барем колку два симпозиума за меѓурејубличката соработка. А издавачките потези се и поефтини.

Мирко Милорадовиќ („Мир и немир једног барда“, 1966)

1969. Тбилиси, Грузија со Александар Романенко (десно)

Сатирично интермецо

Што е тоа преведување по афинитет?

Пријателство? Заеднички интерес за афирмација? Игнорирање на оние што не се во групата?

До сега тоа било главна содржина на преведувањето по афинитет.

Зад теоријата за преведување по афинитет многу нападнo сирка перчинот на тесногрупашкиот интерес. Најочигледен пример е македонската литература презентирана последниве години на другите југословенски јазични подрачја.

Ацо Шопов (Разговор со Славко Јаневски, 1965)

Прв е меѓу сите поети *

со своите проверени квалитети
да се кити со јус-еполети.

2

Тој е суптилен, тој е фин
Поезијата од него не се засрамила
Јава на својата пегаз-кампа
повешто и од бедун.

3

Чудна е неговата поетска душа:
дома пее, а надвор слуша.

4

Сè му е познато, сè му е во близина,
песната му лежи на рамна низина.

5

Своето поетско здание
со стручни награди го позлатува,
а другите ги упатува
во фондовите за општествено признание.

6

Се открил себе си како поет
и објавил преку нашите ТВ емисии:
„Во мојот досега непознат свет
жители нови се населија.
Кој е виновен што е некој заплеткан во сите
жирн-комисии
кога веќе одамна никој не верува
во евангелија!“

7

Во новата поезија има безброј нзми.
И никој не може да ја прегази таа поетска река
па макар и да обуе од седум милји чизми.

8

Страшно го разгневија
нашите банални секидневија.
Затоа се сврте и викна:
„Ќе станам манекен на поетска модна ревија!“

9

Како и секој современ поет
тој се дружи само по афинитет.
А афинитетот има друго име:
За да те преведам – преведи ме!

10

Неговите поетски координати
се движат во простот од дај ми го нá ти.

11

Најсетне прокапаа и поетските стрени:
ако се мршави хонорарите за обични песни,
поети, пишувajte само за јубилеи.

* „Јус-поет“ (Јус-универзум, 1968)
првпат објавено во *Остен*, на 16.11.1966

Карикатура на Ацо Шопов
од Василе Поповиќ – Цицо 1955

*Решен да прави кариера *
и да го оствари својот план
пред себе вешто тој го тера
својот необичен караван.*

2.

*А караванот прав што крева
има примероци од секој сој.
први се, јасно, Адам и Ева,
а последен е самниот тој*

3.

*Но тој е мудар и полн со вера
и знае како и кој клан
ќе може лесно да се втера
во некој продуцентски план*

4.

*На едни Ева им ја нуди
нападната од човек-свер,
на други како да му се суди
на некој висок функционер.*

5.

*Продуцентите не се глупи,
без кокетирање и без блеф
секој по нешто ќе му купи
и ќе го заклуча во својот сеф.*

6.

*Купеното ќе лежи така
закопано во длабок ров,
додека не го изеде мрака,
додека не го изгриза мов.*

7.

*А тогаш при нив пак ќе сврати
нивиот познаник стар
и ќе побара да му се плати
уште еден хонорар*

* „Јус-сценарист“ (Јус-универзум, 1968),
првпат објавена во *Остен* на 12.7.1967.

Со [Јус-универзум] поетскиот свет на овој наш дотогаш исклучителен лирничар е проширен со една нова и специфична димензија, и во чие сатиричко артикулирање тој внесе многу од својата лирска природа и интелектуална честитост. Кога се појави, уште пред да биде објавена книгата, тој вид поезија како да претставуваше извесен курјозитет, а за скептични духови и повод за размислувања околу прашањето за натамошната лирска судбина на овој поет! Како да отпрвин и не можеше да се сфати дека поетот

*Кај нас многу се употребува и злоупотребува
поимот „јус“. Имено, по јус живееме, се
облекуваме, јадеме, вреднуваме, спиеме,
напаѓаеме, браниме, сакаме... Јусот стана не-
каква наша втора природа.*

Ацо Шопов („Зошто и како
почнав да пишувам сатирична поезија“, s.d.)

на *небиднинското* во човекот и националниот времеплов, само ги смени аглите на опсервацијата и само ги смени сретствата за артикулирање пак на небиднинските свои преокупации, сеедно што овојпат тие се всредоточени на некои, секако и профани, митови на секојдневното, со обид да бидат демитологизирани и тоа со самиот факт што ќе бидат симнати од својот висок, својот *торжествен пиедестал* – како што е речено еднаш по повод алегориско-сатиричната песна „Пат“ на Бранко Радичевиќ [...]

Во сатиричните песни на Ацо Шопов појавите, доколку се и перифилирани, тоа е проследено со остра иронија што секогаш е во служба на најдиректното атакување против неименуваните носители на општественото зло, според лозунгот: важни се појавите, важно е самото тоа зло, кое треба да се регистрира, маркира, обелодени, а нивните носители и така и така не ни се непознати за да би морале да ги именуваме. Во тактичноста на Шопов не е тешко да се одгатне и една мудрост: имено, и како сатиричар тој е поет а не политички референчик од некаква општествена трибина!

Миодриг Друговац („Ацо Шопов како сатиричар“ 1983)

Лиричарот и сатиричарот не си пречат еден на друг. На извесен начин тие си помагаат и се надополнуваат. Сатиричарот го презема зборот кога лиричарот не е во состојба поетски убедливо да сугерира некоја идеја, а лиричарот го истиснува сатиричарот, кога овој ќе се обиде да гради со негови средства.

Ацо Шопов („Зошто и како почнав да пишувам сатирична поезија“, s.d.)

Замислете го Ацо Шопов во [...] *Остен*. Можел ли да опстои, а да не го „зашили“ перцето, ако веќе секако му било јасно дека сатирата е лирска поетска магма. Се излива, врне, попарува. Така во весникот се отслика тој незаборавен негов поетско-сатиричен мозаик, познат под насловот *Јус-универзум*. Јус – како тогашна буквална мерка за стандардот; Јус – како поетска метафора на стандардите, што ќе рече на оние што не отскокнуваат од пропишаните мерки. Што не отскокнуваат воопшто од себенрпишаното сивило.

Ефтим Проевски („Гивкиот лирски музичар“, 1993)

Карикатура на Ацо Шопов
од Василе Поповиќ – Цицо 1957.

Бездруго ние немаме развиена сатирично-хумористична литература. Зошто е тоа така? Причините можат да се побараат во нашиот своевиден комодитет, во напласеното сало на нашето спокојство и нечувствителноста кога се работи за другите, во пречувствителноста кога сме ние во прашање, во недостигот на готовност да се видиме самите себе си во искривено огледало, да се потсмеваме на себе си и на нашите општествени и приватни мани.

Освен тоа, сатирата е најакциона од сите видови уметнички акции, најударна, директно свртена против ишчашеностите, бездушност, нехуманоста, против соц-конформизмот што ги прави луѓето неспособни за какво и да е самостојно ангажирање. Сатирата е сушта спротивност на конформизмот и конформистичката литература, „опасна“ и „лизгава“ земја, рушител на „мирот“ и „редот“. Од сите уметнички ризици, таа е најголем ризик. Но и задоволство, ако не е потфрлање.

Ацо Шопов („Зошто и како почнав да пишувам сатирична поезија“, s.d.)

Не се секој надарен да пишува проза. *
ни стил да има кристален и чист.
Лесно е да опееш некоја коза.
стани ако можеш јус-прозанет.

2
Тој има богата биографија:
една огромна фотографија
со потписи лично неговни
и на неговата литературна мафија.

3
Неговата проза
жива е метаморфоза:
едно регионално квачење,
едно мачење
да се испили со јус-значење.

4
Усвитен тргна во поход, во авантура,
а се врати назад со обична згура.

5
Тој не признава повисок литературен рид
од Хемингвеј, Давичо и Жид.

6
За нас испиша безброј возбудливи страници,
а го згреа читателот зад граници.

7
Се роди во нашите конфронтации
и веднаш се извиши над сите нации.

8
Со поглед стемент од чад и бура
не убедува од својот естетски врв:
„Јас сум зачеток и јас сум прв,
со мене почнува вистинакста литература“.

* „Јус-прозанет“ (Јус-универзум, 1968),
првпат објавена во *Остен* на 30. 11. 1966

Малата книшка на Ацо Шопов *Јус-универзум* е една своевидна и голема историска читанка, и прекрасна поука, за едно не така дамна минато време, време на социјалистичката преоб-
разба, на братството и единството, на среќата и

Јус-прозанет
Сатиричната
не е само метафора за метафора, проза,
ни метафора за метафора, метафора и метафора.
Лесно е да опееш некоја коза,
но стани ако можеш јус-прозанет!

Биографијата
Освојувајќи ја проза,
првв е метафоричка;
но е метафоричка метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Втората метафора
Втората метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Трета метафора
Трета метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Четврта метафора
Четврта метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Петта метафора
Петта метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Шеста метафора
Шеста метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Седма метафора
Седма метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Овдешта метафора
Овдешта метафора е метафора за метафора;
но е метафора за метафора;
со се вистина со јус-прозанет.

Оригинален ракопис од „Јус-прозанет“ од кој се гледа дека
во објавените верзии на оваа песна недостигава првиот стих
од втората строфа „Неговата проза“.

радоста на југословенството. Време кога се
смыслува и измыслува, мислело и пресудувало,
одрекувало и запечатувало, вреднувало и девал-
вирало со една единствена врховна мерка, крат-
ко и јасно дефинирана како Јус. Ако на себе ја
имаш таа назнака, значи сè е во ред, и покрај тоа
ништо повеќе не ти е потребно. Во тој мир и
спокој, благосостојба и слава, бесмртност и
исклучивост се живее сопствениот животец кој
започнува и завршува во тој јус-човек.

Изминати се двенпол децении од излегу-
вањето од печат на книгата *Јус-универзум* од Ацо
Шопов. Прочитувајќи ја денеска, сознанието е
поразително. Како ништо да не се прочитало и
како да не се извлекла ни една поука од нејзини-
те пораки. И тоа како да не е читанка за едно
наше скорешно минато време, туку историја на
мигот што го дишеме и живееме.

Васил Тоциновски („Сатиричната
поезија на Ацо Шопов“, 1993)

Анахрониза: Жид, Хемингвеј и Давичо

Стара вистина е дека и нападот претставува одбрана. Во духот на таквата офанзивна дефанзива, неуверлива и тенденциозна е и тезата дека некои писатели „молкуме и „скришно“ приграбуваат туѓи концепции и сфаќања [...] и творат метаморфозирани од нивната спасоносна светлина, зашто истовремено, токми тие што ја поставуваат и бранат таа теза – очигледно се откажуваат од некои свои довчерашни ставови со кои всушност негираа сè и секого, само не... разбирливо, само не и оние на коишто паднала нивната пресметана благонаклонетост, пак и пак детерминирана од длабоката потреба за... тактизирање. Каква е метаморфозата на тие отстапувања во текот на последните неколку месеци, нека послужат следните цитати, земен од еден напис во кој авторот категорички тврди:

„... спомнав дека живееме и како читатели и како писатели во епохата на Жид, Хемингвеј и Давичо. Тоа секако не смее да биде безначајно за нашата проза, макар што е крајно апсурдно да ја продолжуваме под критериумот на остварувањата на овие предни духови.“ (подв. А. Ш.)

И подолу, како логично продолжување на горната констатација:

„Сигурен сум дека и кај нас има луѓе што би можеле да пишуваат исто онака убаво како Тургенев. Но тоа не е уметност.“ (подв. А. Ш.)

Прво, епохата во која живееме „и како читатели и како писатели“ недвосмислено се определува како епоха на Жид, Хемингвеј и Давичо. Тоа се автори чија литература „блика од вистината за современиот човек“ и нивниот уметнички метод треба да се наложи како единствено средство за откривање и тарноспонирање на сите комплицирани преливи и нијанси во дујата на современите луѓе.

Второ, апсурдно е сè што е „под критериумот на остварувањата на овие предни духови“ и ја носи етикетата на безвредност, зашто сè тоа е „застарено, книжно и бесперспективно“.

Само по неколку месеци, откако ни беше „расветлен“ проблемот во чија епоха

Ацо Шопов е активен учесник во естетската конфронтација реалисти – модернисти, и нему и личностите и појавите во неа му се изворно познати. Шармот на овие стихови е меѓу другото и во тоа: тие од историска дистанца не потестуваат на едно време кога со многу младешки елан, па и исклучивости, се блеше битка за нов, демократски односи во нашиот литературен живот.

Миодраг Друговац
(„Ацо Шопов како сатиричар“, 1983)

живееме, истиот автор она што го напишал порано вака го објаснува:

„Во еден есеј за проблемите на прозата, покрај другото јас укажав на тоа дека постои и една друга и поинаква литература од онаа што ни е позната и што по некаков необјаснив навик и априорно ја сметаме за наша и за нетуѓа. Во врска со тоа, како што е познато, и за моја несреќа изгледа, го спомнав и Хемингвеј.“ (подв. А. Ш.)*

Да ја оставиме настрана претенциозноста на авторот што себе си ја припишува заслугата да ни укаже на тоа „дека постои и една друга и поинаква литература од онаа што ни е позната“. Како да го примиме тврдењето дека тој само „го спомнал Хемингвеј“ кога тоа име за него беше знаме на нашата епоха и патоказ на нашиот критериум?

Ацо Шопов („Лице и опачина“, 1954)

* Сј. Димитар Солев: „Пресилениости во термини“, *Разглед*, 14.2.1954

Постојат појави што не можат да се изразат со вообичаените форми на „празнење“. Ете, јас почувствував потреба она што ме притиска да го искажам повторно во стихови, но овојпат со сатирични. Така настана книгата Јус-универзум.

Ацо Шопов (Разговор со Младраг Павловик, 1969)

Ги мерј сите со аршинот на јус. *
Еден е висок, друг е кус.
За едни минус, за други плус.
Но додека така кумува
не изумува
со тугиот - својот да го провери вкус.

2
Неговата стручна експертиза
има само ембарго или само виза.
И додека го гради овој пантеон,
додека на сите им кумува
не ја изумува
својата девиза -
девиза на камелеон.

3
Цела деценија пишува критика,
но место естетски анализи и проблеми
тој ги решава своите дилеми:
како да се допадне на нечија политика

4
Сета негова инспирација
лежи врз државна дотација.

*Фрагмент од „Јус-критичар“ (Јус-универзум, 1968),
првпат објавена во *Остен* на 19.10.1966

На Светлана
11.11.68
Р.К.Ш.

Примерок од Јус-универзум
посветен на Светлана Шопова

Анахронија: „Врапчето“

За време на окупацијата, меѓу другите форми на средби и работа со младината, беа и вечеринките, излетите, журевите и друго. На тие средби, каде што се вршеше партизанска агитација и пропаганда за борба на македонскиот народ против окупаторот, и за национална и социјална слобода, имаше и специјални програми. Во тие програми имаше точка „Врапче“. Во содржината на „Врапчето“, на хумористичен начин се изнесуваа состојбите во градот, во Гимназијата или во целата земја. Остриците на овие сатирични состави беа посебно насочени против окупаторските злосторства. Најактивниот учесник беше Ацо Шопов. На тие излети или вечеринки, тој создаваше посебен штимунг.

Фироз Демир („Ацо Шопов“, 1982)

Карикатура на Ацо Шопов од Ермилов,
по враќањето од Сенегал, 1976

А кога поезијата не била ангажирана?

Сега е актуелен проблемот на таканаречената ангажирана поезија. А кога поезијата не била ангажирана? Се разбира, се зависи од тоа како се сфаќа проблемот на ангажираноста. За мене не постои ангажирана поезија надвор од поетското битие на песната.

Ацо Шопов („Поезијата тешко може да се дефинира...“)

Темата што ја сугерира Вашето прашање* е стара колку што е стара уметноста. Всушност, тоа е тема за смислата на уметничкото творештво. Познато е дека од најстари времиња па сè до денес човекот не ја сфаќал таа мисла на единствен начин. Напротив, неговата свест за уметноста во својот развој кон вистината бележи не само различни, туку и директно спротивни врвници.

Зошто? Дали тоа може да се објасни само со историски, социјални, класни посебности? Или пак има нешто и во самата природа на уметноста што толку противречно се одразува во свеста на човекот? Ако има, што е тоа?

Не верувам дека може да се даде единствен и конечен одговор. Тоа би било крај на уметноста. Уметноста е противречност, како што е противречност и светот.

Сартр во еден разговор вели дека уметноста на Запад нема веќе што да каже, за разлика од онаа на Исток која не умеа да го каже она што има да го каже, а Лукач пак зад себе гледа само гробишта или скоро само гробишта од урнати паметници во уметноста.

Тоа е однос. Јасен, категоричен. Без оглед дали ги прифаќаме или не, во овие искажувања е содржана сета драматична комплексност на проблемот што на овој простор е формулиран како проблем за одговорноста на писателот пред општеството.

Во процесот на творештвото, творецот создава со длабока увереност дека производот на неговиот дух ќе најде граен заслон под сонцето. Заблудите се откриваат отпосле. Отпосле идат урнатините. Тоа е неизбежна трагика на секој творечки процес.

Каде е тука одговорноста? И чија?

Ако е вистина дека уметноста познава толку световни колку што има автентични творци, тогаш проблемот за одговорноста бездруго и првенствено се поставува како проблем на творечка сила и творечки потенцијал. Естетски проблем. Моќ во

мигот да се открие граењето, во денот времето, во правта огнот.

Тоа е суштината. Творецот мора да располага со огромна внатрешна моќ, креаторска и етичка. И да знае како да ја искористи. Без компромиси, со својот творечки императив и со општеството. Зашто и едното и другото може да доведе до трагичен епилог.

Општеството не е никаква мртва фикција. Тоа е организам од живи луѓе, односи, текови, интереси, сфаќања, тенденции. Благодарни, хумани, себични, прогресивни, конзервативни. Одговорноста на уметникот пред општеството е високо развиена смисла, чувство, свест за одбрана и афирмација на оние вредности од кои животот станува побогат, посовршен, почовечен. Одговорноста е акција во уметничка форма. Непokoј Несон Судба.

Мајаковски громогласно извикува:

„Во наше време поет е оној кој ќе напише марш и лозунг!“

Да. Но си земам слобода да ги парафразирам стиховите на овој голем поет посветени на Пушкина: Јас го сакам Мајаковски, но жив, а не мумија! Жив, а не мумија. А сме се прашале ли колку мумии има денешната литература.

Каде е тука одговорноста? И чија?

Нашите таленти, велиме, имаат странски музи. Денес. А вчера? Вчера музите не беа населени зад граница.

Одговорност.

Велиме: во нашата литература растат генерации како печурки по дожд. (Просто да ти здодеа да ѝ припаѓаш на која и да е генерација).

Растат со принципот: пред мене – ништо, по мене – пак ништо.

Се играме одговорност.

Да завршам. Можеби страшно звучи сознанието на Лукач. Можеби уметноста и не е само гробишта од урнати паметници. Но и да е така, тоа не се просто гробишта, просто пепел. Зашто Фениксот се раѓа од сопствената пепел.

Верувам дека само преку тие гробишта врваат патиштата кон вистинската и трајна убавина.

Ацо Шопов („Го сакам Мајаковски, но жив а не мумија“, 1965)

* Тука се користат оригиналните ракописи и машинписи на одговорот на Ацо Шопов на прашањето: „Дали проблемот за одговорноста на писателот – поет или прозист – пред општеството има особено изразена актуелност? На вакво прашање не наведува фактот дека на таа тема е дискутирано и на Конгресот на ПЕН-клубот во Блед, пред извесно време, а сèга тоа е тема за предвидениот „Дијалог“ помеѓу поетите и критичарите на Струшките вечери на поезијата, што се одржуваат пред крајот на овој месец“. Во објавената верзија на текстот (Нова Македонија 23.8.1965) прашањето е интегрирано во првиот параграф од написот на Шопов, со тоа што темата претрпела промени: не станува веќе збор за одговорност кон општеството, туку за одговорност кон себеси и кон светот. На тој начин се добива впечаток дека Шопов не ја третира темата најавена на почетокот.

По мое длабоко убедување и според моето искуство, најдлабока и најпотполна ангажираност може да биде само онаа што произлегува од уметничката суштина и вредност на поетскиот збор. Поетот на најдобар начин се ангажира во своето време, со силата на својот уметнички збор и со својата уметничка вредност. Ако тоа не постои, тогаш не може да стане збор за ангажираност на поетот како поет. За мене е сеедно дали поетот ќе успее да возбуди еден човек што ја чита неговата песна сам во својата соба, или неговите зборови ќе возбудат стотици и стотици луѓе собрани на некаков митинг. Ако неговото дело има уметничка вредност, тоа во еден даден момент, ќе влијае на определен начин на дневните збиднувања. Но делото може да влијае само со своите уметнички средства и со никакви други. Со еден збор, најангажирана е само правата уметност. Ете јас мислам за ангажираноста и како ги сфаќам местото, улогата и задачата на писателот.

Ацо Шопов (Разговор со Предраг Протиќ, 1965)

Поезијата бара комплетни личности. Тоа значи: без етика - нема творештво [...] Секое влебување, секој конформизам е смрт за творештвото.

Ацо Шопов (Разговор со Ристо Лазаров, 1972)

Во светот постојат различни сфаќања за ангажираноста на поезијата и затоа сметаме [во Советот на Струшките вечери на поезијата] дека е добро што оваа тема, формулирана на таков начин [Ангажирана поезија - што е тоа?], ја ставивме на „дневен

ред“. Нема да ги наметнуваме нашите сфаќања, туку секој поет ќе го каже она што го мисли, поаѓајќи првенствено од своето поетско искуство [...] Според мене, ангажираноста не е потреба на моментот, но во светот постојат и сè уште се пишуваат песни како резултат на дневна потреба, а покасно немаат веќе никакво значење. Дометот на таквата поезија е ограничен. Верувам дека во Струга ќе дојдат и поети со такви сфаќања за ангажираноста, па ќе можеме, почитувајќи го демократскиот дух, евентуално да ги усогласиме или разјасниме нашите ставови.

Ацо Шопов (Разговор со Миодраг Павловиќ, 1969)

Никој денес, а најмалку писателот, не може да живее надвор од политиката. Секој човек, посебно творецот, всушност е активно ангажиран на политички план. И тоа не е лошо. Лошо е кога политиката се претвора во политиканство. А кај нас, и покрај мојата речиси двегодишна отсуство,* забележувам повеќе луѓе - политиканти. Тоа беше случај и порано, но имам впечаток дека сега оваа појава добива драстични размери. Писателот за кого велат дека е совест за нацијата, мора да биде политички ангажиран. Но, тоа не значи дека литературата треба да им сужи на дневните политички потреби, да биде слугинка на политиката. Литературата мора да остане автономна. Според мене, трагично би било кога литерати би ја воделе политиката, односно кога политичарите би ја воделе литературата.

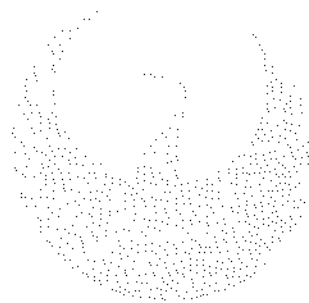
Ацо Шопов (Разговор со Ристо Лазаров, 1972)

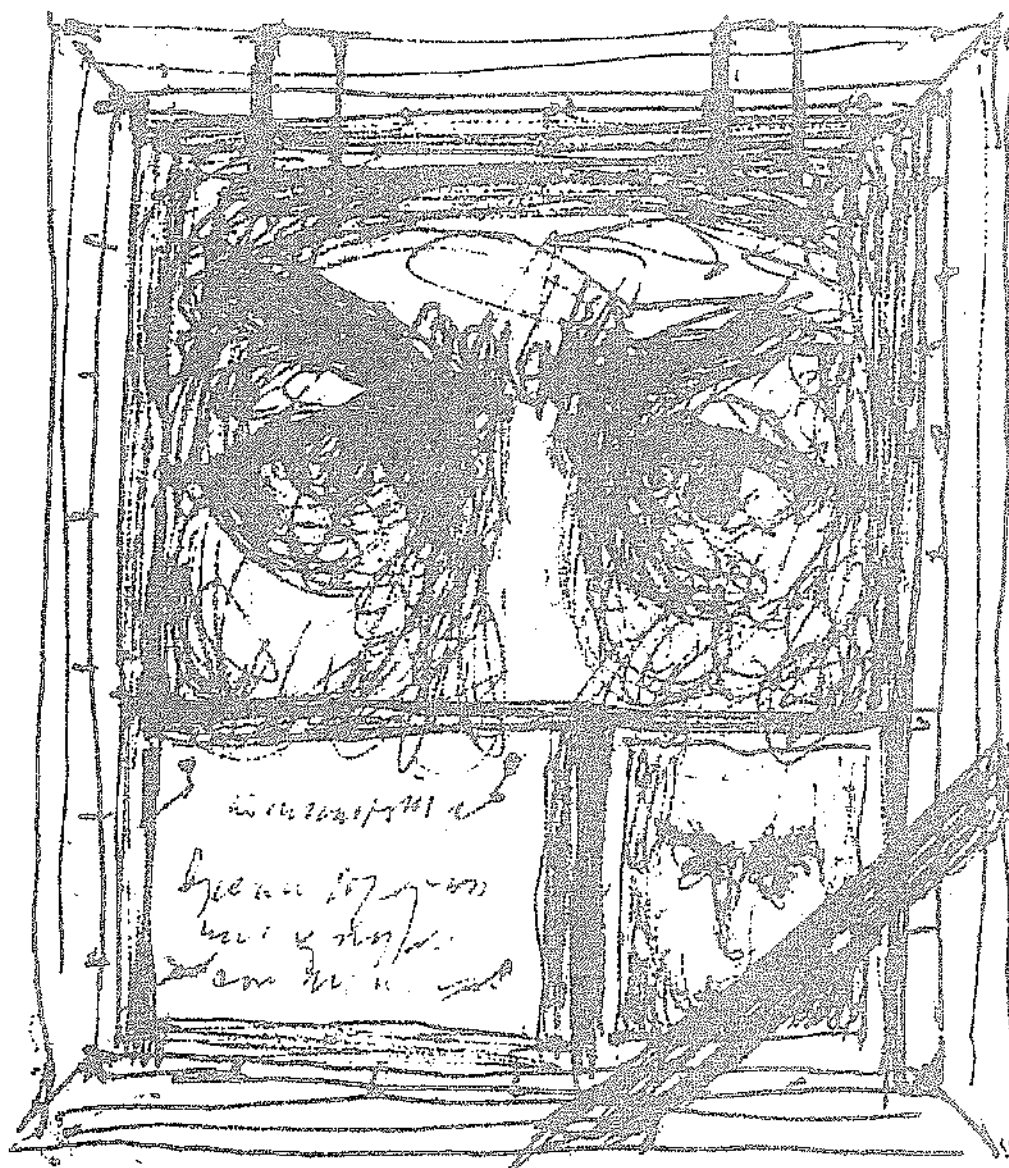
* Во моментот кога го дава оваа интервју, Шопов е амбасадор во Сенегал.

Состанок на ПЕН-клубот, во Блед, 1965
Ацо Шопов со Александар Вучо, Франц Бевк и други

СПОКОЈОТ ВО НАС
ЌЕ ГО ИСКОПАМЕ

се исправи и се вивна кон
непознатото како првпат да го започнува летот
носејќи ја со себе својата највисока смисла
откривајќи ја татковината да го открие светот

Хронологија

1971: Мај: заминува за Дакар, како амбасадор на СФР Југославија во Сенегал. *On makedon ozani*, антологија на македонската поезија, во турски препев на Недати Зекерија, Истанбул.

1972: *La poésie macédonienne anthologie des origines à nos jours*, антологија на македонската поезија во избор на Милан Гурчинов, Париз.

1973: Ги објавува песните „Баобаb“, „Пред расцутување на фанбоајаните“ и „Восонот на црната жена“ (*Песна на црната жена*, 1976) во *Млад борец*, XXIX, 24-25, стр. 12-13. *Introduction to Yugoslav Literature*, антологија на југословенската литература, во избор на Бранко Микасковиќ, Драган Миливојевиќ и Васа Д. Михајловиќ, Њујорк.

1974: *Ugnus-milestiba [Љубовта на огнот]*, избор од поезијата на Ацо Шопов на латонски, во препев на Кнутс Скујеникс, со предговор на А. Романенко, Рига (Летонија).

Песме, избор од поезијата на Ацо Шопов на српскохрватски, во препев на Сретен Перовиќ, Белград.

8 ноември (ден на ослободување на Штип): Прослава на триесетгодишнината на творештвото на Ацо Шопов, во Штип. По тој повод, одликуван е со орден за заслуги за народ со златна ѕвезда.

12 ноември: Благодарница, по повод 30-годишнината на *Млад борец*. *Wiersze nad Ochrydu*, антологијата на македонската поезија на полски, во избор на Петар Наковски, Краков.

1975: *Поезија* од Леополд Седар Сенгор, избор, предговор и препев на Ацо Шопов. Еден дел од изборот е препен

од Влада Урошевиќ и Георги Сталев. По предлог на Ацо Шопов, Сенгор (1906-2002) е добитник на Златниот венец на Струшките вечери на поезијата.

Август: се враќа во Македонија, по дипломатската мисија во Сенегал. Официјална посета на сенегалскиот претседател, поетот Леополд Седар Сенгор на Југославија.

Септември: Награда за преведувачки опус, на Четвртата меѓународна средба на литературните преведувачи, Тетово.

Одликуван од претседателот на Сенегал, Леополд Седар Сенгор.

1976:

Песна на Црната жена, збирка пишувана во Сенегал. Награда „Браќа Миладиновци“ (Струшки вечери на поезијата).

Одбрани дела на Ацо Шопов, во пет тома, Скопје, „Мисла“.

2 февруари: именуван за претседател на Републичката комисија за културни врски со странство. Во тоа својство учествува на Деновите на македонската култура во Италија (мај).

Поезија Југославија в переводах русских поэтов, антологија на југословенската поезија на руски, во избор на А. Романенко и Б. Слуцкиј, Москва.

Beschwingter Stein, антологија на југословенската поезија во препев на Ина Јун Брода, Виена – Минхен.

1977:

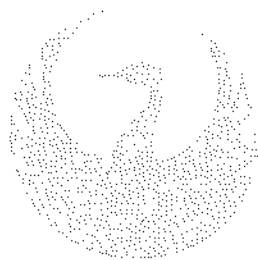
Океанот е мал, човекот голем, плакета од 17 неповрзани листа, печатена по повод литературната вечер организирана во Центарот за култура и информации, Скопје. Избор Георги Старделов. Режија Георги Стојановски.

Дуго долажење огња, избор на Тодор Чаловски; препев и поговор на Сретен Перовиќ, Белград.

Пјесма црне жене, во препев на Елена Елимова и со поговор на Миливое Марковиќ, Загреб.

Октомври: Денови на македонската култура во Париз. Ацо Шопов учествува во својство на Претседател на

- Републичката комисија за културни врски со странство. Веднаш по враќањето во Скопје, ја пишува „Во еден од центрите на Париз“ (*Дрво на Ридот*, 1980).
- Антологија савремене македонске поезије*, во избор на Димитар Митрев, Нови Сад.
- Contemporary yugoslav poetry*, антологија на македонската поезија во избор на Васа Д. Михајловиќ, Иова сити.
- Reading the ashes* антологија на македонската поезија, во избор на М. Холтон и Г. В. Рајд, Пинбург.
- Soleil noir*, избор од современата македонска поезија на Милан Ѓурчинов, Париз.
- Wisser makedonische lyrik* антологија на македонската поезија, во избор и препев на Р. Грулих и Јозо Цамбо, Хајлигенхоф.
- White stones and fire trees*, антологија на современата словенска литература во избор на Васа Д. Михајловиќ, Лондон.
- To mauro ahdoni. Antologia poietwv thv Gioukoslavikhv Makedonia v [Црнотот славеј]*, прва антологија на македонската поезија на грчки јазик во избор и со предговор на Душко Наневски, Атина.
- 1978: *En chasse de ma voix [Го барам својот глас]*, избор од поезијата на Ацо Шопов, во препев на Жан - Луј Дејерис, Париз. Промоција на книгата во Париз, во Југословенскиот културен центар, на 31 октомври.
- Moderne makedonische Lyrik*, антологија на македонската поезија на германски, во препев на Матијас Бронниш и со предговор на Миодраг Друговац, Швај-
- царија
- Савремена македонска поезија*, антологија, во избор на Р. Ивановиќ и Љ. Милиќевиќ, Црна Гора.
- Nea pagkostia poietikh antologia*, антологија на светската поезија, во избор и препев на Рита Буми Папа, Атина.
- 1979: Ги објавува песните „Од најстара и најчиста сончевина“, „Сонцето и телото“, „Оздравување на болниот“, „Како најубави катрени од народната поезија“, „Во еден од центрите на Париз“ и „Клошарска песна на поетот“ (*Дрво на ридот*, 1980), во *Развиток*, XVII, 2.
- 1980: *Дрво на ридот*, „проштална книга“.
- Награда „11 октомври“ за животно дело.
- Het Haelel in de schuur*, антологијата на македонската поезија на холандски, Белгија.
- Longing for the south*, антологијата на современата македонска поезија на англиски, Индија.
- 1981: *Лузна*, последниот избор поезија објавен за време на животот на Ацо Шопов. Предговор Ефтим Клетников. Песната „Дрво на ридот“ по која е насловена претходната збирка (1980) по грешка не е отпечатена во неа, така што таа за првпат се појавува во *Лузна*.
- Nasterea siveptului, [Раѓање на зборот]*, во избор и препев на Јон Деаконеску, Клуж, Дачија (Романија).
- 1982: 20 април: Ацо Шопов починува, по долга болест.

Тука ме доведе моето провидение

Овој престој [во Сенегал] беше и мој прв допир со чудесниот африкански континент. Уште во првите моменти почувствував дека се наоѓам во еден свет и во едно поднебје сосем поинакви од претходните.

* * *

За тоа „открытие“ на Црна Африка најмногу ѝ должам на богатата поезија на Леополд Сенгор. Тој повеќе ми кажа за Африка отколку купиштата книги што ги прочитав за неа! Тој од верувањата, легендите, приказните, успеа да создаде вистински поетски универзум [...]

Сенгор е за мене еден од најголемите писатели на современот свет и прекрасен пример за тоа што значи поезијата: што сè не му кажува таа на човекот, без оглед што ѝ е тој, барем на прв поглед, далечен и туѓ. Од тоа извлеков драгоцен поука: ако човек сака подобро да се запознае себе си, својата земја, својот народ, тој мора добро да ги познава и другите. И уште нешто: кога себе си и својата средина ќе ја согледаш од друга перспектива, да речеме африканска, многу работи што дома те мачат стануваат многу поразбирливи, а некои, сосем поинакви. А во двата случаја, поезијата игра незамисливо голема улога.

* * *

Оној што еднаш го запознал и почувствувал ритмот на Црна Африка [...], тешко може да се ослободи од тие таинствени шумови и довикувања, крвта негова го впила тој таинствен свет и тој почнува полека и поетски да го одразува [...] Стихот му станува поеластичен, поширок, поподатлив на повикот на Африка, и не само на африканските далечини и дивини.

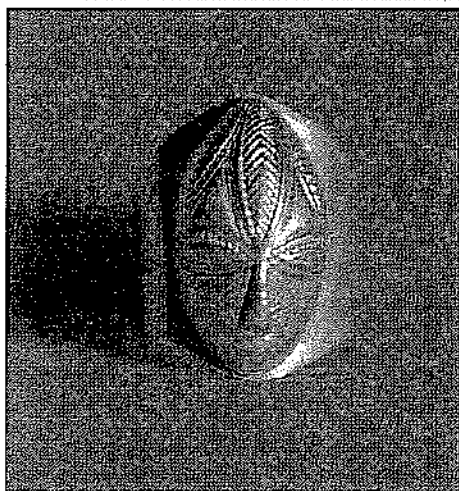
Така јас се вратив со збирка песни под наслов Песна на црната жена, во која се обидувам да ги средам впечатоците од Црна Африка, а всушност ги средувам впечатоците за мојата татковина.

Ацо Шопов (Разговори со Т. Ширилов, 1975,
со Д. Адамовиќ, 1976 и со Н. Радановиќ, 1978)

Песна на црната жена е еден лирски, треперлив запис за едно длабоко прожигеано патување низ широко отворената врата на светот, како и едно освојување на нови поетски сознанија во кои чувствителното се преплетува со сочувствителното, естетското со хуманистичкото, татковинското со светското и космополит-

ското. Во новата поетска книга на Ацо Шопов доминира едно продуховено чувствување на единството на светот кое дури и под нараснатата плина на поетскиот занес не преминува во екстаза и самозабрав, туку, напротив, предизвикува повратно дејство на поосмислено и подлабоко понирање во татковинското и во сопствената судбина [...]

АЦО ШОПОВ

ПЕСНА НА ЦРНАТА ЖЕНА

Корица од Песна на црната жена збирка пишувана
во Сенегал (1971-1975), објавена во Мисла 1976

Во право се, но само до некаде, критичарите кога истакнуваат дека Шопов успеал да го избегне [...] едноставното прикажување на егзотиката и дека таа овде не е на преден план. Навистина, во *Песна на црната жена* го нема оној вид егзотика која за европските поети од романтизмот преку симболизмот и акмеизмот па сè до модерните евазионисти значи бегство во еуфорични прибежишта. Но егзотиката е и тоа како присутна, и на еден своевиден начин доживеана како трепет на едно сестрано, сензибилно, чулно-еротско спознание на Африка [...]

Песна на црната жена носи грст примери за преобразбите на јазикот и на изразот [...]. Уште во првиот циклус „Жена во ивернажот“, поетот ни дава назнаење дека го напушта прозодискиот систем на пренагласени рими и донекаде анахрона интонација. Во најдобрите песни во овој циклус,

„Баобаб“ и „Пред расцутување на фланбо-ајаните“, тој тргнува кон една нова, слободна структура на песната [...]

Вториот и секако централен дел на книгата почнува со необичната песна „Настан на езерскиот брег“. Тоа е чудна сага за еден шагаловски изобличен и вознесен коњ „со *свездена светлина во очите*“, кој, откако ќе ги прелета сите мора и сите океани, откако ќе го обиколи сиот свет, ќе се спушти на брегот на своето езеро „*за да се напише бистра вода, ладна и лековита*“ што ќе му ја поврати силата истрошена по незнајни патишта и ќе го врати во живот. На своевиден начин поетот ја варира митската тема на Антеј, која е всушност идејна оска на целата книга што авторот во еден момент ќе ја изрази со синтагмата „*откривајќи ја татковината – го откриваме светот*“ [...]

Сличен процес на претопување на значењата среќаваме и во песната „Загледан во океанот“, веројатно најдобрата во целата збирка. Песната почнува со слика на осамен човек што стои на брегот [...] „*Океанот е огромен*“, вели поетот, а „*човекот мал*“. Но наскоро глетката се менува: од длабочините на океанот изронуваат одамна потопените галии со нивните девојки и младици што му ја принесуваат на свои раце „*својата тешка и недоречена судбина*“. Човекот на брегот се слева со огромната маса ново-дојденци. Исцелителната ноќна фантазмагорија поминува. Сонцето повторно изгрева над океанот. Човекот е уште на брегот, загледан во неговото вечно движење. Но тоа веќе не е истиот, туку нов, преобразен човек, кој чувствува, верува, знае дека „*човекот е огромен*“ а „*океанот мал*“.

Последниот циклус од книгата, можеби најадекватниот на нејзиниот наслов, носи релативно различни стихови во кои сензуалноста на лирскиот цртеж се преплетува со трајниот лајт-мотив на целото творештво на Шопов (од познатата „Љубов“, испеана уште во војната и во виорот на револуцијата, преку подоцнежните „Молитви на твоето [sic.] тело“, па сè до најновото време): исконскиот култен однос кон жената, недодовливата тајна на нејзиното присуство, бескрајот и понорите скриени во нејзиниот загадочен лик, тој лик што не му дозволува на поетот до крај да го разоткрне и одгатне:

Требаше да помине половина век
за да сфатам дека си ми здравје, дека си лек
за сите мои болести неизлечливи,
за песните, за зборовите недоречени и
недоречливи.

(„Молитва за синарката – моја наречница“)

На тој начин, стиховите од *Песна на црната жена* ги надминуваат рамките на средбата со еден новооткриен свет и се покажуваат како плод на длабоко внатрешно искуство во кое потиснатото минато и новите сензибилни возбуди, широките светски простори и татковината [...] се соединуваат и се слеваат во единствена поетска содржина која умее да се појави во свежи, продуховени, често изненадувачки и ирационални облици што зрачат со хуманост и топлина.

Милан Ѓурчинов („Во прегратка на светот“, 1976)

Поезија на отворени и широки вокали. Разлиена во долг бел стих, таа тече под знакот на бавен и згуснат ритам, одвреме навреме изместен и вжештен од егзотичните слики и симболи кои во себе, под кората на стихот, не ретко содржат еруптивна, хтонска енергија.

Ефтим Клетников

(„Пофалба на жената и татковината“, 1977)

Во својата нова поетска фаза, посебно во книгата *Песна на црната жена*, Ацо Шопов станува навистина модерен поет со длабок сензибилитет, голема зрелост, силни космички радијации [...] Всушност, во неговото поетско битие постои и се развива животот во сите свои текови; на специфичен начин во него се будат процесите на животот и феномените на создавањето – од раѓањето на зборот до конечниот облик на песната како битно огласување на човековото постоење и причина за постоење. Сите тие карактеристики се во една поширока смисла започнати во книгите *Ветрот носи убаво време*, *Небиднина* и *Раѓање на зборот*, но наоѓаат своја конечна утока во книгата *Песна на црната жена*. Во неа неговата мисла добива во обем, извлечена е на еден поширок план, ставена е во едно космополитско искушение. Шопов беше и остана поет на вжареното македонско поднебје, независно од тоа

aco šopov

pjesma crne žene

august cesarec

Пјесма црне жене, во превод на Елена Елимова и со поговор на Миливоје Марковиќ Август Цесарец Загреб 1977

каде и за што пее. Меѓутоа, тој во книгата *Песна на црната жена* на извесен начин излегува од националните рамки, но не за да се оддалечи или ослободи од татковинските мотиви и проблеми, туку за да ги согледа од една друга перспектива, од светот, од една средина во која владеат некои други општествени односи, од една различна атмосфера, од Африка, од еден променет агол на посматрање. Забележливо е дека таа промена речиси творечки го препородила овој поет, ѝ дала нови акценти на неговата поезија, ја подигнала екстазата на неговиот говор, го осмислила неговиот израз со нови слики и симболи, во него внела нов ритам, внела поголема слобода во употребата на различни изразни облици, внела нова музика, посила, понитензивна, побурна.

Миливоје Марковиќ („Реалност песме“, 1977)

Не би можел да речам дека Песна на црната жена означува почеток на една нова фаза во моето творештво. Без оглед на мотивските разлики и географската оддалеченост на инспирацијата. Мислам дека оваа моја најнова збирка се вградува во моите поетски преокупации започнати со Небиднина и Гледач во пепелта.

Ацо Шопов (Интервју, s.d.)

Егзотизмот кај [Шопов] не значи потрага по „локална боја“, ниту пак претставува некаков облик на ескапизам, во смисла на романтичарската девиза: „среќата е таму кај што не си“ – кажано со речникот на еден Хајне. Егзотизмот во поезијата на Шопов, поточно во збирката *Песна на црната жена* е плод на една реална духовна авантура, резултат на конкретната состојба во која се нашол поетот во еден момент од животот; тој егзотизам се храни во допир со древната Африка. Она што е оригинално и што претставува новина во поетското обликување на егзотичното, тоа е настојувањето на Шопов да ги осмисли егзотичните предели одвнатре и притоа да пронајде некаква аналогија со родното поднебје. Така под африканското небо на расцутените фланбојани, во мистичното одекнување на там-тамот, во танцот на црната жена која „змијулесто се извива на дождот / како во прегратки на маж“, во човековата збунетост пред бескрајот на океанот по кој некогаш пловеле галните со робови, во древното африканско дрво баобаб во чие стебло „закопани исправено, лежат мртвите“..., Шопов го чувствува здивот на својата Македонија, ја наоѓа „црната мака“ на својот народ низ вековите. На пример, во песната „Баобаб“, поетот ќе констатира: „Сето село го опколува не може да го опколи / Дрво на животот. Храм на мртвите. Татковина“, или, во „сините очи на црноликите сињарки“, тој го „гледа“ изгревањето на синилото на својата татковина (песна „Во очите на сињарките“); или, во песната „Во Штип и во Жоал“, поетот ќе го увиди парадоксот: колку е голем, но и колку е мал светот, зашто и во двете малечки земји, во двата града, постојат „исти љубови / исти бранувања / и исти поетски маки и сонувања“.

Токму тука доаѓаме до оној карактеристичен момент во поетското осмислување на егзотичното кај Шопов: имено, непознатото кај

нето е секогаш во некоја рака познато и блиско. Бидејќи светот е еден, а и судбината на човекот е една. Поетот го слуша „шепотот“ на „прародителскиот инстинкт“ дека „сè е исто како е сокриено во различни шуми и растенија / без оглед како и да се викаат: баобаб, даб или бреза“ (песна „Тука ме доведе моето провидение“). На тој начин, егзотичните афрички предели кои пулсираат низ стиховите на Ацо Шопов добиваат некаква метафизичка смисла и значење, прераснуваат во симбол за она што поетот веќе одамна го именуваше како – *небиднина*.

Лидија Капушевска-Дракулевска
(„Егзотизмот во поезијата на Ацо Шопов“, 1993)

Егзотиката во мојата книга Песна на црната жена е дадена само како фон врз кој се случуваат тешки човечки драми и се прави обид да се продре во најдлабоките, најскришните предели на човечкото битие. Престојот во Црна Африка ме увери дека моите поетски преокупации [...] не се ограничуваат само на нашиот животен простор, туку се протегаат и на другите, географски далечни предели.

Ацо Шопов (Разговор со Алдо Климан, 1976)

Сето село го опколува не може да го опколи.
Дрво на животот. Храм на мртвите. Баобаб
Сето село го опколува не може да го опколи
Огромно стебло. Куси гранки. Смирена
молитва за дожд.*

А дождовите ги нема.

*Само една жена во модро, една црна жена
во модро*

*застаната спроти стеблото
ги знае сите магии на дождот,
а никому не ги кажува.*

*Сонцето паѓа во утробата на земјата.
Земјата е сонце, сонцето е земја.
сè ќе изгори од жед.
Само баобабот огромен им пркоси на
горештините*

*смирена во молитва за дожд
А дождовите ги нема.*

*Чиниш сега ќе се струполи, сушата
во последниот дамар му чука.*

Но наеднаш тој се исправа,
од корен се стресува,
магијата на жената во модро против природата
го разбеснува,
од своите сокови почнува да смук
и додека погледот му се разбиструва
разлистува, разлистува..
Зелен плач и молитва за дожд,
А дождовите ги нема.

Сето село го опколува не може да го опколи.
Дрво на животот. Храм на мртвите. Татковина.

* „Баобаб“ (Песна на Црната жена, 1976),
првпат објавена во *Млад борец* XXIX, 24-25 1973

Секој поет или творец запаѓа во одделни психо-физички состојби кога го обземаат вистински творечки мисли, чувства и настроенија. Тогаш сето негово творечко и човечко битие, понесено од една плина на надојдени доживувања и рефлексии, плов по врвиците на непознатото и неоткриеното, го присилува да бара, да истражува и да ги изрази и соопшти своите нови творечки можности и простори. Во тој миг, тој доживува едно чудно чувство на радост и страв, страв од авантурата по врвиците на непознатото и радост од откривањето на нови изразни пастишта на творештвото. Таа посебна творечка состојба се вика поинаку инспирација.

Ацо Шопов (Разговор со Петар Тодовиќ, 1976)

Инспирацијата од далечните земји, па и самите егзотични мотиви како такви не се пресудни за квалитетите на една песна, на една поезија. Сепак вознемирува ефектот на нивното вклопување во кохерентниот поетски свет на Шопов [*Песна на црната жена*] и Јаневски [*Змејови за игра*], нивниот третман кај едниот и кај другиот автор, а особено фактот дека при нивната употреба, без оглед на тоа што потекнуваат од различни култури и предели, на семантички план се остварува осетна блискост. Последново секако произлегува од основниот однос на Шопов и Јаневски кон егзотичниот мотив – тој за нив не е само орнатус, не е декор, ниту помошно средство за градење атмосфера; тој е начин, можност да се оствари смисла, да се

преточи во песна некој од суштинските прашалници на човековото постоење. Токму затоа, при транспонирањето на мотивите од Африка и Кина во поезијата на Шопов и Јаневски можат да се забележат извесни допирни точки.

Во прв план избива основниот тон на двете збирки. За разлика од поголемиот дел од претходното творештво на двајцава поети, во кој трагизмот ја обојуваше лирската сушност, [овде станува збор за] збирки со нагласен оптимизам, збирки на радоста на постоењето, на вербата во животворноста и опстанувањето. Иако е присутна свеста за дуализмот црно-бело [...] иако голем дел од оваа поезија е поврзан со сушата и мракот [...] и во двата случаја оваа поезија прозвучува како ода на животот, како прослава на Еросот, на моментни дури доведена до дioniизиска екстаза.

Кај Шопов моќта на Еросот во дуелот со Танатосот е опеана со комплекс од симболи помалку или повеќе поврзани со африканското тло, меѓу кои доминираат жената и женскиот принцип воопшто, водата (преку дождот, езерото, океанот), танцот и звукот на там-тамот, и над сè флората, при што кулминација се постигнува преку симболиката на дрвото – баобабот. Женскиот принцип освен како симбол на плодноста и убавината, кај Шопов добива едни пошироки размери, дури се поставува како врховен принцип откако ќе се почувствува во неговата тријадна слеаност жена-поезија-татковина, што го поравдува и насловот на збирката. Кај Јаневски тој е многу поумерено зафатен, најчесто преку симболиката на невестата и свадбата [...] Вербата во животот сугестивно избива од стиховите за дождот, водата, океанот... Клучна песна на Шопов во тој поглед е „Жена во ивернажот“ каде што раѓањето на животот е сплотено со звуците на дождот „Дожд врне и чудни приказни плете, / како раѓање и плач на прво дете“. Не смее да се превиди и тоа дека во една од најзначајните песни од збирката „Настан на езерскиот брег“, на водата, покрај животворноста ѝ е придодадена и исцелителска, лековите моќ [...]

Културата и историјата на Африка и Кина се извориште на широк материјал за поетизација на егзотичното. Спектарот во кој тоа се појавува се движи од локалните топоними [...], преку митолошките и религиозни претстави што во изобилство ги има во двете збирки, па сè до извесни историски збиднувања и споменици кои ги одбележуваат судбинските преломи на двата народа [Куќата на робовите во Сенегал; Кинескиот сид].

Се наметнува заклучокот дека во третманот на егзотичните мотиви, Шопов е условно речено поинтензивен – во неговата поезија среќаваме затворен круг од неколку опсесивни мотиви, додека Јаневски е поекстензивен, со поголема ширина и разновидност во зафатот [...]

Егзотичниот мотив најчесто се појавува во функција на лиризирање на слеаност со личното и универзалното, на досегање на свеста дека преку разликите со туѓото се открива смислата на сопственото, воедно суштината на човечкото и општо-човечкото. Тој аспект на егзотичното е особено нагласен во *Песна на црната жена* и дури е експлициран преку контрапунктните стихови „додека за него тоа беше највисока смисла на животот / да ја открие родината откривајќи го светот“ и, од друга страна, „носејќи ја со себе својата највисока смисла / откривајќи ја родината да го открие светот“. Токму на овој план, нашите поети битно се разликуваат во потходот. Во целата збирка на Шолов, во спрега со егзотичното прозвучува татковинското, родното, националното како себенаоѓање и допир со сопствената сушност, додека Јаневски егзотизмот многу повеќе го доживува како вовед во нови тајни, како докоснување на мозаичните делчиња од никогаш недоодгатливата космичка тајна [...]

Збирката на Шопов со ваквиот глобален
подход се вклопува во поетичките координати на
неговата поезија – таа се чита со помош на цели-
от негов лирски опус во кој песната, наоѓа измина
и измени неколку развојни фази во своето лирско
јадро, остана доследна на себе си.

Соња Стојменска-Елзесер
(„Егзотични мотиви“, 1993)

Внесувајќи во песната ново поднебје и нови лексеми, Шопов го проширува не само тематското подрачје на неговата поезија, туку и нејзината симболика. Светот на песната сега е исполнет со нови небиднини, нови легенди.

Изет Муратспахик
(„Кон опусот на Ацо Шопов“, 1984)

[illegible][illegible]

1. The main body of the paper is written in a clear, concise, and professional manner. The language is formal and academic, with a focus on the technical aspects of the research. The structure is well-organized, with a clear introduction, a detailed methodology section, and a thorough discussion of the results. The writing is free of errors and follows the conventions of scientific writing.

In Betrachtung der Luftverhältnisse
 zeigt es sich, dass die Luftverhältnisse
 in der Höhe des Berges sehr verschieden
 sind. Die Luftverhältnisse in der Höhe
 des Berges sind sehr verschieden.
 Die Luftverhältnisse in der Höhe
 des Berges sind sehr verschieden.
 Die Luftverhältnisse in der Höhe
 des Berges sind sehr verschieden.
 Die Luftverhältnisse in der Höhe
 des Berges sind sehr verschieden.
 Die Luftverhältnisse in der Höhe
 des Berges sind sehr verschieden.

1. Hydrogen, Oxygen, Nitrogen
 are the most common gases in the atmosphere.
 Hydrogen is the most abundant gas in the atmosphere.
 Oxygen is the second most abundant gas in the atmosphere.
 Nitrogen is the third most abundant gas in the atmosphere.
 These three gases make up about 99% of the atmosphere.
 The remaining 1% is made up of other gases like argon, carbon dioxide, and water vapor.

Also, please

Оригинален ракопис од песната „Во сонот на црната жена“
(Песна на црната жена. 1976) припат објавена
во Млад борец. XXIX 24-25 1973

Тука поетот му е најблизок на прансколот, зашто во африканскиот амбиент се одвивало „детството на човештвото“, а тоа значи дека човекот од овој амбиент и е најблизок на митската атмосфера:

Тука ме доведе мојата исконска страст
за трагање низ мрачните но неизбежни свијоци на
историјата
мојата вечна жед за изворите на сеопштото
потекло
и гладта моја за невеселата младост на човештвото
Тука ме доведе мојот прародителски инстинкт
и неговиот непогрешлив шепот сека сè е исто
нако е скриено во различни шуми и растенија
без оглед како и да се викаат: баобаб, даб или
бреза.

Својата основна мисла – потребата од нови сознанија и чувства, наспроти плагоновската идеја дека „сè е исто“ – поетот овој пат и не ја прикрива со метафорично руво. На него му е најважно да ја најде „прасликата на светот“, на што му е посветено финалето на песната („Светлината на робовите: Тука ме доведе моето провидение“), мошне значајна за соопштувањето на поетовата визија на светот и уметноста:

*Оставете ме тука добри мои пријатели
тука ме повика исконската страст
да ја пронајдам својата праслика
изгубена во мрачните свијоци на времето.
но жива и силна како вдахновение
Оставете ме, оставете ме тука. Тука ме
доведе моето провидение.*

Радомир Ивановиќ
(Поетиката на Ацо Шопов, 1986)

Мотивската свежост во *Песна на црната жена*, поттикната од засилената духовна и емотивна комуникација со изразитиот експанзивен архетипски свет на Црниот Континент, потполно секлопува во изградениот поетички систем на Шопов. Поетичката компактност е обично збо-

гатена со африканските „содржини“ и во поглед на убедливоста и постоењето на ритмот низ стиховите (иако кај неосимболистот Шопов музичкиот принцип во градењето на песната отсекогаш бил со нагласена важност). Африка не донесува промени во постоечкото кредо на Шопов, но таа е инспиративен предизвик неговата поезија да се испроба во однос на новата географија. Книжевниот облик кај Шопов веќе беше складно адаптиран, особено во *Небиднина* и *Гледач во пепелта*, кон неговата подвижна сознајна страст по загадочното, неиспитаното устројство на постоењето. Во Африка, Шопов ќе ги продлабочи духовно-космогонските увиди во сакралниот простор на песната, наметнати од големите води на океанот, од древните анимистички верувања, култови и приказни, од опсесивната темна цикличност на природата и од моќната архетипска вкоренетост на женското начело во спектарната суптилност на доживувањето [...]

Африка, поточно Сенегал како репрезентативен топос на мистичната, мистска но и сонувана Африка е пределот во којшто Шопов повторно ја остварува мистеријата на својата поетска мисија.

Александар Прокопиев
(„Номадот Ацо Шопов“, 2000)

Во Дакар, кај Ацо

Проверив во сочуваната документација и оттаму можам со сигурност да утврдам дека некаде во април седумдесет и третата, Ацо ми испрати авионска карта за мојот пат кај него, во Сенегал. Тој, Светлана и Јаси беа таму веќе полни две години, па во писмата и пораките што ги добивав од нив ме побрзуваа да дојдам час поскоро, бидејќи времето си лета, а нивниот престој таму е ограничен со вообичаениот амбасадорски мандат. Помнам добро, во едно писмо што за жал го немам сочувано, Ацо ми сугерираше да го одбегнам доаѓањето во летните месеци. Тогаш климата во Сенегал е неподнослива за Европејците, па дури и за нас Балканците. Влажноста на воздухот, во комбинација со пеколните горештини, предизвикува човек да се чувствува како да е во сауна. А таквото време трае со недели. Ацо, еге, се грижеше дури и за тоа.

Нејсе, на 24 април полетав за Дакар. Чинот на испраќањето се одвиваше неколку дена, во кругот на она што Јас го нарекувам пошироки рамки на нашето потесно семејство. До Белград со мене патувааше мајка ми Благородна, а таму не пречека широката насмевка на тетка Душка, со која одржувавме непојмливо блиски односи уште од времето кога му беше сопруга на мојот татко. Некаде во првата половина на шеесеттите години. Во она бурно време на *Песни за маката и радоста* и *Слеј се со тишината*. Значи, испраќањето беше торжествено, пренапрегнато со емоции. И како не би било, кога синот го испраќаат неговата родена мајка и онаа која според чувствата и постапките би можела тоа да биде пар екселанс. Згора на тоа, го испраќаат на далеку пат, отаде седум мориња, кај таткото, кон кого обете никогаш не престанале да чувствуваат почит и љубов. Кај малата сестричка и, конечно, кај третата мајка. Сè до полетувањето на авионот на Сурчинскиот аеродром, не недостигаа ни солзи, ни совети мајчински, ни ветувања.

Ситуацијата беше таква што од моето сеќавање се отргна сликата на едно друго испраќање на старата скопска железничка станица, во педесет и петтата, педесет и шестата. Јас тогаш бев на седум-осумгодишна возраст. На првиот

перон стоеја Ацо и Благородна, а на отворениот прозорец од возот, стиснати еден до друг и навалени напред, тетка Душка и Јас. Заминувавме за Белград, на гости кај нејзините родители. Возот запиште и тргна трмаво, а четирите раце долго мавтаа. Се разбира дека солзи имаше и тогаш. Тоа беше идиллична слика, една од многуте својствени за она што веќе го нареков пошироки рамки на нашето потесно семејство. Сликите што се повторуваа, слики како и онаа на Сурчинскиот аеродром во тој априлски ден седумдесет и третата. Тука недостигааше само Ацо, но временски тој беше близу, бидејќи само по неколкучасовно летање, авионот ќе ме однесе кај него, кај Светлана и Јаси.

На дакарскиот аеродром авионот слета во глува ноќ. Имав чувство дека зачекорувам на некоја далечна планета. Воздухот беше густ, тежок, а мирисите опојни. Иако беше само крајот на април, а летото календарски сè уште далеку, во етерот се насетуваше блискоста на саунскиот пекол. Впрочем, неколку недели подоцна расцутуваа фланбојаните, тие „дрвја што горат“. Знак оти дождовите наближуваат, а по нив и споменатиот запурничав изгор.

Средбата со Ацо, Светлана и Јаси беше семејна, топла. Веднаш забележав дека Јаси повеќе не е онаа малечка Јаси од пред две години, туку девојка, убава, црноока и со умен, секогаш љубопитен поглед.

Првите денови бев замелушен. Од воздухот, од јарките бои, од флората, а најмногу од витите Сенегалки, од онне Ацови синарки, чија вродена грациозност човека не го остава рамнодушен. Веројатно оттогаш насловот на една книга од Маламуд, *Црното е моја омилена боја*, го сметам и за свој. Од таа лебдечка замелушеност, во реалност ме враќаа Јасмина, Светлана и Ацо. Тие постојано правеа планови каде требало да појдам, што да видам, со кого да се сретнам: островот Горе и Куќата на робовите, Сумбедиун, Енгор... А Светлана најде време да се погрижи и за подновување на мојата несоодветна европска гардероба. Нарача да ми се сошше една прекрасна бела кошула во африкански стил. Нешто како скратен бу-бу, традиционалната сенегалска носија. Се разбира, водевме и семејни муабети со дипломатско-политичка конотација. Помнам убаво, во една прилика Ацо ми раскажа дека не-

говниот амбасадорски претходник отворено и нетактично кокетирал со Сенгоровите политички опоненти, што е дипломатски нонсенс од болшевичка провиниенција. Како тој, Ацовиот претходник, да ги имал предадено своите акредитивни кај пучистички расположената опозиција, а не во владата на Леополд Седар Сенгор! Оттука произлегло, со полно право, сенегалските сомневања во искрените намери на тогашната југословенска политика кон оваа западноафриканска земја во клучна позиција во регионот. Така, како новоименуван амбасадор, Ацо бил ставен во деликатна ситуација да вложува големи дополнителни напори за да ги развее тие оправдани сомневања предизвикани со болшевичката и безмалку пучистичка дипломатија на неговиот претходник. Година-две подоцна, доаѓањето на Сенгор во тогашна Југославија, а потоа и во Македонија на Струшките вечери на поезијата, ми потврдија дека чесната и суптилна дипломатска работа на Ацо не беше залудна.

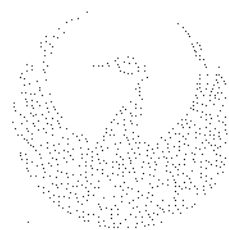
Некаде во мај седумдесет и третата, додека бев уште на гости кај Ацо, Дакар го заплесна бран на жестоки студентски демонстрации. Студентите бараа радикален раскин со Сенгоровата франкофонска политика. Барања историски оправдани, но со методи непримерени. Демонстрантите кршеа излози, превртуваа автомобили. Се возмутуи ситот Дакар. Токму тие денови појдовме во семејна посета кај еден Ацов тамошен пријател од тогашна Југославија, претставник на една од мноштвото специјализирани агенции на Обединетите нации во Сенегал. Нормално, се зачна дискусија на неизбежната тема. Се вклучив и јас, па го нападнав франкофонството на Сенгор и со сето срце заставав на страната во одбрана на студентските протести во духот на максимата дека целта ги оправдува дури и средствата. Ацо тогаш ме ошину со неговите зелени очи, а подоцна, кога се прибравме дома, ми одржа убава татковска лекција. Со полно право Додека тој, како што реков погоре, даваше сè од себе за да придонесе што повеќе кон нормализирањето на нарушените односи со Сенегал, неговиот син емфатично го напаѓа претседателот на тој ист Сенегал, па дури и изнаоѓа оправдување за уривачките методи на демонстрантите. А познато е дека и зидовите имаат уши, особено во станови каде што живеат дипломати, каков што впрочем беше оној во кој бевме на гости. Но, ете,

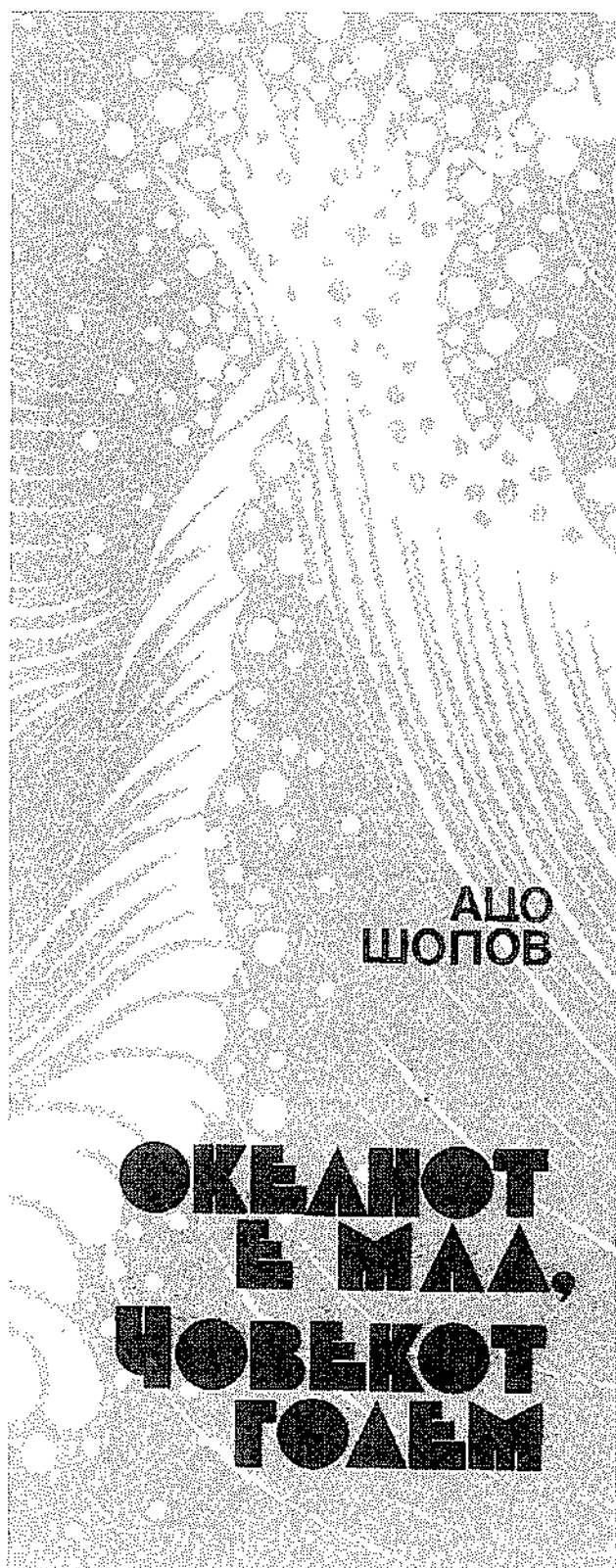
стара е вистината дека децата, а одделно синовите, никогаш не ги лишуваат своите родители, а посебно татковците, од можноста поначесто да држат татковски лекции.

Се разбира, имаше и семејни литерарни ситуации и coincidenции. Се сеќавам дека токму некаде пред расцутувањето на „дрвјата што горат“ кога воздухот трепери, а земјата од жед стенка и распукува, се воодушевував од *Суша, свадби и селидби* на нашиот Радован Павловски. И од други наши македонски поети, чии книги Ацо ги беше понел во Сенегал како драгоцен багаж. А еден ден, по посетата на островот Горе во дакарскиот залив, каде што се наоѓа Куќата на робовите (Дакар во она време бил клучен транзитен центар на бесчесната трговија со луѓе), се замандалив во мојата соба и ја напишав песната „Куќа на робовите“. Тогаш, во собата влезе тринаесетгодишната Јасмина и ме праша што правам. И одговорив дека штотуку сум напишал песна, а таа веднаш ми возврати дека и тато, долу, во неговата соба, пишува песна. А знаев оти пишува и таа, зашто пишувањето е еден вид семеен фатум, почнувајќи од нашата баба Коцка, па Ацо и така натаму.

Монте два сенегалски месеци кај Ацо изминаа мигум. Во големниот руски Тополев или Иљушин, не се сеќавам веќе, влегов со сите онне маски и тотеми што ги изнакупував по дакарските антикварици со помош на Ацо, Светлана и Јасмина. Со десетина мои африкански песнички и со малата торба личен багаж. Кога авионот се крена, четири раце повторно мавтаа за разделба, а долу, насекаде околу аеродромската pista, фланбоајаните ми се сторија како неброени капки крв. Како булки што во тој жолтеникаво-кафеав бескрај ги расфрлила невидлива божествена рака.

Владимир Шопов
(„Во Дакар, кај Ацо“, Скопје, 22.12.1993)

ПРЕД РАСЦУТУВАЊЕ НА ФЛАНБОАЈАНИТЕ

САНОВ ПЛАЧЕШЕ ЗЕМЈАТА
СУВА И ИСПУНАНА НАКО ПРЕПЕЧЕНА ПОГАЧА,
САНОВ ДУВАА ПУСТИНСКИ ВЕТРОВИ
И ТРУПАА ПЕСОМ ВО ПУКНАТИНИТЕ.
ОД ПРЕСЛЕНУВАЊЕ ОКЕАНОТ ГИ ИСПОКИНА СИТЕ МОДРИ
КОШУЛИ

А СЕПАН НЕ УСПЕА ДА СЕ СМИРИ.
САМО НЕБОТО ОСТАНА СПОКОЈНО И ПРАЗНО
НАКО НИШТО ДА НЕ СЕ СЛУЧУВА
НАКО ДА НЕ ГО ГЛЕДА ОВОЈ БРОДОЛОМ.

САНОВ УРЛИКАШЕ ЗЕМЈАТА.
А МОЖЕБИ ТОА БЕА НЕДНИТЕ СВЕРОВИ
ШТО ЛУНСАА НИЗ САВАНИТЕ И ШУМИТЕ
УМИРАЈЊИ НРАЈ ПРЕСУШЕНИТЕ ИЗВОРИ НА ВОДА.
А МОЖЕБИ ТОА БЕА ДРВЈАТА ШТО СЕ СВИВАА ДО
ПРЕКРШУВАЊЕ
И СО ЛИСЈЕТО ЈА ЛИНЕА СУВАТА ЗЕМЈА.
САМО НЕБОТО БЕШЕ СУРОВО СПОКОЈНО И ПРАЗНО
НАКО НИКОМУ ДА НЕ МУ Е ПОТРЕБЕН ДОЈДОТ
НАКО ДА НЕ ГО ГЛЕДА ОВОЈ БРОДОЛОМ

САНОВ СЕ ГРЧЕШЕ ЗЕМЈАТА.
А МОЖЕБИ ТОА БЕА ЛУЃЕТО ШТО ГО ЧЕНАА ДОЈДОТ
НАКО ШТО СЕ ЧЕНА ПРВОРОДЕНЧЕ
ЗГРЧЕНО ВО БЕЗЖИВОТНА УТРОБА.
ПРЕД ИЗГРЕВ СЕ СЕ ИЗМОРИ И СЕ ЗАДРЕМА ТАМУ НАЈ
ШТО СЕ НАЈДЕ

И ЛУЃЕ И ДРВЈЕ И СВЕРОВИ.
ВРЗ ОКЕАНОТ ПЛИВАА САМО ПАРЧИЊА ОД ИСПОКИНАТИ
КОШУЛИ.
А СО ИЗГРЕВОТ НА СОНЦЕТО НАКО ИЗГРЕВ ОД РАНИТЕ
НА ЗЕМЈАТА,
(ЦРВЕНИ ЦВЕТОВИ И ПОЖАРИ, ПОЖАРИ ВО ГРАДОТ)
РАСЦУТЕА ФЛАНБОАЈАНИТЕ.

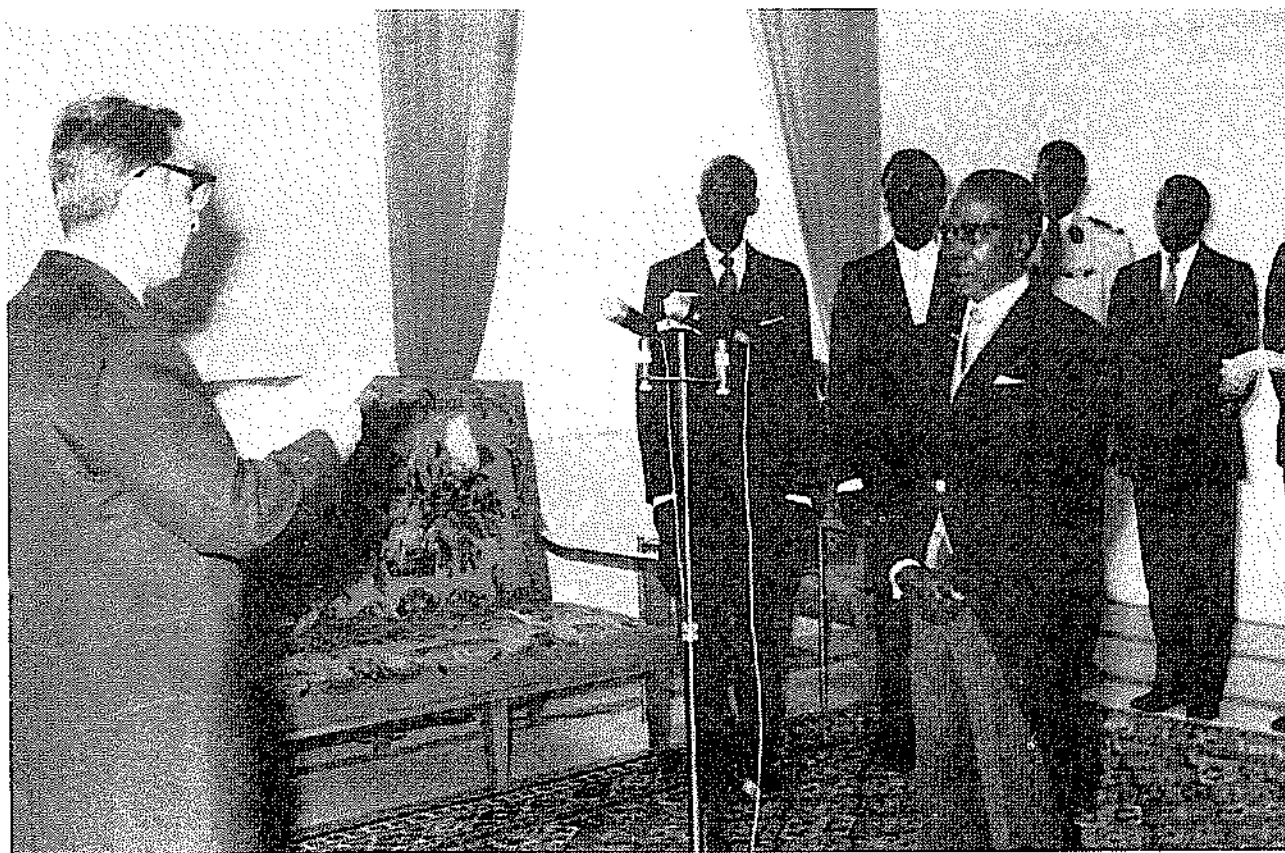
Океанот е мал човекот голем (Скопје, 1977) и лист од плакетата со песната „Пред расцутување на франбоајаните“ (Песна на прната жена, 1976) првпат објавена во Млад борец, XXIX, 1973

Од дипломатската мисија во западна Африка

Имавме посебно прилика во нашите лични разговори со повеќе значајни личности од културниот живот во Сенегал, посебно со професори од Универзитетот во Дакар и особено со сенегалскиот амбасадор Ибрахима Диенг, кој во исто време со нас ја вршеше оваа должност во Гвинеја, да се увериме колку силни импресии за Ацо Шопов чуваат во овој далечен свет, и по повеќе од десет години, сите оние што имале можност да го сретнат или да му бидат пријатели. Кај самиот Диенг кој, како младински раководител порано неколку пати учествувал во разни работни средби или младински манифестации во поранешна Југославија, многу свежо беше сеќавањето за неговиот „речит и сензибилен“ собеседник како и за пошироките средби што Ацо Шопов ги организирал (или во коишто учествувал) и на кои оставил впечаток со својата комплексна, повеќеслојна мисла преку која неговата интимна нота добивала филозофски и хуманистички димензии. Кај овој човек од дипломатијата не помалку жива беше и претставата што, благодарение на Ацо Шопов, ја стекнал и за Македонија и за нејзината културна историја при што, не е без значење дека Шопов, на најубав можен начин, ги афирмирал и нејзините вредности.

Лилјана Тодорова („Негроафриканскиот свет...“, 1993)

Предавање на акредитиви кај сенегалскиот претседател, поетот Леопод Седар Сенгор, мај 1971.

Ацо и Светлана Шопови, во Нуакшот, Мауританија, мај 1971

На прием, кај амбасадорот на Нигерија

Предавање на акредитиви кај мауританскиот претседател Ул Дадах, мај 1971

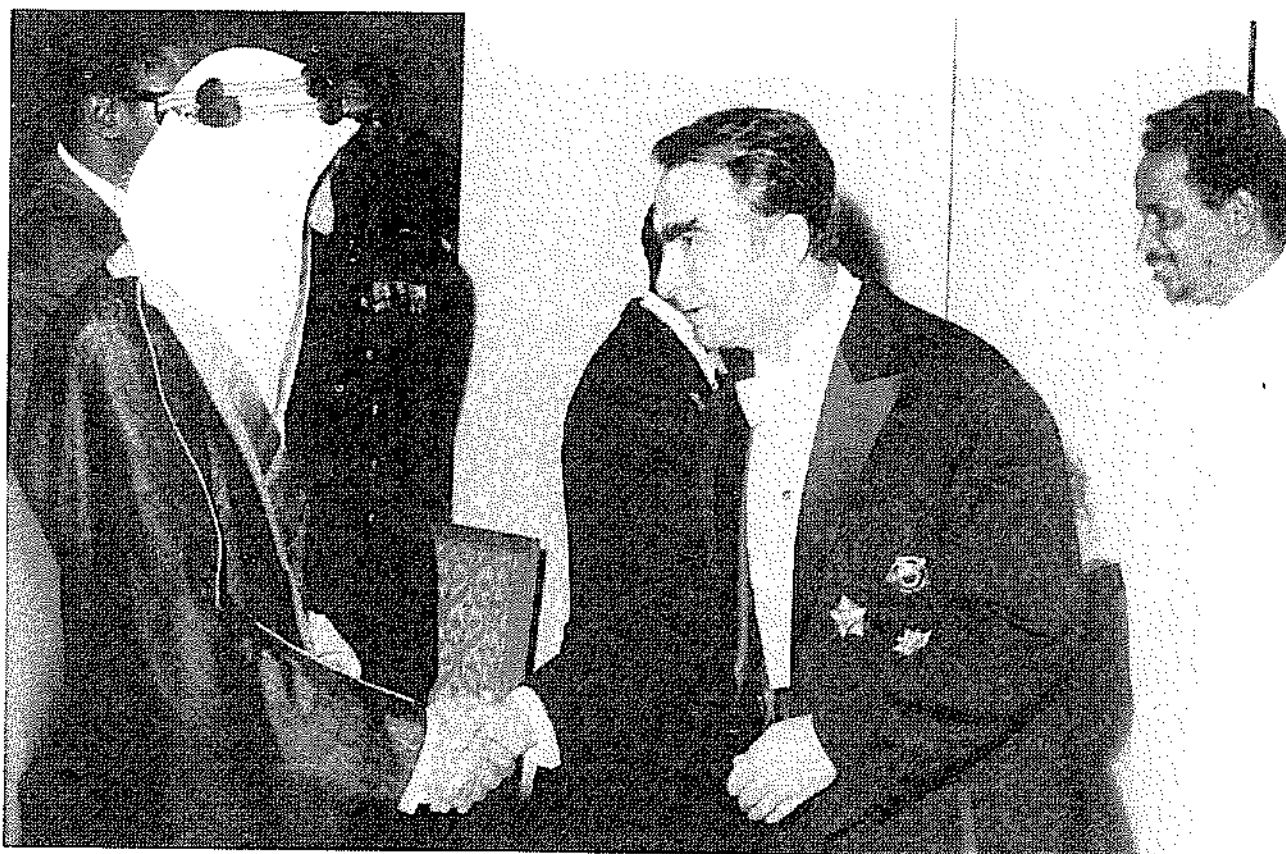

Кај Леополд Седар Сенгор на прием во чест на претседателот на Габон Омар Бонго, февруари 1972

На прием кај амбасадорот на Мароко март 1972

Со амбасадорот на Чехословачка, советскиот амбасадор и сенегалско-хаитскиот поет Жан Бриер март 1972

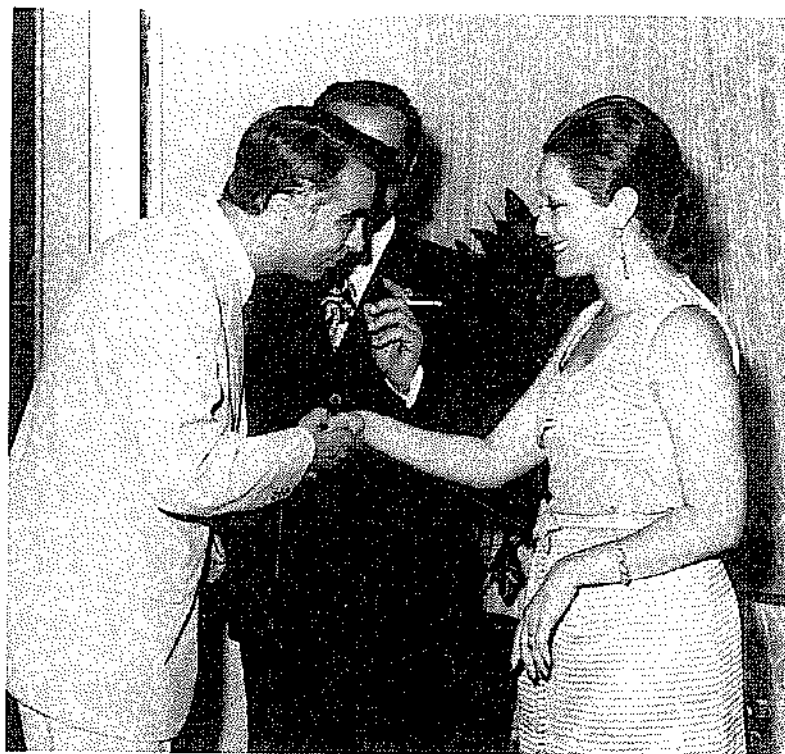

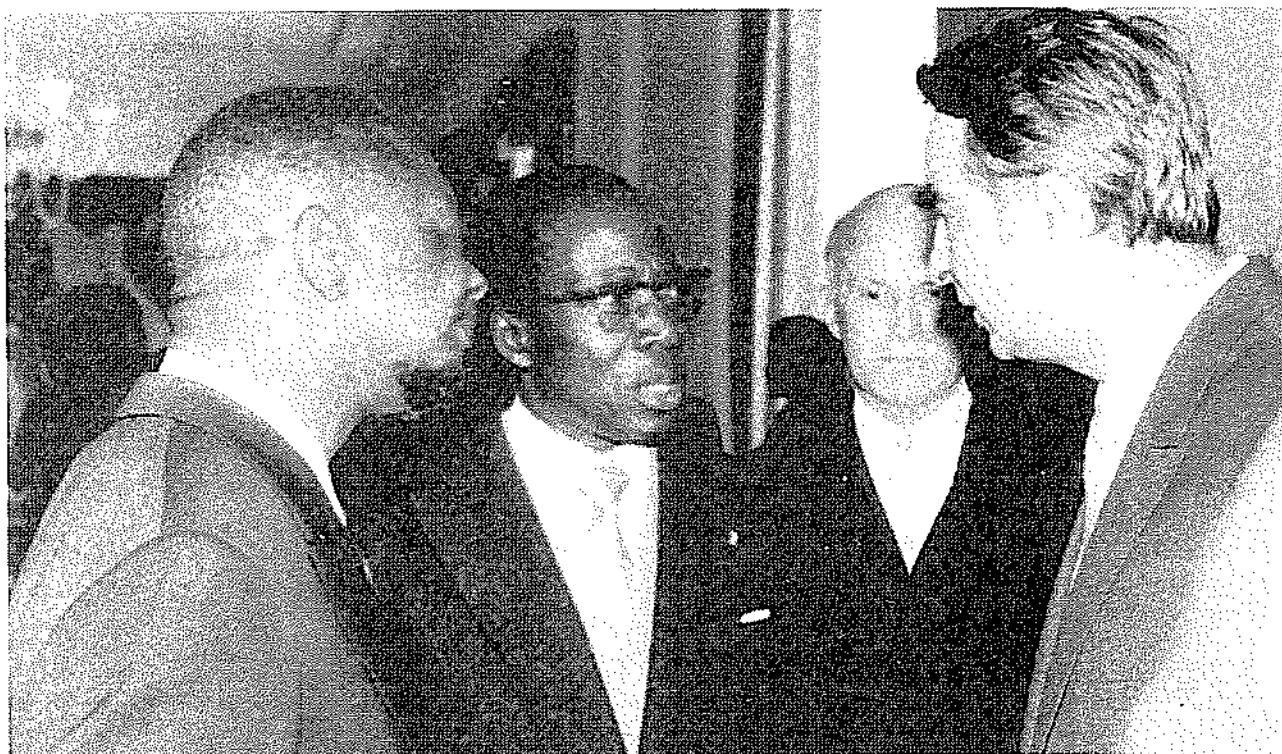

Со царот Фејсал од Саудиска Арабија, 1972

На бал на Црвениот крст мај 1972

Со амбасадорката на Тунис, јуни 1972

1973 Од лево кон десно Жан-Бедел Бокаса, претседател на Централната Афричка Република, Леополд Седар Сенгор, Амбасадорот на Швајцарија Азо Шопов

Кај Леополд Седар Сенгор на прием во чест на принцот Сиханук од Камбоџа, мај 1973

*Со претседателот на Брегот на слоновата коска, Уфует Буаџи, декември 1973
Група од дипломатскиот кор во резиденцијата на Шопов, по повод националниот празник на СФРЈ 29.11.1973*

Со Мариен Нгуаби
претседател на Конго,
и Леополд Седар Сенгор 12 I 1975

Светлана, Ацо и Јасмина Шопови,
на прием кај египетскиот амбасадор,
октомври 1974

По повод Деновите на југословенскиот филм во Дакар, Светлана и Аџо Шопови ги пречекуваат, на 23.6.1975, индискиот (горе) и египетскиот (долу) амбасадор со сопругите. Пријателство на овие три амбасадори беше легендарно во Дакар. Колегите од дипломатскиот кор на нива ги викаа „Тито, Насер и Нехру“.

Со иста љубов збратимени

Заминувањето за Африка како дипломат во 1971 година отвори нова страница не само во неговиот живот, туку и во неговата поезија. Заминувањето беше немinovно заради неговото смирување. Тој тогаш трпеше многу удари кои не можеше да ги издржи ни физички ни психички. За него се отвори нов видокруг, и тој четиригодишен престој во Африка донесе голема плодност во неговото творештво. Ако беше опчинет со Африка [...] Збирката која ја напиша требаше да се вика Во сонот на црната жена. Зошто ја прекрсти во Песна на црната жена, и ден денес не ми е јасно. Во оваа збирка. Ако откри еден нов свет [...] Во меѓувреме работеше на препевите на Сенгор и тој се вклопи во поезијата на црниот народ, во негритидата како неверојатно значајна појава во развојот на филозофската мисла во Африка и тоа направи уште поголем мост на зближување со тој свет и со таа убавина.

Светлана Шопова (*Песните живот*, 1993)

Сенгор беше толку импресиониран од поетската вечер „Мостови“ [на Струшките вечери на поезијата, 1975], што не пропушти ниедна прилика а да не го истакне својот восхит дека само на Охридското езеро и во Црна Африка имал можност да види толку народ, кој со таков култ и љубов му пристапува на поетскиот збор.

Ацо Шопов
(„Република на поезија“, 1977)

[illegible]

As a result of the investigation conducted in the
 1950s, the Commission, after consulting with the
 20 to 25 persons who had been in contact with the
 in the 1950s, found that the Commission had been
 informed of the activities of the Commission. The
 Commission had been informed of the activities of the
 Commission in the 1950s, and the Commission had been
 informed of the activities of the Commission in the
 1950s, and the Commission had been informed of the
 activities of the Commission in the 1950s.

Uppercase a letter in capital letters only.
It is uppercase letter in German; yet it
does not have a letter in German in some languages
of Carthage and so it is not a letter of the
in German in some languages

Необјављен одговор од интервју са Алдо Климан: Мојат збор с тврда вилица из времена?
 објављено во Младост, Београд, 29 октомври 1976
 и Дело 74 јун-август 1982 IX 5-6 стр. 333-337

L'ouragan arrache tout autour de moi
Et l'ouragan arrache en moi feuilles et parole futiles.
Des tourbillons de passion sifflent en silence
Mais paix sur la tornade, sur la fuite de l'hivernage!

Toi Vent ardent Vent pur, Vent-de-belle-saison, brûle
toute fleur toute pensée vaine
Quand retombe le sable sur les dunes du cœur:
Servente, suspends ton geste de statue et vous, enfants,
vos jeux et vos rires d'ivoire.
Toi, qu'elle consume ta voix avec ton corps, qu'elle
sèche le parfum de ta chair
La flamme qui illumine ma nuit, comme une colonne et
comme une palme.
Embrase mes lèvres de sang, Esprit, souffle sur les cordes
de ma kôra
Que s'élève mon chant, aussi pur que l'or de Galam.

Ураганот корне сè околу мене,
Ураганот корне во мене лисје и ништовни
зборови.
Вителот на страста пишти во тишина
Спокојство врз сувниот торнадо, врз бегството
на пвернажот!

Ти вжарен ветру, чист ветру, ветру на убавото
време, изгори го снот цвет, секоја залудна
мисла
Кога напаѓа песок врз дуните на срцето.
Слугинко, прекини го твоето движење на
статуа, а вне деца, вашите игри и вашите смен
налик на слонова коска.
Нека го уништи твојот глас и твојата става,
нека го исуши мирисот на твоето тело
Пламенот што ја осветлува мојата ноќ како
столб, како палма.
Вжари ги моите крвави усни, Духу, дувни
преку струните на мојата кора²
Песната да се вивне чиста како златото на
Галам³.

„Ураган“ (Поезија од Леополд Седар Сенгор, 1975), во прелев на Ацо Шопов

Poèmes

А Н. Ацо Шопов
- l'Ami de Senegalese,
mais surtout du Poète
- le personnage de l'écriture
admirable

1 août 1975

Примерок од книгата Poèmes (Песни) што Сенгор му го посветил на Шопов. На Г-дин Ацо Шопов, амбасадорот, по пред сè поетот – во знак на братски восхит: 1-ви август 1975.

При преводот на Сенгор не почувствував онакви тешкотии со какви што порано се соочував. Долго време, повеќе од четири години, живеел во Сенегал, во светот каде што поникнал Сенгор, свет кој уште при првиот допир ми се стори мошне близок, сроден. Навистина, имав тешкотии во откривањето на вистинското значење на оние изрази создадени на Сенгоровата родната почва, но тие сепак не беа непремостиви [...] Сепак, Сенгор е посебно интересен поет. Тој пишува на француски јазик [...] но во секој негов стих се чувствува пулсот на Африка [...] За националната, за поетската припадност на еден поет, јазикот не треба да има пресудна важност [...] Не може никој да рече дека Вапцаров не е македонски поет, како што не може никој да рече дека Сенгор не е сенегалски поет.

Ацо Шопов (Разговор со Ристо Лазаров, 1975)

- ¹ сезона на тропски дождови
- ² музички инструмент
- ³ место во Сенегал

Од сенегалската преписка

Виена,
10 7 1971

Драги Ацо,

Твоето писмо го примив по враќањето од мојот двомесечен престој во Дубровник со пријатели од Италија, Загреб, Јајце и Сараево. Сега ќе останам барем месец дена во Виена каде што довршувам еден превод на Крлежа за едно луксузно издание (за *Мост*) и препевн на старата ренесансна и барокна дубровничка поезија за која се заинтересирани и Дубровничките летни игри. Секогаш повторно им се враќам на твоите песни (и на Антологијата воопшто) и би сакала да знаеш дека мојот интерес за твојата поезија и моето признание на твојот талент и на твојата поетска личност се независни од нашето лично пријателство и, секако, постабилни и потрајни од сите субјективни односи кон природно им подлегнуваат на најразлични „осцилации“ (доколку е воопшто можно делото на еден поет да се издвои од неговата личност.)

Би сакала да знам во кој број на *Борба* си го нашол одгласот за објавувањето на твојата песна (и песната на Гане Тодоровски). Ти го праќам со посебна пошта написот за Струга во кој се објавени двете песни (испратив и неколку примероци во Македонија, и, колку што разбрав од твоите пријатели на состанокот на ПЕН клубот во Порторож, односно во Пиран, изгледа дека им било мило). Како што гледаш, ете, и тоа се објави, пако со мало задоцнување, како впрочем и многу други планови. Така, конечно ми успеа да подготвам вечер на македонската поезија во ПЕН клубот во Виена по повод доделувањето на Хердеровата награда на Блаже Конески. За жал, по вина на Блаже, вечерта пропадна, бидејќи тој немаше доволно време за Виена, а којзнае кога пак ќе се укаже нова можност! Но можеби уште оваа година. Слушам дека во зимскиот семестар Спасов ќе држи предавање за македонскиот јазик и литература на Виенскиот универзитет. Сепак, се сретнавме со Конески и на свеченото предавање на наградата и на вечерата во амбасадата

Да, годинава, литературните средби и симпозиуми (коишто обично недостасуваат), ги имаше и премногу, а ќе ги има уште, по повод триесетгодишнината. Во октомври ќе бидам веројатно на средбите во Белград, а на крајот на јуни бев во Јајце (за првпат!) како гостинка на Дервиш Сушиќ и на неговото списание. Тој извонредно го организираше симпозиумот и „Театарската смотра на БиХ“ (најимпресивни беа *Откријте ја* - драматизација на еден фрагмент од Косиќевите *Делби*). Потоа, во Сараево се сретнав со Мак Диздар - мојот превод на неговите песни веќе цела година лежи кај издавачот и чека, слично како и мојата (сејугословенска) антологија. Дервиш изгледа сосема оздравел и преземал некои нови функции. Мислам дека тоа е добро во секој поглед, како и тоа што луѓе како што си ти се поставуваат на такви места. Последната вечер пред да тргнам за Пиран, го гледав во Виена гостувањето на сенегалскиот балет - особено ме импресионираа необично убавите и витални, млади танчарки. По нивната наивност и темпераментност речиси ме потсетија на „шестинските селанки“. Во Пиран, меѓу другото, зборував и за твојата песна „Грозомор“ - во врска со обидот да се објасни мистеријата на поетската креација во контекст на (глупавата) тема „зошто пишуваме“ и по повод онаа анкета на *Књижевне новине*.

Поздрав ги срдечно Светлана и Јасмина. Се надевам дека климата ти одговара.

Јави ми дали го прими исечокот со твоето „Црно сонце“.

Те сака, Ина

Ацо Шопов, Ина Јун Брода и Георги Старделов,
по враќањето на Шопов од Сенегал. Веројатно 1977

Токму за изменетата клима сакав да Ви напишам нешто повеќе. Нејзина главна карактеристика е: Славко во ужасна офанзива, поткрепен од своите пулени и марионетки, прави обиди да ја манифестира сета своја „трибунска безобзирност“ и безобразлук. Веднаш да кажам: нема да му биде лесно!

Еве неколку хронолошки показатели на неговата (и не само негова) „хронична болест“.

При ДПМ се формира Актив на комунисти-писатели. Наспроти првобитните комбинации (јас како член на Идеолошката комисија бев во тек), тој во „дванаесет и пет“ стана член на Секретаријатот на тој Актив. Секретар е Т. Момировски, а другите пет члена се: Ѓоко Старделов, Матеја Матевски, Иван Чаповски, Луан Старова и јас, кој треба да претставувам некаква генерациона рамнотежа, и, во најтратичната димензија на чаршијата: врска меѓу политиката и литературата. Досега се одржани две седници на Активот и неколку состаноци на Секретаријатот. Славко тука се експонира најмногу преку своите истомисленици или марионетки [...]

Еден интересен детал од една седница на Секретаријатот на Активот. Томе, како „шеф“ ми рече да водам записник. Колку што треба да го правам јас како најмлад, може тоа да го прави и самиот тој и сите други. Значи: одбив – со индигнација! Славко на тоа реплицираше: „Ајде, ти знаеш – на две колони петит II“. Алузијата беше провидно-идиотска: на две колони во *Млад борец* објавив белешка за Вашите песни! Одговорот мој: „Може и на четири, црн петит!“

Понапред говорев за кандидатите за нов претседател на ДПМ. А сегашниот, Дракул?

Јас, да бидам искрен, иако веќе ме прогласија за Дракулов гробар (за тоа подоцна), најмногу го жалам него. Знам дека други го доведоа на чело на ДПМ, за сето време командуваа со него, знам дека тој е суров, без никакви раководечки рефлексии, ја сфаќам неговата сегашна трагедија: оние што гласноговорнички го донесоа на челна позиција сега се откажуваат од него. Дракул е во многу тешка, да не речам во безизлезна ситуација. Чинам дека тој многу доцна дозна дека е нечија марионетка, па побрза тоа да го демантира со ступидни истапи. Неодамна во Скопје се одржаа Денови на словачката култура. Дракул буквално изјавува: „Скопје е само административен центар на Македонија, духовен цен-

тар е Солун“ Или: „По десет години, претседателот на ДПМ ќе живее во Петрич, секретарот во Солун, ќе имаме потпретседатели во Австралија и во Канада, а само неколку членови на ДПМ ќе живеат во Скопје“ (???)

Како да се реагира на овие изјави, дадени пред луѓе – гости, во официјален меѓудржавен разговор?

Можеби не требаше тоа да бидам јас, како најмлад, но кој тогаш од старите конформисти ќе рече нешто. На првата седница на Активот, станав и (треба ли да Ве уверувам дека тоа го направив по диктатот на совеста, макар што во оваа ситуација, Словаците настрана! – на Дракул му треба помош) истапот на Симон го оквалификував како „груб национализам“, како негов „политички халуцинации“, „лицитација на националните чувства на Македонецот“... Мене ми беше мошне тешко да говорам за ова. И долго се колебах, ама, како и обично, не издржав. Но, ова секако не значи дека се кајам. Никако! Жал ми е само што севе ова дојде кога Симон беше „од сите страни сардисан.“ Но, како човек и, пред сè, како комунист, не можев да го прифатам молчењето

Група картичка од учесници на Струшките вечери на поезијата 1971, испратена до Ацо Шопов во Дакар

на другите, како единствен правилен резон. Ве молам, во оваа прилика, не помислувајте дека се работи за „младост – лудост“ и така нешто. Сериозните работи бараат сериозен пристап, јас и ден денес мислам дека излегов постар и поголем од сите кои тоа сакаа да го премолчат. Предложив да се оградиме од истапот на Симон и да го отповикаме од функцијата претседател на ДПМ и генерален секретар на Сојузот на писателите

516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

019.1 .555

Nevertheless, it is sensitive to the fact that the
Ivoeto pismo od 19. XI., - dari od dalešnicki Generali!

Da ona vo "Srbia" što e objaveno od nene, sakaa aa te informira deka toa odzovni kao hidrogenska bomba vo nashata i ne samo vo nashata javnost. Lezbi ni dobro stois so uzakula i jas, novistina, nemam nisto ni protiv toa, ni protiv nego. Ne edna sredba ne nashite i pisatelite od Sa Slovačka, a po povod Janovite na slovačkata kultura vo Makedonija, toj kako predsedatel na JPK i generalen sekretor na Sojuzot na pisatelite na Jugoslovijs, arzejti zavratica na eden oficijalen priem na drugoto rekoi deka vo nashkoro vreme predstavitel na drustvoto na pisatelite na Makedonija ke sivee vo Belin, a sekretorot ke istoto drustvo vo - Parizi. Oenovite na nashata delegacija, a predstavstvena i na slovačkata, bea vidoenovise i toa Slavoche "instruira" voa ceneta kao politika diverzija. Ii, dragi koc, kako makedonice, eni sloveni i srptani, soed aa sa slovenis zoklava e tačina na tie zbrovi, isrezeni pred ena stasaka oficijalna delegacija!

ne izmislila originalnu ideju: "Sve
Vesnas po toj bebi korisna: aktivot i pasivni-
komunisti, koj i ljudi ti su da se formira. Na pivot,
konstitutivni sastanak na aktivot, koji uradilo stane
zbog i da ova, izmisliti vesnas, jako zgovorni, koj na
ko predstaviti na izmisliti komunisti na 21 predstav-
vase na sastanot, izmisliti na izmisliti bebi vesna =
to "politizmi izmisliti" Vesnas po toj da se javi da
1/2

541

200. Milica i Nisto Ljekarov /kov čuvstvo čeka toa na
veća rešava, on stiču na kraju života čuvarstva Komite-
ta/, ko istovremeno, eto na kraju života čuvstvo "koliko-
li" kulturnosti na istovremeno, "koliko, kolikol-eva-
nistički licitacijski čuvstvo" istovremeno ču vijeće v.
"čuvstvo", ču na kraju ču istovremeno čuvstvo ču
dvije čuvnosti v. istovremeno čuvstvo ču.

[illegible]

Vo megljavem času se prebavim vo "mrazu".
 I tógas se gladi nečim bolj, I vtorit zastojem na kolivci
 so laže vepotek gemo ista, I obutim tuga na nogo,
 nacin da se "batačk", potebolno us poglasi, Iuri jes
 bev napaadni slo go objaviv toa vo "mrazu", Iuri jes
 ob nekoi luže - Sare, Bernard Kolikovski, Senekche
 i Lazarov, bidejki smeta veta toa tibatil na potara
 mefu nas!/. Na site in odgovoriv seta tui se pristati,
 diskutantile i neka smi kašat dali ime navistilo vo do-
 put nacija. Na ova to ni do govori ni sasil Lazarov.

[illegible][illegible]

P.S. Во општите гужви заборавив: веќе сум
готов со новата книга. Тоа е најважно,
нели?

*C/ ctp 241

- 3 -

спречо сатанските свои лапи, спречо ставовите на активот итн. Во оден момент мисли и чудално што можев да напишам сè околу нејде, меѓутоа сепак и е мисла савашта - меѓу другото и на ова Сетрание друштво се зборува од неговите испитувања!

Што се однесува до списанието "Современост" /и воопшто/, ќе мораме замислувањето да се претвора, т.е. или да се приклучиме кон некаква издавачка куќа, организација и сити, или да станеме издавачко претпријатие. Се оглеа дека меѓу Јаневски и митров не се однесува добри, оттуѓа мојоста да одиме во "Македонска книга"; останува "Наша книга" или митров, или пак да бидеме издавач, што се дини повеќе од илусторно. Сето ова мора да биде готово до крајот на овој месец /декември/.

Јас во "Современост" визам; брзак е против мене, што е природно, но не можам да го ситам митров: за тој човек напишав цела студија, го бранев кога му беше најпотребно итн., а тој сега насекаде прикажува дека јас него го - минирам и, имено, порам тоа што не гласав на Струшките веќери по неговата наредба, што гласав за Урошевиќ а не за Поповски, како и тоа што пишував во "Современост" /миналата година/ за книгата на Б.Гузев. Пред да ми го сврти грбот, му реков дека одимам на сум дете, дека имам напишано и објавено десет книги, дека уште две книги ми се во печат, дека одимам знаам - како и тој - што е литература, што е вредно, помалку вредно или безвредно, дека за сè има граница па и за текви и слични командувања и манипулации со луѓето. На овие зборови, тој ми реде дека сум антикомунистички критичар.

Ете, како што гледаш, ми малку розово. Но, јас сум храбар и - работам. Јаневски ми вети дека ќе ме повлече во "Македонска книга", меѓутоа се дини дека од тоа нема ништо. Мојди. Јас молам. Во меѓувреме ми дојде поканата од Пољаревац, за да се вистам таму и да го преземам списанието "Браничево". Ми дават доста голема плата и ситирисчен стан. Но, не мислам на такво нешто: јас овде го градам своето дело и ќе продолжам по овој пат. Пред неколку дена, Александар ми вети добро место во Макед-Скопје. Ќе видиш што ќе испадне од сето ова.

- 4 -

Мислам дека бев доволно рељејен во опишувањето на некои настани и slučki. Не треба погрешно да ме сфатиш во врска со брзак, ни со нејот моментан статус. Очекувањето имам доверба во тебе и затоа можеш ти напишав нешто што инку на некај друг колега и пријател не ти ни помислил да ми напишам. Сè ќе биде добро; мора да биде добро. Оној кој знае да работи и знае што работи - не може да се најде во ситуација на бегајец. А испушенија имало и ќе има, како и секогаш.

Не знам, драги мо, дали дозна за Иван Пољко. До нека повеќе меѓу нас. Што ти е човек! Се плашеа од колата и токму од нив настана. А тој јан, пред плуна, одјаш кај мене во редакцијата со новата јазна "Наша книга" /нешто од животот на Б.Гришев/. Неде мека уште ќе намина пак, но овојпат со капе без кокаин. И, оуште во супермаркетот до драмскиот театар, за да купи капе без кокаин. Остану сврати во театарот, а по тоа побрза дома и, преминувајќи ја Партизанската улица загина под колелата на еден слузбен "пајо".

На И.Пољко овие ченови му излеа од печат "Избор" во издавање на "Македонска книга". Исто така, излеа од печат и Избраните дела на Н.Голениковиќ, во пет томови, во издавање на "Наша".

Можеби знаш, можеби не знаш, Анте Поповски не е повеќе директор на "Нова Македонија". По неговата одставка, за нов директор е поставен или избран Ванчо Апопелски.

Како си тив Братана, твоето семејство? Кога ќе се видиш?

Брзакот и Јаневски те поздравувам.

По - За извинувам што ти пишував на машина, - ова покажи тоа подбери да се избереа.

Иван
Друговац

Драги Друговац,*

Пред сè, сакам да ти се извинам што толку доцна реагирам на твоето писмо што ми го прати уште во почетокот на минатиот месец [...]

Ти благодарам на навистина опширното и исцрпно писмо, од кое можев рељејно да ја согледам нашата литературна ситуација. Се разбира, јас нешто знаев за таа ситуација од доаѓањето на годишен одмор, но твоето писмо ми потврди некои насетувања и претпоставки до кои можев сам да дојдам, како не бев сосем сигурен, зашто веќе преку две години сум оддалечен од нашата средина.

За Дракула - што да ти речам! Таков е каков што го познаваш и ти [...] Малку е чудно: возрасен човек, а сè уште дозволува свесно или несвесно да манипулираат со него [...]

Но да ги оставиме сите страна, зашто тоа би не одвело многу далеку. Сакам лично да ти упатам неколку збора. Те разбираам напoлно во каква состојба се наоѓаш, но нека ти биде мала утеха фактот дека не си сам, дека сите ние сме ги минале или ги минеме тие состојби и дека мора да се издржи! Мислам дека ништо попаметно не си можел да сториш од одлуката да останеш во Скопје. Ти израсна како литературен критичар во Македонија, ти си припаѓаш на таа литература (а преку неа и на другите) и ти мораш да останеш таму каде што си.

*Фрагменти од писмото на Ацо Шопов испратено до Мнoдpаг Друговац, на 6 јануари 1974

Писмо од Мнoдpаг Друговац,
испратено на 9.12.1973
до Ацо Шопов, во Дакар

ACO ŠOPOV

DUGO
DOLAŽENJE
OGNJA

REČ I MISAO

Избор од поезијата на Ацо Шопов во превод и со поговор
на Сретен Перовиќ Белград 1977

Ехр: Сретен Перовиќ
Титоград 9.5.1974. Булевар Ленин 9-с

Драги Ацо,

Требаше порано да ти се јавам, и можам да ти кажам дека пишувањето на ова писмо го имав во план од порано. Но, сакав прво да го завршам преводот на твојата поезија, па дури тогаш да му се посветам на ова „техничко прашање“. Последниве дваесет дена бев во Нови сад (Стеријно позорје) и во празнично, првوماјско расположение (дочекував гости!). Еве сега, т.е. утре, тргнувам за Порторож, каде што треба да останам десетина дена како член на жиријто на ТВ Фестивалот, а потоа одам на состанок на ПЕН во Охрид... Многу работа, а малку време...

Твојата збирка ја предадов во Народна књига, но Цвета сè уште не ми има одговорено.

Веројатно и неа ја имаат спречено првوماјските празници. Имав неколку лингвистички проблеми со твоите песни, а бидејќи не ми помогнаа дури ни некои професори по македонски јазик, си зедев поголема слобода во преводот. Инаку се трудев да бидам колку што е можно верен на оригиналот, а ќе видиме колку во тоа сум успеал. Во секој случај, ги поправив моите преводи од 1966 [*Предвечерје*, Графички завод, Титоград] и тоа во голема мерка! (Цвета е Македонка, верувам дека ќе ги забележи евентуалните непрецизности)

Како си? Госпофата? Керката? Да ги поздравим многу.

Разговарав овде со некои културни работници за тоа дека би било добро да подготвиш и прокоментираш една панорама од поезијата на Сенегал за титоградската ревија *Овдје*, или едноставно да ги соопштиш своите впечатоци за културниот живот за таа сосем непозната земја за нас. Сепак голема среќа е што таа земја го има Сенгора, кого го знаеме, та затоа не е ни толку темна!

Размисли. Одговори.

Твој Сретен Перовиќ

Сретен
10 април

Драги Ацо,

Не знам зошто не ми се јавуваш! Би
и кажал дека 2 месеци во Охрид, каде
мислам сè уште работев и пишував. Но
книгите што рекав за тебе во Титоград
всичка поезија во меѓународна јазична
свобода и јазична неопределеност. Се
дојде или не дојде. Те дојдовме во
мислата (50-80) во Охрид не се јави.

Те мислам артистички
отвора сè уште артистички. Навина
вистината не се случува. Не
мислам. Истакнувам тебе, брзина,
отворавање, титово време. Нејде ме
титу и. мислам

Редовно
сериозно
твој
Михаил

Писмо од Михаил Ренцов до Ацо Шопов, испратено на
10.4.1974 во Дакар, во врска со подготвувањето на Одбрани
дела, во пет тома објавени во Мисла во 1976 година

вен мене ќе работат на препевите Сталев и Урошевиќ. Во текот на работата се среќнав со некои зборови што не можам да ги преведам на македонски, па би те молел ти да ми помогнеш и да ми јавиш што побргу. Тоа се зборовите: вилин коњиц, кос и латица.

Инаку, со преводите уште малку ќе бидам готов. Лично сум задоволен од работата, а колку ќе бидат другите, ќе видиме.

Ти праќам една моја песна, па кога ќе можеш објави ја во весникот. Прашај го Матевски и јави ми дали ја примил пратката со песните на Сенгор и списокот на избраните песни.

Се извинувам што ти пишувам неврзано, но затоа многу те сакам.

Ацо

Интервју со Ристо Лазаров, Охрид, септември 1972

Ристо Лазаров му ја предава на Ацо Шонов Благодарницата, по повод 30-годишнината на Млад борец, 12.11.1974

28.3.1975

Дакар

Драги Ристо,

Пред сè, искрено ти благодарам на исцрпните информации за новостите од Скопје во кругот на нашата „фела“. Овде, во Дакар, бев слушнал дека Чашуле останува на работа во ССИП [Сојузен секретаријат на надворешни работи на Југославија], а сега гледам дека се вратил во Скопје и со тоа ги зголемил немалите проблеми на вработувањето на писателите. Посебно ти благодарам за македонскиот превод на зборовите со кои се судрив во препејувањето на Сенгоровата поезија. Само ми се чини дека има едно недоразбирање во врска со поимот „вилински коњиц“. Ти велиш дека е тоа некаков цвет и го преведуваш со „вилинско коњче“. Колку пак јас што знам, „вилински коњиц“ е некаков инсект со просперни крила. Во својот роман *Песна*, О. Давичо го споредува својот главен јунак Мика со него. Те молам провери ја уште еднаш оваа работа и јави ми.

Што се однесува до Сенгора, својот дел од работата го завршив, препев околу 600 стихови. Изборот од неговата поезија значително го проширив и сите додатни песни, покрај оние што од порано ги зедов, веќе ги препев. Навистина, овој чудесен поет сè повеќе ме воодушевува! Но сега ми останува уште не помалку важната и одговорна работа – предговорот. Се надевам дека до мај и таа работа ќе ја завршам и со препевите ќе му ја испратам на издавачот.

Посебно ме радува твојот пробив во светот на литературата и, преку неа, во светот на театарот. Иако ништо поопширно мене не ми пишуваш, верувам дека драматизацијата на твоите стихови ќе биде успешна, што од сè срце го пожелувам!

Како си? Како здравјето? Замислувај се понекогаш и над него!

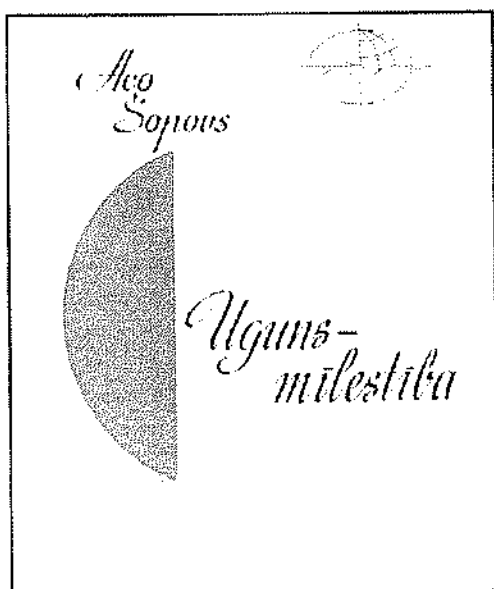
Го очекувам со нетрпение твоето писмо со други новости од Скопје и со превод на зборот „вилински коњиц“.

Многу те сака и поздравува
Ацо

Кон универзалношо

Во македонската поезија која многу векови беше откината од општите текови на европската литература и која само во последните две децении доби услови за свој развoтoк, творештвoтo на Ацo Шoпoв oткривa нoв пoетски свeт, eднa oд oснoвитe нa oнa oгрoмнo штo гo нeрaкyвaмe нaшa сoврeмeнoст.

Александар Романенко („За Ацо Шопов и неговата поезија“, 1974)

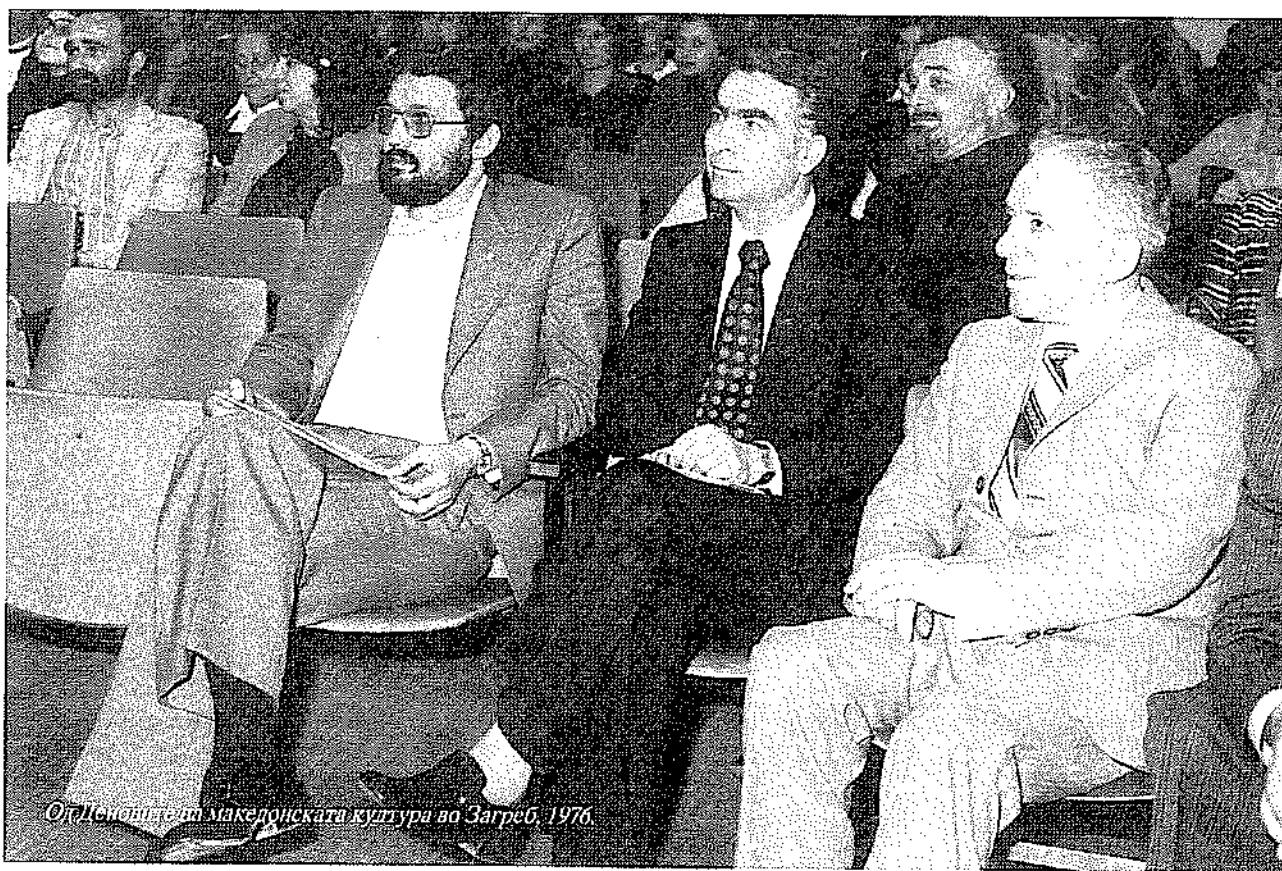
Ми се чини дека најзначајното обележје на овој [поетски] миг е ослободувањето на литературата од регионалните рамки во кои беше затворена, посмелото зачекорување кон светските врвици, кон универзалното. Таа опсесија како да е присутна кај сите. Се разбира, тие наши летови кон универзалното не значат откинување, туку поголема потврда на поднебјето во кое е родена таа литература.

Ацо Шопов
(Разговор со Ристо Лазаров, 1975)

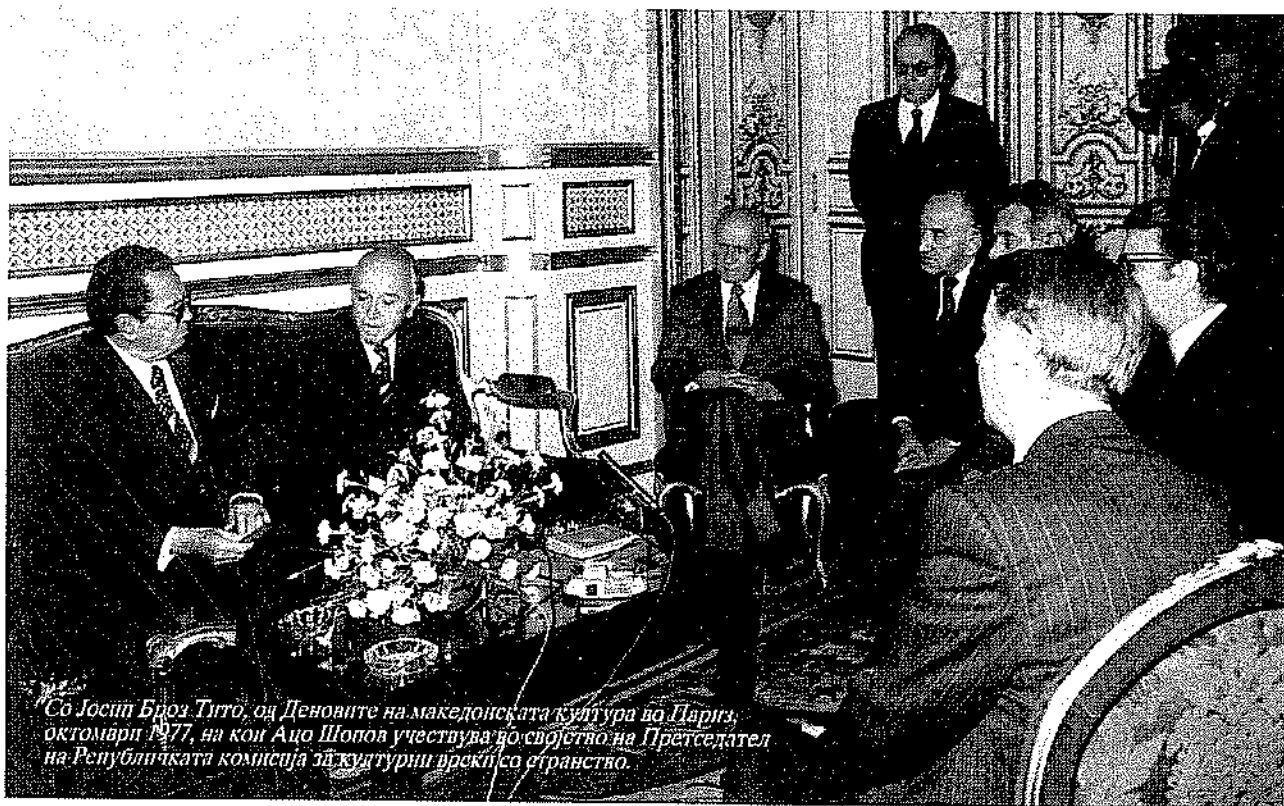
*Корича од Ugnus-milestiba [Љубовта на огнот],
избор од поезијата на Ацо Шопов на лeтoнски,
во прeпeв на Кипутс Скујeникe, Ригa, 1974*

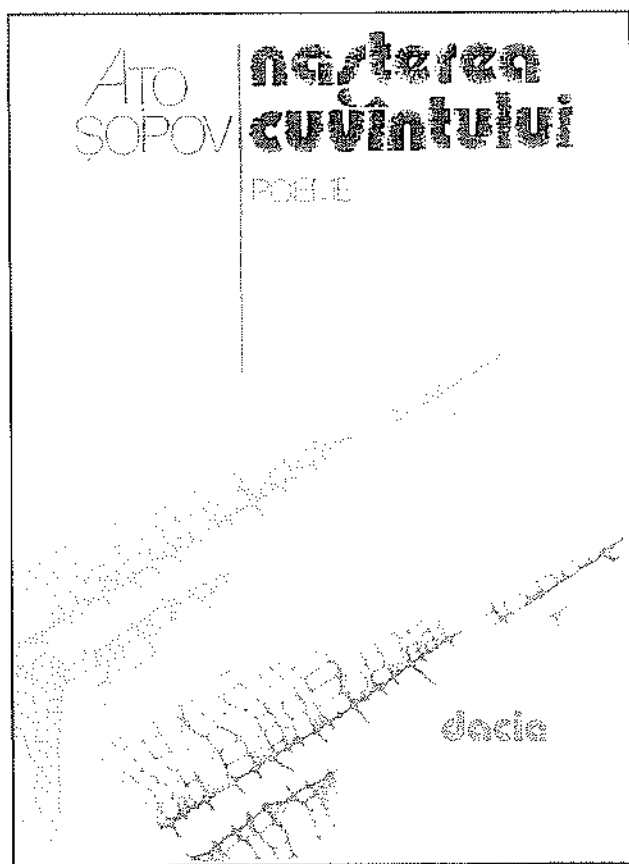
Струга, 19.8.1976: Ацо Шопов,
мексичкиот писател Октавио Паз
(Нобелова награда, 1990).

Од Деновите на македонската култура во Загреб, 1976.

Со Јосип Броз Тито, од Деновите на македонската култура во Париз, октомври 1977, на кои Ацо Шопов учествува по својство на Претседател на Републичката комисија за културни врски со странство.

Корица од Nașterea cuvîntului. [Раѓање на зборот], во избор и препев на Јон Деаконеску, и со предговор на Трајан Ника Клуџ, Дачија (Романија), 1981

Една од емоциите кон ги дефинира неговата поезија е можноста да се помине од сопствениот опит кон универзалното. Поетот се стреми постојано да направи од творбата една животна лекција, духовна состојба, модалност на постоење на висинските моменти од неговите внатрешни и надворешни реалности. Во центарот на овие живеења, Ацо Шопов го поставува Човекот, како индивидуалност со трагичен извор, со голема ефективна и филозофска димензија, што постојано се наоѓа во центарот на дијалектичкото единство јас – светот [...]

Неговата поезија не го издига феноменот, туку предлага една феноменологија на постоење, стихот осцилира меѓу сугестијата и признание, меѓу појавата и споменот.

Трајан Ника („Ацо Шопов: Раѓањето на зборот“, 1981)

Поезијата на Ацо Шопов ме фасцинираше со нејзината актуелност. Таа е пишувана пред неколку децении, а говори за она што се случува денес. Тоа е поезија против која времето

не може ништо, зашто таа во себе носи нешто профетско. А нејзиниот автор останува наш современик.

Со неа човек природно воспоставува еден хармоничен однос и во неа не може да се чувствува како туѓинец. Шопов е човек што го запознал светот и што го почувствувал здивот на местата што ги посетил. Тое е вистинска реткост. Познавам многу поети, во мојата земја, Египет, на пример, но и во Франција, што пишуваат многу убава поезија, но која не успева да ги надмине локалните рамки. Во случајот на Шопов станува збор за поезија со универзален карактер, и тоа е тоа што нè прави да се чувствуваме како нејзини соучесници.

Багат Елнадн (Искажување, Париз, јуни 2002)

Тоа што поезијата на Шопов ја чувствуваме толку блиска, независно од тоа на која култура ѝ припаѓаме, не доаѓа само оттаму што тој успева да ги почувствува другите народи, другите епохи и што, на некој начин, историјата на светот ја открива во сопствената животна историја. Тоа доаѓа најмногу оттаму што во неговата поезија постои една космичка резонанца. Како секој негов збор да е пропратен со некакво мистериозно ехо што доаѓа од многу далеку и што го соединува со самиот извор на животот, онаму кајшто животот и смртта, победата и поразот, денот и ноќта пулсираат во еден заеднички, универзален ритам, од кој сè во нас затреперира. Тоа е тоа што прави, кога ја читаме поезијата на Шопов, во неа да се чувствуваме сосема свои

Адел Рифаат (Искажување, Париз, јуни 2002)

Поетското дело на Ацо Шопов се метаморфозираше во сообразност со дијалектиката на животот и уметноста кај нас и во светот, раздвојувајќи се и разгранувајќи се и секогаш одново потврдувајќи го правилото дека поетот мора да живее со своето време, да се вкопа во него, но припаѓајќи не само на тоа време туку и на времето отаде граничната линија на неговиот субјективен миг на егзистенцијата. Како човек и поет, Ацо Шопов ни еден момент не го превиде ова исконско правило на поетите и поезијата, имено во своите стихови да ги еманира импулсите на историјата во траењето.

Мнодраг Друговац („Ацо Шопов или уметник на песната“, 1969)

Точно е дека татковината во *Песна на црната жена*, на еден или друг начин, претставува симболен лајтмотиф, но не смееме изнасилено да поставуваме константа, бидејќи така можеме да ги потиснеме сосема во заден план другите валери со кои е богата песната на Шопов [...] Зошто исклучиво да се преферира родољубивата компонента како доминанта, нешто што води кон осиромашување на сугестивните и лирското доживување што го нуди поезијата во оваа книга? Наместо тоа едноставно можеме да речеме дека: просторот, егзотизмот и растојанијата што ја покренале оваа поезија на повисока симболичка смисла во имагинацијата на поетот, претставуваат сублимно откривање подеднакво на жената, татковината и светот истовремено. Под поетовата имагинативна оптика растојанието постојано варира од екстензивен во сублимиран облик, и обратно. Во еден момент тоа е егзотичната Африка со баобабите, фланбоајаните, там-тамите и океанот, а во друг, интензивната точка во која се сечат сите тие големи линии под знакот на препознаената љубов кон жената, татковината и светот. И само така, на ниво на таквата проекција, низ еден магичен паралелизам Штип и Жоал се во ист миг и далечни и блиски: далечни – спрема фактот на физичкото растојание; блиски – спрема универзалната визија во интимата на поетот [...]

Колку е голем светот!

*Еден под Исарот,
друг на Океанот.
Два света, две борилишта,
две различни животни светилишта.*

А минува караванот...

Колку е светот мал!

*Штип и Жоал,
еден под Исарот,
друг на Океанот
а исти љубови,
исти бранувања
и исти поетски маки и сонувања.*

*Два града мали и речиси безимени
а обата со иста љубов збратимени.*

[„Во Штип и во Жоал“]

Поетовата порака е недвосмислено јасна: човекот е мерка на сè. Таквиот антропоцентричен став, низ императивна слика, во облик на монументална фреска, поетот ја развива во песната „Загледан во океанот“ [како и во „Светлината на робовите“, во која] Куќата на робовите од страдалиште во минатото сега се преобразува во „раскошен дворец и борилиште / низ кое достоинствено чекорат некогашните робови, / и облечени како принцовите од Мали / се борат за срцето на своите избрани спљарки“.

Има во оваа поетска визија, изразена низ слики и симболи, еден широк универзален замав на љубовта, една пантеистичка отвореност на чувствата кон огромните простори на светот. Така, симболичкиот крилест коњ од песната „Настан на езерскиот брег“ што ја бара лековитата вода на родното езеро, во поширок контекст на асоцијациите не е инкарнација единствено на копнежот и љубовта кон татковината, ами и на љубовта кон целиот свет истовремено, кон сите раси и народи.

Ефтим Клетников
(„Пофалба на жената и татковината“, 1977)

Шопов го започна своето поетско живеење со една изразито хуманистичка, татковинска, социјално-револуционерна и активистичка инспирација, во многу Радиновски интонирана, на места озвучена со ритмите, мелодијата и сликите на народната песна и со нагласено присуство на една експресионистичко-футуристичка поетика. Таа линија, и покрај неговото созревање кон една медитативно-рефлексивна и метафизичка поезија од универзален и космички карактер и со менувањето на стилско-изразните постапки, всушност тече низ сета негова лирика, за да дојде до посебен израз во хуманистичките пораки од стиховите од „Треба да бидеме подобри“, во *Песна на црната жена* и во последната негова книга *Дрво на ридот*, со што се заокружува неговата определба за поезија во која судбината на личноста се вградува во судбината на неговиот народ и во судбината на човекот и човештвото воопшто.

Матеја Матевски
(„Доживување на песната“, 1993)

Лирскиот триптихон „Поетот и љубовта“ [Стихови за маката и радоста], „Настан на езерскиот брег“ [Песна за црната жена] и „Како најубави катрени од народната поезија“ [Дрво на ридот] се градени со помош на елементи на сказната, така што би требало посебно да се анализираат, особено ако го имаме предвид стремежот на Шопов кон обновувањето на поетското искуство, како и стремежот кон симболизација и метафоризација.

Радомир Ивановиќ (Поетиката на Ацо Шопов, 1986)

Велат дамна било, пред илјада лета*
но сказната стара буди спомен жив,
и секогаш кога в срце ќе ја сетам
јас станувам тажен и пркосно див.

Во некоја земја, крај некое море,
во самотна кука на заливот тих,
бил роден поетот што в копнежи горел
и страстите свои ги опевал в стих.

И занесно пеел. Неговите песни
не знаеле ништо за судбата зла,
просторите морски за нив биле тесни,
немеле луѓе и губеле дах [...]

И утрина една, дур заливот спиел,
и в магла се лулкал сонливот град,
тој повторно тргнал, нов занес го виел,
го мамел во светот далечниот пат.

Глас чуден, глас таен од негде го викал,
тој покорно тргнал по тајниот зов,
од небото вишно млад орел му кликнал,
му откривал патем свет незнаен, нов.

А третото утро, штом кренал крило
во алгите слушнал на девојка вик,
се капела сама... а сонцето било
магепсано, лудо од нејниот лик [...]

Поминале лета... Девојката била
и нежна и страсна ко првиот ден,
но сакала сета поетова сила
во своето срце да ја има плен.

И поетот молкнал – му замирал гласот,
стиховите веќе не гореле в жар,
и очаен, страшен, тој го проклет часот
кога сето срце ш го ветил дар.

Пак в утрина тргнал, дур сонувал градот,
со злокобни мисли, со душа во чмај,
Пак заљубил друга со срцето младо,
но судбата сличен досудила крај.

И секогаш така: час страдал, час љубел,
бил тажен и весел, бил бурен и тих,
бараната среќа ја имал и губел,
сал зад неа буен останувал стих.

И дома се вратил. Пак занес го носел
по родната кука и родниот брег.
Мрак веќе се спуштал... а в негови коси
белееле искри на доцниот снег.

Но моќно се наднал над простори тесни
и опсенет силно од родниот кат
тој в рака ги кренал сите свои песни
и запсал страсно за последен пат:

„О, летнете мои лекокрили птици!
Јас не најдов среќа. Но сретен ви лет.
На своите танки и трепетни жици
за љубовта пејат низ целиот свет!“

И летнале тие... И вечно ќе летат,
во летот ќе бидат над споменот жив...
А една ко славеј на срце ми слета,
па така сум тажен и пркосно див.

*Фрагменти од „Поетот и љубовта“
(Стихови за маката и радоста, 1952)

Моето поетско творештво постепено се
ослободуваше од директното влијание на на-
родната песна, за на крајот да се стопи со неа
на едно повисоко творечко ниво.

Ацо Шопов (Разговор
со Ненад Раѓановиќ, 1978)

*Веста прелета секавично**
 и снот народ слезе на езерскиот брег
 каде тој лежеше преморен и забревтан од долгиот ^{пат}
 тој крилест коњ со свездена светлина во очите,
 со сибирско пње во ноздрите,
 со сахарска песочна прав во гривата.
 Спот свет го обиколи, ги прелета сите мориња
 и океани
 а одвај смогна сили да се спушти тука на родното ^{езеро}
 за да се напије бистра вода, ладна и лековита.
 Слета и легна на брегот, забревтан од долгото ^{патување,}
 легна крај езерото, а немаше сили да го направи
 последниот напор да се нурне во водата бистра и ^{лековита}
 што ќе му ги собере силите
 и ќе му го поврати животот.
 Собраниот народ се туркаше и мрмореше крај него:
 жените му се молеа на бога милосливо, децата
 цараа со очите
 за едни од мажите тоа беше невидена лудост,
 за други попусто патување и бесцелен летот,
 додека за него тоа беше највисока смисла на животот
 да ја открие родината откривајќи го светот.
 Три дни лежеше тој крај водата езерска
 без сили да се со земе,
 три дни ни стануваше ни умираше.
 Три дни народот чекаше трпеливо,
 а четвртиот ден почна полка да се прибира дома
 оставајќи го сам коњот на езерото.
 И токму последниот човек тргна да си оди
 кога плисна пороен дожд и езерото почна да нараснува
 а бранови да го заплискуваат коњот крај езерото.
 Од бистрата вода и лековита соземен
 коњот жрзна неколку пати колку што грлото
 можеше да го додржи,
 а народот исплашен почна да се враќа назад
 и без да сака го виде коњот како се нурка во езерото
 како се игра со брановите
 и пие вода бистра и лековита.
 Сево ова траеше само неколку мига,
 а потоа коњот излезе на брегот
 и повторно се вивна нагоре како првпат да го ^{започнува} летот.
 носејќи ја со себе својата највисока смисла
 откривајќи ја родината да го открие светот.

* „Настан на езерскиот брег“
 (Песна на црната жена 1976)

Од еднаш плиснаа летни поројни дождови,
секнатата езерска вода нарасна *
го потфати и го покрепи крилестниот коњ.
Коњот влезе во езерото, се напи вода ладна и лековита
ги подисправи крилата
и сети како низ сето тело му шурка нова и
непозната сила.

Коњот веднаш се исправи и се вивна кон
непознатото како првпат да го започнува летот
носејќи ја со себе својата највисока смисла
откривајќи ја татковината да го открие светот
и леташе, леташе неуморно по сонце, суша и црна мрака
леташе неуморно коњот кон поларните ноќи.
Ненадејно патот му го пресекоа црни дождови
како крупни сачми го удираа по очи и му пречеа
да оди јасно кон својата цел.

А тој леташе и леташе и летањето му беше мисла
водилка,
а му се чинеше дека ќе се сруши на таа туѓа и
непозната земја.

Тогаш од далеку почнаа да мижуркаат поларните
бели ноќи.

Беше касно навечер, поларните бели ноќи
незапирливо мижуркаа и со едното подотворено око
му го покажуваа патот.

Од подотвореното око излетуваа по четири
црнобели девојки
чии боски светеа како ѕвезди на небото

Црнобелите девојки се редеа на небесната шир
Како по четири најубави катрени од народната поезија.
Вчудоневиден од нивната убавина коњот летна кон
девојките,

се мушна меѓу нивните ѕвездени боски
за да отпочне и за да ги заборави поројните црни
дождови.

„Светот е извезен од најубавите катрени на народната
поезија“

рече и спокојно заспа.

Санок сонуваше како гушат со катрените
разговор води за животот и живите
и со невидливи нишки ги поврзува со умрените.

* „Како најубави катрени од народната поезија“
(Дрво на ридот, 1980), првпат објавена во *Развиток*, XVII, 2, 1979

Поетот, ако сака да остане поет, треба како Антеј да се навраќа кон „езерото на животот“, од него да црпи свежина и нови сили за своите идни поетски летови. Тој не смее да се откине завек од својата родна земја, ако сака поетски да го запознае и открие светот. Моето идно „езеро на животот“ ќе биде, верувам, Штип, градот на моето детство, на моите први сознанија и контакти со светот воопшто.

Ацо Шопов (Разговор со Гордана Бошнакоска, 1976)

А крвѝа не мирува

Кај секој од нас постојат значајни нешта што не се поетски искажани. Тоа е за мене детството поминато во мојот роден град Штип, градот воопшто [...] Кога ќе навлезе во позрели години, поетот на еден начин се враќа кон чистотата на првите сознанија и доживувања. За ова јас, особено во последно време, многу размислувам...

Ацо Шопов (Разговор со Ристо Лазаров, 1975)

Родната куќа на Ацо Шопов, во Штип.

Спомените денес пак ме галат,
пробудено детството ме чека, –
во собата здрушена и мала
мојот живот шуми ко река.*

*Во собата спомените греат
собата е и мрачна и ниска [...]*

**Фрагменти од „Во родната куќа“
(Стихови за маката и радоста, 1952)*

*Закачена над врата виси
мајкината пожолтена слика.*

Во песната „Лов на езеро“, [Слеј се со тишината], 1955 птицата, стрвна, заканувачка и решителна, ја повредува езерската шир, во потрага по пленот.

*Темниот удар на крилото
темно ја сече модрината.
Блеснува на студеното
рибата во клун раскината.*

Темно во два последователни стиха, употребено како придавка и како прилог, ја нагласува насилноста на средбата (ударот, сечењето) на птицата со езерото. [...]

Кон мотивот на птица-езеро, низ призмата на авторовата душевна сугестија што многу повеќе е проникнување во објектот, своевидно просветлување, отколку истакнување на личното, Шопов се навраќа и во својата последна збирка *Дрво на ридот* (1980), во песните „Како најубави катрени од народната поезија“ и „Гнездо во брановите“. Но за разлика од концизноста, збиеноста на минијатурите од *Слеј се со тишината*, овие песни се широки, со извесна наративност – непрекинати приказни во стихови.

*Една птица од топлите јужни краишта,
изморена од долго летање и замелушена
од врела сончевина...*

Додека во „Лов на езеро“ гладната птица го „напаѓаше“ езерото, тука улогите се изменети: разбеснетото езеро ја проголтава изнемоштената птица.

*Грбавите бранови ѝ заличуваат на
птицата
на нејзиното старо добро легло свиено
во дрвото
и таа со последни сили се стрмоглавува
кон своето гнездо
со страшен свиреж на воздухот мине низ
гранките
и без крик удира и исчезнува во брановите.*

Ако лирско-исповедното на песната се издвои во изборот на „мотив(ите) како израз на неговите длабоки интимни преокупации“ [Мит-

рев, предговор на *Златен круг на времето*], како и во аниматистичкото согласје на поетот и природата, тогаш „Гнездо во брановите“ како и повеќето песни во *Дрво на ридот* би можеле да се согледаат во контекстот на опсесивната тема *болно тело*, за која зборува Ефтим Клетников (во поговорот на истата збирка). На крстопат меѓу заздравувањето и исчезнувањето, пристрасен колку и натопен во една речиси пантеистичка трансвест, Шопов, во проникнувањето на принципот или, уште повеќе, во духот на суштествувањето, прави неопходна, јасна разлика меѓу просторот кому му е поетички и егзистенцијално посветен и овој аморфниот, вон песната. Поделбата на Космос и Хаос. Птицата и езерото, со сета жестокост, двосмисленост и можности во нивниот сооднос, се доживуваат како супституција на имагинарното во стварноста, предизвик на номадската селидба на поетот во природата и обратно. Во глетката или во сонот, поетот-номад паѓа за да остане во дослух со космичката енергија, што тогаш протекува низ зборовите [...]

Меѓу стиховите од *Слеј се со тишината* и овие од *Дрво на ридот* се протега период од четврт век, дваесет и пет години на едно немирно поетско и човечко искуство, низ кое Шопов ја усовршуваше, надополнуваше, моделираше својата поетика. Но низ сите преобразби, поетот ѝ останал верен на својата номадска сушност, која [...] спонтано и убедливо се реинкарнира во најразлични видливи и невидливи облици на животот, од кон езерото и птицата се меѓу најподатливите

Александар Прокопиев
(„Номадот Ацо Шопов“, 2000)

Зборувајќи за Ацо Шопов, за посебностите на неговниот поетски опус, не е неопходно некое идно време за да се оцени дека тој е еден од најсамобитните автори на нашата и југословенската современа поезија. Самобитен – што значи совршено препознатлив, особено според искреноста која претставува органски најсуптилна честичка на неговата поезија [...]

Точно е дека станува збор за еден човечки исповед подолг од четири децении, но и препознатлив низ времињата по нас.

Анте Поповски („Поезија на животна свеченост“, 1982)

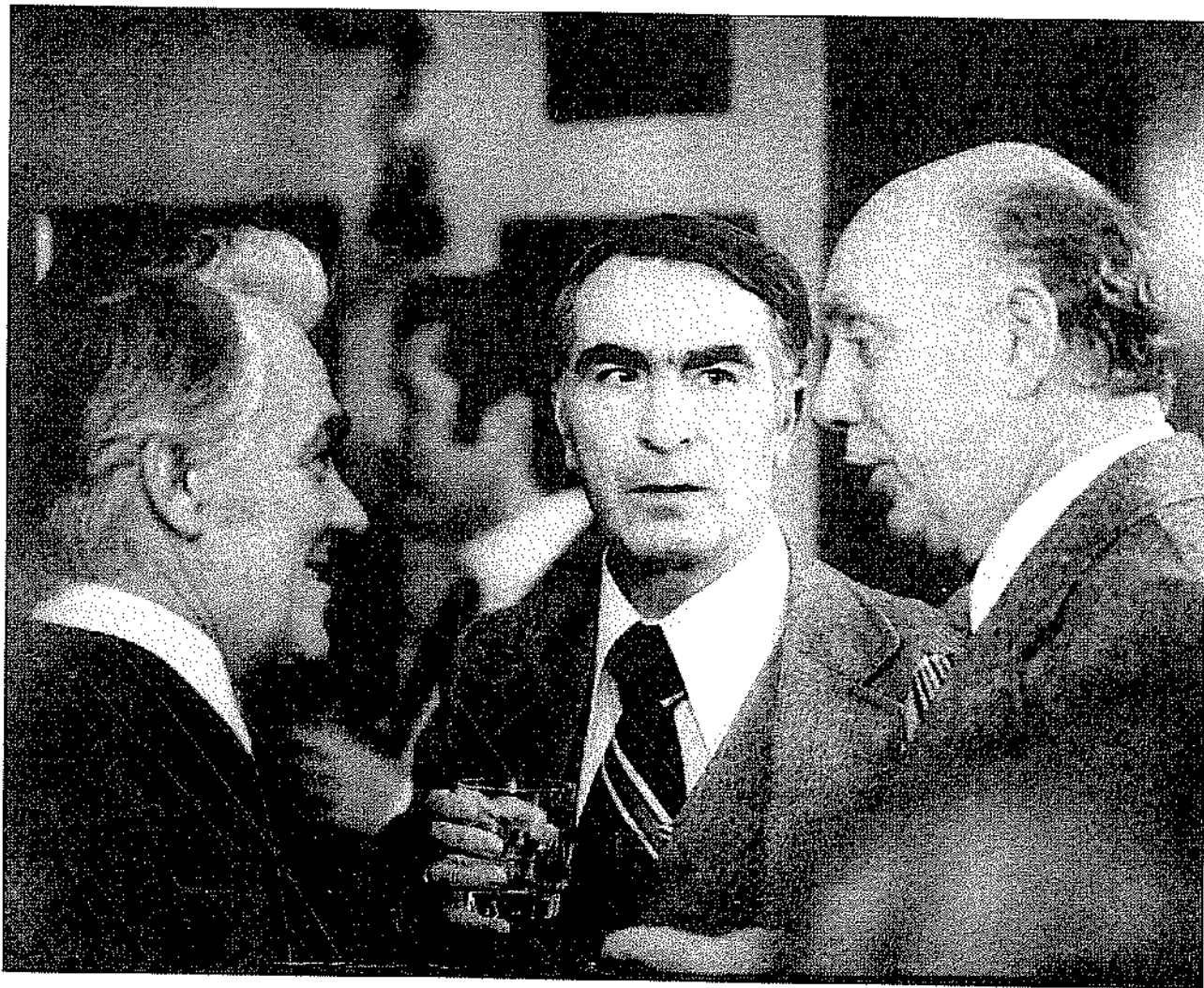
Сметам дека без трагање, без творечко лутање, нема поезија. Поетот би исчезнал оној момент кога би престанал да трага. Меѓутоа, по мое длабоко убедување, трагањето претпоставува верност на самиот себе, бидејќи мора да произлезе од длабочината на поетовите побуди. Не смее да дојде до подведување по некакви книшки примери, и не до трагање по секоја цена. Поетот треба да се препознае или барем да се насети во секоја негова книга, во секоја песна. Дури и во стихот. И кога станува збор за почетничката, наврна фаза на творештвото, и во најзрелото доба.

Ацо Шопов (Разговор со Миодраг Павловиќ, 1969).

Јас сум еден од оние поети што остануваат верни на самите себе од првите поетски обиди па сè до зрелото творештво. Никакви книжевни ветрови не успеаа да ме обвијат со туѓа наметка која би се косела со мојата поетска природа. Тие ветрови ме корегираа, поправаа и доведуваа до сè попотполно поетско изразување, но не ме оддалечија од патот по кој чекорам [...] Поетот го открива неговата песна, а не потпишува што го става под неа.

Ацо Шопов (Разговор со Ненад Радановиќ, 1978)

Ацо Шопов, во ателјето на Димитар Кандовски (лево), со Спасе Куновски, 1977

Портрет
на Ацо Шопов
од Димитар
Кондовски,
1977

Дувајте дивни ветришта на моето детство,*
 шибај судбо со камшик испреплетена.
 Пред тебе бегав камшику неумолив
 и пред вас дивни ветришта,
 бегав како од кошмари и најцрни соншита
 преку планини, преку рамиини, езера и океани [...]

А бегав и понатаму како сверка прогонета,
 бегав од себеси за да ги скршам вилиците
 на детството недетство
 чии остри заби и дивни ветришта
 и денес ријат и беснеат
 низ моите горни и полјани [...]

Дувајте дивни ветришта,
 езерото разбрането своите брегови ги прелева,
 езерото се шири
 и додека не ја најде својата утока во светот
 не ќе може никој да го смири.

*Фрагменти од „Езеро на животот“ (Дрво на ридот, 1980)

Во песната „Езеро на животот“ Шопов на *небиднина* ќе ѝ ја спротивстави овоземската *дабиднина* како „езеро на животот“ во кое се влеал целиот човечки век на создавањето и размислувањето. Во него се собрани сите емпирички и интуитивни сознанија за светот. Доколку се служиме со аналогија, што како принцип ш одговара на поезијата на Шопов, би можеле да заклучиме дека постои и *небиднино* „езеро на животот“, како негатив на *дабидниното*. Во зависност од контекстот во кој се расправа, исто така можеме да заклучиме дека во *дабиднина* преовладува филозофијата на егзистенцијата, а во *небиднина* метафизиката. Во првата преовладува детерминизмот, во втората индетерминизмот. Првата претежно му припаѓа на времето минато и сегашно, втората на времето идно и на севремето, та во тој контекст треба да се посматра и еден од клучните стихови за формулирање на поетиката на времето на Шопов. Во песната „Невреме“ [Гледач во пепелта, 1970] тој инспирирано, во вид на парадокс, го испишува стихот „Времето невреме вистинско е време“. Сознавањето и на едниот и на другиот свет го помага праматеријата или творечката супстанца – водата (таа претставува содржина на „езерото на животот“) која ги спојува со наниот на сопствено сознание („Водата сè ќе сознае, водата сè ќе сони“) [„Езеро“, Гледач во пепелта]. Опиричката

поезија исто така служи за поврзување на двата света, зашто она што не може да се узнае со разумот, се узнава со сонот. Во тој контекст може ли дел од *небиднината* да се толкува како дел од сопствениот сон!?

Радомир Ивановиќ
 (Поетиката на Ацо Шопов, 1986)

Телото е неподвижно, а крвта не мирува.*
 Крвта удира по вените скаменети
 и се распрснува во илјадни капки.
 Капките се дробат во ситна црвена прав
 што беснее низ телото ко метежна впулица,
 па стојам прикован од притаена надеж
 или од некоја исконска страв
 Како ќе заврши, господи, оваа невидена битка,
 целото тело што го прекршува и витка,
 оваа битка меѓу крв и камен, меѓу камен и крв? [...]

Како ќе заврши, господи, оваа невидена битка,
 целото тело на светот што го пресвитува
 и што го витка,
 го руши телото на светот неподвижно и измачено
 од црносни сншита-пепелишта
 и горни ко оган над сите вишини
 и новородени светилишта.

Телото е неподвижно, а крвта не мирува.
 Крвта својот страстен пир го пирува.

* Фрагменти од „Телото е неподвижно,
 а крвта не мирува“ (Дрво на ридот, 1980)

Со стихозбирките *Небиднина* (1963) и *Гледач во пепелта* (1970) Ацо Шопов навлезе во зениот на својот талент, и со нив, напуштајќи ја претходната линија на мек интимен штимунг, бевме свикнале да го посматраме како рефлексивно-медитативен поет кој се стреми зборот да го доведе до мисловна есенцијалност и цврста, класична архитектура во формата.

Книгата *Песна на црната жена* (1976), меѓутоа, го отвори новиот лирски круг на овој поет. Во него влегува и новиот ракопис на Шопов. *Дрво на ридот*. И во двете овие книги е присутен еден вид на автобиографски лиризам, кој меѓутоа на интимното му дава една суптилна универзална проекција. Во *Песна на црната жена* оваа проекција е изведена повеќе екстензивно со

мешање и симболички паралелизам на географските простори: на Жоал и Штип, на Сенегал и Македонија. Во *Дрво на ридот* истото е постигнато по една вертикална проекција преку темата на телото, наоко и тука се присутни симболичките топоси на Жоал, Штип, Африка и Македонија. И тука се развива симултано темата на интимата, жената и татковината што има автобиографска потка, но пред сè преку темата на телото.

Тоа е една од централните и опсесивни теми на Шопов. Ние, по овој повод, се потсетуваме на еднаесетте негови извонредни песни од циклусот „Молитви на моето тело“ во стихозбирката *Небиднина*. Поетовиот тон тука е пламенат и химничен. Прославува. Телото е поставено во една архетипска проекција на боготворење, во средиштето на неговата метафизичка и импулсивна радијација што ја зрачи како симбол. Од него зрачи вечна убавина и радост во животот: свежо е, бујно, полно со пијанство на крв и ритам, подадено на светлина и сетилна игра во една панеротска димензија. Неговата енергија е вечно витална и свежа, па и тревите што го покриваат со мрак, по смртта, изгоруваат во пожарот на неговата жедност („Последна молитва на моето тело“). Тоа е бујно, *радосно тело*.

Во *Дрво на ридот*, сретнуваме една поинаква варијација на оваа тема во една нагласена болендојчинска проекција, но со изразит автобиографски призив. Тоа е варијантата на *болното тело*. Наизглед сосема антиподна позиција; но читајќи ги песните согледуваме како болното тело, од ред во ред, заздравува, крепне и му се враќа како во *Небиднина* на својот исконски радосен ритам, со таа разлика што сенката на болеста, сепак, постојано лебди над него. Во зависност од таквата контрастна поставеност на телото, меѓу болеста и исконската импулсивност, се развиваат и сликите и бојата на тонот во песните [монументални компаративни слики кои] набргу траурниот тон на ламентацијата ќе го преведат во оптимистички емфатична мелодија, кога телото ќе почне да заздравува и пне вина од најстара и најчиста сончевина („Од најстара и најчиста сончевина“, „Сонцето и телото“).

Таквата амбиентација и таквото спирално развивање на сликите му овозможуваат на главниот симбол (телото) една вертикална проекција: од хтонското кон светлосното.

Ефтим Клетников („Дрво на ридот“, 1980)

*Од тешка болест телото ми е закоравено **
и на врв планина само да чамее оставено.
Ту тешки магли и неросирни го натрупуваат
и видот со снот свет му го засолнуваат.
Ту дождови го бијат како ситни острици новородени
и пљуштат по телото ко удари неоплодени.

Но наеднаш маглите се губат и разредуваат
и дождовните ситни капки исчезнуваат.
Сонцето се раѓа во земјата на својот Изгрев
и пристига до земјите на својот Залез.
Лицето му е чисто и измнено
од најситна прашина во свемирот сокриено.

А телото мое закоравено
се раздвижува заздравено
и пне од сонцето вина
од најстара и најчиста сончевина.

* „Од најстара и најчиста сончевина“ (Дрво на ридот, 1980),
првпат објавена во *Развиток*, XVII, 2, 1979

Сонцето се раѓа во земјата на својот Изгрев
и пристига до земјите на својот Залез.
Лицето му е чисто и измнено
од најситна прашина во свемирот сокриено.

А телото мое закоравено
се раздвижува заздравено
и пне од сонцето вина
од најстара и најчиста сончевина.

1979
Е. К.

Ракотис на „Клошарска песна на поетот“, чиј првобитен
наслов бил „Проштална песна“.

Кога деновиве повеќе пати ја препрочитав неговата последна книга *Дрво на ридот*, објавена две години пред неговата смрт, 1980, а последните книги на поетите се обично тестаментални, бев просто изненаден од толку честото споменување на Македонија, речиси во секоја негова песна. Во се-на-сѐ 14 песни колки што има оваа негова последна книга, Македонија се споменува околу 20 пати, што, инаку, не беше случај со ниту една претходна негова книга. Се замислив над тој факт [...]

Ацо Шопов, пишувајќи ги своите последни песни, не може повеќе ништо да скрие во некоја метафоричка енигма и е речиси дури упросто експлицитен. Само во оваа песна [„Оздразување на болниот“] Македонија се споменува дури шест пати. Таков еден суптилен и толку мудар лиричар каков што беше тој, не можеше да не биде свесен дека со таа експлицитност неговата песна станува и премногу реторична и дека во некои делови ја губи својата поетска сугестивност. Но тоа сознание повеќе не помага. Тој сака, и тоа тој го прави, ја жртвува песната за да формулира еден нов историски видик пред новите поколенија на својата татковина [...]

Во [„Патување во родниот крај – средба со светот“], преку трагиката на ранетиот војвода, Шопов ги открива најдраматските јазолни точки на историјата на Македонија. Во неа Македонија е населена во секој стих. Но во секој стих, истовремено, нејзината судбина е поврзана и неразделна од судбината на светот [...]

Откривајќи ја својата земја „распарчена и разграбена од темни братоубиствени војни“, тој открива дека во светот има многу народи со граници „што како нож го засекле живото ткиво на народите / и нивната единствена судбина на парчиња ја исекле / па место својот живот да го живеат / го калемат на туѓи судбини и небиднини“ [...]

А денес пак кога ужасите на војната на некогашните југословенски простори се шират од север кон југ, кога монструозната хiena на оваа војна татни низ мрачната, заканувачката, пакосната, злокобната балканска ноќ, сакам да речам дека неговата поезија беше и остана против самиот дух на мракот, против начелото на темнината во човекот и затоа ние можеме во неа да најдеме денес душевна база за понатамошен напредок на свеста за еден почовечки фундиран живот.

Георги Старделов („Трајни и неодминливи траги“, 1992)

*Иако прикован за земја од стоглавото чудовиште *
на моето чудовишно детство со крвјосани очи
што ме заслепува и не ме пушта да влезам во градот,
понесен и искачен на сеопштата бучава како да гледав
од врвот на светот.
Од врвот на светот ја здогледав и препознав мојата земја
распарчена и разграбена од темни братоубиствени војни,
од туѓи желби и посегаша да ја присвојат за себе.
Само здивот на едниот нејзин дел
се извишува високо до непознати небеса
и како пролетен ветар од Шара
го заплиснува убавиот Пирин на Јане
и го разбранува синиот Егеј потемнет од мака
зашто ни мртвите револуционери немаат мир
во Без-куле [...]*

*Шумат сите буки, сите шуми и прашуми, сите брезн и степи
со гласот на војводата кој ги корне и фрла врз сите глупи
и слепи
па таа бучава личи на ред во безредијата и закон
во исконските беззаконија.
Македонија е судбина на светот, светот е судбина на Македонија*

*Фрагменти од „Патување во родниот крај – средба со светот“ (*Дрво на ридот*, 1980)

Унамуно поучуваше дека нему лично му е многу тешко како поет да го разбере оној творец којшто нема ниту еден стих за татковината и татковото огниште. На еден свој начин, тоа го повторуваше и Пикасо, на апсолутен начин на тоа инстинктивно и Пастернак, неспоредливо, во оваа смисла, зад ваквите стојалишта застапа целата современа естетика. Имено: на Ацо Шопов му беше достатно само за миг да се одлепи од татковината, да ги насети волшебствата на Африка, за да ја осознае и во една нова смисла да ја воспее својата татковина како универзална замена на целиот свет и целиот свет, како надградба на неговата татковина. Во поентата на неговата песна „Баобаба“ [Песна на црната жена, 1976], тој ќе рече:

*Дрво на животот.
Храм на мртвите.
Татковина.*

Веднаш потоа ќе дојде [во „Светлината на робовите“]:

*Јас – кој роб бев
и ти што беше роб, а сега си камен.
сега сме Кука на робовите.*

Така израснуваше, низ големи страдања по убавината, личноста на поетот, за некаде во осумдесеттата година, во неговата тестаментална книга *Дрво на ридот* [1980] да соопшти:

*Јас сум ви тешко болен, и ќе ме снема,
ме дави и гуши подземна стија.
Млад сум, а душата ми е остарена
од љубовта моја неосварена, љубовта
Македонија.*

Така телото се скаменува и универзалната идеја на големите надежи едноставно се пресоздава во една лична драма која се понестовува со драмата на Македонија, во едни големи води кои не ќе може никој да ги смири и во една тестаментална идеја: личната судбина да се поистовети со судбината на Македонија, а сето тоа со судбината на – светот.

Анте Поповски („Реч“ 20.4.2001)

Дрво на ридот има многу елементи од мојата биографија, елементи кои се веќе најавени во претходните збирки. Во тие песни е мошне присутен мојот однос кон Штип и моето доживување на моето родно место. Исто така се рефлектираат и моите патувања во Африка, но на еден друг начин, различен од оној во Песна на црната жена.

Ацо Шопов (Разговор со Цане Здравковски, 1979)

Невидливата рака на зборот како да ги погалила претходно напишаните поетски книги и ја собрала нивната фина блескотна прашина, како да го впила нивниот редок мирис, нивниот здив, нивната силуета и како да ги одразила сите тие траги на анамнестичниот и заветен Потег на Поетот и Показ на Прстот на Судбината во песните од *Дрво на ридот* [...]

Во оваа книга Шопов, свесен за разделбата со Животот и Телото, со овој свет, значи како човек кој губи и во моментот кога губи, се навраќа брзо и за последен пат на мотивите и предметите, дури и на некои препознатливи искази, ритми и чувствувања, симболи и признаци од претходните свои збирки, особено оние од *Слеј се со тишината преку Небиднија. Гледач во пепелта до Песна на црната жена*. Сето тоа навева од збирката *Дрво на ридот*: сликата на стеблото и дрвото на животот, сликата на баобабот и на Огнот, на Коњот и на Езерото, Жената, и на тишината, и на осамата, на добрината и на пријателите, на светлината и на сончевината, на татковината и на светот, на Црна Африка и на Македонија...

Шопов во оваа последна збирка не трага по нови изразни можности и радикални пресврти. Тој не оди во пресрет на нов поетски израз, туку се дели од пронајдениот: во неговиот дух одсвојува мислата од стихот „*ти што постоиш зошто не постоиш...*“ (1970). Ваквиот пристап овозможува да се обноват некои претходно пројавени тенденции во неговата поезија: изразно-емоционалната, прикажувачко-референцијалната и естетската. Поинаква меланхолија и тага, поинаква сентименталност и свртеност кон себе, но сепак, во основа доминираат ваквите состојби на душата и духот во поетските форми. Поетската граматика како да подзастанува и се свртува назад, а не напред [...]

Стиховите „*Ме најавна тешка болест, од тешка болест телото ми е закоравено / и на врв планина само да чамее оставено*“ од песната „Оздравување на болниот“, се наоѓаат вклопени во песната „Од најстара и најчиста сончевина“. Во оваа песна, тие се поставени на самниот почеток и гласат: „*Од тешка болест телото ми е закоравено / и на врв планина само да чамее оставено*“. Без повторување на првиот дел од

стихот во првата наведена песна, овие стихови се сосема исти. Вградени меѓутоа во различните микрокосмоси на одделните песни, тие се прикриени и осамостоени: имаат сопствена содржинска и стилска вредност. Па и самиот знак за повторување на стиховите и мотивот има своја изведена функција во склоп на формирањето на структурата на книгата *Дрво на ридот*.

Катица Кулавакова („Зрење на песната“, 1993)

*Над градот се вијат облаци темни. **
облаци темни над градот сноват.
леле господи од господ да прокопсаш
со какви злини на мене клинса,
со какви нечовештини сврати
и какви патила ми прати
што кружат над мене ко стрвни мршојадни
и по морето на мојата душа ко црни галии пловат.

Ме најавна тешка болест, од тешка болест телото
ми е закоравено
и на врв планина само да чамее оставено.
Телото ми горн од оган, врели думани се креваат од
него.
ги замаглуваат сите планини и котлини,
од таа замагленост очите не ми гледаат ништо.
само долу во низините бесни далги вијат и се мачат
да го заплиснат закоравеното тело
и да го одвлечат низ далечната шир.
Но сè е попусто – вијот на далгите кај телото
се стопува во скаменет мир.

*Фрагмент од „Оздравување на болниот“ (*Дрво на ридот*, 1980)

Дрвоишо

*Човекот-симбол прераснува во дрво-симбол.
дрво на мудроста и сознанието.*

Радомир Ивановиќ
(Поетиката на Ацо Шопов, 1986)

Има во дрвото што поетски го вообличува овој уметник [Боро Митриќевски] еден незаменлив спој од она што претставува дел на нашиот сензибилитет, на нашето доживување на светот, и она што тоа било некогаш, како во гласот на некоја модерна песна во која неразделно се испреплетуваат со новите и старински тонови и звуци.

Го сонува и го копнее ова дрво, но го копнее и го сонува и животот воопшто, зашто тој незапирливо продолжува, а пршленот што се вградува денес, се врзува за оној од вчера и оној од утре.

Го сонува и го копнее ова дрво својот живот и животот воопшто, а зад тврдата занеманост на обликот се слушаат како немирен, ту близок ту далечен плискот, брановите на една возбудлива приказна за човекот и љубовта.

Таа најчовечна од сите човечки страсти, та надјабока и истовремено најзамрсена загатка, љубовта, патува низ векови како усно предание или како уметност за да не восхити и облагороди со сите богатства што извираат од човечкото срце и да ни го запре здивот пред работ од бездната на очајот осаменички скитнички.

Таа, љубовта, доаѓа и во скулптурата на Боро Митриќевски со еден посебен поетски јазик зборува за нас, за нашите немири, за нашето време.

Уметникот како најпасиониран и најверен заљубеник во љубовта ја медитира оваа тема низ многу варијации, но на сите им останува заедничка силната и благородноста на доживувањето.

Ацо Шопов (Реч на отварање
на изложба на скулптури
од Боро Митриќевски, Скопје, 1975)

Да ја земеме именката *дрво*, значи еден од најфреквентните изрази во речникот на Ацо Шопов. Полисемјата на таа именка го осмислила стихот: „Пронајди збор што личи на обично дрво“. Дадениот стих има двојна смисла. Бидејќи човечкиот збор го идентификува со *нечовечкото* битие на дрвото, тој може да значи човеково *онестварување* (онечовекивање). Но со оглед на тоа дека дрвото е битие кое *расте*, истата идентификација може да значи *растење* на човекот и на неговите зборови.

Радојица Таутовиќ („Зборот на раѓањето“, 1983)

На ова стебло ти си му убавина,
чија трајна отсутиност трајно го опсенува
иде од подземноста, го пробива коренот
и горе во ветките ко сон зазеленува.*

*Утре ќе ти биде најголема утеха,
кога убавината друг ќе ти ја зема,
дека си пршлен зараснат во стеблото,
во еден живот што веќе го нема.*

* „Утеха“ (Слеј се со тишината, 1955)

Тој, човекот, застанат сред природата со неброени можности и исто толку вознемирености, бавно но непрекинато заграбува од нејзините живи и неисцрпни делови и ги соизмерува со своите закони на опстанок и живеење. И колку повеќе се урбанизира неговиот живот, колку повеќе го зафаќа вителот на современата техника и цивилизација, толку е посилен, поспонтан, поелементарна неговата потреба да го возобновува својот допир со природата, и облагородена и очовечена да ја внесува во својата човечка природа.

Ацо Шопов („Кон делото...“, 1966)

Од дамни дамини расте ова дрво на сува рида без вода *
со гранки раскрилени ко птица далдисана во летот.
Високото сонце го заслепува од својот усвитен светлосен одар,
но во него шуркаат сите живи сокови на светот.

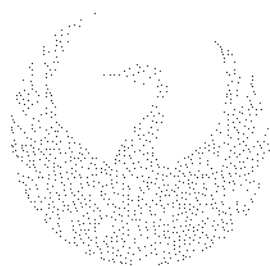
И лете му шумолат гранките
и зпме кога заснежува,
а светот го забележува и не го забележува.

Ветришта диви го сардисуваат и сеништа темни,
тврдата почва и испукана бистриот поглед му го засенува,
суши змијарници му ги смукаат корењата земни,
но тоа од пркос зазеленува и расте, расте и зазеленува.

Љубов моја, те сретнав на овој рид како патник во мугри
што подранува
ти дадов сè што можам, а сè било јаловина.
Под дрвото се љубевме и израснавме, сушата ни беше ладовина,
сега ние си одиме, а дрвото опстојува и останува.

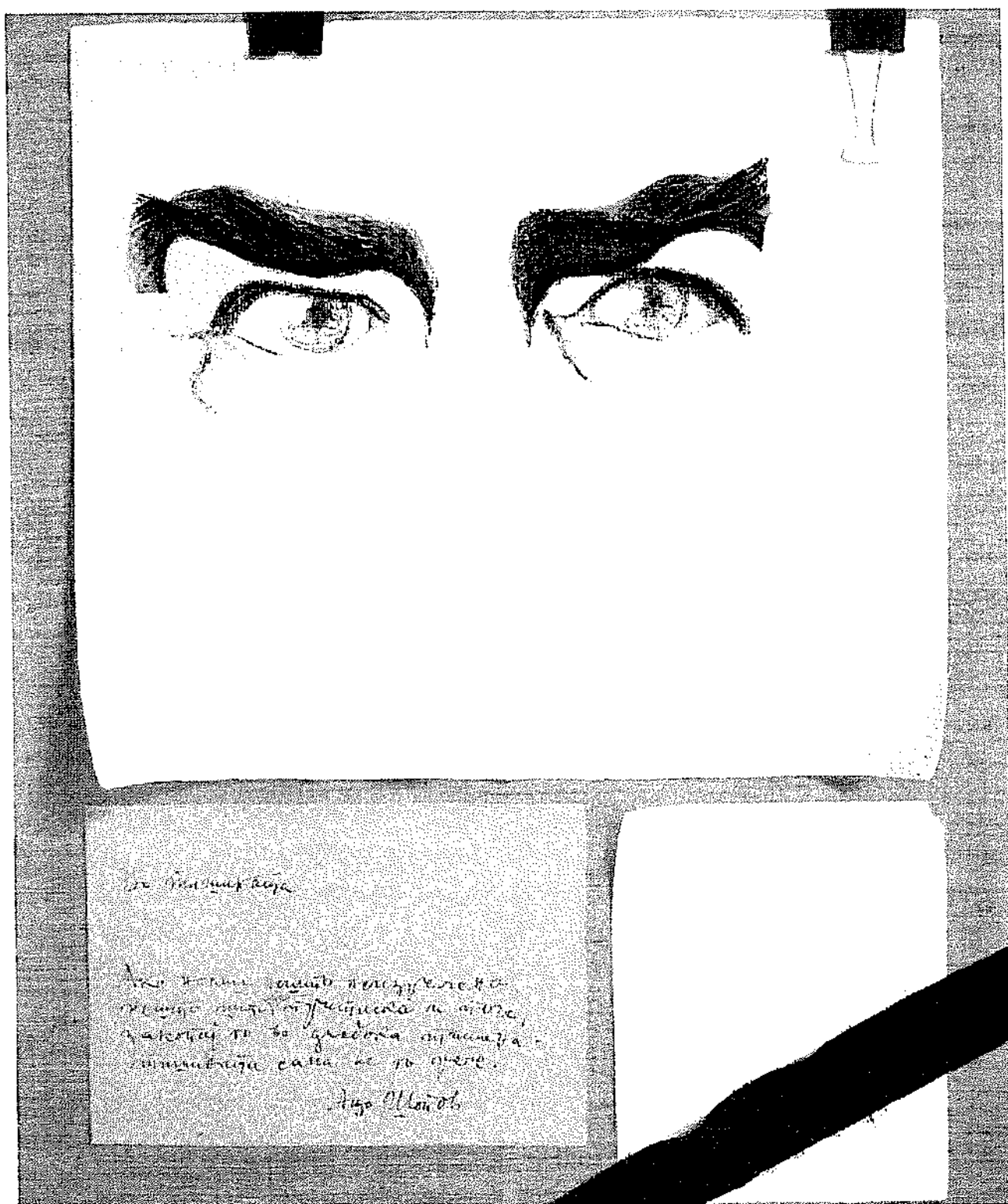
Дај, господи, исполни ми ја последната желба
при оваа голема делба –
да се најдеме и слееме со срцевината
на ова дрво што расте на сува рида во вишината.

* „Дрво на ридот“ (Дума, 1981)

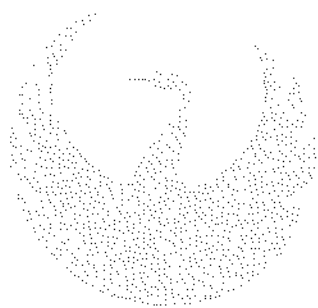
Последната негова збирка Дрво на ридот е и негова прощална книга, која започна да ја пишува во 1976 година. Кога на 22 мај 1979 година се вратив од службено патување во Лондон, тој ја беше подготвил збирката со помош на ќерка ни Јасмина и ја беше предал во Мисла. Јас го запрашав зошто избрзал со давањето на збирката кај издавачот. Тој чудно ме погледна и рече: „Па јас немам повеќе време“.

Светлана Шопова (Песните живот, 1993)

Портрет на Ацо Шопов од Танае Луловски

post scriptum

*Крстот им беше лесен, пепелта не им е лесна.
Мртвите ќе умрат тогаш кога и нивната песна.*

20 април 1982

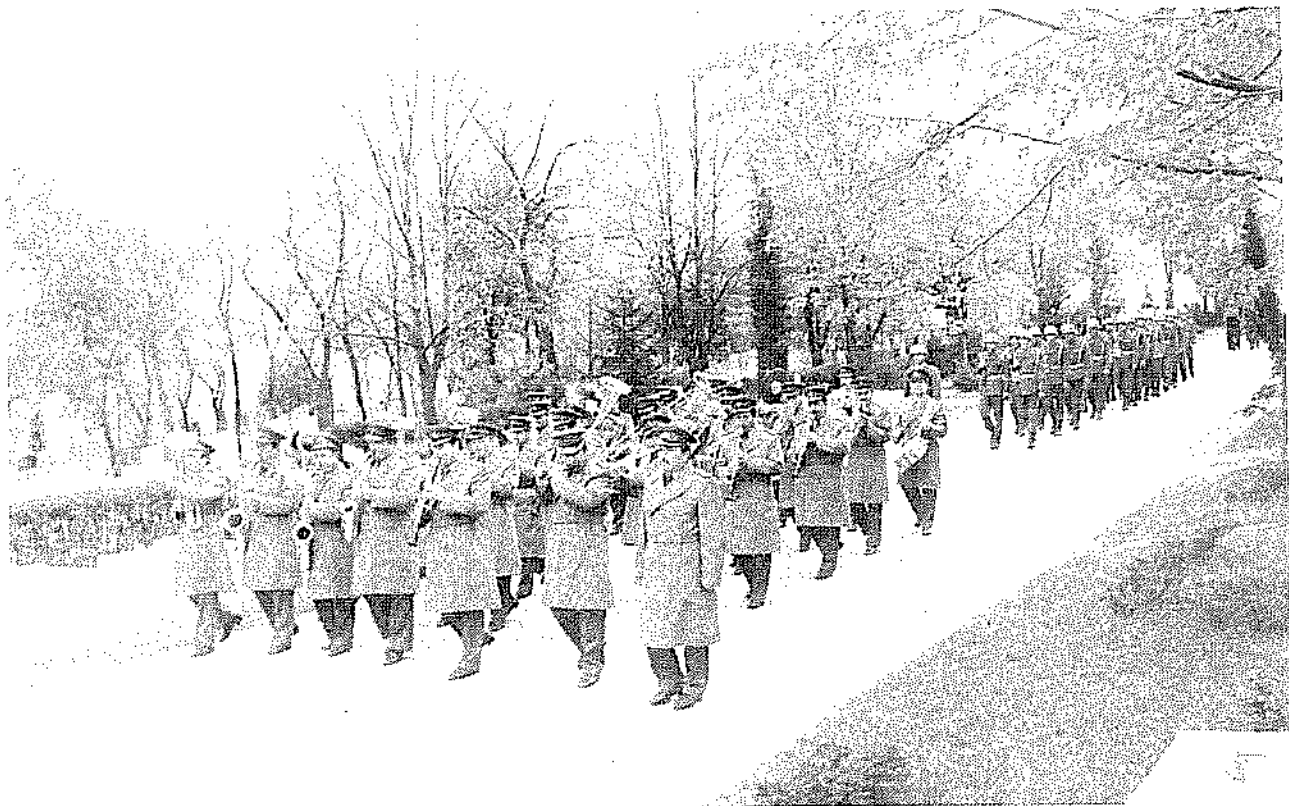
„Мртвите ќе умрат тогаш кога и нивната песна“ рече Ацо Шопов, поетот чпешто дело е непрестана вжарена потрага, од која не се откажал никогаш, дури ни во миговиите на најстрашниот бол или на најдлабоката осама. Потполна и своја [...]. неговата песна продолжува, трае. не е мртва, не умира. Како што не умира секоја вистинска поезија.

Едуар Моник („Песни откинати од клунот на птицата во лет..“, 1994)

од грозна немош морници ме лазат.
Очајот само се снове ко волк
низ сурите карпи на тој грозен молк.
Оттука нема враќање назад.*

* Фрагмент од „Очај пред тврдината“
(Невидитна. 1963)

22 април 1982

Цели три децении Ацо Шопов ја насетуваше својата смрт, ја наспраше неа „незаситна и жедна“, риеше таа низ неговата свест, го исполнуваше неговото јаве, го прогонуваше, му се закануваше, во отворен и продолжен разговор поетот и смртта стоеја едно покрај друго како денот и ноќта. Тоа се некои чудни тропања на црни коњи кои во директен судир со поетот ќе останат со лузни кои да им го осветлуваат патот во нивните ноќи без месечина. Залудна и трогателна човечка надеж...

Анте Поповски („Реч“, 14.12.1993)

*Наеднаш – немош и загинување... **
Врз едно невидливо катче од езерото,
како испозната трпка врз телото,
помина бледо, лесно разбранување
водата сосема бавно се премрежи
и пак сè потона во камено смирување.

* Фрагмент од „На езеро“ (Слеј се со тишината, 1955)

*Животот треба да се живее, а потоа да се
размислува за него и да се пишува.*

Ацо Шопов (Разговор со Цане Здравковски, 1979)

*Црн е твојот ветар, а ноќта бела **
и секој дамар напнат од зрелина.
Застани како меч во овој дрворед од тела
пред да се срушиш заслепено со белина.

*Но и тогаш играта ќе продолжи пак
со сета таинственост и со иста чедност.
И тие тревн што ќе те покријат со мрак
ќе изгорат во пожарот на твојата жедност.*

* „Последна молитва на моето тело“
(Небиднина, 1963)

Денес стиховите на Шопов за нас се познато и препознатливо созвучје, тие се ехо на нам блиски човечки содржини. одекнуваат како наше лирско самооткривање и егзистенцијално самоосознавање. Накусо: тие се фундаментален дел од македонската духовна егзистенција.

Милош Линдро („Нераскинлива поврзаност со родното“, 1993)

Каменот ти го зароби ликот...

Целиот град занеме од болка на веста дека, ете, дошол крајот на твојата бурна и исклучително плодотворна животна врвца. Молчеше и старата Горномаалска калдрма на која ги направи првите босоноги чекори [...] Молчеше и старото училиште во кое ја научи азбуката на љубовта [...] и пролетно разлистените Суитлак и Каваклија молчеа. Си спомнуваа за скоевските излети и состаноци, за „Анови“ [...] и пољанката од која, со слобода во очите, како илегалец, замина со другарите во партизани [...] и старата печатница во која четириесет и четвртата е печатена твојата стихозбирка Песни [...] Вчера молчеше и Градскиот саат. И вечниот заштитник на градот – Исарот. Достоинствено молчи и денес твојот роден град. И горделиво.

Богољуб Јовев (Проштална реч, 22.4.1982)

Со смртта на Ацо Шопов новата македонска поезија остана без својот најнепосреден и најсензибилен поет.

Милан Гурчинов („Поет на нова чувствителност“, 1982)

Поетот Ацо Шопов, како што велеше самиот, сакаше да биде „отклик див на бурите и нежен здив на зората“ и сето свое творечко живеење тој му го посвети на тој младешки порив, постојано поврзувајќи ги, спојувајќи ги, слевајќи ги овие навидум противречни и непонливи стремежи. Меѓу нив тој ја бара смислата на своето живеење и на поширок план ги разгрнува егзистенцијалните прашања на пеењето и живеењето

Матеја Матевски (In Memoriam, 1982)

Биста на Ацо Шопов, од Васил Василев. Варијантата во гипс се наоѓа во Домот на културата во Штип, а излезаната во бронза, во дворот на училиштето „Ацо Шопов“ во Скопје

Каменот, драг мој, каменот ти го зароби ликот*
И попусто беше бегањето од него
Коњот крај езерото во него те врати и
Стихот укиен со камчиња од небото.

Птицата над Исарот, птицата те плени
И чинам како стракче во гнездо те сви
Та сега таа својот глас го мени
Со гласот на мајка ти.

Реката, драг мој, реката те фати
И билките на ридот што така крeвко лиснат

На Мерите те затворија небесните врати
И водите што тивко, натажено илискаат.

Заробен си како икона во црквите
Во камбаните што сега така болно гласат
Знам: насмевка ќе си во сонот на мртвите
чита звезден што повторно ќе класат.

Каменот, драг мој,
Каменот ти го зароби ликот...

* „Каменот, драг мој“, Михаил Ренцов,
Нерези, 23 мај 1982

Congressman Stewart

-229

Човекот неподвижно стои како скаменета жал.
Океанот е огромен, а човекот мал.

Еден мал човек загледан во брановите на океанот
стои на брегот и во мислите ги довикува
сите галии на своите непознати претци
испловени пред многу векови
на пат кон неизвесното и непознато Утре.
Човекот стои и не забележува
дека веќе се прекрилли бескрајната афричка ноќ
и дека е сè завиено со едно црно и огромно Ништо –
и земја и небо и вода.

Човекот стои и упорно и понатаму гледа.
Наеднаш огромното црно Ништо како да се
раздвижува.

како да оживува.
Од неговите длабини изронуваат
сите дамна испловени галии,
сите младичи и девојки одведени или потопени
пред многу векови,
и полека, но сигурно веслаат и се приближуваат
кон брегот
чија граница не се ни наспра во мракот.
Но човекот на брегот ги насетува,
долго им мавта со раце,
ги довикува,
надвикувајќи се со страшниот глас на океанот.
И све – тие наидуваат,
веќе се искрцуваат на брегот
носејќи ја на раце својата тешка и недоречена
судба.

својата ненапишана историја.
Човекот на брегот скока од радост,
со сите се гушка, со сите се љуби
и незабележано исчезнува, се губи меѓу нив
Човекот се слева со огромната маса,
огромната маса со човекот.

Одамна веќе и нокта помина,
сонцето повторно избива над брегот на океанот
сирвенето од радост и жал.

А човекот упорно стои и гледа во брановите на
океанот.
Човекот е огромен, океанот мал.

* „Загледан во океанот“
(Песна на пријата жена 1976)

Но тој мал голем човек, неговниот двој-
ник, самиот поет, лирскиот револуционер,
мудриот избирач на животните радости, воздржан
меланхолик, со богат и разновиден внатрешен
релеф, поет-магепеник, се истопи прерано во
вжештенниот Океан. Мокниот господар на зборот,
оној што сиот живот трагаше по едноставната и
сеопфатна метафора на суштествувањето, по не-
бидинната, замолча во зрелата конечност на
пладнето на човечкиот век.

Сретен Перовиќ („Ацо Шопов“, 1982)

Осудисте ме да сједим дома, добри моји
пријатели.*

затворен у своју тамну несрећу,
да не излазим у ране зоре кад свитања пуцају
као црвене руже
и цијело небо обујми огромни пламен.
Нека, осудисте ме да сједим дома и сједићу тако
док могу
и довикваћу те црвене руже, тај жар
да ужари све утробе хладне све црвених снова
гладне

Осудисте ме да сједим дома и смирено ћу да сједим
А где је тај дом у сну? Ко да забрани сну
да не надвисује зоре,
да не претиче развигоре,
и кад се умори ко да му забрани да се не успава
с најцрвенијим, с најмилијим
ружама?

* „Дом у сну“, песна од Дрло на ридот, објавена во изборот
од поезијата на Ацо Шопов Пјесме, во српскохрватски
препев на С. Перовиќ Сараево Веселин Маслеша, 1984.

Ниту еден друг македонски поет не предизви-
кал толку жив интерес и широко признание во
српско-црногорскиот книжевен простор, како
Ацо Шопов. Тешко е да се рече дали и колку
тој влијаел врз поетите од дадената средина,
но затоа пак може да се констатира дека него-
вата поезија предизвикува бројни позитивни
критички оценки. Критиката во однос на
Шопов е статична [...] Се менуваат генерации,
но Ацо Шопов во континуитет од 1960 до 1990
година не ја губи наклоноста на критиката.

Јасмина Мојсјева Гушева
(„Ацо Шопов...“, 1993)

Распукнала земјата, црвена ружа овенува *
 Распукнала земјата, црвена ружа овенува
 И каменот пее додолска балада
 Сонцето застанало, ништо не се менува
 Бистриот поглед од болка згрчен блада
 Бистриот поглед од болка згрчен блада

Распукнала земјата, црвена ружа овенува

Тревата плаче, градинарот е болен
 Тревата плаче, градинарот е болен
 В постела прикована вечната грмотија
 Како ридот во родниот крај, пуст, соголен
 Осуден си на подмолна прокоба и самотија
 Осуден си на подмолна прокоба и самотија

Тревата плаче, градинарот е болен

Лилјаци во сонот ти скитаат
 Лилјаци во сонот ти скитаат
 Прометејски се ракуваш со иднината
 Сури орли во песната ти итаат
 Го носат барјакот на небиднината
 Го носат барјакот на небиднината

Лилјаци во сонот ти скитаат

За чудотворецот чудотвор ли ќе нема
 За чудотворецот чудотвор ли ќе нема
 Сите сме на број а ти си сам
 Црна гамија од пред нос струната ти ја зема
 Шепоти во далечината злокобен там-там
 Шепоти во далечината злокобен там-там

За чудотворецот чудотвор ли ќе нема

Надвиснува мраморна ноќ без ѕвезди
 Надвиснува мраморна ноќ без ѕвезди
 Во градината од умор скапнува стеблото
 Од Штип до Жоал песната ти ездн
 Коренот ти се извишува до небото
 Коренот ти се извишува до небото

Надвиснува мраморна ноќ без ѕвезди

* „Градината на поетот“, песна посветена на Ацо Шопов, од Ристо Лазаров (Грозен кикот, 1982)

LECTOR DE CENIZAS

poemas de Aco Shopov

SELECCION Y TRADUCCION
 AURORA MARYA SAAVEDRA

Ацо Шопов многу рано научи да чита во пепелта.

Неговото поетско дело што покажа една нова насока по која требаше да се тргне, беше од почетокот до крајот проткаено со метафизички прашања и постојани естетски предизвици.

Овој македонски поет никогаш не дозволи да го допрат догмите на аполутното во иденте. Неговото згуснато и вдахновено пишување и на епски теми е ослободено од спектакуларната херојска тежина [...]

Лирскиот израз на Шопов достигнува извонредни височини кога искажува нешта од минатото со зборови од сегашноста и кога зафаќа во сегашноста за да ја искаже со зборови од минатото. Ова е секако тешка игра што ретко кој може да ја игра.

Аурора Марија Сааведра („Ацо Шопов“, 1988)

Копица од книгата Lector de cenizas (México, Cuadernos Cara a Cara, 1987). Избор од поезијата на Ацо Шопов во шпански препев на Марија Аурора Сааведра

Десет години подоцна

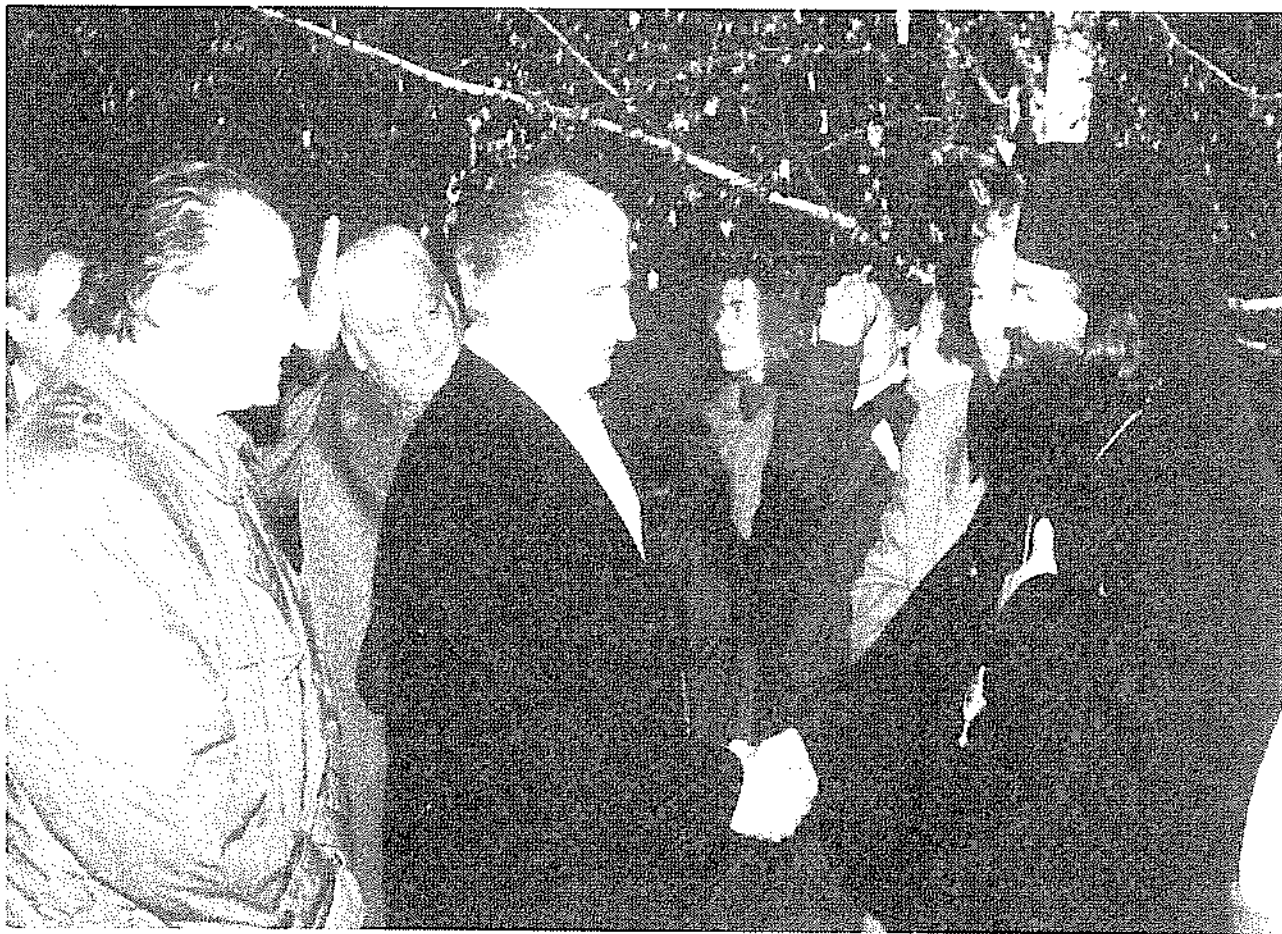
Стоејќи пред изминатиот пат на поезијата на Ацо Шопов, читањето нејзино во 1992 година ме доведе до сознанието дека кај вистинските поети не се случува само тоа нивниот живот да се остварува во нивната поезија, туку и нешто повеќе, нивната поезија да се остварува по нивниот живот.

Георги Старделов („Трајни и неосомнливи траги“, 1992)

Условно речено [...] Ацо Шопов прилегаше на наш литературен аристократ, кој ја одбрал поезијата како посестрима во животот, и само нејзе ѝ се доверувал, само со неа интимничел. Чистотата на поетската реч што ја создаваше, особено во вториот период од неговата творечка кариера, потестуваше на сублимат што може да се сретне единствено во најразвиените средноевропски литератури. Како да ги обедини во магично созвучје искуствата на класицизмот и романтизмот, па преку своите прилози се провре низ синтези со кои нашата поезија прескокна цели стадиуми на развиток.

Гане Тодоровски („Евокативен запис за Ацо Шопов“, 1993)

Претседателот Киро Глигоров со владиката Стефан (поглавар на македонската православна црква) на прославата на седумдесетгодишнината од раѓањето на Ацо Шопов во Домот на културата во Штип, декември, 1993.

Шопов е остров *

на кој вирее неспокојна светлина
во себе што носи горешт спокој
остров е зашто е секавање
кое не ги изгонува ниту сеништата ниту рајот
ги прочитав во зборови
туѓи но сродни по крв
и неговиот громовен виј
и неговото вдахновение:
тоа превирање на смиреноста
што ќе стане вистински мир
дурш кога очајот ќе догори до пепел

*Фрагмент од „Отсутиот е секогаш тука“ Едвар Моник, 1992)

IV
Espace écrit de milieu avec
de grandes mailles à l'ouest
il connaît la silhouette vocale
à plusieurs mots sonnants
à décrire les chapitres
en mystère de clarté

Kopov est une île
dont il est impossible
ou long signe imaginaire
On dit qu'il est parti
mais on dit tout de choses
aussi non

Je dis qu'il n'aigüe
de l'autre côté des sommets
gouvernant la divine
qui d'amour se sent
le fait jeter l'amour
naître autologie
à ~~sculpture~~ sculpture du souvenir
où nous l'appelons par son nom
Ara Eper frite et friterie
Non conté to ruzen !!!

Edward M. Campbell

Stamps ~~19~~ 1992

Фрагмент од оригиналниот ракопис на француски јазик на песната „Отсутиот е секогаш тука“, што Едуар Моник ја напиша во работната соба на Ацо Шопов, во април 1992 година, и со која настапи на спомен-средбата организирана во Друштвото на писателите на Македонија на 20 април истата година

Една вечер, во Париз, на мојот пријател Федерико Мајор, Генерален директор на УНЕСКО, којшто е и самиот поет, наговестувајќи му дека наскоро ќе ја објавиме збирката *Лична Антологија* од Ацо Шопов, му читав песни во препев на француски јазик. Останавме долго во нокта... И си рековме: кога ќе излезе книгата, луѓето ќе сметаат дека тоа е голем настан за Ацо Шопов и за македонската поезија, но всушност, голем настан е за нас, луѓето надвор од Македонија, да откриеме еден толку голем поет.

Едуар Моник (Реч за Ацо Шопов, МАНУ,
Скопје, 20 април 1992)

*Писмо од Федерико Мајор, Генерален директор на
УНЕСКО, до Јасмина Шопова, по повод објавувањето на
книгата Anthologie Personnelle од Ацо Шопов, во колекцијата
Репрезентативни дела на УНЕСКО, 1994*

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION
ORGANISATION DES NATIONS UNIES POUR L'ÉDUCATION, LA SCIENCE ET LA CULTURE
ORGANIZACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS PARA LA EDUCACIÓN, LA CIENCIA Y LA CULTURA

7, place de Farnenoy
75700 PARIS

[illegible]

Le Directeur général

reference **DC/94/273**

27 MAI 1965

ဤစာချုပ်ကို ရက်စွဲရက်စွဲ နှစ်ရက်စွဲ

C'est avec grand plaisir que j'ai reçu, et lu la première fois, les poèmes de votre père. La poésie — et plus particulièrement cette poésie — nous abstrait du temps et de l'espace tout en nous ancrant, cystériennement, dans la durée et les lieux. Elle est, dans sa violence aussi, grande que se tendresse nous-lacène, parole de vérité dans son ascès au plus haut, et nous réconforte comme dans se fait haïr, la lumière qui nous guide et nous réconforte sur les chemins du quotidien. Merci de la partager.

Je vous prie d'agréer, chère collègue, l'assurance de nos
sentiments les meilleurs.

United

per

Federica Mayor

Mrs. Yasmira SOFOVA
Office du Courrier de l'UNESCO

Драга колешке,

Со големо задоволство ги примив и прочитав песните на Вашиот татко. Поезијата – а особено оваа поезија – не извлекува од времето и просторот, за на мистериозен начин да не укотви во траењето и во местата. Со сета своја јарост, не помалку интензивна од нежноста што под неа се крие, оваа поезија е збор на вистината распатен до најинтимното во нас. Колку со својот раскошен блескот, толку и во својот трепетлив ореол, таа е светлост што ни го покажува патот и ни нуди утеха во секојдневното. Ви благодарам што ја споделувате со нас.

Ве молам, драга колешке, да ги примите из-
разите да можете најубави чувства

Федерико Мајор

ACO ŠOPOV ANTHOLOGIE PERSONNELLE

1950-1980

Il s'agit d'une traduction de l'œuvre de Aco Šopov, poète et écrivain macédonien, par Édouard Monnik, traducteur et éditeur.

ACTES SUD - EDITIONS UNESCO

Корица од Anthologie Personnelle (UNESCO/Actes Sud, 1994), избор од поезијата на Ацо Шопов во превод на Јасмина Шопова и препев на Едуар Моник, на француски јазик

Препеана од македонски на јазиците со пораспространета употреба, неговата поезија, според правилата на неизбежното *traduttore – traditore*, секако губи дел од својата вродена убавина. Но сепак, препевот им овозможува како на другите поети, така и на читателите, да доловат до островот Шопов и да откријат една осаменост населена со безброј присутности кои говорат и пророчуваат. Да ја откријат и онаа отвореност без која секој човек, заедница, јазик, култура или народ што се затвора во себе, што се изолира, би згаснал, би се јалосал, би исчезнал...

Едуар Моник („Ацо Шопов – молк што свети“, 1992)

Долги месеци ги слушав песните на Ацо Шопов на македонски јазик, што ми ги читаше неговата ќерка, за да го доближам колку што е можно повеќе до оригиналот препевот што таа го очекуваше од мене. И ги чув. И денес ми се случува да ги читам на глас. Се обидувам мојот глас да го преточам во мастилото на поетот.

Едуар Моник („Песни откнати од клунот на птицата во лет...“, 1994)

Задоволство ми е што можев да учествувам во завршната фаза на проектот што со голем полет го започна мојот претходник Едуар Моник: вклучувањето на делото на Ацо Шопов во редот на творците, добитници на Нобеловата награда, како што се Жорж Сеферис, Октавио Паз, Висенте Алехандре, Иво Андриќ, имиња што фигурираат во каталогот на колекцијата Репрезентативни дела на УНЕСКО [...] која со право може да се нарече „Библиотека над библиотеките“. Со меѓународен карактер, повеќејазична и плурикултурална, таа ги следи, но и ги предвидува стремежите на современиот свет. Од сега натаму таа е новиот дом на Ацо Шопов. На тој начин македонската поезија го зазема местото што го заслужува во контекстот на современата литература, со посредство на еден широко распространет јазик каков што е францускиот.

Фернандо Аниса („Лична потрага“, 1994)

Факт е дека францускиот политички пејсаж радикално се разликува од македонскиот или балканскиот, и дека поради тоа и поетските преокупации се различни. Објавувајќи избор од поезијата на еден толку мистериозен и длабок поет каков што е Ацо Шопов, издавачката куќа Акт Сид го раскрчи патот кон еден свет што нам во Франција ни беше непознат. Инаку оваа издавачка куќа не практикува да објавува поезија. Тоа го прави само за големите гласови од странската поезија, токму затоа што тие овозможуваат откривање на нови простори.

Одличниот прием на неговата *Лична Антологија* во Франција, се должи колку на универзалната нота во неговата поезија, толку и на неговата посебност на современ македонски поет.

Сабин Весписер (Искажување, Париз, јуни 2002)

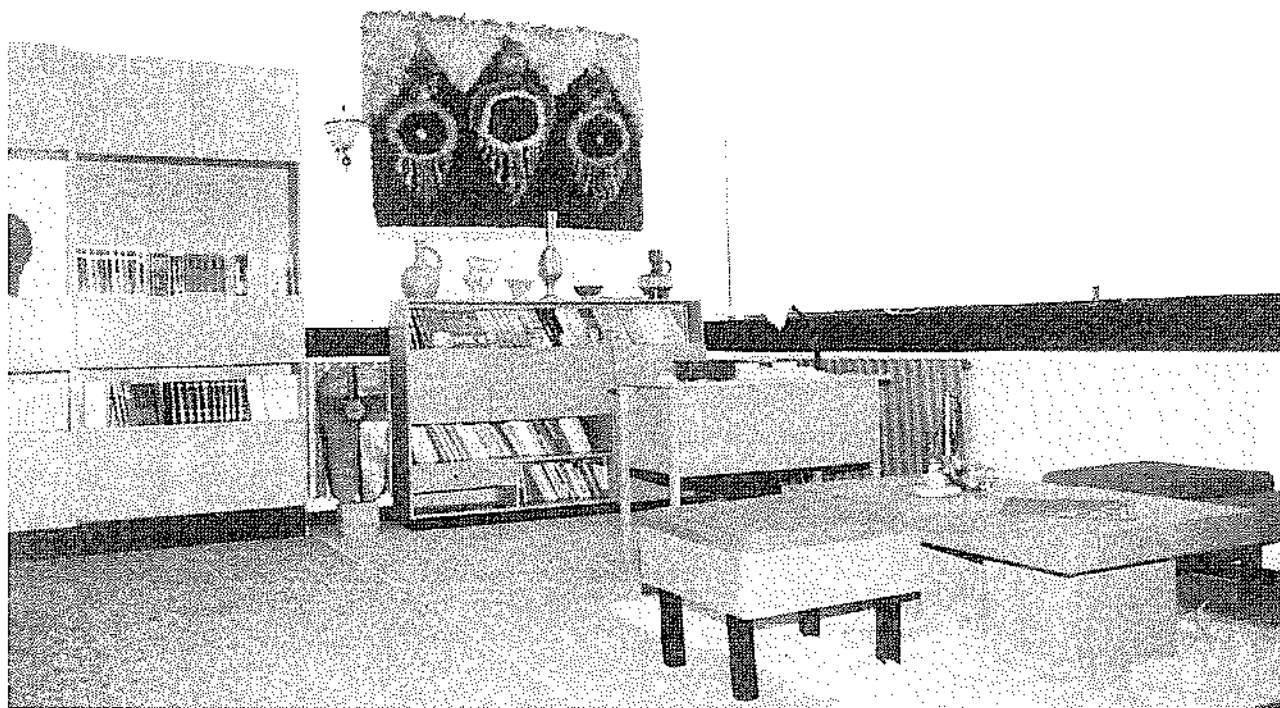
Домот на културата Ацо Шопов, во Штип

Домот на културата (што го носи името „Ацо Шопов“ од 20.12.1982) со нагласено внимание ќе ги одбележува годишнините од раѓањето на Шопов, афирмирајќи го притоа неговото поетско дело со кое тој го задолжи македонскиот народ, дело на кое и ние и следните генерации треба секогаш да се навраќаме [...]

Во прилог на ова беше и заложбата да се изработи споменик на Ацо Шопов и истиот да биде поставен пред Домот на културата што го носи неговото име. Штипскиот вајар Александар Смилов изработи вдановена биста во мермер (пред која) чествувањата за Шопов сега започнуваат, а продолжуваат во просторите на Домот. На тој начин се воспостави традиционална манифестација „Во чест на поетот“ [...]

При одбележувањето на седумдесетгодишнината од раѓањето на Ацо Шопов дојдовме до првичната идеја за Спомен-соба, а истата беше целосно реализирана [...] и свечено отворена на 20.4.2001. На свеченоста по тој повод говореа д-р Веле Смилевски, претседател на Друштвото на писателите на Македонија, академик Анте Поповски, а настапи и поетот Михаил Ренцов, еден од добитниците на наградата Ацо Шопов, како и актерот Страшко Милошевски и членови на Драмското студио кон говореа стихови од Шопов.

Благој Самоников (*Спомен соба на Ацо Шопов*, 2001)

Дел од работната соба на Ацо Шопов, денес во Спомен собата во Домот на културата во Штип.

Во Домот на културата „Ацо Шопов“ во Штип интензивно се работи на ентериерот на спомен-собата на познатиот македонски писател Ацо Шопов [...]. Се уредува простор од 120 метри квадратни во кој, до крајот на овој месец ќе биде сместен најголемиот дел од творештвото на Шопов и предмети кои му биле омилен.

Иван Бојацки („Се уредува собата...“, 3.3.2001)

Во овие грди времиња кои го приклучуваат нашиот дух и од кои, дај боже, што е можно поскоро и побезболно да излеземе, благороден е каков и да е повод кој нè здружува и кој ни овозможува, барем за миг, да се одделиме од сивилото кое нè опкружува и од фактите кои како тешки камења удираат врз нашата свест; дури и не сакам да припомним за околностите кои ја демнат историската егзистенција на нашата татковина. А поводот поради кој сме собрани не е ниту мал, ниту секојдневен: станува збор за еден исклучителен настан – најголемиот дел од личната библиотека на поетот, благодарение на далековидноста и разумноста на една благородна идеја на сопругата и на ќерката на поетот, госпоѓите Светлана и Јасмина Шопова, од овој час стануваат сопственост на Спомен-собата, на Музејот на Ацо Шопов. Од денес, значи, над две илјади книги, автографи, одделни материјали од архивско значење и многу предмети, украси со кои Ацо Шопов бил во непосреден допир низ целиот свој живот, сега се населуваат во неговата соба, се

населуваат во неговиот град. Тоа ќе биде едно ново духовно огниште не само на овој град, туку и на целата македонска култура. Само по себе се иаѓетнува прашањето: кои се вистинските причини поради кои најзначајните автори на македонската модерна – и во литературата, и во сликарството, и во музиката, во сите сфери на творештвото – немаат свое катче, немаат нешто за да биде нивно духовно продолжение? [...] Сакам да предочам дека мора да нараснува грижата и дека е неопходно нашата национална култура постојано да се надградува со сите форми на спомен-обележја кои ќе претставуваат творечко продолжение на авторите што го завршиле својот творечки чин. Особено кога се има предвид дека не е секогаш проблемот во парите, туку во разбирањето на тоа значење, во сфаќањата за културната надградба на една нација.

Анте Поповски (Реч по повод отварањето на Спомен-собата на Ацо Шопов, во Штип, 20.4.2001)

Владимир Шопов (1948–2000) пред споменикот на татко му, Штип, 1999.

Дождот паѓа над Брест. *
а ти трчаш низ тој дожд
од куршуми и љубов.
Барбара,
среќна, насмеана и заљубена.
Барбара,
каде се тие дни
кога око то го бара другото око.
Од онаа страна на среќата
е твојата немоќ,
неговиот немушт говор
неговите скаменети движења.
Каде е сега тоа трчање
под дожд од куршуми,
те прашувам, Барбара,
додека жолтата среќа
над земјата догорува,
а под неа се топи неговото тело
и самото земја се престорува.

* „Кога тој ја откри Барбара“ песна посветена
на Ацо Шопов од Гордана Бошњакоска

Го издиша зборот, ја шепна речта, *
А тие две птици се сторија
Едната убавина, другата ме чта
Во срцата што ни проговорија.

Потоа и самиот летна
Затоа секаде го има, тој во сè е
Погледнете: песната во воздухот му светка
Наслушнете: пред нас и бронзата пее

* „Слово за поетот“ Михаил Ренцов, мај 1985
Песна прочитана при откривањето
на бистата на Ацо Шопов во Штип

Поетот треба да ја втисне во песната сета
своја творечка индивидуалност, да ја про-
живее со секој дамар на својот поетски сен-
зибилитет и напивно да се поистовети со неа.

Ацо Шопов (Разговор
со Гордана Бошњакоска, 1976)

Гасмина Шопова пред споменикот на татко ѝ Штип, април 2002

Дваесет години подоцна

Поезијата на Ацо Шопов треба да ја согледуваме денес во нова светлина, во нов контекст, бидејќи таа крие многу прашања и одговори, за кои ни се потребни мудрост, многу творечки и човечки доблести, за да можеме постојано да ги разгатнуваме нејзините тајни. Кога денес ги читате стиховите на Шопов, ви се присторова како тие да се безвремени, ве понесуваат, ги разбудуваат сите ваши сетила, чувствувате некоја неизмерна радост на создавањето и на живеењето. Таков беше и таков остана Ацо Шопов: и кога пее за маката и за радоста, за болката и љубовта, за средбите и разделбите, величенствен во тагата, но и величенствен во поразот, како што вели самиот во еден свој стих.

Данило Коцевски („Слово за поетот“, 2002)

Анте Поповски на омажот на Леополд Седар Сенгор и на Ацо Шопов. Струшки вечери на поезијата 2002

Во познатата книжарница и галерија „Le Lys“ („Крин“), сместена во центарот на Париз, денеска со почеток во 19.30 часот ќе се одржи вечер посветена на истакнатиот македонски поет Ацо Шопов [по повод] дваесетгодишнината од смртта на овој истакнат македонски поет [...]

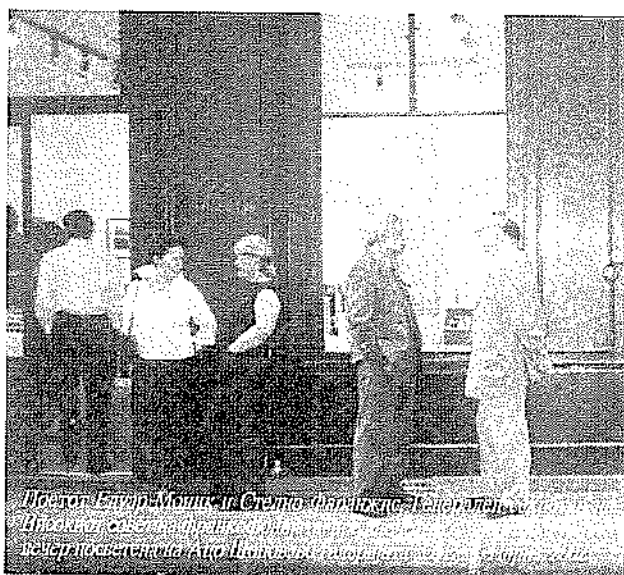
Вечерашната средба е насловена „Ацо Шопов – вистински поет“ и на неа ќе земат учество истакнати француски и македонски уметници. Од француските учесници ги издвојуваме познатите поетски имања како Едуар Моник, Клодин Елфт и Ив Брежере [...]. Поезијата на Шопов на македонски јазик пред присутните ќе ја интерпретираат артистите Софија Гогова-Врчакowska и Емил Рубен, а на француски Едуар Моник и Ив Брежере.

Невена Поповска („Во Галеријата Le Lys“, 2002)

Името на Ацо Шопов беше првото што од Македонија дојде во Загреб. Ние двајцата се запознавме во 1957 година, на Плитвичките езера. Таму се роди нашето пријателство, таму се роди и идејата да кренаме фестивал на поезијата што би одел од Белград до Охрид. Јас потоа дојдов во Скопје, за да се договориме околу реализацијата на тој фестивал. Ацо ми ги отвори очите кон Македонија.

Тој беше многу едноставен човек како што и неговата поезија е едноставна... а сепак не е едноставна. Феноменален пријател којшто не може да умре, за мене. Јас и денес одам по Скопје и го барам. И тешко ми е, затоа што не можам да го најдам. А сепак, тој е тука. Во тоа е тајната на поетот. Она што Ацо го напиша, тоа остана. Тоа е Ацо. Ацо е со нас, во неговата прекрасна поезија.

Славко Михалиќ (Сеќавање, Струга, август 2002)

Од оној ден кога го запознав Ацо Шопов, иако тој веќе не беше жив, јас постепено ги присвоив сите неговни места: ја имав привилегијата да поведам нем разговор со него во неговата работна соба во Скопје, се дружев со неговите пријатели во Македонската академија и во Друштвото на писателите, бев на скопските гробишта, бев во домот на културата во Штип, бев дури и во неговата резиденција во Дакар... и тој сите мои тајни ги созна [...] Во неговата поезија се наоѓа средината на некоја реченица што сум ја започнал, крајот на некоја песна што не сум ја напишал. На Шопов му го должам она што им го должам на сите големи поети, како што се Ален Боске или Леополд Седар Сенгор, мои долгогодишни пријатели кои го познаваа Шопов и со кои зборував за него, како што зборував и со многу поети во светот чиишто имиња веројатно никогаш не сте ги чуле.

Едуар Моник (Реч за Ацо Шопов, 18 јуни 2002)

Сосем случајно, пред неколку дена, разбрав дека „Во тишината“ е една од најпознатите песни на Ацо Шопов, која многумина ја знаат напамет. Мене уште при првото читање на неговата Лична Антологија, пред неколку години, ме фатираа тие густе стихови кои на некој начин го резимираат неговото дело. Тишината е исполнета со религиозност, со мистериозност, без кои нема голема поезија.

Клодин Елфт
(Реч за Ацо Шопов, 18 јуни 2002)

Од литературната вечер посветена на Ацо Шопов, во галеријата „Le Lux“, Париз, 2002. Од лево кон десно: Клодин Елфт, Едуар Моник, Јасмина Шопова и Сабин Весписер

Искуството со препевот на Ацо Шопов ми го потврди она што одсекогаш сум го мислел, а тоа е дека не постојат разлики меѓу поетите, дека не постојат разлики меѓу нивните земји, дека поетите го говорат истиот јазик, човечкиот.

Едуар Моник (Искажување, 2002)

Еден од најеминентните поети на повое-на Југославија. Ацо Шопов е автор на првата збирка поезија (*Песни*, 1944) објавена во слободна Македонија. „Во неа младиот македонски јазик ја потврдува својата поетска вредност“, забележа во 1976 славниот француски поет Пјер Сегерс, според кого „поезијата на Шопов ги буди мирисите, неизменливите сокови на својата земја, односно онаа реалност, истовремено стварна и неопиплива, за која понекогаш се гине“.

Член-основоположник на Македонската академија на науките и уметностите, претседател на Сојузот на писателите, како и на Сојузот на преведувачите на Југославија, издавач, Амбасадор на Југославија во Сенегал, Ацо Шопов е пред сè водечка фигура во современата македонска поезија. „Како поет, Ацо Шопов е предодреден да ја претставува македонската поезија во рамките на светската литература, не само затоа што неговата поезија е суштински поврзана со македонската земја, туку затоа што таа сведочи дека духовниот живот на Македонија ги достигнал тековите на европската литература“, напиша француската просефорка Фридрих Ринер, директорка на одделот за општа и компаративна литература на Универзитетот на Прованса, Екс-Марсеј I.

Уривајќи ги нормите на социјалистичкиот реализам, тој предизвика уште на почетокот на

педесетите години вистинска лирска револуција, со која изврши влијание врз новите генерации, не само во Македонија, туку и надвор од неа. „Доволно беше да се објават во весник „Молитвите на моето тело“ (и тоа во скратена верзија) за по извесно време да се почувствува влијанието на Шопов врз некои млади латонски поети. Веројатно тоа е најголемата награда што ја добив за мојот нелесен труд. Ацо Шопов се покажа соодветен, потребен за нашата поезија“, напиша поетот и преведувач на Шопов, Кнутс Скујеннекс [...]

Обдарено со силен орфички здив, „неговото дело е обоено со енигми, исполнето со немирот на прашањата за кои одговор нема, проткаено со онаа носталгија, својствена на словенската душа“, како што би рекол белгискиот писател Марк Баронхајд.

Јасмина Шопова (Воведен збор, 18 јуни 2002)

Делото на Ацо Шопов одговара на некои јазелни прашања на денешниот човек. Благодареејќи на овие одговори, Шопов останува наш соговорник. Нашиот разговор со него не е завршен.

Радојца Таутовиќ („Зборот на раѓањето“, 1983)

Чесен ѝоеѝски збор

Веќе дваесет години одбивам јавно да изнесувам спомени за Ацо Шопов. При секоја таква покана, ми светнува пред очи како црвена ламба реченицата на Достоевски од *Идиот* дека „има цела една група книжевници на кои мошне им се сака, низ печатот себеси да се вбројуваат меѓу личните пријатели на големи, но умрени писатели“.

Овие две секвенци, што сега ги соопштувам, скромно сведочат за безграничната верба на Шопов во поезијата и за тоа дека во неговиот вредносен систем поезијата и поетот секогаш беа на челно место. Шопов исцело и без остаток ѝ припаѓаше на поезијата и во неа веруваше најмногу.

Значи, беше рана есен бурната шеесет и осма Речиси долетав во ресторанот на штипскиот Работнички универзитет што некој во тоа време го беше крстил *Цакарта*. Мене, плавниот штипски гимназијалец, ме беше поканил лично Тој, Ацо Шопов, еден час пред почетокот на неговото литературно читање. Муабетот почна со Есенин, Рембо и Превер и држ-недај стаса до моето попуштање во учењето и до моите „бумбарни во главата“ дека на поетите (демек: и на пилиштарите меѓу нив!) им е дозволено сè, дека е важно да се пишуваат песни, а дека училиштето е второстепена, ако не и третостепена задача и обврска. Татковски ми ги разбркуваше заблудите од глава, за на крајот меко да побара: „Ајде сега, дај чесен поетски збор дека сериозно ќе ги прифатиш обврските во училиштето“. Тогаш кога партискиот збор, на пример, беше сè и сја, Шопов бараше да му се даде чесен поетски збор. Кој во што верува најмногу, во тоа и се заколнува и бара да се заколнуваат другите.

На 20 октомври 1981 бев на службен пат, во придружба на колеги од странство, во Охрид и Струга. Попладнето отидов во Костозглобната болница, каде што лежеше Ацо. Одвај стасав до него, речиси со ѓурултија, бидејќи лекарите не го допуштаа тоа. И кога веќе сосема му се приближував на Ацо, еден од докторите ме разуверуваше

да се вратам назад. Болеста му беше поодминала, така што Шопов одвај, со голема мака, можеше да каже некој збор. Собра сили и на докторот кој иташе зад мене му рече: По-ет. Баш тоа го избра за знак за распознавање, тоа што најмногу му значеше и во што најмногу веруваше цел живот – поезијата. Во поезијата Ацо Шопов не веруваше – само во песните.

Ристо Лазаров (Сеќавање, 2003)

*Ако постои поетски фатализам, тогаш ја сум
еден од неговите најголеми поклоници.*

Ацо Шопов (Интервју за РТВ Белград)

*Дождот тапани во ноќта *
ја губи моќта.*

*Ветришта вијат од сите страни
и отвораат нови рани*

*Ти гордо стониш среди тие винулицы
со поглед вперен во иднината.*

*Ти што стониш во книгата на историјата,
Ти што се запиша во книгата на поезијата.*

*Ти што со своите „Очи“ светот го виде,
со своите песни на светот
му се свице.*

*Ти што пееше за небиднината,
Ти што се слеа со тишината
ги пробуди монте сонништа.*

* „На Ацо Шопов“, Ѓурѓица Пешевска, VIIа одд, прва награда на литературниот конкурс по повод патронатот на училиштето „Ацо Шопов, Скопје, 1986/87

*Тој ја имаше таа морална сила да ги поттик-
нува помладите, да им влева вера во успехот,
да им пружа рака-прикрепница. Беше расто-
варен од самољубие. Инвестираше во други-
те. Умееше да ги насочува.*

Гане Тодоровски
(„Евокативен запис за Ацо Шопов, 1993)

Литературно читање во училиштето „Ацо Шопов“, 21.4.1987. Скопје
Од лево кон десно: Мирјана Русевска-Сулејман, директорка на училиштето, Анте Поповски, Блаже Конески и Михаил Ренцов

Светлана Шопова подарува фотографии и книги од Ацо Шопов на основното училиште што го носи неговото име во село Горобинци, април 2001

Неговите чувства прелеани во стихови *
стиховите одвеани
од влорот на бесконечноста
кон допираат до душата
кон го трогнуваат срцето
и побудуваат емоции
во кои се пронаоѓам себеси

*Фрагмент од „За поетот“, Сања Китановска,
VIII одд ОУ „Ацо Шопов“, 2001/2002

Квечерина *

Во нежните ноти на симфонијата
што природата во волшебство
ги ткае.

го слушам тивкиот шепот
на нежните стихови
чиј шум на блиска далга
не престанува да трае.

Хоризонтот за нијанса
се затемнува

Две светли очи
одблеснуваат во далечината,
во воздухот трепери здивот на
АВГУСТ

на сите искрени молитви
додека го слушам
тивко ехото на ТИШИНАТА.

Чиниш

во секое катче од природата
лебдат тие волшебни стихови
што срцето ми го исполнуваат,
тие најшарени венци од зборови
спокој и мир во мене внесуваат.

Темниот превез над мене
се губи во сјајот
на милионите блескави очи.
Јас полека заминувам
во прегратките
на шарените снопшта,
а книгата тивко ги шепоти
топлите стихови
испраќајќи ме
на вечерен почин.

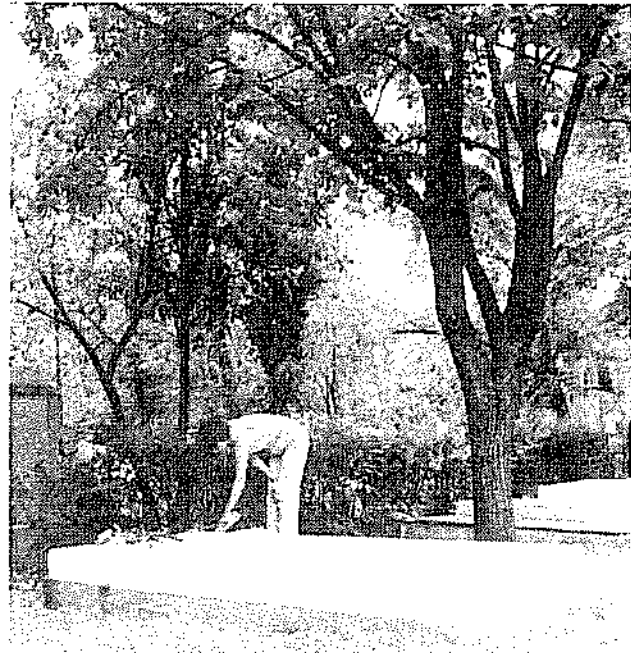
*„Шепотот на Ацо Шопов“.
Љубица Спасовска, VI одд
ОУ „Св. Кирил и Методиј“, Скопје,
прва награда на литературниот
конкурс „Поетскиот збор
на Ацо Шопов“, 1993/1994.

Ако е вистина дека читателите секогаш
наново го осмислуваат и оживуваат пое-
товиот говор, тогаш тие ќе го доречат и
прекинатиот збор на Ацо Шопов.

Радонца Таутовик („Умри и постани!“, 1982)

1962

2002

Од својот Изгрев до својот Залез
страотен пат сонцето изодува –
низ магли, низ сончеви ветришта, низ пепелишта.
И кога ја надвишува планината забележува како чамее осамено
телото мое заборавено.*

*Сонцето се ведне и запира и на телото му вели:
„Трај со мене, време немаме, треба на пат да одиме“.
Телото го открива гласот на жена си и со крик ѝ вели:
„Во живот низ смрт, мила моја, води ме!“*

*Сонцето се извишува нагоре, со лице надолу виснато,
а телото останува на планина од тешка болест притиснато.*

*Но утредента сето тоа пак се повторува,
и задутре пак.
И секој ден сонцето почнува од Земјата на својот Изгрев
до Земјата на својот Залез,
каде одеднаш пропаѓа во океанот на океаните
да си ги разлади раните.*

*Но еден прекрасен ден кога го повика телото
и се извиши, не забележа како со него лета во вишната
и телото, што пие вина од Сончевината.*

* „Сонцето и телото“ (Дрво на ридот, 1980)
првпат објавена во *Развиток*, XVII, 2, 1979

*Користі́ена
літєра́йшура*

1) Ацо Шопов

а) Поезија на македонски:

- Песни*, Куманово, Околински НОМСМ, 1944, 30 стр.
Песни, Белград, Издање Младог борца, 1944, 30 стр.
Песни, Штип, Штампарица Илинден, 1944, 30 стр.
Пруга на младоста (со Славко Јаневски), Скопје, Главен одбор на Народната младина на Македонија, 1946, 32 стр.
На Грамос, Скопје, НОПОК, 1950, 37 стр.
Со наши раце, Скопје, Државно книгоиздателство на Македонија, 1950, 51 стр.
Стихови за маката и радоста, Скопје, Кочо Рацин, 1952, 77 стр.
Слеј се со тишината, Скопје, Кочо Рацин, 1953, 37 стр.
Ветрот носи убаво време, Скопје, Кочо Рацин, 1957, 44 стр.
Небиднина, Скопје, Кочо Рацин, 1963, 47 стр.
Песни, Скопје, Кочо Рацин, 1963, 49 стр.
Раѓање на зборот, Скопје, Мисла, 1966, 59 стр.
Небиднина, Скопје, Македонска книга, 1967, 47 стр.
Песни, Скопје, Македонска книга, Детека радост, 1967, 30 стр.
Избор / Избор и предговор Георги Старделов, Скопје, Македонска книга, 1968, 113 стр.
Јус-универзум, Скопје, Мисла, 1968, 59 стр.
Златен круг на времето / Предговор Димитар Митрев, Скопје, Мисла, 1969, 80 стр.
Златен круг на времето / Предговор Миодраг Друговац, Скопје, Мисла, 1969, 80 стр.
Гледач во пепелта, Скопје, Македонска книга, 1970, 52 стр.
Небиднина, Скопје, Македонска книга, 1970, 59 стр.
Небиднина, Скопје, Македонска книга, 1971, 53 стр.
Небиднина, Скопје, Македонска книга, 1974, 61 стр.
Песна на црната жена, Скопје, Мисла, 1976, 58 стр.
Одбрани дела / Предговор Слободан Мицковиќ, Скопје, Мисла, 1976 (кн. 1 и 2).
Океанот е мал, човекот голем / Избор и предговор Георги Старделов, Скопје, Центар за култура и информации, 1977, 14 листа.
Дрво на ридот, Скопје, Мисла, 1980, 63 стр.
Лузла / Предговор Ефтим Клетников, Скопје, Мисла, 1981, 212 стр.
Избор од поезијата / Избор и предговор Раде Силјан, Скопје, Македонска книга, 1987, 251 стр.
Песни / Избор и предговор Раде Силјан, Скопје, Македонска книга, Мисла, Култура, 1988, 167 стр.
Небо на тишината / Веле Смилевски, Скопје, Култура, 1990, 72 стр.
Гледач во пепелта / Приредил Георги Старделов, Скопје, Мисла, 1991, 157 стр.
Долго доаѓање на огнот. Песните живот / Избор и предговор Светлана Шопова, Скопје, Либер, 1993, 78 стр.
Поезија / Избор и предговор Катица Кулакова, Скопје, Македонска книга, 1993, 340 стр. (Избор, кн. 1).
Лузла – Stigmatе / Приредила и превела на француски Јасмина Шопова; Препев во соработка со Едуар Моник, Скопје, Матица Македонска, 2001, 253 стр. (Двојазично издание).

б) Поезија на странски јазици:

- Zlij se s tišino* / Prepev Ivan Minati, Ljubljana, Državna založba Slovenije, 1957, 72 str.
Őrök várakozó / Ioditotta Fehér Ferenc, Novi Sad, Forum, 1964, 78 str.
Ветер приносит погоне дни, перевод Александар Романенко, Москва, Прогресс, 1964, 64 стр.

- Предвечерје* / Избор, превод и препев Сретен Перовић, Титоград, Графички завод, 1966, 115 стр.
Ugnis-milēstība, dzeja / sakartojis Aleksandar Romanenko, Riga, Liesma, 1974, 103 str.
Песме / Избор и предговор Георги Старделов; превод и препев Сретен Перовић, Београд, Народна књига, 1974, 277 стр.
Pjesma crne Žene / prevela Elina Elimova, Zagreb, August Cesarec, 1977, 39 str.
Dugo dolaženje ognja, izbrane pesme / prevod Sreten Perović, Beograd, Rad, 1977, 105 str.
En chasse de ma voix / choix et adaptation Djurdja Sinko-Depierri, Jean-Louis Depierri, Paris, éditions Saint-Germain-des-Prés, 1978, 60 str.
Năsterea cuvîntului, / selectiesi traducere de Ion Deaconescu; prefată si note Traian Nica, Cluj-Napoca, Dacia, 1981, 91 str.
Lector de cenizas / presentación selección i traucción por Aurora Murya Snavedra, Méhico, Cuadernos Cara a Cara, 1987, 93 str.
Шопов во светот. Шопов од светот / Избор и предговор Милош Линдро, Скопје, Македонска книга, 1994 (Избор, кн. 2).
Anthologie Personnelle / Poésie traduite du macédonien par Jasmina Sopova; introduction d'Ante Popovski; adaptation et postface d'Édouard Maunick, Paris Actes Sud / Editions UNESCO, 1994, 143 str.

в) Препев

- Цицибан* / Отоп Жуначич, Скопје, Кочо Рацин, 1951, 48 стр. [Повторни издања: 1954, 1956, 1959, 1965, 1967, 1972, 1973, 1974, 1975, различни издавачи].
Песна за Апанаса / Едуард Барницки, Скопје, Кочо Рацин, 1951, 58 стр. (со Славко Јаневски).
Басни / Илан Кривош, Скопје, Кочо Рацин, 1953, 33 стр. [Повторни издања: 1956 и 1963].
Песни / Јован Јовановиќ-Змај, Скопје, Кочо Рацин, 1954 [Повторни издања: 1959 и 1967].
Сирано де Бержерак / Едмон Ростан, Скопје, Кочо Рацин, 1957, 393 стр.
Песни / Никола Јонков Вапцаров, Скопје, Кочо Рацин, 1958, 116 стр. (со други преведувачи) [Второ издание во 1967, Македонска книга и Детека радост].
Сид / Пјер Корнеј, Скопје, Кочо Рацин, 1958, 131 стр. [Повторни издања: 1969, 1970].
Песна за чукулингата / Григор Витез, Скопје, Култура, 1959, 51 стр.
Хамлет принцот дански / Вилијам Шекспир, Скопје, Кочо Рацин, 1960, 210 стр. [Повторни издања: 1966, 1971, 1981, 2002 различни издавачи].
Избор / Мисослав Крлежа, Скопје, Кочо Рацин, 1963, 237 стр. (со Тодор Димитровски).
Ромео и Јулијета. Хамлет. Отело / Вилијам Шекспир, Скопје, Кочо Рацин, 1964, 130 стр. (со Блаже Конески).
Избор / Јован Јовановиќ-Змај, Скопје, Кочо Рацин, 1965, 122 стр.
Морето и бонте / Григор Витез, Скопје, Кочо Рацин, 1965, 27 стр. (со Глигор Поповски и Васил Купоски).
Поезија / Изет Сарајлиќ, Скопје, Кочо Рацин, 1965, 56 стр.
Вечер над градот / Драгутин Тадијановиќ, Љубљана, Државна založba; Скопје, Македонска книга; Белград, Просвета; Загреб, Младост, 1966, 128 стр.
60 сонети / Вилијам Шекспир, Скопје, Македонска книга, 1968, 64 стр.
Поезија / Леополд Седар Сенгор, Скопје, Нова Македонија, 1975, 250 стр. (со Влада Урошевиќ и Георги Сталев).
Одбрани дела, Скопје, Мисла, 1976 (кн. 3, 4 и 5).
Шопов во светот. Шопов од светот / Избор и предговор Милош Линдро, Скопје, Македонска книга, 1994 (Избор, кн. 2).

г) Написи

- 1945: „Новиот неуспешен напад на крал Петар“, *Млад борец*, 27 јануари, стр. 2
- 1946: „Писмо до младината од с. Пелници, Козјачка околија“, *Млад борец*, 5 март, стр. 3
„Од борбите за Крагово“, *Млад борец*, 1 мај
„Да формираме младински бригади за борба против неписменоста“, *Млад борец*, 7 декември, стр. 1
- 1947: „За брзото отклонување на слабостите во работата на младинските бригади“, *Нова Македонија*, 15 јануари
„За културно-просветната и воспитна работа со младината“, *Млад борец*, 17 јули, стр. 3. [Од рефератот на Ацо Шопов на Третиот Конгрес на НОМСМ, јуни 1947]
„Москва: впечатливија од јули – август 1945 година“, *Нова Македонија*, 7 септември, стр. 1
- 1951: „Македонска савремена книжевност“, *Ослобођење*, 9 декември [латиница]
- 1953: „Место одговор (Борба на мненија или политикантски алузии)“, *Современост*, III, 4, стр. 97–100
- 1954: „Книгата денес“, *Разглед*, I, 3, стр. 3–4
„Лице и опачина (Околу годишното собрание на Друштвото на писателите)“, *Современост*, IV, 1–2, стр. 133–136
- 1956: „Средби и поезија“, *Хоризонт*, I, 20 (25 ноември), стр. 1
- 1955: „Здодевно е веќе, здодевно“, *Современост*, V, 4, стр. 335–337
- 1957: „Уште една година“, *Хоризонт*, II, 1–2
„Поезија и препев“, *Хоризонт*, II, 8 (31 март), стр. 1
- 1959: „Јазикот наш литературен“, *Нова Македонија*, 4 јануари, стр. 1
„Сончева колона“, *Современост*, IX, 4, стр. 284–288
- 1960: „Београду, у овом тренутку љубави за човечанство“, *НИН*, 485, 24 април, стр. 1
- 1963: „Во пет и седумнаесет“, *Современост*, XIII, 7–8, стр. 425–427 [Текст за скопскиот земјотрес; машиниопис на српскохрватски јазик, кирилица; непотполни ракопис на српскохрватски јазик (две страници); машиниопис на превод на македонски јазик, латиница. Фонд Ацо Шопов, АМАНУ. [Објавен на српскохрватски јазик во 1963 и на македонски, во *Трудбеник*, 9.11.1974]
- 1965: „За пресвртница“, *Современост*, XV, 3, стр. 49–52
„Дискусија на тема: Дилемите на писателот пред социјалистичката стварност“, *Современост*, XV, 4, стр. 120–122
„Го сакам Мајковски, но жив а не мумија“, *Нова Македонија*, 23.8.1965, стр. 4 [Во оваа книга се користени оригиналниот ракопис и машиниопис од Фондот Ацо Шопов, АМАНУ, коишто се разликуваат во првиот параграф од текстот објавен во *Нова Македонија*]
- 1966: „Очи – мојата најдобра песна“, *Млад борец*, 6 октомври
„Кон делото на авторот“, *Пејсажна уметност и обликување на просторот* / Драган Шојлевски, Скопје, ДЛУПМ
- 1968: „Право стваралаштво и срачунати ефекти кои сметају“, *Политика*, 11 август
- 1969: „Песник треба да пробуди реч“, *Книжевни новине*, март 1969, бр. 348, стр. 9. [Машиниопис, српскохрватски, латиница, Фонд Ацо Шопов, АМАНУ]
„Јалова улога“, *Вечер*, 20 јуни, стр. 21
- 1970: „Издавачка дејност од еден друг агол“, *Трудбеник*, бр. 2, 10 јануари, стр. 8
- 1973: „Борбата – младост на животот“, *Млад борец*, 19 декември
- 1977: „Република на поезија“, *Културен живот*, XXII, 5–6, стр. 20
- 1994: „Три средби“, *СУМ*, зима 1993/94, I, 1, стр. 21–28 [необјавен расказ, напишан за време на првиот престој на Шопов во Париз, 1953. Машиниопис на македонски јазик, латиница. Фонд Ацо Шопов, АМАНУ]

д) Архивска граѓа

- 1938–39: Свеска за писмене саставе, својина Ал. Ѓ. Шоповића – III-а р. гим. Штип. Лична архива на семејството на Владимир Шопов
Песме, Свеска I А. Шоповића IV⁶ Лична архива на Светлана Шопова
- 1947: Писмо од Земско веќе на народна младина на Македонија до Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија, 9 јануари [Машиниопис, македонски, кирилица, со своерачен потпис] Архив на Македонија
Писмо од Земско веќе на народна младина на Македонија до Околински / градски, реонски / одбор на Н. М., 25 јуни [Машиниопис, македонски, кирилица, со своерачен потпис] Архив на Македонија
Училишник [Формулар на српскохрватски јазик, кирилица, без датум и место, со своерачен потпис] Архив на Македонија [Веројатно при запишувањето во Високата политичка школа „Ђуро Ѓаковиќ“, во Белград, есен 1947]
- 1949: Сведочанство, Врша политичка школа „Ђуро Ѓаковиќ“, 15 јули [Српскохрватски јазик, кирилица] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1953: Без наслов 1 [Запис од Истанбул. Машиниопис на македонски јазик, кирилица] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
Без наслов 2 [Запис од Истанбул. Машиниопис на македонски јазик, кирилица] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
„Три средби“ [Машиниопис на македонски јазик, латиница. Расказ, напишан за време на првиот престој во Париз] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1955: „За боље упознавање савремене македонске книжевности“ [Машиниопис на српско-хрватски јазик, латиница, објавен во *Вјесник у среду*, Загреб] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1960: Интервју за РТВ Белград, литературна редакција, 1960 [Машиниопис на српскохрватски јазик, латиница] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1960: „Рака на животот“ [Машиниопис на македонски јазик, латиница. Напис по повод Први мај] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1962: Воведен збор на отворање на Струшките вечери на поезијата [Машиниопис на македонски јазик, латиница] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1963: „Ацо Шопов, за својата нова збирка поезија и за себе“, ТВ емисија „Панорама“, 16.1.1962, прилог РТВ Скопје [Машиниопис на српскохрватски јазик, латиница] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ. [Емисијата и е посветена *Небиднина*. Машиниописот е датиран 16.1.1962, но најверојатно е направена грешка во годината. бидејќи збирката *Небиднина* излегува во јуни 1963.]
- 1964: „Еден профил на македонската литература“ [Машиниопис на српскохрватски јазик, латиница] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1969: Поздравна реч на Струшките вечери на поезијата [Ракопис] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1970: Поздравна реч на Дванаесеттите Змаеви детски игри, Нови Сад [Машиниопис на српскохрватски јазик, латиница] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1973: „Борбата – младост на животот“, *Млад борец*, 19.12.1973
- 1975: Реч на отворање на изложбата на скулптури од Боро Митриќевски, Скопје [Машиниопис] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
- 1976: „Поезијата ја препејувам...“ [Необјавен одговор од интервју со Алдо Климан („Мојот збор е гарда вилица на времето“), објавено во *Младост*, Белград, 29 октомври 1976 и во *Дело* 74, јули–август 1982, IX, 5–6, стр. 333–337] Ракопис во личната архива на Светлана Шопова.

[*live data*] Зонито и како почива да пишувам сатирична поезија [Машинопис македонски, латиница, и ракопис Веријатно 1969–70] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
Интервју [Ракопис, прв дел личен втор дел на неговата сопруга Веријатно 1979] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
Интервју за РТВ Белград [Машинопис македонски, кирилица Веријатно 1958–59] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
Поезијата тешко може да се дефинира [Машинопис на македонски јазик, латиница Веријатно 1969–70] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
Савремена македонска литература [Машинопис на српскохрватски јазик латиница Веријатно 1958] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ
„Секогаш кога се сеќавам...“ [Текст за Вера Јоник Машинопис на македонски јазик, латиница] Фонд Ацо Шопов, АМАНУ

2) Општа библиографија

а) Навис и интервјуа

- Проглас од II Конгрес на Антифашистичката младина на Македонија до младината на Македонија, јануари 1945 год. „Документи за младинското движење во Македонија, 1941–1945. Скопје. Централен комитет на Народната младина на Македонија, 1961. стр. 480–481
- АДАМОВИЌ–ЗИРА, Драгослав: „Поезија открива свет“. *Политика*, 15.2.1976
- АИНСА, Фернандо [AINSA, Fernando]: „Лична потрага по универзалните вредности“. *Нова Македонија (Лик)*, 4.5.1994 [Напис за изборот од поезијата на Ацо Шопов на француски јазик, објавена во колекцијата Репрезентативни дела на УНЕСКО, 1994]
- АНГЕЛОВСКА, Биљана: „Митот за Прометеј и љубовта на огнот“. *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 149–153
- АНЧЕВСКИ, Зоран: „Раѓањето на зборот и повторувањето“. *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 114–117
- АРСОВСКА, Тамара: „Една средба со поетот Ацо Шопов“. *Дело* 74, 1982, IX, 5–6, стр. 325–330 [Разговорот е воден во 1968 год. за Радио Скопје. Објавен е и во *Пулс*, под наслов „Поетските светови на Ацо Шопов“, на 17.12.1993, стр. 37]
- БОЈАЦИНСКИ, Иван: „Се уредува собата на Ацо Шопов“. *Утрински весник*, 3.3.2001
- БОШКОВСКИ, Јован: „Белешка за писателот“. *На Грамос*, Скопје, Ново Поколение, 1950, стр. 36–37
- БОШНАКОСКА, Михаилова Гордана: „Ацо Шопов – Љубав на језеру живота“. *Одјек*, Сараево, бр. 21, 1–15 ноември 1976 [Од ова интервју на српскохрватски јазик постои оригинален машинопис на македонски јазик, кирилица, во Фондот Ацо Шопов, АМАНУ]
- ВАНГЕЛОВ, Атанас: „Црното сонце кај Шопов“. *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 54–57
- ВУЈАНОВИЌ, Драгутин: „Слажин модерен песнички глас“. *Стирање* [Титоград], 1966, XXXI, 6, стр. 674–677

- ГАВРИЌИЌ, Ксенија: „Светски класици на македонски“. *Нова Македонија*, 18.9.1960, стр. 9
- ГЕОРГИЕВСКИ, Христо: „Јазик тишини – Маргиналије о поезији С. Раичковића и А. Шопова“. *Књижевне новине*, 6.5.1978
- ДЕАКОНЕСКУ, Јон [DEACONESCU, Ion]: „Ацо Шопов или рацата на недоречениот збор“. *Дело* 74, 1987, XIV, 3, стр. 216–228
- ДЕМИР, Фироз: „Ацо Шопов – роден и животно обусловен да биде македонски револуционерен поет“. *Дело* 74, 1982, IX, 5–6, стр. 247–255
- ДРУГОВАЦ, Миодраг: 1968: „Љубовта на огнот (Ацо Шопов: *Раѓање на зборот*)“. *Biographia literaria*. Скопје, Мисла, стр. 21–25 [Фрагмент од текстот е објавен во *Развиток*, 1979, XVII, 2, стр. 134–138]
- 1969: „Ацо Шопов или уметник на песната“. *Златен круг на времето* / Ацо Шопов, предговор. Скопје, Мисла, стр. 5–21
- 1970: „Песма је свест о непрекидно менајој стварноста“. *Књижевне новине*, 15 август, стр. 12 [Интервју]
- 1983: „Ацо Шопов како сатиричар“. *Современост*, XXXI, 4, стр. 89
- ЃУРЧИНОВ, Милан: 1956: „Поезија зад стаклениот ѕид“ (Ацо Шопов: *Спеј се со тишината*). *Млада литература*, VI, 5–6, стр. 58–63 [Текстот е објавен во *Присутност* / Милан Ѓурчинов. Скопје, Култура, 1963, стр. 32–37; фрагмент е објавен во *Развиток*, 1979, XVII, 2, стр. 124–127]
- 1958: „Ацо Шопов: *Ветрот носи убаво време* – (Кочо Рацин 1957 година)“. *Разглед*, V, 5 (105)
- 1970: „Рефлексивна зрелост на интимата – (Ацо Шопов: *Гледач во пепелта*, Македонска книга, 1970)“. *Нова Македонија*, 23 август, стр. 8
- 1976: „У наручју света (Поводом нове књиге стихова Аце Шопова – *Песма црној жети*, у издању скопске Мисле 1976)“. *Политика*, 30 октомври
- 1982: „Песник нове осећајности“. *Политика*, 24 април
- ЕМИН, Илхам: „Ацо Шопов – Ветрот носи убаво време“. *Нова Македонија*, 22.11.1957, стр. 4
- ЗАРЕВСКИ, Бранко: „Размислувања за поезијата денес и кај нас“. *Разглед*, бр. 1, 28.1.1953, стр. 1–2
- ЗДРАВКОВСКИ, Цане: „Писателот пред дванаесет прашина: Ацо Шопов“. *Развиток*, 1979, XVII, 2, стр. 141–144 [Интервју]
- ИВАНОВИЌ, Радомир: 1986: *Поетиката на Ацо Шопов*. Скопје, Македонска ревија „Збор за зборот“. *Нова Македонија*, 17 мај, стр. 8
- 1994: „Енергијата на поетскиот говор: реториката на тишината во делата на Ацо Шопов и Бранко Миљковиќ“. *Нова Македонија (Лик)*, 21.9.1994, стр. 13–14
- ЈАНЕВСКИ, Славко: 1957: „Белешка“. *Ветрот носи убаво време* / Ацо Шопов. Скопје, Кочо Рацин
- 1965: „Разговори“. *Современост*, XV, 5, стр. 199–201 „Симулација 65“. *Современост*, XV, 8, стр. 571–572
- КАПУШЕВСКА-ДРАКУЛЕВСКА, Индија: 1998: „Егзотизмот во поезијата на Ацо Шопов“. *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, 1993, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 145–148
- 2001: *Поетиката на несознајното*. Скопје, Магор, стр. 175–195
- КИТАНОВ, Блаже: *Ацо Шопов, живот и дело*. Скопје, Култура, 1998, 227 стр
- КЛЕТНИКОВ, Ефтим: 1977: „Попалба на жената и татковината“. *Стремеж*, XXI, 1, стр. 64–71

- 1980: „Дрво на Ридот“ *Дрво на Ридот* / Ацо Шопов, поговор Скопје, Мисла, стр. 59–62
- 1981: „Поезијата на Ацо Шопов“ *Пузна* / Ацо Шопов, поговор Скопје, Мисла, стр. 7–39
- КЛИМАН, Алдо: „Мојот збор е тврда вилица на времето“, *Дело* 74, 1982, IX, 5–6, стр. 333–337 [Интервју со Ацо Шопов, првпат објавено во *Младост*, Белград, 29.10.1976]
- КОНЕСКИ, Блаже: „Моето прво пидување со Ацо Шопов“, *Современост*, 1983, бр. 4, стр. 68
- КОСМАЧ, Цирил; КРЕФТ, Братко: „Ацо Шопов“, *Реферати за кандидатите за членови на Македонската академија на науките и уметностите*, Матична комисија за формирање на МАНУ, Скопје, 1967
- ЛАЗАРОВ, Ристо: 1972: „Без етика – нема творештво“, *Млад борец*, 20 септември [Интервју]
- 1975: „Очи во очи со поетот Ацо Шопов: Непокоејот – поетска судба“, *Млад борец*, 26 декември [Интервју]
- ЛИНДРО, Милош: „Неразкислива поврзаност со родното“ *Нова Македонија*, 16.12.1993, стр. 11
- ПОЗАНОВСКИ, Сталин: „Ацо Шопов: Очи – мојата најдобра песна“, *Млад борец*, 6.11.1966 [Интервју]
- МАЛЕСКИ, Владо: „Шлагери и музика – Неколку белешки во врска со тематиката и стилот“, *Разглед*, бр. 3, 12.2.1953, стр. 9–10
- МАНЕВ, Ефтим: „Убавицата“, *Нова Македонија*, 2.3.1956
- МАРКОВИЌ, Миливоје: „Реалист песме“, *Пресма при жену* / Ацо Шопов, поговор, Загреб, Ауџет Цесарец, 1977, стр. 35–39
- МАТЕВСКИ, Матеја: 1982: *In Memoriam*, 22.4.1982, Споменница посветена на починатиот Ацо Шопов, редовен член на Македонската академија на науките и уметностите, Скопје, 1983, 30 стр [Реч на комеморативната седница во Македонија академија на науките и уметностите, на 22 април]
- 1993: „Доживување на песната“, *Нова Македонија* (Лик), 22 декември, стр. 10, 1993
- МИЛораДИВИЌ, Мирко: „Мир и немир једног барда“, *Нин*, 13.3.1966
- МИХАЛИЌ, Славко: Реч на Струшките вечери на поезијата, цитирана во „Поезијата е полемика со светот“ / Невена Поповска, *Утрински весник*, 22.8.2002
- МИНЧЕВ, Никола: „Предговор“, *Пруга на Младоста* / Славко Јаневски, Ацо Шопов, Скопје, Главен одбор на народната младина на македонија, 1946
- МИТРЕВ, Димитар: 1945: „Песните на Ацо Шопов“, *Нов ден*, I, 1, стр. 58–60
- 1946: „Пруга на младоста – стихозбирка од Славко Јаневски и Ацо Шопов“, *Нов ден*, 7–8, стр. 61–63
- 1950: „Годишен извештај на Друштвото на писателите“, *Нов ден*, 6, јуни, стр. 63
- 1956: „Поезија со трајни вредности (Ацо Шопов: *Слеј се со тишината*)“, *Современост*, VI, 4, стр. 275–287 [Написот е исто така објавен во проширена верзија, во *Златен круг на времето* / Ацо Шопов, Скопје, Мисла, 1969, второ издание, стр. 5–22, како и во *Македонската книжевност во книжевната критика*, Том III, Скопје, Мисла, 1973, стр. 439–443. Фрагмент е објавен во *Развиток*, 1979, XVII, 2, стр. 116–120]
- МИТРЕВА, Илница: „Тишините на Шопов“ *Творештвото на Ацо Шопов*, Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов, Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 41–43 [Текстот е објавен под наслов „Тишините на Шопов – Стасаност до песната“, *Нова Македонија* (Лик), 19.5.1993]
- МОИСИЕВА-ГУШЕВА, Јасмина: „Ацо Шопов во српската и црногорската книжевна средина“, *Творештвото на Ацо Шопов*, Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов, Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 118–131
- МОНИЌ, Едуар [MAUNICK, Edouard]: 1992: „Ацо Шопов – моќ што свети“, *Нова Македонија* (Лик), 29.4.1992 [Напис по повод комеморацијата на десетгодишнината од смртта на Ацо Шопов]
- „Отсутниот е секоташ тука“ *Нова Македонија* (Лик), 29.4.1992 [Песна посветена на Ацо Шопов]
- 1994: „Un silence qui éclaire“, *Anthologie personnelle* / Aco Šopov, Actes Sud / Editions UNESCO, 1994, pp. 143–144 [Текстот е исто така објавен со избор на неколку препеани песни („Пузна“, „Песната и годините“, „Ах таа убавина“ во париското списание *Poésie* 94)]
- МУРАТСПАХИЌ, Изет: „Над опусом Аце Шопова“ / *Пресме Избор* / Ацо Шопов, предговор, Сарајево, Веселин Маслеша, 1984, стр. 5–22
- НАНЕВСКИ, Душко: 1970: „Лирика на црпата небиднина“ *Небиднина* / Ацо Шопов, поговор, Скопје, Македонска книга, стр. 49–59 [Текстот е објавен и во: *Современост*, XX, 5, стр. 387–399; по изданието на *Небиднина* од 1974 година: *Македонска поетска школа*, Скопје, Мисла, 1977, стр. 199–213]
- 1977: „За поимот небиднина“, *Македонска поетска школа* / Душко Наневски, Скопје, Мисла [Текстот е објавен и во *Нова Македонија*, 9.5.1982]
- НИКА, Трајан [NICA, Traian]: „Ацо Шопов: Раѓањето на зборот“, *Културен живот*, 1981, XXVII, 1–2, стр. 51–52 [Превод од романски на предговорот на книгата *Născerea cuvintului* („Раѓање на зборот“), во избор и препен на Јон Деаконеску, Клуж, Дачна, 1981]
- О А: „Влегување во универзалното спетско искуство“ *Нова Македонија*, 14.5.1993
- ПАВЛОВИЌ, Милодрат: „Бити и остати веран себи“, *Рад*, 25–31.7.1969 [Интервју]
- ПЕРОВИЌ, Сретен: „Ацо Шопов 1923–1982“, *Стварале*, 1982, XXXVII, 7, стр. 787
- ПЕРОВИЌ, Сретен: „Интимниот свет на Ацо Шопов“ *Предвечерје* / Ацо Шопов, поговор, Титоград, Графички завод, 1966, стр. 99–110 [Поговор објавен и во *Дуго долажење огња* / Ацо Шопов, Београд, Рад, 1977, стр. 93–104]
- ПИРУЗЕ-ТАСЕВСКА, Виолета: „Митски фантазми и симболи во *Небиднина*“, *Творештвото на Ацо Шопов*, Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов, Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, 1993, стр. 58–63
- ПОП-ЈОРДАНОВ, Јордан: „Дневнички запис за една штипска младост“, *Штип и штипско во народноослободителната војна, 1941–1945. Сеќавања*, Книга 4, Скопје, Матица македонска, 2001, стр. 265–266
- ПОПОВСКА, Невена: „Во Галеријата Le Lys, Париз – Вечер посветена на Ацо Шопов“, *Утрински весник*, 18.6.2002
- ПОПОВСКИ, Анте: „Поезија на животно свеченост“, *Нова Македонија* (Лик), 25.4.1982 [Реч на комеморативната седница во Друштвото на писателите на Македонија, на 24.4.1982]
- ПРОЕВСКИ, Ефтим: „Тивкиот лирски музичар“, *Остен*, 18.12.1993, стр. 4
- ПРОКОПИЈЕВ, Александар: „Номадот Ацо Шопов“, *Пост-модерен вавилон*, Магор, 2000
- ПРОГИЌ, Предраг: „Песник за кога је везана еволуција македонског поетског израза“, *Дуга*, 25.3.1965 [Интервју]
- РАДАНОВИЌ, Ненад: „Границе слободу су границе песничког стваралаштва“, Сарајево, Особојење, 14.10.1978, стр. 11 [Интервју; машинопис, Фонд Ацо Шопов, АМАНУ]

РЕЦЕН. Драшко:

- 1968: Ацо Шопов: *Небиднината*. Скопје. 1967. *Израз* XII. 12. стр. 546-548 [Латиница. Текстот е објавен на македонски во *Современост* 1969 XIX 8-9 стр. 905-916. Во книгата се користат оригиналниот македонски на српскохрватски латиница, под наслов „Поезија на телото и мисливоста“ Фонд Ацо Шопов. АМАНУ].
- 1969: „Ацо Шопов“, *Жиот* XVIII. 5. стр. 3-10 [Фрагмент од овој напис е објавен под наслов „Исказ на судбината и на еден национ и на едно битие“ во *Дело* 74, 1982, IX. 5-6 стр. 298-300].
- 1970: „Црното сонце на Ацо Шопов“, *Израз* XIV. 11. стр. 504-506 [латиница].
- РИНЕР Фридрих [RINNER Friedrich]: „Симболическите форми кај Ацо Шопов“, *Спектар* 1985 III 6. стр. 119-123.
- РИСТОВСКИ, Блаже: „Раното поетско творештво на Ацо Шопов“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература. 1993. стр. 7-21.
- РОМАНЕНКО Александар: „Par Aco Shopov un vina dzeju“ [„За Ацо Шопов и неговата поезија“], *Ugnis-milestiba* [Ѕвонот на огнот] / Ацо Шопов. Рига. Лиезма. 1974 [Превод на латонски: Кинте Скујенке].
- СААВЕДРА, Аурора Марија [SAAVEDRA Aurora Maria]: Ацо Шопов. Културен живот. 1988. XXXIII. 1-2. стр. 43-44 [Превод од шпански на предговорот на книгата *Lector de sonidos*, México. Cuadernos Cara a Cara. 1987].
- САМОНИКОВ Благој: *Спомен соба на Ацо Шопов*. Штип. Дом на културата „Ацо Шопов“ 2001. 56 стр.
- СИЉАН Раде: „Светот на пегимата и небиднината“, *Песни* / Ацо Шопов. Поговор. Скопје. Култура. 1988. стр. 5-17.
- СКИ: „Вака сумирало – „Нигмната“, како таква, и не само таа под гилотина на рецензијата“, *Современост*, 1953 III. 5. стр. 53-57.
- СКОГИ Цакомо: „Живот – една од најдубоких тајни“, *Нови лист* 15.5.1965 стр. 10 [Интервју].
- СМИЛЕВСКИ Веле: „Ацо Шопов како полемика“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература. 1993. стр. 167-169.
- СОЛЕВ, Димитар: „Пресиленисти во термини“, *Разгледи* I. 4. 14.2.1954.
- СПАСОВ Александар: „А Шопов: *Слеј се со тишината*“, *Разгледи*, 1956 III. 4. стр. 5 [Написот е исто така објавен во *Патината кон зборот*. Скопје, Култура. 1956. стр. 111-116; фрагмент е објавен во *Развиток*. 1979. XVII. 2. стр. 120-123].
- СТАНОВЕВСКИ Цветан: Заговорник на љубовта, земјата и страста, *Нова Македонија*, 28.29.30 ноември 1970 [Интервју со Ацо Шопов].
- СТАРДЕЛОВ Георги: 1958: „По повод *Ветрој носи убаво време*“, *Современост*, VIII. 1. стр. 51-54 [Реч на промоцијата на книгата].
- 1970: „Нуркане во длабочините на битието“, *Современост*, XX. 6 јуни 1970 стр. 564-568.
- 1982: „*In regretium sui memoriam* на Ацо Шопов“, *Современост*, XXXI. 4. стр. 3-8 [Написот е објавен и во *Небиднината*. 2000].
- 1992: „Грајни и неодоимливи траги“, *Нова Македонија*, 22 април [Слово изречено во МАНУ на свеченото одбележување на десетгодишнината од смртта на Ацо Шопов. Написот е објавен и во *Небиднината*. 2000].
- 1993: „Првата деценија од поетското творештво на Ацо Шопов“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје,

Филолошки факултет / Институт за македонска литература стр. 22-29.

- 2000: *Небиднината: поезијата и поетското искуство на Ацо Шопов*. Скопје, Матица Македонска. 309 стр.
- СТОЈМЕНСКА-ЕЛЗЕСЕР, Соња: „Егзотични мотиви во лириката на Ацо Шопов и Славко Јаневски“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература. 1993. стр. 81-86.
- СТРЕЗОВСКИ, Јово: „Сеќавања за Ацо Шопов“, *Нова Македонија*, 22.8.2002. стр. 10.
- ТАУГОВИЌ Радоша: 1982: „Умри и постави! – Драматично невање Аце Шопова“, *Борба*, 28 септември.
- 1983: „Зборот на раѓањето“, *Современост*, XXXII. 4. стр. 69-77.
- ТАШКОВСКИ Љубиша: „Поезијата на Ацо Шопов“, *Нова Македонија*, 19.7.1964. стр. 7.
- ТОДОРОВА, Лиљана: „Негроафриканскиот свет во поезијата на Ацо Шопов“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература. 1993. стр. 98-103.
- ТОДОРОВСКИ, Гане: „Евокативен запис за Ацо Шопов“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература. 1993. стр. 30-34.
- ТОЦИНОВСКИ, Васил: „Сатиричната поезија на Ацо Шопов“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература. 1993. стр. 72-80.
- КУЛАВКОВА, Катина: 1983: „Понмот небиднина или творечкиот порив“, *Литературен збор* XXX. 3. стр. 17-24 [Текст објавен и во *Стапка и отстапка*. Скопје, Македонска книга. 1987. стр. 99-108 и во *Копнеж по систем*. Скопје, Македонска книга. 1992. стр. 277-286].
- 1993: „Зрение на песната“, *Ацо Шопов – Поезија*. Предговор. Скопје, Македонска книга. стр. VII – XXXII [Текст објавен и во *Потход и Неход*. Скопје, Култура, 1996: скратена верзија во *Нова Македонија*, 15.12.1993. стр. 9-10].
- „Исконска драма“ во поезијата на Ацо Шопов“, *Творештвото на Ацо Шопов*. Симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов. Скопје, Филолошки факултет / Институт за македонска литература, стр. 35-40.
- УРОШЕВИЌ, Влада: „Сонце во сонот“, *Нова Македонија*, 11 декември 1966. стр. 11.
- ЧАПОВСКИ, Тодор: „Шопов: Поезијата е предизвик за патување кон непознатото“, *Културен живот* XXXVII. 4-5. 1982. стр. 41-43 [Разговор воден во 1970. за Радио Скопје, емисија „Литературен мозаик“].
- ШЕЛЕВА, Елизабета: „Од Ерос кон Ендос (Небиднината како метафизички квалитет во поезијата на Ацо Шопов)“, *Книжевно теориски студии*, Скопје, ММ, 1997. стр. 67-78 [Необјавено излагање на Симпозиумот за Ацо Шопов, Филолошки факултет, Скопје, 1993].
- ШИРИЛОВ, Татко: „Стихови инспирирани од африканското поднебје“, *Вечер*, 11.9.1975.
- ШОПОВ, Владимир: „Кон најраното поетско творештво на Ацо Шопов“, *Дело* 74, 1985. XII. 5-6. стр. 438-454.
- ШОПОВА, Јасмина: „Биографски податоци“, *Пугна / Stigmata*. Скопје, Матица македонска. 2001. стр. 220-223.
- ШОПОВА, Снежана: *Ацо Шопов. Долго доаѓање на огнот. Песните живот*, Скопје, Либер. 1993. 78 стр.

б) Архивска граѓа

Писмо од главниот одбор на НОМСМ (Народно-ослободителниот сојуз на мајзината на Македонија) до Централниот одбор на УСАОГ (Уједињени савез антифашистичке омладине Југославије) 12 јуни 1945 Скопје. Машинопис на српскохрватски јазик, кирилица. Архив на Македонија

БЕРЖЕРЕ, Ив [BERGERET, Yves]:

2002: „Крвта, каменот, зборот: за поезијата на Ацо Шопов“ [Реч одржана на 18 јуни 2002 во галеријата „Le Lys“ во Париз по повод одбележувањето на дваесетгодишнината од неговата смрт. [Аудио-снимка и машинопис, лична архива на Јасмина Шопова] Искazuвање, Париз, јуни [Аудио-визуелна снимка на MTV]

ВЕСПИСЕР, Сабин [WESPISER, Sabine]: Искazuвање, Париз, јуни 2002 [Аудио-визуелна снимка на MTV]

ЕЛФ, Клодин [ELFT, Claudine]:

2002: Реч за Ацо Шопов одржана на 18 јуни 2002 во галеријата „Le Lys“ во Париз по повод одбележувањето на дваесетгодишнината од неговата смрт. [Аудио-снимка, лична архива на Јасмина Шопова] Искazuвање, Париз, јуни [Аудио-визуелна снимка на MTV]

ЕЛНАДИ, Багат [ELNADI, Bahgat]: Искazuвање, Париз, јуни 2002 [Аудио-визуелна снимка на MTV]

ЈОВЕВ, Богољуб: Прочитана реч на претседателот на Собранието на општина Штип на погребот на Ацо Шопов, Скопје, 22.4.1982

КОЦЕВСКИ, Данило: „Слово за поетот Ацо Шопов“, Дом на културата „Ацо Шопов“ – Штип, 20.12.2002. По повод одбележувањето на седумдесет и деветгодишнината од раѓањето на Ацо Шопов и на подесетипетгодишнината од основањето на Друштвото на писателите на Македонија [Машинопис]

ЛАЗАРОВ, Ристо: „Чесен поетски збор“, сеќавање испратено по електронска пошта до Јасмина Шопова на 1.12.2002

МИХАЛИК, Славо: Искazuвање, Струга, август 2002 [Аудио-визуелна снимка на MTV]

МОНИК, Едуар [MAUNICK, Edouard]:

1992: „L'absent jamais parti“, оригинален ракопис на француски јазик, напишан во работната соба на Ацо Шопов, во април 1992. Преведен на македонски од оваа песна (I-III) е објавен во *Нова Македонија* (Лик), 29.4.1992

Реч за Ацо Шопов, МАНУ, Скопје, 20 април 1992. По повод одбележувањето на десетгодишнината од смртта [Забележано од I-III]

1994: „Poèmes attachés au bec de l'oiseau qui vole“ – 16 мај. Машинопис на француски. Лична архива на Јасмина Шопова

2002: Реч за Ацо Шопов одржана на 18 јуни во галеријата „Le Lys“ во Париз по повод одбележувањето на дваесетгодишнината од неговата смрт. [Аудио-снимка, лична архива на Јасмина Шопова]

Искazuвање, Париз, јуни [Аудио-визуелна снимка на MTV]

ОСМАНЛИ, Димитар: Порака испратена до Јасмина Шопова по електронска пошта, на 18 јуни 2002, по повод литературната вечер посветена на Ацо Шопов во галеријата „Le Lys“, Париз

ПОПОВСКИ, Анте:

1993: Реч по повод излегувањето на изборот песни од Ацо Шопов, *Долго доаѓање на огнот. Песните живот*, Светлана Шопова, Скопје. Културно информативен центар, 14.12.1993 [Машинопис, лична архива на Светлана Шопова]

2001: Реч по повод отварањето на Спомен-собата на Ацо Шопов, Дом на културата „Ацо Шопов“ – Штип, 20.4.2001 [Машинопис, лична архива на Светлана Шопова]

2003: Искazuвања [усмени и во ракопис], Париз, фебруари и март. [Лична архива на Јасмина Шопова]

РАИЧКОВИЌ, Стеван: Искazuвање, Београд, декември 2002 [Аудио-визуелна снимка на MTV]

РЕНЏОВ, Михаил: Сеќавање [Машинопис], 1993

РИФАИ, Адел [RIFAAT, Adel]: Искazuвање, Париз, јуни 2002 [Аудио-визуелна снимка на MTV]

СТРЕЗОВСКИ, Јово: Сеќавања за Ацо Шопов – првиот претседател на Струшките вечери на поезијата, 2002, машинопис [Една верзија на текстот е објавена во *Нова Македонија*, 22.8.2002, стр. 10]

ТОДОРОВСКИ, Гане: Реч при свеченото откривање на Спомен-бистата на Ацо Шопов, дело на Боро Митриќевски, Струга, 28.8.2003 [Машинопис, лична архива на Светлана Шопова]

ТОФОВИЌ, Петар: Интервју за децата и инспирацијата. Подножна емисија на Радио Скопје, 1976 [Машинопис, Фонд Ацо Шопов, АМАНУ]

ШОПОВ, Владимир: „Во Дакар, кај Ацо“, Скопје, 22.12.1993 [Машинопис]

ШОПОВА, Јасмина: Воведен збор на вечерта посветена на Ацо Шопов во галеријата „Le Lys“, Париз, 18 јуни 2002

ШОПОВА, Костадинка: „Миг беа среќните дни“ [Песна од тетрактата на мајката на Ацо Шопов, Лична архива на семејството на Владимир Шопов]

ШОПОВА, Милка: Сеќавање, Скопје, 15.02.2003

Содржина

ОД ВРЕМЕТО НА ТЕТРАТКИТЕ	13
Хронологија	15
Чудовишно дејство	17
Анахронија: По ѕвезден пат се враќам при тебе	21
Две шетрајки	23
ДА Ќ СЕ ДАДЕ МЛАДОСТ НА МЛАДОСТА	25
Хронологија	27
Ановие	29
Партизанска пролет	32
Очи	37
За она големо и ново што се раѓа во нашите дни	39
Да се дојде до златното зрно на поезијата	43
Пруги на младоста	45
Анахронија: Книгата денес	47
Анахронија: Јазикот наш	49
Тито, Сталин, Маркос	52
Анахронија	53
ГИШИНАТА ПОСИЛНА ОД ЗБОРОТ	59
Хронологија	61
Борба на мненија или...	63
Паралели	69
Отклонување од врвцата	69
Во што е неверното?	70
Општодоступни познати вистини прераскажани	
во повеќесложни рими или метафизички темели?	72
Судир на два „дипла“	77
Полемиката продолжува	79
Анахронија: Првата полемика	83
Тишините	84
Патувања	87
Во Париз	87
Во Истанбул	87
Во Пловдив и Софија	89
Повторно во Париз	92
Анахронија: Четири децени подолга	96
Ветрој носи убаво време	97
Прејевот - особено одговорен	
и необично тежок творечки чин	101
Анахронија: Змаев и детски игри, 1970	104

<i>За југословенскиите работи</i>	109
<i>Раце што ги врежале своите</i>	
<i>сонети во каменот</i>	111
<i>Се раѓаат Струшкиите вечери на поезијата</i>	112
<i>Анахронија</i>	115
ЗЛАТНИОТ КРУГ НА ВРЕМЕТО	117
<i>Хронологија</i>	119
<i>Небиднинајта</i>	121
<i>Има долу една крв</i>	122
<i>Раѓање на зборот</i>	125
<i>Молитвите</i>	128
<i>Збор-загатка</i>	131
<i>Романтично бегство</i>	140
<i>26 јули 1963</i>	141
<i>Огној</i>	144
<i>Еден миџ на нашата свес</i>	
<i>и свес</i>	153
<i>Анахронија: 1951 и 1978</i>	159
<i>Друг начин на поезиско посвоење</i>	160
<i>Сатирично интермецо</i>	163
<i>Анахронија: Жид, Хемингвеј и Давичо</i>	167
<i>Анахронија: „Врапчето“</i>	168
<i>А кога поезијата не била ангажирана?</i>	169
СПОКОЈОТ ВО НАС ЌЕ ГО ИСКОПАМЕ	171
<i>Хронологија</i>	173
<i>Тука ме доведе моето провидение</i>	175
<i>Во Дакар, кај Ацо</i>	182
<i>Од дипломатската мисија во западна Африка</i>	185
<i>Со неа љубов збратимени</i>	193
<i>Од сенегалската препуска</i>	195
<i>Кон универзалното</i>	203
<i>А крвта не мирува</i>	210
<i>Дрвото</i>	219
POST SCRIPTUM	223
<i>20 април 1982</i>	225
<i>Каменот ми го зароби ликот...</i>	228
<i>Десет години подоцна</i>	232
<i>Домот на културата „Ацо Шопов“, во Штип</i>	235
<i>Дваесет години подоцна</i>	238
<i>Чесен поезиски збор</i>	241
<i>Користена литература</i>	245

Ликовно графичка опрема
Коста Бојанчевски

Компјутерска подготовка
Јасмина Соколовска